

ఇంటా బయటా

రవీంద్రనాథ ఠాకూర్

అనువాదకులు
శోభనాదేవి
వైకుంఠరావు

విశ్వభారతీపజనీ

చెన్నై ౮౮

ప్రకాశకుడు :

డా. వైకుంఠరావు

323 తిరువత్తూరు హైరోడ్

మద్రాసు

వైద్యభారతి గ్రంథమాల—ర

ఇంటా బయటా

౧౯౭౮

వెల మూడు రూపాయలు

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

323 తిరువత్తూరు హైరోడ్

రేపు ౪ ౮

ఇంటా బయటా

నిమల చెప్పిన కథ

మా అమ్మ ముఖాన ఉండే కుంకం బొట్టూ, ఆమె కట్టుకుంటూ ఉండే పిర్రంచు చీరా, నిండు ప్రేమతో సావైపు చూస్తూ ఉండే ఆమె కళ్లు, ఈవార నాకు జ్ఞప్తికి వస్తూఉన్నవి. ఇవన్నీ నాకు ప్రాతఃకాలపు అరుణరేఖ వంటివి. నా వస్యత్ర ప్రాంతం అవుతూఉంటే నాకు తోడుగా ఉండేదని నాతో కలిసి బయలుదేరినట్టున్నవి. కాని మధ్య దారిలో జరిగిన దేమిటి! కాదుమట్టు అన్ని వైపులా కమ్మి ఒక్క పెన్నెనా వెలుతురు లేకుండా చేసిందా ఏమిటి? చేయలేదు! వెలుతురు ఉపాదేని ఒక పుణ్యముహూర్తాన నాకు చేసిన దానిము. దురదృష్టంవల్ల అది ఒకప్పుడు కనిబడక పోవచ్చును కాని ఎన్నటికీ అది నాకు లేకుండా పోదు చేయగలరు?

అందంగా ఉండేది. అంటే తెల్లగా ఉండడం అని మన దేశస్థుల అభిప్రాయం, గాని మనకు వెలుతురు నిచ్చే అకాళానిది చూత్రం నీలివర్ణం. మా అమ్మకి కూడా ఇది వర్ణమే. ఆమె ముఖంలో ఒక మోస్తరు పుణ్యచీప్త ఉండేది; 'రూపవతులకుని గర్వం దుతూఉండేవాళ్లందరికీ సిగ్గుపెట్టే మా అమ్మనుచూస్తే, అటువంటి అందం ఆమెది!

తర్కంచేసి ఏపని చేయదు; మంచిదా చెడ్డదా అని ఆలోచించి పనిచేయదు. అది కేవలం సంగీతంవంటిది. ఆ సంగీతం నాలో కూడా లేదా? నిశ్చయంగా ఉన్నది. జీవితమంతా ఒకస్తోత్రగానంగా చేసి ఈశ్వరుని ముందర పాడడం అనే దానికి ఏమైనా విలువ ఉంటే నాజీవితం సార్థకం కాకపోదు. ఆస్తోత్రగానం నాలో ప్రారంభం అయిందనే లెక్కవేసుకోవచ్చును.

ప్రొద్దున్నే లేచి అతి జాగ్రత్తగా వెళ్లి నాభర్త పాదధూళి* తీసి కళ్లను అద్దుకొనే దానను. అటువంటిప్పుడు నా కుంకంబొట్టు నక్షత్రంలాగు మెరుస్తుఉండేది అని నాకు అనిపించేది. నేను ఆలాగు చేస్తూ ఉన్నప్పుడు ఒకనాడు ఆయనకు హఠాత్తుగా తెలివివచ్చి లేచి కూర్చొని నవ్వుతూ అన్నారు—” ఏమిటది విమలా, ఏమిటి చేస్తున్నావు?” నాకు ఆవాళ వేసిన సిగ్గు ఎన్నటికీ మరిచిపోను. దొంగతనంగా పుణ్యం సలాపాదించడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నానని కాబోలు ఆయన అనుకున్నారు. కాని పుణ్యానికి దానికి సంబంధం లేదు. అది నా నాలీహృదయము. పూజే దాని ధర్మము, దాని ఆనందము, దాని ప్రేమ.

మా అత్త వారింటివిఅన్నీ పూర్వాచారాలు. వాళ్ల లాంఛనాలు కొన్ని మొగలాయిలనాటివి. వాళ్ల ఆచారాలు

*పెద్దవాళ్ల పాదధూళి తీసుకోవడం బంగాళా దేశంలో సర్వసాధారణంగా ఉండటం చేపాదు.

కాలు ఘనుపూ పరాశరుడూ చెప్పినవి. నాభర్తవి మాత్రము అన్నీ పూర్తిగా కొత్త పద్ధతులు. పద్ధతి ప్రకారం చదివి పరిక్ష పాస్యకావడం ఇంతకు ముందు ఆ ఇంట్లో ఎప్పుడూ జరగ లేదు. ఆయన ఎమ్. ఏ. కూడా పాస్య అయినారు. ఆయన ఇద్దరు అన్నలూ తాగుడువల్ల చిన్నవయస్సులోనే ఛనిపోయినారు. వాళ్లకు పిల్లలెవరూ లేరు. నాభర్తకు తాగుడు గాని మరే వ్యసనంగాని లేదు. వాళ్ల వంశంలో ఇటువంటి నియమము ఎక్కడా లేకపోవడంచేత ఆయన మోస్తరు ఎవరికీ నచ్చింది కాదు. నిష్కళంకంగా ఉండడం డబ్బులేనివాళ్లకు అందం. కళంకానికి ప్రశస్తమైన స్థలం నక్షత్రాలలో దొరకదు, చంద్రుడిలో ఉంటుంది.

మా అత్తమామలు ఛనిపోయి చాలా కాలం అయింది. మా మామగారి తల్లి ఆ ఇంటికి పెద్ద. ఈయనంటే నాయనమ్మ గారికి ప్రాణం. అందుచేతనే ఆచారాలకు విరుద్ధంగా ఈయన నడవగలిగేవారు. నాకు చదువు చెబుతూ ఎప్పుడూ నాకు జట్టుగా ఉండడానికి మిస్ గిల్ప్స్ ని కుదిర్చినప్పుడు ఇంట గాని బయట గాని తిట్టని నోరు లేదు. ఎంతయినా, నాయనమ్మగారికి ముద్దు గనుక, ఈయన పట్టినపట్టు వదలకుండా కూర్చో గలిగారు.

ఆ రోజులలో ఈయన బి. ఏ. పాస్య ఎమ్. ఏ. చదువుతుండే వారు. కాలేజీలో చదవడానికి కలకత్తాలో

ఉండవలసి వచ్చింది. ఎప్పుడో తప్ప, రోజుకు ఒక్కొక్క ఉత్తరం వ్రాస్తు ఉండేవారు. ఉత్తరాలలో ఉండేమాటలు చాలా తక్కువ, అవైనా మామూలు మాటలే; గాని ఆ గుండ్లని పెద్దపెద్ద అక్షరాలు అతి ప్రేమతో నా వైపు చూస్తున్నవా అనిపించేది.

.ఆ ఉత్తరాలన్నీ ఒక చందనంపెట్టెలో పెట్టి పూలతోటలోనుంచి పువ్వులు తెచ్చి, ఆ పెట్టె నింపుతూ ఉండేవానను. అరుణరాగంలో చంద్రుడు అదృశ్యంఅయిపోయినట్టు, అప్పుడు నా చిన్ననాటి కథలలోని రాజపుత్రుడు అదృశ్యం అయిపోయినాడు. వాస్తవమయిన రాజపుత్రుడు ఆనాడు వచ్చి నా హృదయ సింహాసనంమీద కూర్చున్నాడు. నేను ఆయన రాణిని, చివరకు ఆయన దగ్గర నేను కూర్చోగలిగాను. అంతకంటే సంతోషానికి కారణం మరి ఒకటున్నది. ఆదేమిటి అంటే, ఆయన పాదాల దగ్గర నాకు నా యథార్థ స్థానం దొరకడం.

నేను ఇంగ్లీషు చదువుకోవడంచేత ఈ కాలపు సంఘంలో సంబంధం ఏర్పడ్డది, ఈ కాలపు భాష అలవాటు అయిపోయింది అప్పటి న్నితీ ఈ కొత్త మాటలతో వ్రాస్తూ ఉంటే నామట్టుకునాకే కల్పితం అనిపిస్తూ ఉంది. నేను ఈ కొత్త పద్ధతులకు అలవాటుపడేపోతే అప్పుడు నాకుండే భావాలు ఏవీ కవిత్వం అనిపించకపోను—నేను వ్రాసేది చద్యము కాకపోను, గద్యే అవును. ప్రీనై పుట్టడం ఏలాగునైతే నా

చేతిలోని పని కాదో, అలాగునే స్త్రీనైన తరువాత ప్రేమనూ భక్తిని కలిపి ఒకటిగా చేయకుండా ఉండడం నాకు చేతనైన పని కాదు. అలాగు చేయడమే అడవాళ్ళకు సహజం— అందులో అతిశయోక్తి కావ్యసౌందర్యమూ ఏమైనా ఉన్నవా లేవా అని ఆలోచించ నవసరం లేదు.

కాని బాల్యంలోనుంచి యౌవనంలోకి వచ్చేరాక ముందే కొత్త యుగంలో వచ్చి పడ్డాను. నిశ్వాసమంత సులభంగా చేయవలసిన విషయంలోకూడా ఈరోజులలో గొప్ప ఉపదేశాలు కావలసివస్తూ ఉన్నవి. వితంతువుల బ్రహ్మచర్యాన్నీ, స్త్రీల సాతివ్రత్యాన్నీ పొగుడుతూ, పద్యాలూ, పాటలూ పాడుతూ, దీర్ఘాలు తీసుకొని ఉపదేశాలు ఇచ్చేవాళ్ళు ఈ నాటి పురుషులలో చాలామంది ఉన్నారు. దీనిని బట్టి, మన జీవితంలో సత్యానికి సౌందర్యానికి ఎటువంటి ఎడబాటు కలిగిందో బోధ పడుతుంది. సుందరమయినది అని దేనినైనా పట్టుకొని కూర్చోవడంవల్ల ఒకప్పుడు దానిలో ఉండే సత్యం తిరిగి దానిలోకి తీసుకు రాగలమా? అడవాళ్ళ మనస్సులన్నీ ఒక్కొక్కచో పోసినవని నేను అనుకో లేదు, గాని మా ఆమ్మలో ఉండేది భక్తిఅంటే ఉత్సాహం—అది నాలో కూడా ఉండేది అని మాత్రం నేను నమ్మే దానను. అదే నాకు సహజమయినది ఆ యెగతే ఇప్పుడు స్పష్టంగా బోధపడుతూ ఉన్నది. అది పైనుంచి వచ్చినది. కాదు, పైనుంచి వచ్చినది సహజం కానేరదు కదా!

అయితే, తనను పూజచేయడానికి నాకు అవకాశం. ఇచ్చేవారు కారు ఆయన. అదే అతనిలో ఉండే గొప్ప. అర్థ పికాచులైన పండాలు పూజకోసమని మనను వీడిస్తారు. వాళ్లు పూజకు అర్హులు కాకపోవడం ఒక్కటే దీనికి కారణం. ఈ లోకంలో తుచ్చులైన పురుషులే, స్త్రీల పూజను తమకుండే హక్కులలో ఒకహక్కుగా కోరుతారు. దానివల్ల పూజచేసిన వాళ్లకు గౌరవమా, పూజ అందుకున్న వాళ్లకు గౌరవమా?

అయినా, అంత సేవ సేసంటే! నాకర్హు, దాసీలూ, బట్టలూ, ఆభరణాలూ, ఇంకేవో లెక్కలేని వస్తువులూ ఇచ్చి ఆయన ప్రేమ, గట్టుకొట్టి పారుతున్న ఒక గొప్ప ప్రవాహంలాగు నావైపు వచ్చింది. ఆయనముందర ఆత్మసమర్పణ చేసుకుందామన్నా ఇవన్నీ ఏమైనా ఎడం ఇస్తే? పుచ్చుకోవడానికి అవకాశం కంటే ఇవ్వడానికి అవకాశం నాకు మిక్కిలి అవసరమయినది. ప్రేమ బైరాగి వంటిది. రోడ్డు పక్కనున్న మట్టి జాగాలో తపపువ్వులను కోటానుకోట్లు విరజల్లుతుంటుంది, ద్రామింగురూములలోని పూలదానలలో తన ఐశ్వర్యాన్ని పైకి రానివ్వదు.

మా అత్తవారింటి పాత పద్ధతులు నా పెనిమిటి పూర్తిగా తోసిపారేయలేకపోయినారు. రోజూ మధ్యాహ్నం, ఎప్పుడుపడితేఆహ్వాదం, ఏమీ అద్దు లేకుండా, మేము కలుసుకోవడానికి వీలు అయ్యే కాదు. ఆయన లోపలికి వచ్చే

వేళ నాకు సరిగా తెలుసును, ముందు అనుకోకుండా గడిచిడ గడిచిడగా కలుసుకోవడం ఎప్పుడూ అయ్యేది కాదు. ఛందస్సు, యతిప్రాసల ద్వారా పద్యంలోని భావం ఏవిధంగా నడుస్తూ ఉంటుందో, ఆవిధంగా, అన్ని నియమాల ద్వారా మేము కలుసుకోవడం జరిగేది. ఇంటి పనులన్నీ తెమలిన తరువాత స్నానంచేసి జాగ్రత్తగా సిగవేసుకొని, బొట్టుపెట్టుకొని, చీర కట్టుకొని, నాలుగు వైపులా చెదిరి ఉన్న మనస్సును, ఆయన వచ్చేవేళకు, కూడదీసి ఒక బంగారు పల్లెంలో పెట్టి అతిశ్రద్ధతో నివేదన చేసేదానను. దొరికిన వేళ అతి స్వల్పం గాని ఆ స్వల్పమే అనంతం అనిపించేది.

స్త్రీపురుషులకు ఒకరిమీద ఒకరికి ఉండే అధికారం సమానం. అందుచేతనే ప్రేమ విషయంలో కూడా ఇద్దరూ సమానులే అని నాభర్త అంటూఉండేవారు. దీని గురించి నేను ఎన్నడూ ఆయనతో వాదించ దలచుకో లేదు, గాని భక్తివల్ల సమానత్వానికి భంగం కలగదని మాత్రం నాకు నమ్మకం ఉండేది. భక్తి మనను మీదికి తీసుకొనివెళ్లి మరీ సమానం చేస్తుంది. అందుచేత ఆ ఆనందం శాశ్వతంగా ఉంటుంది, ఛెండు రోజులలో నిస్సారమైన వస్తువు అయిపోవు. భక్తి చేసే పూజ హారతి వంటిది. ఆకాంతి మనము పూజచేసేవారిమీద పడ్డట్టే పూజచేసే మనమీదకూడా పడుతుంది. స్త్రీల ప్రేమ పూజ చేయడంవల్లనే పూజింపదగినది అవుతుందని ఇప్పుడు నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తూఉంది.

నాప్రియతముడు నాపూజ కోసకపోవడం చాలా గొప్ప సరిగతి, గాని ఆయన పూజ అంగీకరించి ఉంటేనే నాకు మేలు అవును. ఆయన నన్ను ముస్తాబుచేసి ప్రేమించారు, చదువు చెప్పించి ప్రేమించారు, అడిగినదంతా ఇచ్చి ప్రేమించారు, అడగకపోయినా ఇచ్చి ప్రేమించారు, రాత్రింబగళ్లు రెప్పువేసేపాటి ఖాళీ అయినా లేకుండా ప్రేమించారు. ఆయన పడ్డ తాపత్రయమూ, ఆయన విడిచిన నిట్టూర్పులూ, నాకు తెలియక పోలేదు. నందనవనంలో పుట్టిన పారిజాతమూ అన్నట్టు నా సమస్తదేహాన్ని ప్రేమించారు. నామనస్సునూ, నాస్వభావాన్నీ, కేవలం అదృష్టంవల్ల దొరికినవి అన్నట్టు ప్రేమించారు. దానివల్ల నాలో ఒక గర్వం పుట్టింది. నాలో గొప్పఉండబట్టి ఆయన నా ద్వారందగ్గిరికి వచ్చి నిలుచున్నారని నమ్మం పుట్టింది. అలాగు, రాజేలాగు సింహాసనంమీద కూర్చోని పాలిస్తూ ఉంటే, ఆహాక్కు మరిత అధికం అవుతూ ఉంటుంది, ఎప్పుడికీ తృప్తి కలగదు. పురుషులను వశపరచుకొనే శక్తి మాచేతులో ఉన్నది. అని అనుకోవడం స్త్రీల యొక్క సుఖానికా, స్త్రీల యొక్క శుభానికా? ఎదీ లేదు. గర్వాన్ని భక్తి ప్రవాహంలో తొట్టుకు పోనివ్వడంవల్లనే వాళ్లు మోక్షం పొందుతారు. శంకరుడు భిక్షుని వేడుకోనే వచ్చి అన్న పూడ్డాదేవిద్వారందగ్గర నిలుచున్నాడు; ఆభిక్షుని రుద్రశేషస్సు ఆమె భరించ గలిగితే శివుని కోసం తనస్సు చేయవలసిన అవసరం రాకపోను.

నా భాగ్యం చూచి ఎంత మందికి ఈర్ష్య కలిగి ఆ ఈర్ష్య జ్వాలవైమండిందో నాకు ఈవారే జ్ఞాపం వస్తూఉంది. నాకు దొరికినది నా అర్హత నల్లకాదు. ఆనృప్త్యంవల్ల దొరికిన దానిని మనము ఖాయపగుచుకోవాలంటే చాలాకాలంవరకూ చెల్లించ వలసినది ప్రతిరోజూ చెలిస్తూ వీ. ఇన్వెడము అయితే ఇస్తాడు గాని భగవంతుడు, పుచ్చుకొనేది మన గుణాలే. దొరికినవి కూడా దక్కక పోవడం మన కర్మం అనుకో వలసినదే !

పెళ్లికాని కూతుళ్లుండే తండ్రులు ఎంతో మంది నా భాగ్యం చూచి దుఃఖించారు. “అమెకన్న రూపేమిటి!” “ఉన్న గుణాలేమిటి” “అమె ఈ ఇంటికి తగిన కోడలేనా” అని ఈలాగు నానారకాల ప్రశ్నలు ఇంటింటా, ఊరూరా పుట్టినవి. మా అత్తగారూ, అత్తగారి అత్తగారూకూడా చచ్చినానికి పేరుపడ్డవాళ్లు. అందానికి మా ఇద్దరు చోటికోడళ్లతో సమానులు లేరు. వీల్లిద్దరి అదృష్టం వంశరకావడం చూచి నాయనమ్మగారు తన మూడో మనషడికి అంగంచూచి పెళ్లి చేయనని నిశ్చయించుకున్నది. కేవలం మంచి లక్షణాల సహాయంవల్లనే నేను ఈ ఇంటికి వచ్చాను—మరి ఏవిధమైన యోగ్యతా లేదు నాకు.

స్త్రీలకు జరగవలసిన సన్ధానం మా ఇంట్లో ఎవరికీ జరగలేదనే చెప్పవచ్చును. కాని రాజభోగంతో నిండిఉన్న మాఇంటికి మామూలే అది. కన్నీరు కనబడకుండా ఇంటినిండా

సారాపాంగు; దుఃఖమూ, ఏమూ వినిబడకుండా భోగం వాళ్ల గజ్జల శబ్దము;—అయినప్పటికీ మార్గంతో రాణిలందరూ గొప్పఇంటివాళ్లమన్న అభిమానం మాత్రమే పట్టుకొని అంతా ములిగిపోయినా తల మాత్రం ములగకుండా గడుపుకు వచ్చారు. నో భర్తకు మాత్రం కష్టం, సారా ఏదీ అభ్యాసం లేదు; స్త్రీల దేహాలను అప్లే దుకాణాలకు వెళ్లి తన మానుషత్వం ధారపోసేయలేదు ఆయన. దీనికి కారణం నాలో ఉండే గుణాలా? చంచల స్వభావంగల పురుషుల మనస్సులు వశపరచుకొనే మంత్రాలు నాకేవీ భగవంతుడు నేర్పలేదే! అది కేవలం నా అదృష్టం, అంతకు పించి మరేమీ లేదు. ఆ పాదుదైవానికి మాతోటకోడల్లమీద దృష్టి లేక పోయింది. అందుచేతనే వాళ్ల గతి అలాగయిపోయింది; సంధ్య అయినా కాకముందే వాళ్ల భోగం పూర్తిఅయిపోయింది, వాళ్ల ఉత్సవం తుదముట్టింది. వాళ్ల రూపూ, యావనమూ, శూన్యసభలో వెలుగుతున్న దీపాలలాగు, తెల్లవార్లూ ఆ అంతఃపురంలో వెలుగుతుండెను. సంగీతం అన్నమాట ఎక్కడా వినిబడలేదు, ఉన్నదంతా దీపాల మంటే.

నాభర్త మొగతనంలేనివాడని ఇద్దరు వదినగార్లూ నిరసనగా చూస్తున్నట్టు నటిస్తుండే వారు. ఇంత పేరుపడ్డ వంశాన్ని అడదాని చేతులో వదిలేయడమా! అడదాని పైట చెంగు తెరచివేసి ఇంత గొప్ప సంసారనావను నడిపినడమా! ప్రతి మాటలో ఒక పోటు ఉండేట్టుగా మాట

లాడుతుండేవారు మాతోటికోడళ్లు. మోసంచేసిచేసి నాల్గర మనస్సును స్వాధీనంచేసేసుకున్నానట. “అంతా” వేషం, అంతా కృత్రిమం, ఎంత సిగ్గులేని వాళ్లే ఈ కాలపు దొరసానులు!” అని అంటూఉండేవారు. ఇప్పటి ఫ్యాషన్ గా నన్ను ముస్తాబుచేయించేవారు ఆయన. కొత్తకొత్త రంగుల జాకెట్లూ, షెమీలూ, చీరలూ, పరికిణీలూ చూచి లోలోపున మండిపోతూ ఉండేవారు. “ఉండేది రూపుకాదు, వేషం. ఒంటిని బట్టల దుకాణం చేసేసుకుంది, సిగ్గులేదు” అని అనేవారు.

ఆయనకు అంతా తెలుస్తూనే ఉండేది. కాని ఆడవాళ్లంటే ఆయనకు అతి దయ. వాళ్లమీద కోపగించవద్దని మాటిమాటికీ నాతో చెప్పుతూఉండే వారు. ‘ఆడవాళ్ల మనస్సులు వంకర, అతి చిన్నవి’ అని నేను ఒకనాడు అన్నాను, జ్ఞాపకం ఉంది. ‘అవును చిన్నవే చీనాదేశపు స్త్రీలపాదాలలాగు. వాటిలాగే వంకరగా కూడా ఉంటాయి’ అని ఆయన జబాబు చెప్పారు. మన సంఘం అంతా కలిసి నాలుగు వైపులనుంచి నొక్కి మన స్త్రీల మనస్సులను చిన్నవిగానూ వంకరవిగానూ చేసేస్తున్నది. భాగ్యదేవత వాళ్ల జీవనాలతో జూదమాడుతున్నది. వీళ్ల బ్రతుకుల కాథారం ఆజాదం—వాళ్ల చేతులలో ఏమున్నది?

మాతోటికోడళ్లు ఏది కావలసినా మరిదిగారి దగ్గరనుంచి తెచ్చుకోగలిగేవారు. వాళ్లు అడిగేది ఇవ్వకూడినదా

కూడనిదా అని ఎన్నడూ ఆలోచనైనా లేకుండా ఈయన ఇచ్చేనేవారు. అందుకని వాళ్లకు కృతజ్ఞతైనా లేక పోవడం చూస్తే నా ఒల్లు మృందుకుపోయేది. పెద్దతోటికోడలికి జపాలూ, తపాలూ, వ్రతాలూ, ఉపవాసాలూ, వీట్లతోనే రోజులు గడచిపోయేవి. అవిడ మహా సాత్వికురాలు—వైరాగ్యమంతా నోటిమాటలో కర్పితమైపోయేది, మనస్సులోకోసం ఒక వీసంతంశయినా మిగిలేదికాదు. నాకు వినబడేటట్లు ప్రతి రోజూ అంటూ ఉండేది—వాళ్ల అన్న చెప్పడట, హైకోర్టులో దాఖాపెడితే ఆమెకు ఎంతో వస్తుందట—ఇంకేమిటేమటో అన్నది, ఆపాడు కబుర్లన్నీ ఇప్పుడు ఎందుకు? ఎన్నటికీ ఆమెకు ఎటువంటి జబాబూ ఇవ్వని ఈయనకు నేను మాట ఇచ్చాను. అందుచేత లోపున మంట నాకు వారీ విస్తారం అయింది, సహించి ఊగుకోవడం అసాధ్యం అయిపోయింది. మంచిగా ఉండడం అనే దానికి ఒక వాద్దు ఉన్నది, అది దాటి వెళితే గొరవానికి భంగంకలగకమానదు అని అనిపించేది. “ఒకశాసనము గాని లోకాచారం గాని వదినగారి హితాన్ని లేస్తే. కాని, ‘నా భర్తది కావడంచేత నాదే’ అని ఒకప్పుడు అనుకున్నటువంటి సుంకద కోసమని ముప్పదానిలాగు ఒకరిని ఆశ్రయించి అడుగుకోవడం అనేది చాలాకష్టమైన సంగతి. దానిమీద ఇరకా కృతజ్ఞత కనరచమనడమా? దెబ్బలు తిని పైగా కట్నం ఇచ్చుకున్నట్లే!” అని నా భర్త అనేవారు. నిజం చెప్పేదా? కొంచెం కఠినంగా ఉండగలిగిన పౌరుషం

ఆయనకుడుంటే బాగాడుండును, అని నాకూ చాలాసార్లు అనిపించింది.

మా రెండో తోటికోడలిది ఇంకోక ధోరణి. ఆమె వయస్సు తక్కువే. సాల్వికురాలననే నటనేమీ లేదు ఆమెకు. మాట్లాడితే హాస్యమూ, నవ్వు. యావనంలోఉండే చాసీలు కొంత మంది ఉండేవారు ఆమెదగ్గర ; వాళ్ల సంగతీ-వ్యవహారమూ ఏమీ బాగుండేది కాదు. కాని అభ్యంతర పెట్టేవారు ఎవరూ ఉండేవారు కారు; ఎందుకు అంటే—ఆ ఇంటి మోస్తరే అంత. నాభర్త నిష్కళంకుడుగా ఉండేవారు కదూ, ఆ నా సౌభాగ్యం చూచి ఓర్వలేకపోయేదని నా ద్వేషం. ఆయన వచ్చిపోయే దారిలో నానారకాల వలలూ పన్ని ఉంచేది. ఆయన మాట అనుకుంటే మధ్యమధ్య నామనస్సులో భయం పుట్టేది, గాని ఆమాట బిచ్చకోడానికి సిగ్గు వేస్తుంది. అక్కడి గాలిఅంతా ధూళితో నిండిఉండేది, అటువంటిచోట ఎంత పరిశుభ్రమైన వస్తువైనా శుభ్రమైన దనిపించదు.

రెండో తోటికోడలు చక్కని పిండిమంటలు తనచేతితో తానే చేసి అతి ప్రేమతో మరిదిగారిని అప్పుడప్పుడు విందుకు పిలిచేది. ఏదైనా మిషపెట్టి ఆయన తప్పించుకుంటే బాగా ఉండును అని నాకు అనిపించేది. మంచి బుద్ధి కాని వాళ్లకు అప్పుడప్పుడు కొలాగు బుద్ధి చెప్పాలి. కాని ఆయన

ప్రతిమారూ నవ్వుముఖం పెట్టుకొని వస్తాను అనేసరికి నాకు అదొక మోస్తరు—అది నాతప్పే, ఒప్పుకుంటాను; గాని ఏమి-
చేయగలము, మనస్సు మనము చెప్పినట్టు వింటుందీ? ఇంతకూ
మొగవాళ్ల మనస్సుల చంచలమయినవి కదా! అటువంటప్పుడు
వేయి ఇవ్వతరసులు ఉన్నా ఏదో మిషమీద ముందుగా
వెళ్లి చిన్నతోటికోడలి గదిలో కూర్చోనేదానను. నవ్వుతూ
అమ్మ అనేది—శబాష్! అవుదువే! చిన్నరాణి కళ్లన్నీ తప్పి-
చుకొని గావడం ఎవరి తరం? అతి కఠినమైన పారా కదూ!
మేమూ చేస్తూండే వాల్లము, గాని ఇంత జాగ్రత్తగా పట్టి
ఉంచడం నేర్చుకోలేకపోయినాము.

నాభర్తకు వాళ్ల దుఃఖమే కనబడేది గాని వాళ్ల
తప్పులు కనబడేవి కావు. “పోనీ అలానే అనుకుందాము,
తప్పంతా సంఘానిదే; అయితే మాత్రం అంత దయ కనుగొన
డానికి అవసర మేమిటి వచ్చింది? కొంచెం కష్టం వచ్చినంత
మాత్రాన ఏమి అయిపోయింది?” అని అనేదానను. కాని
ఆయనతో ఎవరు చాలగలరు! వాదించేవారు కారు, ఒక చిరి
నవ్వు నవ్వి మాట్లాడక ఊరుకుండేవారు. నాలోపల నేను
భరిస్తూఉండే సూదిపోట్లు ఆయనకు తెలియక పోలేదు అను-
కుంటాను. నాకు కోపం నిజంగా సంఘం మీదా కాదూ,
ఇంకెవరి మీదా కాదూ, అది పూర్తిగా—చెప్పను, చెప్పను,
నాకోపం ఎవరిమీదనో అది చెప్పను.

“నీలో తప్పులు పట్టేవాళ్లకు నిజంగా అవి తప్పులనే తోచినట్టయితే అంత కోపం ఉండకపోను” అని ఒకనాడు అన్నారు.

“అయితే అన్యాయంగా నామీద కోపం ఎందుకు?”

“అన్యాయమని ఏలాగు చెప్పగలము? ఈస్ట్రీలో కొంత విజమున్నది. ప్రపంచంలో ఏకొంచెం సుఖమున్నదో. అది ఆందరికీ దొరకడం న్యాయం అని దాని అర్థం.”

“దానికని భగవంతుడితో చెబ్బలాడాలి, కావాలంటే, నాతో ఎందుకూ?”

“దేవుడు కనబడడు గనుక, చేతికి దొరకడు గనుక.”

“అయితే కావలసినది తీసుకోవచ్చునే, మీరూ నేనూ వద్దని ఎన్నడూ అనలేదే! చీరెలు కట్టుకోమనండి, జోళ్లు మేజోళ్లు తొడుక్కోమనండి, జాకెట్లు వేసుకోమనండి, వస్త్రపులు పెట్టుకో మనండి—ఎవరూ అభ్యంతర పెట్టలేదే! దొరసాని దగ్గర చదువుకోవాలంటే అది కూడా ఇంట్లోనే ఉంది. వితంతు వివాహం చేసుకోవాలంటే, విద్యాసాగర్ లాగు ప్రసముద్రాలూ దాటే శక్తి మీకు ఉండవో, ఉంది!”

“అదే ఉన్న చిక్కు, మనము కోరుతూ ఉన్నదానిని ఎవరైనా తీసుకు వచ్చి మనచేతిలో పెట్టినా అది పుచ్చుకొనే మార్గం మనకు తెలియాలి కదా, పుచ్చు కొనేశక్తి మనకు ఉండాలి కదా!”

“అందుచేతనే కాబోలు, తనకు లేనిది మంచిది కాదు అంటూ’ండడం, ఇంకెవరికైనా దొరికితే లోపున మండి చావడం!”

“తాను కోరినది సంపాదించుకోలేనివాళ్లు ఆవిధంగా మనస్సును తృప్తి పరుచుకుంటూఉంటారు.”

“ఏమిదండీ, ఆడవాళ్లు మనస్సులు అతి చిన్నవి. వాళ్లు నిజం ఎప్పుడూ ఒప్పుకోరు, దొంగమాటలతో తప్పించుకుంటారు.”

“దాని అర్థం ఏమిటంటే— ఉండతగినవి వాళ్లకు వీరే లేవు అని”

ఈవిధంగా ఇంట్లో ఆడవాళ్లు వంకరబుద్ధులన్నిటికీ ఎదో ఒక సమీక్షించే ఇస్తూఉండేవారు. నాకు కోపంవచ్చేది. మన సంఘం ఏలాగు ఉండడంవల్ల స్త్రీల బుద్ధి ఏవిధంగా మారుతుంది అనే విషయం గురించి వాదనచేసి ఏమీ ప్రయోజనం లేదు ఇంట్లో నాలుగు వైపులా, నేను ఏదానిని వెళ్లినా గుచ్చుకొనేటట్టు, దారి పొడుగునా ముళ్లు దోపి ఉండేది మా తోటికోడలు. ప్రాధస్తమానమూ వంకర మాటలు, ఎత్తి పొడవడం, నోట ఒక మాట కడుపులో ఒక మాట—ఇదంతా సహించి ఊరుకోవడం ఉంటూఉండగా, పైగా వాళ్లంటే దయా? నాతరం కాదు బాబు, మరి నేను ఊరుకోలేను.

అది విని ఆయన ఊరుకోలేదు. “నీకు ఎక్కడైనా ఆమాత్రం బాధ కలిగేసరికి దయ మాట జ్ఞాపకం వస్తుందే, వాళ్లకు సంఘం ఇటునుంచీ అటునుంచీ బల్లెలతో పొడుస్తూ ఉన్నా దయచూపించ వలసినంతది ఏదీ నీకు కనబడదేమి? ఆకలికడుపుతో ఉండేవాడే కదూ వీవుమీద కొరడా దెబ్బలు కూడా భరించాలి?” అని అన్నారు.

“అవును నా మనస్సు చిన్నదే. అందరూ మంచివాళ్లే, నేను ఒక్కరినే తప్ప! మీకేమీ తెలియదు, ఎప్పుడైనా ఇంట్లో ఉండవలసి వస్తే కదూ తెలియడానికి?” అని కోపంతో అన్నాను. అంటూ ఇంట్లో జరిగినది ముఖ్యంగా ఒక సంగతి చెప్పబోయేసరికి “చంద్రనాథ్ బాబుగారు వచ్చి చాలా నేపటిబట్టి బయట కూర్చున్నారు” అని అంటూ లేచి వెళి పోయినారు.

ఒక మూల ఏడుస్తూ కూర్చున్నాను. ఆయన దృష్టికి అంత చిన్న అయిపోయిన తరవాత ఏలాగు బ్రతికి ఉండగలను. నాకే అదృష్టం వంకరయిఉంటే నేను ఎంతమాత్రం వాళ్ల తాగు కానుకని చూపించే మార్గం లేదు.

అందం కనపరచుకోడానికి తగిన అవకాశం భగవంతుడు అడవాళ్లకు ఇచ్చినట్టయితే వాళ్ల బడాయి అంతకంటే తక్కువ పనులకు దిగదు. వాళ్లు డబ్బుద్వారా కొంచెమూ, అలంకారాల ద్వారా కొంచెమూ బడాయి వెళ్లబుచ్చి కొంత ముక్తిని పొంద

వచ్చును, గాని జమీదార్ల ఇళ్లలో వాటికి అట్టే అగ్ధంలేదు, అసగా వాటివల్ల అట్టే తృప్తి కలుగదు. కనుక నాకు ఇంకొక మోస్తరు గర్వం ఉండేది. అదేమిటి అంటే, నేను ఒక మహా పతివ్రతను అని అనుకోవడం. దీనిద్వారా నాభర్తను కూడా “వీగిపోయినాను” అని పించాలని నాకు చాలా ఉండేది. గాని ఇంట్లో జరిగిన ఏదెల్లలాటగురించో మాట్లాడదామని వెళ్లేసరికి ప్రతిమారూ ముఖం చిన్నపున్నుకొని చక్కారావడం అవుతూఉండేది. అది నన్ను మరింత బాధించేది. తగిన పని చేసి తిరిగి ఆయనను చిన్నపుచ్చాలని బుద్ధి పుట్టేది—ఆయన ఆలాగు చేస్తూఉండడం లోపున మంచి ఉండబట్టికాదు, “మంచితనం” కోసమని. ఈపనులు చేసేవారు తమకోసమనిచేయరు పైవాళ్లను మరిపించడానికి చేస్తారు.

నన్ను ఘోషాలోనుంచి బయటికి తీసుకువద్దామని నాభర్తగారికి చాలా కోరిక ఉండేది. బయటనున్న ప్రపంచంతో నాకేమిటి అవసరమని నేనొకనాడు ఆయనతో అన్నాను.

“ప్రపంచానికి నీతో అవసరం ఉండవచ్చును” అన్నారు ఆయన.

“ఇన్నాళ్లూ ప్రపంచానికి జరిగింది గాని ఇక ముందు జరగదేమో? నేను లేను కదా అని ఉరిపెట్టుకు వచ్చుపోతుందా ఏమిటి?”

“చస్తే చావనీ, దానికోసమని నేను బెంగపెట్టుకు కూర్చోలేదు. నా మాట అనుకుంటున్నాను, నేను”

“నిజంగానే? మిమ్మల్ని ఏలాగు కలుపుతారు అందులో?”

ఏమీ జబాబు చెప్పకుండా నవ్వుముఖంతో కూర్చున్నారు. ఆయన మోస్తరు నాకు తెలుసును. అందుచేత “అలాగు మాట్లాడకుండా కూర్చోని తప్పించుకుందామంటే వీలులేదు, ఆ మాటేదో పూర్తిగా చెప్పి మరి వెళ్ళాలి, తెలుసునా!” అని అన్నాను.

“నోటిమాటలతో పూర్తిగా చెప్పేయ గీలిగినవే ఉంటవా అన్ని మాటలూ? బ్రతికిఉన్నాళ్ళూ మాటలతో చెపుతూఉన్నా పూర్తికానివి అనేకంగా ఉంటవి” అని ఆయనన్నారు.

“సూక్ష్మాలు మానేసి స్పష్టంగా విప్పి చెప్పండి,” అని అన్నాను.

“బయట ప్రపంచంలో, అన్నిటిమధ్యా నీవు నాదానివి కావలెను, నేను నీవాడను కావలెను. మన సంబంధము అక్కడ స్థిరపడలేదు, అదే తరవాయి ఉన్నది.”

“ఇంట్లోపల జరిగిన ఇచ్చిపుచ్చుకో”డాలలో ఏమిటి లోటయింది?”

“ఇక్కడ నీ కళ్ళూ, నీ ముహూ, చెవులూ, నోరూ— అన్నిటిని ఆవరించుకొని నాలుగు వైపులా నేనే ఉన్నాను. నీకు

కావలసిన దెవరో అదీ తెలియదు, నీకు ఇప్పుడు దొరికిన దెవరో అదీ తెలియదు.”

“ప్రశస్తం గా తెలుసును.”

“తెలుసునని అనుకుంటున్నావు గాని తెలుసునో లేదో అదీ తెలియదు.”

“ఇటువంటి మాటలు మీరు అంటూఉంటే విని ఊహాకో లేను సుమండీ.”

“అందుచేతనే ఏమీ అనాలని నాకుండదు.”

“మీరు మాట్లాడకుండా నోరుకట్టుకొని కూర్చుంటే మరీ కష్టంగా ఉంటుంది.”

“అందుచేతనే నాకు ఇటువంటి బుద్ధి—నేను ఏమీ అనా అననూ, అనకుండా ఊహాకోను. బయటనున్న ప్రపంచం మధ్యకు వచ్చి నీచుట్టుకు నువ్వే అంతా చూసుకొని కావలసినది తీసుకో. కేవలం ఇంటి సంసారమే చూసుకుంటూ మనము కల్పించుకున్న ఈ శూన్యమధ్య యావజ్జీవమూ నువ్వు ఉండలేవు, నేనూ ఉండలేను. దానికోసమని చేయబడ్డ వాళ్లము కాము, మనము. బయటనున్న వాస్తవ ప్రపంచం మధ్యను మనము కలుసుకొని మన బాంధవ్యం స్థిరపరుచుకుంటే అప్పుడే మనప్రేమ సాఫ్తక మవుతుంది.”

“మీకు ఇంకా స్థిరపడవలసినది ఉంది గాబోలు. నాకు మాత్రం ఏమీ తరవాయి లేదు.”

“సరే నాకే అనుకో, ఆ కాస్తా పూర్తి చేసుకోవడానికి నువ్వు ఎందుకు తోడ్పడ కూడదు?”

ఈ మాట అనేక మోస్తర్లుగా మాటిమాటికీ వచ్చేది. “చాపల పులుసంటే సరదాపడే తిండిపోతు చాపలు తీసుకు వచ్చి, కత్తి పీటతో తరిగి, సాతాలించి, తన రుచికి తగినట్టు గరమ్ మసాలా వేసి తయారు చేస్తాడు. చాపలంటే దయగల వాడు వాటిని తీసుకు వచ్చి, ఇత్తడి గిన్నెలో వండి, వెండి గిన్నెలో పెట్టుకొని తినడానికి కూర్చోడు. స్వేచ్ఛగా ఏ ఏటిలోనో, ఏ చెరువులోనో ఉంచే వశపరుచుకుంటాడు; ఆలోగు వశపరుచుకోలేనప్పుడు గట్టుమీద కూర్చోని చూస్తుంటాడు. ఇంటికి తిరిగివచ్చి ‘కోరినది దొరకలేదు. గాని నాసుఖం కోసమని దేనినీ ముక్కలు చేసి నాశనం చేయ లేదు!’ అని సంతోషిస్తాడు. కోరేది పూర్తిగా దొరికితే అన్నిటికంటే ఉత్తమము, ఆలాగు దొరకనప్పుడు పూర్తిగా వదులుకోవడమే మంచిది.

ఆ మాటలు నాకు ఎంత మాత్రం నచ్చేవి కావు, గాని బయటికి రాకపోవడానికి అది కాదు కారణం. అప్పటికి నా యశస్సు గారు ఇంకా బ్రతికి ఉన్నారు. ఆమెతో చెప్పకుండానే ఇరవైయో శతాబ్దం వస్తువులతో ఇంటిని నింపేసారు—నింపడం అంటే నూటికి నూరు పాళ్లే కాదు, పైగా మరి ఇరవై పాళ్లు. జమీదారుల ఇంటి కోడలు, పరదా పక్కకు లాగేసి, అంతఃపురంలోనుంచి పైకి వచ్చినా ఆమె సహించి ఊరుకొని

ఉండును. ఆపనికూడా త్వరలోనే జరుగుతుందని ఆమెకు తెలుసును. గాని ఏమి మహా అవసరం వచ్చిందని ఆమెకు బాగా కలుగజేయాలి అనినాకు అనిపించేది. ఆడవాళ్లు పంజరములోని పక్షులని పుస్తకాలలో చదివాను. అందరిమాటా నాకు తెలియదు, గాని నా పంజరంలో ఉన్నది మాత్రం మూడులోకాల్లో ఇముడ్చుకొన్నామన్నా ఇమడదు. ఇప్పుడు ఏమి అనిపించినా, అప్పుడుమాత్రం ఆలాగు అనిపించేది, దానికేమీ సందేహంలేదు.

నామీద నాయనమ్మకు ఉండే ప్రేమకు మూలకారణం ఏమిటంటే, ఆమెకు ఒక నమ్మకం ఉండేది—నేను పుట్టిన లగ్న బలంచేత నాకుఆచ్చిన గుణాలు నాభర్తగారిని పట్టి ఉంచాయి అని. మొగవాళ్ల మనస్సులు ఎవ్వడూ కింక కే వెళుతూఉంటవి, సాపంవైపు. మాతోటికోడళ్లు ఎంతో అందమైనవాళ్లు, అయినా మొగుళ్లను ఇంటిపట్టున ఉంచగలిగాయా? ఆ మొగుళ్ల గతి ఏమయింది? పాపజ్వాలలో పడి మండి భస్మం అయిపోయినారు. ఎవ్వరూ వాళ్లను రక్షించ లేక పోయినారే! అయింటి పురుషులను మింగేస్తూఉండే నరకాగ్ని నేనే అలాగ దొక్కానుఅని నాయనమ్మ నమ్మకం. అందుచేతనే నన్ను కడుపులో పెట్టుకొని పెంచేది. నాకు ఏమాత్రం జబ్బు చేసినా అతి గాభరాపడేది. దొరల దుకాణాలలో కొని ఏవేవో కొత్తరకం బట్టలు తెచ్చేవారు. ఆయన వాటితో నన్ను ముస్తాబు చేసేవారు. ఇదంతా నాయనమ్మకు ఏమీ ఇష్టం

ఉండేది. కాదు. అయినా కోపంలెచ్చుకోవనికి బదులుగా అనేక విధాల మనస్సును సంతోష పెట్టుకుంటూ ఉండేది. — “మొగవాళ్లకు అటువంటి సరదాలు కొన్ని ఉండకమానవు. నాకు చికాకుగానే ఉండవచ్చు, అధికంగా డబ్బుపాడు కావచ్చు. దానంతటికీ వాణ్ణి అని లాభంలేదు. కేవలం తనను తాను నాశనంచేసుకోకుండా ఉంటే అంతే చాలును. ఇంతకూ, నా నిఖలేశ్ తనపెళ్లాన్ని ముస్తాబుచేస్తూఉండబట్టిగాని, లేకపోతే ఇంకెవరిని ముస్తాబు చేయడానికి బయలుదేరి ఉండునో!” అని అనుకుండేది. అందుచేత నాకు కొత్తబట్టలు వచ్చినప్పుడల్లా అవి పట్టుకొని మనమణి సిలిచి సరదా పడుతూ ఎంతో హాస్యం చేసేది. చివరకు మంచిచెడ్డల గురించి ఆమెకున్న ఆభిప్రాయాలే మారిపోయినవి. కలికాలంధర్మాన ఆఖరుకు ఏదశ వచ్చిందంటే, నేను రోజూ సాయంకాలం ఒక ఇంగ్లీషు పుస్తకం చదివి, కథ చెపితేనే గాని నాయనమ్మకు తోచేది కాదు.

నాయనమ్మ కాలం చేసిన తరువాత మేమిద్దరమూ కలికత్తా వెళ్లి ఉండాలని ఆయనకు కోరిక పుట్టింది. నాకు మాత్రం ఏమీ ఇష్టం లేకపోయింది. ఇది మా అత్తవారి ఇల్లు, నాభర్తా నాయనమ్మగారూ అన్ని భాదలకూ ఓర్చి ఎంతో ఇష్టమీద ఇంత కాలమూ దానిని కాపాడుకు వచ్చారు. పూచీ అంతా తోనేసి కలికత్తా పారిపోతే నాకు తప్పకుండా శాపం

తగులుతుంది. ఇది నాకు మాటిమాటికి తడుతూ ఉండేది. నాయకమైనాగారి శూన్య-ఆసనం నావైపు చూస్తూఉండేది—ఆ సాధ్యమణి ఎనిమిదేళ్లప్పుడు ఈఇంటికివచ్చింది. దెబ్బతొమ్మిదో ఏట చచ్చిపోయింది. సుఖపడ్డ జీవము కాదు ఆమెది. దుర్జైవం బాణంమీదబాణం అనేకం వేసింది ఆమె హృదయం మీద. కాని దెబ్బదెబ్బకీ మరింత అధికంగా ఆమృతం ఊరేది ఆమె జీవనంలో నుంచి. నూ మహా సంసారమంతా ఆమె కంటినుండి కారిని పుణ్యధారల చేతనే పవిత్రమయింది. ఇదంతా వదిలిపెట్టి వెళ్లి, కలకత్తాలో ఆ ధూళిలో, ఆ పొగలో, అచ్చెత్తలో ఏమిటి చేసేది?

ఇద్దరు వనినగారల చేతిలో ఈ సంసారమంతా విడిచి పెట్టి వెళితే వాళ్ల మనస్సులకు కొంత శాంతికలుగుతుందని నాభర్తగారి ఉద్దేశం. కలకత్తా వెళ్లి ఉంటే మాజీవితము కూడా ఇంపులువేసి చిగురుపెట్టడానికి కొంత అనుకూలంగా ఉంటుందని ఆయన అనుకున్నారు. వాళ్లు ఇన్నాళ్లు నన్ను అమిత బాధ పెట్టారు, ఆయనసౌఖ్యంఅంటే చూడలేకపోయే వాళ్లు. అటువంటి వాళ్లకా చివరకు ఈ ఉపకారం?

ఇది మా రాజభవనం, మా భోగమంతా ఇక్కడనే. మాప్రజా, మౌ మనుష్యులూ, ఆశ్రితులూ, మా బంధు-పులూ, ఆతిథులూ, ఈ చుట్టు పక్కల వాళ్లే. కలకత్తాలో మేముఎవరమో మాకే తెలియదు, వై వాళ్లకేమి తెలుస్తుంది?

నూ మానసస్థానాలు ఇక్కడే, మా విశ్వర్యానికి వీతం ఇదీ, దాని సంపూర్ణ స్వరూపం కనబడేది ఇక్కడనే. ఇవన్నీ వాళ్ల చేతిలో విడిచిపెట్టి, సీత వనవాసానికి వెలిపోయినట్టుగా వెలిపోనా? వాళ్లు వెనకనుండి నవ్వుతూ ఉండరా? వాళ్లకు నాభర్త దాక్షిణ్యం బోధపడుతుందీ, వాళ్లు దానికి అర్హులే?

తరవాత ఇంటికి తిరిగి వచ్చినప్పుడు నా పదవి మళ్లా నాకుదొరుకుతుందీ? “ఆపదవి నీకేమి ప్రయోజనం?” అని అన్నారు ఆయన. “దానికంటే చాలా విలువగలవి ప్రపంచంలో ఎన్ని లేవు?”

మొగవాళ్లకు ఈసంగతులన్నీ తిన్నగా బోధపడవు. ఇంటిసంసారంలో ఉండవలసివాటిగురించి వాళ్లకు ఏమి తెలుసును? వాళ్ల బస ఇంటి-బయట. ఇంట్లోమాత్రం ఆడ వాళ్లు చెప్పినట్లు నడుచుకోవడం బుద్ధిగలమాట.

అన్నిటికంటే ముఖ్యమైన సంగతి ఏమిటంటే, పౌరుషం అంటూ ఒకటి ఉండాలి. చిన్ననాటినుండి శత్రువులయిన వాళ్ల చేతిలో అంతా విడిచిపెట్టి వెలిపోవడంకంటే చేతకానివని మరి ఒకటి లేదు. నాభర్త దానికి ఒప్పుకున్నా, నేను ఒప్పుకోనివ్వలేను— ఒప్పుకోనివ్వడం నా సతీత్వానికి లోటు అనినాలో నేను అనుకున్నాను.

బలవంతాన నన్ను ఎందుకు కలకత్తా తీసుకు వెళ్లారు కారు? ఎందుకో నాకు తెలుసును. ఉంది కదా అని బలం

ప్రయోగించవలసిన యనిషికారు ఆయన. “అడదానను గనుక మొగుడు చెప్పేది చేస్తూఉండాలో’ అనుకొని నేను చెప్పేదంతా నువ్వు చేస్తూఉంటే చూచి నేను సహించలేను. ఇంత క్రూరుణ్ణి కదా అని దుఃఖం వస్తుంది. ఎంతకాలమయినా కనిపెట్టుకొని ఉంటాను, నీదీ నాదీ ఒక్క మోస్తరు మనస్సు అవుతుందేమో అని. అయితే మంచిదే, కాకపోతే మట్టుకు ఉపాయం లేదు.’ అని ఆయన అనుకుండేవారు.

కొంచెంకొంచెం కలుపుతూ గాని, కొట్టేస్తూ గాని రాత్రిని ఒగటిగానో లేక ఒగటిని రాత్రిగానో చేయవలెనంటే, ఎన్ని యుగాలైనా చాలునూ ? కాని సూర్యుడు చేసే పని ఏమిటి ? చూస్తూఉండగా ఉదయించేస్తాడు, రెప్పపాటులో చీకటి మాయమయిపోతుంది—అనంత కాలం పట్టవలసిన కని ఒక్కక్షణంలో అయిపోతుంది.

.. బంగాళాదేశంలోకి స్వదేశీ యుగం వచ్చి పడ్డది ఒక-నాడు. అది ఏలాగు వచ్చిందో ఎవరికీ స్పష్టంగా తెలియదు. ఈ యుగాన్ని ముందు యుగంతో కలుపుతూ మధ్యను ఉండ-వలసిన క్రమం కనబడలేదు. అందుచేతనే గట్లుకొట్టేసి పారుతూ ఉన్న పెద్ద ప్రవాహంలాగు అకాస్మాత్తుగా వచ్చి ఒక రెప్ప-పాటులో బుద్ధి భయమూ రెంపింటినీ తోసుకొని పోయింది. జరిగిన దేమిటో, జరగబోయేదేమిటో అలోచించడానికైనా వ్యవధి దొరకలేదు.

. ఊళ్లోకి వెళ్లికొడుకు వస్తున్నాడు, సొనాయి వినబడుతుంది, దూరంనుంచి దీపాల వెలుతురు కనబడుతుంది. అటువంటప్పుడు అడవాళ్లందరూ, ఏలాగు ఉన్నవాళ్లు ఆలాగు, పరిగెత్తి వచ్చి వరండాలమీదా, డబాల మీదా, కిటికీలలోనూ, స్వాగతం దగ్గర, చూస్తూ నిల్చుంటారు. అప్పుడు మరి అడ్డా అడ్డా ఉండదు. ఆలాగునే దేశమంతటకీ వరుడైనవాడు వస్తున్నట్టు సొనాయి ఆవాళ వినబడినప్పుడు అడవాళ్లు ఇంటి పనులు చేసుకుంటూ కూర్చోగలరా? కేకలు వేసుకుంటూ శంఖాలు పాదుకుంటూ కిటికీల దగ్గర, గుమ్మాల దగ్గర, ఎక్కడ ఆమాత్రం సందు కనబడితే అక్కడ, మెడలు చూచుకొని తొంగి తొంగి చూస్తూ నిలబడ్డారు.

నవయుగానికి ఉన్మాదంవల్ల ఒక విధమైన కుంకుమ వర్ణం వచ్చింది. ఆ రంగే నామనస్సుకూ, దృష్టికీ, నా ఆశకూ, ఇచ్చకూ వచ్చింది. చుట్టూ గీరలు గీసి దడిపెట్టి ఆలోచిస్తున్నదే నా ప్రపంచమూ, నా జీవనసర్వస్వమూ అని అనుకొనే దానను. దానిలోనే నా ధర్మ కర్తృత్వం కాంతిలూ, నా సాధనమూ. దానిలోనుండే దానిని ప్రతిరోజూ చక్కజూచుకొని ముస్తాబు చేసుకుంటూ కాలంగడిపే దానను. ఆ రోజునా చుట్టూ ఉన్న ఆవరణ విరిగి పడిపోలేదు. అకంఛెవైకి ఎక్కి నిలుచోనే సరికి దూరంనుంచి ఒక చిత్రమైన పిలుపు వినబడ్డది—దాని అర్థం మేమో స్పష్టంగా బోధపడలేదు, గాని మనస్సులో మాత్రం ఒక విధనమైన ఆందోళన పుట్టింది.

మనము ఉపయోగించే వస్తువులన్నీ మన దేశంలోనే తయారు కావలెనని నానా విధాల ప్రయత్నాలు నాభర్తా కాలేజీలో చదువుకుంటూ ఉన్నప్పటినుండి చేస్తూ ఉండేవారు. మా జిల్లాలో ఈతచెట్లు అనేకం. యంత్రసహాయం వల్ల వాటి రసవంతా ఒకచోట కూడబెట్టి చీనీ చేయిస్తే బాగుంటుందని ఆలోచించి చాలా కాలం ఆ ప్రయత్నమే చేశారు. చివరకు కనిపెట్టిన యంత్రం చాలా చక్కనిదని విన్నాను. అయితే నేమి—మనకు అది ఇచ్చిన రసంకంటే అది పీల్చిన రూపాయిలు చాలా విస్తారం అట! అందుచేత అట్టేరోజులు సాగింది కాదు అని. నానారకాల తనిఖీ చేయించి కొత్తకొత్త మోస్తరు పంటలన్నీ పండించేవారు. ఆ పనిఅంతా ఆతి ఆశ్చర్యంగా ఉండేది. దానికంటే ఆశ్చర్యం ఏమిటి అంటే, అది మింగే రూపాయిలు. మన దేశంలో పెద్దపెద్ద ఫ్యాక్టరీలు సాధ్యం కాకపోవడానికి మూల కారణం బ్యాంకులు లేకపోవడం అని ఆయనకు తోచింది. ఆ రోజులలో నాకు 'పాలిటికల్ ఇకానమీ' చెబుతూఉండేవారు. అందులో తప్పేమీలేదు. కాని మన జనసామాన్యంలో రూపాయిలు కూడబెట్టుకొనే కోరికా, అభ్యాసమూ పుట్టిలచాలని ఆయనకు బుద్ధి పుట్టి, ఒక చిన్న బ్యాంకు పెట్టించారు. బ్యాంకులో రూపాయిలు దాచుకుందామని ఊల్లోవాళ్లకు గొప్ప ఉత్సాహం కలిగింది; దానికి కారణం ఏమిటంటే, అక్కడ దొరికే వడ్డీ చాల అధికం. పెద్ద వడ్డీ దొరకడం మూలానే ప్రజల ఉత్సాహం జన్మిస్తే అయింది. కాని

ఇదే కన్నం అయి చివరకు బ్యాంకును ముంచేసింది. ఈకాండ అంతా చూచి వారి ఎస్టేటులో ఉన్న పెద్దపెద్ద ఉద్యోగస్థులందరూ చాలా చికాకు పడ్డారు, చాలా గాబరాపడ్డారు; శత్రుపక్షంవాళ్లు హాస్యంచేశారు, వెక్కిరించారు. నాకు వినబడేటట్టుగా మా పెద్దతోటికోడలు ఒకనాడు అన్నది, “జడ్జిగారికి దరఖాస్తుపెడితే, ఏనాటినుంచో పేరుపడి వస్తూఉన్న మా మర్యాదా, మా డబ్బు, ఆ పిచ్చివాడిచేతిలోనుంచి తీసుకొని కాపాడే ఉపాయం కనబడకపోవడని మా వినతంక్రికొడుకు అన్నాడు—అతను పేరుపడ్డ పెద్ద వకీలు.”

ఆ పరివారంతటిలో చికాకుపడనివారు నాయనమ్మగారు ఒక్కరే. “మీరంతా కలిసి వాణ్ణి ఎందుకు అల్లరి పెట్టేస్తున్నారు?” అంటూ అనేక సార్లు నన్ను పిలిచి చివాట్లు పెట్టింది. “డబ్బు మాట ఆలోచిస్తున్నావా ఏమిటి? నేను ఈ ఇంటికి వచ్చాక ఎస్టేటు రిసీవరు చేతిలోకి వెళ్లడం మూడు సార్లు చూచాను. మొగవాళ్లు, ఏమిటి, అడ వాళ్ల మోస్తరా? దూబరా ఖర్చు చేయడమే వాళ్లకు చేతనయినది, వాళ్ల స్వభావమే దూబరా! ఇంకా నీ అదృష్టం బాగుందే అమ్మాయి, డబ్బుతోపాటు తనను కూడా దూబరా చేసుకోవడం లేదు నీ మొగుడు! దుఃఖం ఎప్పుడూ అనుభవించకపోవడంచేత నీకు ఆమాట బోధపడకుండా ఉన్నది.”

నా భర్తగారి దానాల పట్టి చాలా పెద్దది. బట్టలు నేనే యంత్రం అనీ, ధాన్యంమర అనీ, ఇటువంటి కొత్త ప్రయత్నం

ఏదీ ఎవరు చేసినా, మరి ఇక ఎంత ఇచ్చినా ప్రయోజనం లేదు అనేటంతవరకూ, దానికి ఎదో ఒక విధమయిన సహాయం చేయడం మానేవారుకారు ఆయన. కలకత్తానుంచి శ్రీ జగన్నాథం వెళ్లే స్త్రీమరు-కంపెనీ ఒకటి, దొరల కంపెనీకి పోటీగా, లేచింది. ఒక్క స్త్రీమరయినా తేలలేదు ఇంకా నీళ్లలో, నా భర్తగారి గవర్నమెంటు ప్రామిసరీ నోట్లు మాత్రం అనేకంగా ములిగాయి.

సందీప్ బాబు దేశంకోసం అంటూ అనేక రాకాల వంకలుపెట్టి ఆయనవద్దనుంచి సొమ్ము పిండేనేవాడు; నాకు చాలా చికాకు వేసేది. వార్తాపత్రిక పెడతానన్నా, దేశమంతా తిరిగి “స్వదేశీ” ప్రచారం చేస్తానన్నా, డాక్టర్ సలహా ప్రకారం తాను కొన్నాళ్లు ఉదకమండలం వెళ్లి ఉంటానన్నా, ఏమీ ఆలోచించకుండా అడిగినంతా ఆయన ఇచ్చేసేవారు. ఇహన్నీ కాక అతని మామూలు ఖర్చులు ప్రతి నెలా ఉండనే ఉండేవి. నీటి అన్నిటిలో ఆయన మతమూ సందీప్ బాబు మతమూ ఒకటూ అంటే, అదీ లేదు—ఇది అన్నిటికంటే ఆశ్చర్యమయిన సంగతి. గనులలో ఉండే విలువగల వస్తువులన్నీ పైకి తీయలేకపోవడం దేశంయొక్క దారిద్ర్యం. ఆలాగునే, దేశంలో ఉండే అత్తను తవ్వి అందులో దాగిఉన్న శక్తిని పైకితీసి, స్వీకరించకపోవడం అంతకంటే దారిద్ర్యం అని ఆయన అన్నారు. వాళ్లంతా మిమ్ముల్ని మోసపుస్తున్నారని ఒకనాడు

కోపంవచ్చి ఆయనతో అన్నాను. “నాలో గుణము లేకపోయినా డబ్బు ఇచ్చి గుణంలో వంతుదారుణ్ణి అవుతున్నాను. —ఆవిధంగా మోసపుచ్చి నేను లాభం పొందుతున్నాను” అని నవ్వుతూ ఆయన జబాబు చెప్పారు.

ఈ పూర్వయుగ వృత్తాంతం కొంత చెప్పవలసివచ్చింది. లేకపోతే నవయుగ నాటకం స్పష్టంగా బోధపడదు.

ఈ నవయుగం అనే తుపాను నాలోకి రాగానే నాదగ్గర ఉండే విదేశీబట్టలన్నీ తగలబెట్టేస్తానని నా భర్తతో చెప్పాను. “నీకు ఇష్టంలేనన్నాళ్లు వాడడం మానేయి” అని ఆయన అన్నారు.

“ఏమిటి మీరనేది? ‘ఇష్టంలేనన్నాళ్లు’ ఏమిటి! బ్రతికిఉన్నంత కాలమూనూ!”

“మరీ మంచి మాటే! బ్రతికిఉన్నంత కాలమూ వాడడం మానేయి. దానికని ఇంత సందడి చేస్తూ తగలబెట్టడం ఎందుకు?”

“అలాగు అడ్డుపెడతారెందుకు?”

“కొత్తది ఏదైనా నిర్మించడంలో నీ హక్కింతా వినియోగించు. దేనినయినప్పటికీ అనవసరంగా విరగకొట్టి పారేయకు. అటువంటి ఉద్రేకంలో చిల్లిగవ్వంతయినా వృథాఖర్చు చేయకు.”

“అటువంటి ఉద్రేకంవల్లనే నిర్మించే శక్తి కలుగుతుంది.”

“ఇంటికి నిష్పముట్టిస్తేనే గాని ఇంట్లోకి వెలుతురు. రాదు అన్నట్టుండి నువ్వు ఆనేది. దీపం వెలిగించడానికి ఎన్ని తంటాలు పడమన్నా పడతాను, గాని సుళువుగా అయిపోతుందని ఇంటికి నిష్పముట్టించేదామంటే మట్టుకు నేను ఒప్పుకోలేను. నువ్వు చేస్తాననే పని చూడడానికి మహా డాబుగా కనబడుతుంది, గాని నిజాన్ని బట్టి చూస్తే మాత్రం ఉత్తర బలహీనత.”

ఇంకా అన్నారు “నేను చెప్పేది ఈవారే నీకు నచ్చడం లేదు, అది నీకు బోధపడుతూ ఉంది. గాని నేను ఒక్క మాట చెప్తున్నాను కొంచెం యోచించి చూడు. తల్లి తన ఆభరణాలు పెట్టి తన పిల్లలలో ప్రతి పిల్లను ముస్తాబు చేసినట్టుగా భూదేవి ప్రతి చేశాన్నీ తన అలంకారాలతో ముస్తాబు చేస్తుంది—ఆలాగు చేసే రోజు వచ్చింది. ప్రతివాళ్ల ఉద్దేశ్యాలూ భావాలూ, పద్ధతులూ, తిండి, ముస్తాబూ, అన్నీ కూడా భూదేవి కోరికను అనుసరించి ఉంటాయి. ఈ యుగం ప్రతిజాతియొక్క సౌభాగ్యం కోసమనే వచ్చిన యుగం అని నా నమ్మకం. అటువంటి సౌభాగ్యాన్ని స్వీకరించక పోవడం వీరుల లక్షణం కాదు.”

తరువాత ఒక గొప్ప చిక్కు వచ్చిపడ్డది. మిస్ గిల్బీ కొత్తగా నూ ఇంటికి వచ్చినప్పుడు పెద్ద గోల్ మాల్ అయింది. కొన్నాళ్లకు పాత అయిపోయి అందరూ మరిచిపోయినారు.

అనూట అడుగున పడిపోయింది. ఇప్పుడు తిరిగి అంతా కెళ్ళికి పైకి తీశారు. మిస్ గిల్బీ ఇంగ్లీషుమనిషా బంగాళీమనిషా అన్న ప్రశ్న చాలాకాలంకిందటనే మరిచిపోయినాను, గానీ ఇప్పుడు అది రోజూ జ్ఞాపకం వస్తూఉండేది. మిస్ గిల్బీని పంపించేయాలని ఆయనతో అన్నాను. ఆయన ఏమీ అనకుండా ఊరుకున్నారు. ఆవాళ నా నోటికి వచ్చిందంతా అనేశాను. ఆయన ముఖం వాడి పోయింది. బయటికి వెళిపోయినారు. నేను మనస్ఫూర్తిగా ఏడ్చేశాను ఒక్కమారు. మనస్సు కొంచెం మెత్తనయింది. రాత్రి ఆయనవచ్చి అన్నారు “చూడు, మిస్ గిల్బీ ఇంగ్లీషుఅవిడ గనుక ఆమె మనిషి అన్నమాటే మరిచిపోయి ఏదో ఒకమనోభావాన్ని చూచినట్టుగా చూడమంటే నాతరం కాదు. ఇన్నాళ్లనాటి స్నేహాన్ని తోసేసి ఆమెను మరిచిపోయి, ఆమె జాతీ, పేరూ, జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని, లేని విరోధం కల్పించుకుంటావా ! నీమీద ఆమెకు ఎంతప్రేమో మరిచిపోయినావేమో! ”

నాకు కొంచెం సిగ్గువేసింది, అభిమానంతో అన్నాను, “పోనీ ఉండ నివ్వండి, ఆమెను పంపేయమని ఎవరు అన్నారు మీతో? ”

మిస్ గిల్బీని పంపలేదు. ఆమె ఒకనాడు వర్షికి వెళుతూ ఉంటే మా దూరపు బంధువుడు, ఒక కుర్రవాడు, ఆమెను కావాలని పుచ్చుకుకొట్టి అవమర్యాదా చేశాడు. నా భర

ఆ కుర్రవాణ్ణి ఎన్నాళ్లనుంచో పోషిస్తున్నారు. ఇప్పుడు అతనిని ఇంట్లోనుంచి పొంతున్నారు. అందుకని పెద్ద గోల-పూట్టింది. ఆ కుర్రవాడు చెప్పినదంతా అందరూ నమ్మారు. మిస్ గిల్బీ అతనిని అవమర్యాదా చేసి పైగా అతనిమీద కల్పించి చెపుతూఉన్నదని అందరూ అన్నారు. నిజమే అయిఉంటుందని నాకూ అనిపించింది, ఏమోగాని. ఆ కుర్రవాడికి తల్లి లేదు. అతని పితం క్రొత్తొడుకు వచ్చి నా కాళ్లు పట్టుకున్నాడు. నేను అతని పక్షమయి చాలా ప్రయత్నంచేశాను, చాలా వాదించాను, గాని ఏమీ లాభం లేకపోయింది.

అవాళ నా భర్త చేసిన పని ఎవరూ తమించ లేక పోయినారు. నేనూ తమించ లేదు. మనస్సులో నేను ఆయనను నిందించాను కూడాను. ఈమారు మిస్ గిల్బీ తనంతట తానే వెలిపోయింది. వెలిపోయేముందర ఆమె కళ్లవెంట నీళ్లు వచ్చాయి, అయినా నా మనస్సు మాత్రం ఏమీ కరగలేదు. పాపం, ఉత్త ధర్మానికి వాడి కూటిలో మన్నుపోనేని మరీ వెలిపోయిందమ్మా ! ఇక ఆపిల్లడేమిటి ! స్వదేశీ అంటే స్నానం పానం ఏమైనా ఉండేదా ! మిస్ గిల్బీని తనగుర్రపుబండీలో ప్లేషనుకు తీసుకువెళ్లి స్వయంగా తానే రైలు ఎక్కించి వచ్చారు.

. అది చూస్తే, గొప్పకి మరీ చేస్తున్నారు అనిపించింది నాకు. ఈ సంగతే మరికొన్ని వన్నెలూ చిన్నెలూ కలిపి వేపర్లలో ఎక్కించారు—తగిన శాస్త్రీ అయింది అనుకున్నాను.

. ఇంతకు ముందు నాకు ఆయనమీద చాలా సార్లు కోపం వచ్చింది. గాని ఎన్నడూ ఆయనంటే సిగ్గు పుట్టలేదు. ఇప్పుడు సిగ్గుపడవలసినకూడా వచ్చింది. సరేన్ అపరాధం చేశాడో చేయలేదో నాకు తెలియదు — విచారణచేసి ఆ సంగతి స్థిరపరచడం సిగ్గులేనివాళ్లు చేయవలసినపని. ఏ ఉద్దేశం మనస్సులో పెట్టుకొని ఆ కుర్రవాడు దొరసానిని పరాభవించ గలిగాడో ఆ ఉద్దేశాన్ని అణిచేయడం నాకు ఎంతమాత్రం ఇష్టం లేదు. ఎన్ని విధాల తంటాలు పడ్డా నా భర్తకు ఆ సంగతి బోధపడకపోవడానికి కారణం, ఆయనకు పొరుషం లేక పోవడమే. అందుచేతనే నాకు సిగ్గువేసింది.

అంతే కాదు. నేను ఓడి పోయినాను కదా అని కడుపులో పుట్టరాని దుఃఖం పుట్టింది. నా ఉద్దేశం కేవలం నన్నే దగ్ధం చేసింది గాని ఆయనలో మాత్రం ఎటువంటి కదలికా పుట్టించలేదు. ఇది నా సతీత్వానికి కలిగిన పరాభవం.

స్వదేశీ అంటే నాభర్తకు నమ్మకమూ లేక ఆయన స్వదేశీకి విరుద్ధమూ అన్న ప్రశ్నకాదు ఇప్పుడు. 'వందే మాతరం' మాత్రం ఆయన శిరసావహించ లేరట, "దేశానికి నేవ చేయడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను గాని పూజ మాత్రం చేయలేను; పూజచేయ వలసినది దేశంకంటే చాలా పైది.; దేశాన్ని పూజచేయడం అంటే దేశంయొక్క నాశనం కోరడం అన్నమాట," అని ఆయన అన్నారు.

ఆ రోజులలో సందీప్ బాబు స్వదేశీ ప్రచారానికనితన దండును తోడ్చుకొని మా ఊరు వచ్చాడు. మధ్యాహ్నం మా నాటకశాలలో సభ. ఆడవాళ్లమంతా బాలెనీమీద ఒక పక్కను చిక్కుతడకలు వేసుకొని కూర్చున్నాము. వందే-మాతరం శబ్దం సింహనాదంలాగు వినిబడుతూఉంది; క్రమ క్రమంగా దగ్గిరికి వస్తూఉంది; ఆవేశంఎత్తి నా ఒంట్లో ఒక విధమైన కంపం పుట్టింది.

తొలకరి వస్తూలు పడడంతోనే ఎండిపోయిన ఏటి-లోకి ఎర్రని పరదలువచ్చి పడ్డట్టుగా కాషాయివస్త్రాలు ధరించి, జేగురురంగు పగిడీలు చుట్టుకొని, చెప్పబోళ్లు లేకుండా ఉత్త కాళ్లతో ఒక బాలకుల దళం మా పెద్ద అంగణంలో హఠా-త్తుగా వచ్చిపడ్డది. సందీప్ బాబును ఒక పెద్ద కుర్చీమీద సూర్యోబెట్టి పదిపన్నెండుగురు కుర్రవాళ్లు ఆ కుర్చీని భుజం-మీద ఎక్కించుకొని, ఆ జనంమధ్యనుంచి మోసుకులెచ్చారు. వందే మాతరం! వందే మాతరం!! వందే మాతరం!!! ఆకాశమంతా బద్దలయి ముక్కలుచక్కలయి పడిపోతుందా అనిపించింది.

సందీప్ బాబు ఖాటో ఇంతకు ముందే చూచాను. చూచినప్పుడు జాగున్నట్టు అనిపించింది అని చెప్పలేను. అందు చేత, వికారంగా ఉందనీ కాదు నేననేది—ముఖంలో కావలసి నంత అందం ఉన్నట్టే తోచింది, గాని ఎంత కాంతిఉన్నా కలిలే

ఉన్నట్టు కనబడ్డది; ఆ ఆకారమూ, ఆ కళ్ళూ, ఆ పెదవులూ చూస్తే మంచిబంగారం కాదు అనిపించింది.

అందుచేత నా భర్త, ఎటువంటి ఆలోచనా లేకుండా, అతను అడగినదంతా ఇచ్చేస్తూ ఉంటే నాకు కష్టం అనిపించేది. వృథాఖర్చు చేస్తే చూచి డోరుకో గలిగి ఉండును. కాని స్నేహితుడు అయిఉండికూడా నా భర్తను మోసపుస్తూఉండే వాడు. అతని తరహా యోగులమోస్తూ కాదు, సామాన్య సంసార్లమోస్తూ కాదు. అతను పక్కా బాబు! భోగము అంటే సరదా పోలేదు. — ఇటువంటివి నానా రకాల డోహాలు నా మనస్సుకు తట్టాయి ఆవాలే; ఇప్పుడు అవన్నీ జ్ఞాపకం వస్తూ ఉన్నవి. గాని ఏమి ప్రయోజనం ఇప్పుడు, అవి ఆలాగు ఉండనీ.

సందీప్ బాబు ఉపన్యాసం ప్రారంభించాడు. ఆ మహా సభలోఉండేవాళ్ల మనస్సులన్నీ చంచలమయిపోయి, గట్లు కొట్టేసి సారుతూఉన్న మహానదిలోలాగు, అతని వాక్పరివాహంలో కొట్టుకుపోతూ ఉన్నప్పుడు, అతని ముఖం చూచాను. ముఖం అంటే అదీ ముఖం! సాయంకాలమయి సూర్యుడు కిందికి దిగాడు. కిరణాలు డాబ్బాకిందనుంచి వచ్చి హఠాత్తుగా అతని ముఖంనిండా పడి అతనిని తేజోమూర్తిని చేశాయి. అప్పుడు “ఇతను స్వర్గలోకంనుంచి వచ్చిర మనుష్యుడు” అని ఆ దేవేంద్రుడు స్వయంగా వచ్చి అందరు స్త్రీపురుషులెదుటా చాటిస్తున్నాడా అనిపించింది. అతను ఆడే

మాటలు తుపానుగాలిలాగు తెరతెరలుగా వచ్చి ఒక్కొక్క ఊపు ఊపేలేవి. అతని సహసానికి అంతం కనబడలేదు. నా కళ్లముందర ఏచిన్న చిక్కుతడకముక్కో అడ్డుఉండెను. ఆకాస్తా నేను సహించలేకపోయినాను. నామట్టుకు నాకే తెలియకుండా ఎప్పుడు ఆ చిక్కు పక్కకు తోనేసి, ముఖం పైకి పెట్టి, అతని ముఖం వైపు చూడడం ప్రారంభించానో, అదికూడా నాకు జ్ఞాపకంరాకుండా ఉన్నది. నావైపు చూచేపాటి వ్యవధి ఆసఫ అంతటిలోనూ ఒకడికైనా చిక్కిలేదు. ఒక్కమారు మాత్రం నక్షత్రాలలాంటి, సందీప్ బాబు రెండుకళ్లు నామీద పడ్డవి. గాని నాబంటిమీద తెలివి లేదు. నేను అప్పుడు రాజుగారి ఇంటికోడలనా? కాను. బంగాళాదేశంలో ఉన్న స్త్రీలందరికీ ప్రతినిధిని—ఏకప్రతినిధిని. అతను బంగాళా దేశానికి వీరుడు. సూర్యకిరణాలు వచ్చి అతని ముఖంమీద పడుతూ ఉన్నట్టుగానే దేశంలోఉన్న నారి మణుల హృదయానురాగరసంతో చేసిన అభిషేకం అతనికి అందాలి. అప్పుడే అతని రణయాత్ర సఫలం అవుతుంది.

నావైపు ఆధున చూచినప్పటినుండి ఆయన మాటలు మరింత తీవ్రమయిన జ్వాలలుగా మండడం ఆరంభించాయి. అది నాకూ స్పష్టంగా కనబడ్డది. ఇంద్రుని గుర్రం కల్లాలకు మరి లొంగిందికాదు—మెరుపు మీద మెరుపు, పిడుగుమీద పిడుగు! నా కళ్ల అగ్నిశిఖలవల్ల పుట్టిన నిప్పే ఇదంతా అని

నా మనస్సులో ఏదో చెపుతూ ఉండెను. స్త్రీ అంటే కేవలం లక్ష్యకాదు, సరస్వతి కూడా కదా!

ఆవాళ ఒక అపూర్వమైన ఆనందంతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చాను. నాలో ఒక కొత్త గర్వం పుట్టింది. లోపున ఒక అగ్నితూపాను పుట్టి నన్ను ఒక మూలనుండి మరి ఒక మూలకు ఈడ్చుకు పోయింది. గ్రీక్ వీరాంగనలలాగు నా పొడుగు జొట్టుఅంతా కత్తిరించి ఈవీరుని ధనస్సుకు నారి చేదామని కోరికపుట్టింది. లోపునఉండే మనస్సుకూ పైనుండే వస్తువులకూ సంబంధం ఉన్నట్టయితే ఆవాళ నామెడలోని కంటా, నా హారమూ, నాబాజీబందులూ ఉల్కావృష్టిలాగు ఆ సభమధ్యను రాలిఉండును. ఏదో ఒక గొప్ప త్యాగం చేస్తేనే గాని సహించ శక్యముకాని ఉత్సాహవేగం అది.

ఆవాళ సాయంకాలం నా భర్త ఇంటికి వచ్చాక నాకు ఒక భయం పట్టుకుంది. ఆవాళ ఉపన్యాసంవల్ల నా మనస్సులో పుట్టిన రాగంతో కలియని మాటలేమైనా అంటారా? ఆయన సత్యప్రియత్వానికి ఎక్కడైనా దెబ్బతగలడంవల్ల వక్ర చెప్పినదానికి విరుద్ధంగా ఏమైనా అంటారా? అంటే మాత్రం ఊరుకోను, తప్పకుండా అవమానపరిచి ఉండును.

కాని, ఆయన నాతో ఏమీ అనలేదు. అదీ నాకు భాగుండ లేదు. “సందీప్ అన్నమాటలు విని నాకు తెలివి వచ్చింది. ఈ విషయములన్నిటిలో అనేక సంవత్సరాలబట్టి

నాకుండే భ్రమ పోయింది.”—అని ఆయన అనవలసిఉండెను. ఆయన బలవంతాన నోరు కట్టుకొని కూర్చున్నారు. ఉత్సాహం ఎక్కడ వెల్లడయిపోతుందో అని అతి జాగ్రత్తగా ఉన్నారు అనిపించింది.

“సందీప్ బాబు ఇంకా ఇక్కడ ఎన్నాళ్లు ఉంటారు?”

ఇని అడిగాను

“రేపు ప్రొద్దున్నే రంగపూర్ వెళి పోతాడు.”

“రేపు ప్రొద్దున్నే?”

“అవును, రేపు అతని లెక్కరుకి అక్కడ ఏర్పాటు చేశారు.”

కొంచెంసేపు ఊరుకొని అన్నాను— “ఏవిధంగానైనా రేపు ఉండిపోవడానికి వీలు లేదు కాబోలు?”

“సాధ్యం కాదు అనుకుంటాను—అయినా, ఎందుకో చెప్పి, విందాం?”

“అతన్ని విందుకుపిలిచి నేనే స్వయంగా దగ్గిరండి అతిథిసత్కారం చేదామని చాలా కోరికగా ఉన్నది.” ఆమాట విని నా భర్త ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఇంతకుముందు ఎన్నో సార్లు లేన స్నేహితులను విందుకుపిలిచి నన్ను దగ్గిర ఉండమని ఎంతో కోరారు. నేను ఎంతమాత్రం ఇష్టపడ లేదు.

ఆయన నావైపు రెప్పవెయ్యకుండా అదొక చిత్రంగా చూచారు—దాని అర్థం నాకు బాగా బోధపడలేదు. హఠా-

త్తుగా. లోపున ఒక విధమైన సిగ్గు పుట్టి అన్నాను—“వద్దు వద్దు, ఎందుకు లెండి.”

“ఏమీ, ఎందుకు ఏమిటి? సందీప్ తో చెవుతాను— ఏవిధంగానైనా వీలైతే ఉంటాడు.”

వీలుఅయింది.

నిజం చెవుతాను. ఒక అద్భుతమైన రూపు ఈశ్వరుడు నాకు ఎందుకు ఇచ్చాడు కాదు అని అనిపించింది అవాళ. ఎవరి మనస్సు వశపరుచుకుందామని కాదు నేను కోరేది; రూపు ఒక గౌరవనీయమైన వస్తువు అని. ఈ శుభదినంనాడు దేశంలో యావన్నెది పురుషులూ ఒక్కమాటు జగద్ధాత్రిని దేశంలో ఉన్న స్త్రీలలో చూడాలి. అయితే ఏమిటి—పైరూపు లేకపోతే వాళ్ల కళ్లు లోపునున్న దేవిని కనిపెట్ట లేవు. మేలుకొనిఉన్న ఆ దేశశక్తిని సందీప్ బాబు నాలో చూచి పోల్చుకోగలడా? లేక, ఈమె ఎవరో సామాన్య స్త్రీ, తన స్నేహితుని భార్యే కదా అను కుంటాడా?

అవాళ ఉదయమే లేచి తలరుద్దుకొని నా పెద్దజుట్టు అంతా ఒక ఎర్రని రిబ్బన్ తో చక్కగా కట్టాను—జుట్టు తడిగా ఉండడంచేత సిగవేసుకోడానికి వీలుఅయింది కాదు. తెల్లని మైద్రాస్ జరీచీర ఒకటి కట్టుకున్నాను, పొట్టిచేతుల జరీజాకెట్ తొడుగుకున్నాను.

చాలా మిత మయిన ముస్తాబు, అంతకంటే తక్కువ ఏలాగు, అనుకున్నాను. అటువంటి సమయంలో మా చిన్న తోటికోడలు వచ్చి నన్ను చూచింది. తలదగ్గర నుంచి పాదాల దాకా పరిశ్చ చేసింది. తరవాత పెదవులు రెండూ విరుచుకొని చిరిసవ్వు నవ్వింది. “ఏమి అక్కా, నవ్వుతున్నా వేమి?” అని నేను అడిగాను.

“నీ ముస్తాబు చూస్తున్నాను.”

“ఇదీ ముస్తాబేనా?”

మరిఒక మారు ఆ దొంగనవ్వు నవ్వి అన్నది—“ఏమీ భయంలేదమ్మా ఛోటారాణి బాగానే ఉంది! కాని ఆ దొరల దుకాణంలో కొన్న ఒదులుమెడజాకెట్ మాత్రం వేసి కొంటివా అంటే, బహు ప్రశస్తంగా ఉంటుంది, ఏ-మీ లోటు ఉండదు, దానితో ముస్తాబు సంపూర్ణ అయిపోతుంది.”

అంటూ, ఒక్క నోరూ కళ్లే కాకుండా, తలనుండి పాదాలదాకా ఒళ్లంతా కదిలించి, గదిలోనుంచి బయటికి వెళిపోయింది. నాకు మహా కోపం వచ్చింది. అన్నీ విప్పి పారేసి, రోజూ కట్టుకొనే బట్టలు కట్టుకుందామని బుద్ధి పుట్టింది. గాని ఆ కోరిక నెరవేర లేదు—ఎందుకు నెరవేర్చలేక పోయినానో నాకు బోధ పడలేదు, గాని నాలో నేను అనుకున్నాను—మంచిబట్టలు కట్టుకొని మర్యాదాకు తగిన ముస్తాబు

లేకుండా సందీప్ బాబు ఎదుటకు వస్తే నా భర్తకు కోపం వస్తుంది. స్త్రీ సంఘానికి లక్షి కదా !”

సందీప్ బాబు భోజనానికి కూర్చున్న తరువాత అగపడదాము, మొట్టమొదటి మాటు కలుసుకొనేటప్పుడు ఉండే సిగ్గు ఆ వడ్డించడం హడావిడిలో చాలాభాగం తగ్గిపోతుంది అని అనుకున్నాను. అయితే ఆవాళ వంట ఆలస్యం అవుతూ ఉంది; ఇప్పుడే సుమారు ఒంటి ఘంట అయింది. అందుచేత, మాట్లాడుతూ ఉండవచ్చును రమ్మని నాకు కబురు పంపించారు. గదిలోకి వెళ్లి మొదటి మాటు అతని ముఖం చూడడానికి చాలా సిగ్గు వేసింది. అది ఏలాగో సాధించి మనస్సు బిగబెట్టుకొని బలవంతాన అన్నాను—“మీ భోజనం ఈవాళ చాలా ఆలస్యం అయిపోయింది.”

ఏమీ సంకోచం లేకుండా, నా పక్కనుండే కుర్చీమీదికి వచ్చి అన్నాడు, ఆయన—“అన్నం ఏమో రోజూ ఏదోఒక మోస్తరుగా దొరుకుతుంది, గాని అన్నపూర్ణ మాత్రం లోపునే ఉంటుంది. ఇప్పుడు అన్నపూర్ణాదేవి వచ్చింది గనుక అన్నం, కావాలంటే, వెనకకు ఉండనివ్వండి.” అతని టెక్చర్ లో ఎటువంటి జోరో పనులలోకూడా అటువంటి జోరే— కొంచెముయినా సంకోచం లేదు. ఎక్కడికి వెళ్లినా అతి శీఘ్రంగా అతని ఆననం అతను తీసుకుంటాడు—అదే అతని అభ్యాసం. ఎవరు ఏమనుకుంటారో అనే ఆలోచన అతనికి లేదు. బాగా

దగ్గరికివచ్చి కూర్చోవడం అతనికి ఒక విధంగా స్వాభావికమైన హక్కు; గనుక అందులో తప్పుపించినవాళ్ల దే దోషం.

సందీప్ బాబు నన్ను ఒక పూర్వకాలపు మనిషి అనుకొని, ఒక జడ పదార్థంతో సమానంగా చూస్తాడేమో అని నాకు చాలా భయంగా ఉండెను. చరచరమని మాటలాడడం గాని, అతనికి ఆశ్చర్యం పుట్టించే జబాబులు ఇవ్వడం గాని నాకు చేతనయింది కాదు. నోచ్చుకున్నాను. పిలిచినంత మాత్రాన ఎందుకు ఈలాగు అతని ఎదుటకు వచ్చేశాను అని అనేక విధాల్ని నాలోనేను నింపించుకున్నాను.

ఏదో ఒక విధంగా భోజనం అయ్యాకావడంలో తొందరతొందరగా వెలిపోబోయినాను. అతను లేచి, ద్వారం దగ్గరికి వచ్చి, మొదట మోస్తరుగానే, ఏసంకోచమూ లేకుండా, నాదారికి అడ్డుగా నిలుచొని అన్నాడు. “నన్ను తిండి పోతుక్కింద లెక్కవేయకండి, భోజనంఆశమీద నేను ఇక్కడికి రాలేదు, మీరు పిలిచారు అని వచ్చాను. భోజనం కాగానే ఈలాగు పారిపోయినట్లయితే అతిథిని మోసపుచ్చినట్టే.”

ఈ మాటలన్నీ అతి చనువుగానూ, సాఫుగానూ అనకపోతే అపస్వరంతో పాడిన పాటలాగే ఉండును. ఇంతకూ అతను నా భర్తగారి స్నేహితుడు, నేను అతనికి వదిలగారి మోస్తరు. నాలో నేను కొట్లాడుకుంటూ సందీప్ బాబు కనపరచిన చుట్టరికానికి తగిన స్నేహం ఏరూపంగా వెల్లడి

చేయగలను అని అనుకుంటూ ఉంటే నా తొట్టుపాటు చూచి నా భర్తన్నారూ—“పోనీ అయితే, భోజనం చేయగానే వస్తావా?”

“వెలితేమాత్రం మాటఇచ్చి మరి వెళ్లండి,” అన్నాడు సందీప్ బాబు. నవ్వుతూ నేను అన్నాను—“ఇప్పుడే వస్తున్నాను.”

“మిమ్మల్ని ఎందుకు నమ్మలేదో చెబుతాను వినండి. నిఖిలేశ్ వెళ్లి అయి ఇప్పటికి తొమ్మిదేళ్లు అయింది. ఈ తొమ్మిది సంవత్సరాలూ మీరు నన్ను తప్పించుకువచ్చాడు. ఇంకొక తొమ్మిది సంవత్సరాలు ఈలాగు చేశారా అంటే నాకు మరి చూడడం ప్రాప్తించదు.”

నేనూ కొంచెం బాంధవ్యం కనపరచడం ప్రారంభిస్తూ మెల్లి మెల్లి గా అన్నాను—“అయితేమాత్రం ఎందుకు చూడడం కాకూడదు?”

“చిన్నవయస్సులోనే చచ్చిపోతానని నా జాతకంలో ఉన్నది. మా అన్నా, మా నాన్నా, ఎవరూకూడా ముప్పై ఏళ్ల దాటి వెళ్లలేదు. ఇదిగో, నాకు అప్పుడే ఇరవై ఏడేళ్లు నిండిపోయినవి.

ఆ మాట నాకు బాణంలాగు తగులుతుందని అతనికి తెలుసును. ఆలాగునే తగిలిందికూడాను. అతిమధురస్వరంతో అన్నాను—“దేశంలోఉండే యావత్తందిఅశీర్వాదమూ ఉంటూ

ఉండినగా పాడుచున్నాడు. చేయగలదు!” నేను అన్నమాటలలో నీయూ, బాబీ అన్నది.

“దేవేంద్రయ్య! అట్లే కాదు దేశలక్ష్మీకంఠంతో వినవలెను. అందుచేతనే అంతగా అత్యురః డి మివ్వుల్ని రమ్మని కోరుతున్నాను. నా వాతనే నా స్వస్థివాచనం ఆరంభం అవుతుంది.”

అప్పుడు అందరినీ అందరినీ అవి చేయవలసిన పనులకేమీ అప్పగించెను. అంతేకాదు నీవని చేసినా హాథాశుగా నువ్వనుకూడు వచ్చి చేసేనేవాడు. అంతేకాదు చేసినా బాగుం ని ననులు అలా అతను చేస్తూఉంటే అభ్యంతరం పెట్టడానికైనా నీలుకొనదు. నన్నయ్య అన్నాడు—“నూస్తూ ఉండించి, మీ భోజనం అమీను ఉంచాను, మీరు కాకి పోయినట్లును తేలికగా ఉండలఉండిదు.”

అందుకే అందరినీ అందరినీ అనుకున్నట్లును—“ఇంకొక్క దీన్ని కోరిక, పీడించు.” అని మళ్ళీ అన్నాడు అందరినీ అందరినీ.

అంతిమకి లిలికి నూచాను “భయంకరం, మరేమీ లేదు, అందుకే నుండినట్లు,” అన్నాడు. “మీరు నూచే ఉంటా, భోజనం ప్రస్తావనను అడుగు నేను నీళ్లు తాగలేదు; భోజనం అయ్యాక కొంతనేవటికీ తాగుతాను.”

“అలాగు ఎందుచేత?”

. అతనికి ఎప్పుడు గొప్ప అర్హతగల పుట్టిండ్లో ఆమూటా-
లన్నీ వచ్చాయి. ఏడు మాసాలనుండి పటువంటి భరించశక్తి-
కాని బాధ పడుతున్నాడో అది విన్నాను. ఏలోస్యాఫ్క్
వైద్యమూ మొదలయిన నానారకాల ఉపద్రవాలు దాటవచ్చి
చివరకు అనుర్యేయవల్లనే పటువంటిపలం 'పొండా'దో
వల్లనంకా చేసి నవ్వుతూ అన్నాడు—“భగవంతుడు
సంతోషిత్రంగా ఉన్నాడో చూడండి, చివరకు నాకు వచ్చే రో-
గాలుకూడా స్వదేశీమాత్రలతోనే గాని వెళ్లినంటాయి.”

ఇంతదేశబీవరకూ పోతుకొని నా భర్త ఎప్పుడు అన్నాడు
—“అయినా, అవిదేశీ ప్రాపకాల సీనాలు నిన్ను వదలవు.
నీ పరువాలో మూడు అరలనిండా—”

“అవి ఏమటో తెలుసునా! ఫ్యూసిల్ పాత్రే.
ఫ్యూసిల్ పాత్రే ప్రయోజనంకండి వచ్చినవాళ్లు కాదు,
అధునిక శాలనాలు వాళ్లను తీసుకువచ్చి మన నెత్తిమీద
వేశాయి—మన బిడ్డు తిండము, ప్రేగా మనను కొట్టడము,
వాళ్లు చేసే కని.”

నావరకు అతిశయోక్తి అంటే కోపము. గాని పటువంటి
అలంకారమయినా అతిశయోక్తి కదా మరి! “అలంకారాలు
దేవుడు సృష్టించినవి కావు, మనుష్యులు కల్పించినవి. చెల్లూ
చేమలూ, పశువులూ పక్షులూ, మొదటినుంచి చివరదాకా
అంతానినీమే చేపెత్తుంటాయి; పాపం, వాటికి అబద్ధమాపనం

చేతకానేకాదు,” అని, ఆడిన అబద్ధం ఏదో కప్పుదామని ఎప్పుడో అన్నాను. “ఈ విషయంలో మనుష్యులు గొప్ప పశువులకంటే, పురుషులకంటే స్త్రీలు గొప్ప. నగలు పెట్టుకొని ముస్తాబుకావడం ఆడవాళ్ళకు ఏలాగు తగినదో, అబద్ధాలు ఆడడింపూడో అలాగే.”

. . . గొలోనుంచి బయటికి వచ్చి చూడనూ, చిన్నతోటి-కోడలు కిటికీలుపుకటకటాలు ఎత్తిపెట్టుకొని వరండామీద నిలుచునిఉన్నది. “నువ్వు ఇక్కడేమిటి చేస్తున్నావు?” అని అన్నాను. “దొంగతనంగా వింటున్నాను,” అని తకీమని జబాబు చెప్పింది.

భోజనంచేసి తిరిగివచ్చాను సందీప్ బాబు మృదు-స్వరంతో అడిగాడు—“మీ భోజనమేమీ ఈవార సరీగా కాలేనటు ఉన్నదే?”

. . . ఆసేపుకీ నాకు అతి సిగ్గువేసింది. రావడంలో తొందర కాస్త విస్తారం అయిపోయింది. మర్యాదగా కనబడాలంటే మరికొంచెంసేపు లోపునేఉండి రావలసింది. ఆవార తినడం కంటే తినకపోవడం జాస్తే అయిపోయింది; ఏమాత్రం లెక్క-వేసినూచినా అది తెలిసిఉండును. కాని అదంతా ఎవరయినా లెక్కపెడుతూఉండవచ్చునని నాకు తట్టలేదు.

నేను సిగ్గుపడడం చూచి ఉంటాడు సందీప్ బాబు. ఆమాట అనుకొని మరింత సిగ్గుపడ్డాను. అదిచూచి అతను

అన్నాడు—“అడివిలోఉండే లేడిలాగు, పారిపోదామనే మీ ప్రయత్నమంతా. అంత కష్టంగాఉన్నా అన్నమాట తప్పకుండా రావడం మీరు నాకు ఒక గొప్ప బహుమతి కచ్చినట్టు భావించుకుంటాను.”

ఆ మాటకు సరిఅయినజబాబువదీ ఇవ్వలేకపోయినాను. ముఖం క్రమంగాచేసుకొనిఉంటాను; ఒళ్లంతా చెమటపట్టిపోయి సోసామీద ఒకమూల చతికిలబడిపోయినాను.

మూర్ఖునివలెనైన నారీశక్తిలాగు ఎటువంటిస్థానోచమూ లేకుండా అతి తీవ్రంగా సందీప్ బాబుముందరికి వచ్చి, కేవలం అతనికి దర్శనంఇవ్వడమే అతనికి కనకాభిషేకం చేయించడం అనిపించుదామని చాలా ఊహించాను. అది ఇంత వరకు కొంచెమయినా నెరవేరలేదు.

సందీప్ బాబు కోరి మరి వాదన ప్రారంభించాడు. నా భర్తతో. వాదనలోనే తన తెలివితేటలు వాడిఅయిన కత్తిలాగు మెరుస్తవని అతనికి బాగా తెలుసును. వాదనకు అవకాశం దొరికితే, నేను దగ్గరఉంటేమాత్రం, ఎటువంటి చిన్నమాటయినా పట్టుకొనేవాడు—అది నేను అనేకసార్లు కనిపెట్టాను.

‘పంచేమాతరం’ మంత్రంగురించి నా భర్త అభిప్రాయం అతనికి తెలుసును. అది మనస్సులో పెట్టుకొని సందీప్ బాబు

అన్నాడు, “దేశాభిమానంతో సంబంధించిన పనులలో కల్పనాశక్తికి ఏమాత్రం స్థలమూ ఇవ్వనంటావా ఏమిటి నిఖిల్?”

“ఏమాత్రమూ ఇవ్వనను, అంతా ఇవ్వనంటాను. దేశం అనే దానిని దాని నిజరూపంతో చూడాలి, చూచి అందరికీ జేలేయజేయాలి, అదీ నా కోరిక. ఇటువంటి గొప్ప వస్తువు విషయంలో మనస్సును ప్రమలోపేక్ష్యగారికించుకొంటు ఉండొకటండం అంటే నాకు భయం వస్తుంది, సిగ్గు వస్తుంది.”

“నువ్వు దేనిని మాయమంత్రం అంటున్నావో దానినే నేను సత్యం అంటున్నాను. నువ్వేదేశం నిజంగా దేశం అని నేను నమ్ముతాను నేను చాలా కాలంగా ఉపాసకునిని. భగవంతుని నిర్వాహం మనుష్యులద్వారా ఏలాగు వెల్లడి అవుతుందో అలాగే దేశం ద్వారా కూడా అవుతుంది.”

“అది నువ్వు నిజంగా నమ్మినట్లయితే నీ సంతోషకారం మినిషిమినిషి అంటే లేదు, కాబట్టి దేశానికే దేశానికేలా ఉంటువంటి భవిష్యత్తు ఉండవచ్చును.”

“అది నిజమే గాని నాకున్న శక్తి చాలా అల్పం, అందుకే నా దేశాన్ని, దేశానికేలా దానినే పూజిస్తూ, సపూజిద్వారా దేశనారాయణున్ని పూజిస్తాను.”

“పూజించేయవద్దని నేను అంటేదు, గాని ఇతర దేశాలలో ఉన్న నారాయణునికే ఇంత ద్వేషం కనబడింది మీ పూజ ఏలాగు సఫలం చేసుకుంటారు?”

“దేవునితో మాటలాడే పూజలో మిగిలినది, కిరాతవేషంతో ఉన్న శివునితో అర్జునుడు చెప్పబడే వనంపొందాడు. ఒక వక్కనుంచి మేము కొడుతుంటాము, గనుకనే ఎప్పుడో ఒక నాడు ఆ నారాయణమూర్తి ప్రసన్నుడవుతాడు.”

“అదే నిజమయితే దేశాన్ని నాశనంచేస్తున్నవారూ దేశానికి నేవచేస్తున్నవారూ, చెండుచేగలవారూ... దేవుని ఉపాసనే చేస్తున్నామన్నమాట. అటువంటిప్పుడు ప్రత్యేకిం గా దేశానికి ప్రచారంచేయవలసిన అవకాశం లేదు.”

“తనదేశం మాటవేరు. ఈ విషయంలో హృదయం స్పష్టంగా చెపుతూఉంది, స్వదేశాన్ని పూజచేయవలసింది అని”

“అలాగయితే దేశమే అన్నిగా ఉన్నది, తనను గురించి మరిస్పష్టంగా చెపుతూఉంది; అది అన్నిటికంటే గట్టిగా చెబుతగ్గి ఎప్పుడూ విచక్షణకుంటుంది.”

“నిజాల్, సీదంశా శత శుష్కశర్కం, నీ మాటలు బుర్రలోపుట్టిన పొడిమాటలు. హృదయం అంతగా ఒకటి ఉన్నదని ఒక్కకోర్క కాబోలు!”

“నిజం చెప్తాను విను చిందీప్, హృదయం ఉండబట్టే మీరు చేసేదంతా చూస్తూ ఉండకోలేను. దేశాన్ని దేశత అని పిలుస్తూ, ధర్మం అని చెప్పి అధర్మమూ, న్యాయం అని చెప్పి అన్యాయమూ మీరు చేస్తూఉంటే నాకు మహాభాధ కలుగుతూఉంది. నేను స్వాగతంకోసమని దొంగతనం చేసే నాలో

ఉన్న విలువైనదానిని నిర్మూలించేసినవాణ్ణి కానూ? దొంగతనం చేయలేకపోవడం బుద్ధి ఉపయోగించడంవల్లనా, తర్కం చేయడం వల్లనా, లేక స్వాభిమానం ఉండడంవల్లనా?” అని అన్నాడు నా భర్త.

నేను కోపం మరి పట్టలేక అన్నాను—“ఇంట్లాండూ, ఇర్లాండ్, రషియా, ఫ్రాన్సు మొదలయినదేశాల చరిత్రలు ఏమిట? ఎవరిలాభంకోసం వారుచేసిన చోరీలకథలూ, దొంగలకథలూ కావ్రా! ఆ దేశస్థులు మర్యాదస్థులని అనలేదూ అందరూ?”

“దానికీ జబ్బా దారీ వాళ్లదే. అందుకు పూచీ ఎప్పటికీ తప్పిపోదు. వాళ్లు చెల్లించవలసిన పినాబ్బి ఇప్పటికీ చెల్లిస్తూనే ఉన్నాను. దేశచరిత్రలు ఇంకా ముగిసిపోలేదు కదా!”

“నాంచి మాటే—మేమూ ఆలాగే చెల్లిస్తాము,” అన్నాడు సెంటీవ్ బాబు. “ముందు చోరీమాలతో ఇల్లు నింపుకొని తరువాత సావకాసంగా సంవత్సరాలపట్టున చెల్లించవలసిన పినాబ్బి చెల్లిస్తాము. గాని ఒక్కమాట అడుగుతాను చెప్పు, వాళ్లు ఇప్పటికీ రుణం చెల్లిస్తున్నారన్నావే, అది వదీ? ఎక్కడా చెల్లించడం కనబడదే?”

“రోమ్ శాసు చేసిన పాపాలని ప్రాయశ్చిత్తం చేస్తూ ఉండేటప్పుడూ ఆ సంగతి ఎవరూ పోల్కుకోలేకపోయినారు, మితిలేని దౌర్జన్యం దానిది అప్పుడు. మర్యాదస్థులుచేసే ఈ

మహాపాతకాలకి అయే ప్రాయశ్చిత్తం ఎప్పుడు ప్రారంభం అవుతుందో, అది వైనుంచి కనబడదు. గాని ఒక్కసంగతి కనబడడం లేదా?—వాళ్ల *పాలిటికల్ బ్యాగ్స్ నిండా ఉన్న అబద్ధాలూ, మోసమూ, విశ్వాసఘాతకత్వమూ, గూఢచారివ్యవహారాలూ, † ప్రెస్టిజ్ నిలుపుకోవడమూ, స్వలాభంకోసం న్యాయమూ, సత్యమూ ధారపోసేయడమూ, మొదలయిన పాపాలభారం తక్కువకాదు అని తెలుస్తూ ఉండడం లేదా? ఇవన్నీ వాళ్ల గుండెలలోని రక్తాన్ని రోజురోజుకీ పీల్చేయడం లేదా? సత్యాన్ని దేశంకంటే గొప్పదానిగా మన్నించనివాడు దేశాన్ని మాత్రం మన్నిస్తాడా? నేను అన్నాను, చూస్తూ ఉండు.”

నా పక్షం వై వాళ్లతో వాదనచేయడం నేను ఎప్పుడూ చూడలేదు. నాతో అనేక వ్యాయాలు చేశారు, గాని నా మీద ఆయనకు ఆతిదయ, గనుక నన్ను నీగకొట్టడమంటే ఆయనకు బహు బాధగా ఉంటుంది. ఈవాళ్ల చూచాను. ఆయన శక్తి.

ఆయన చెప్పినది నామనస్సు ఎంతమాత్రం ఒక్కోకోకుండా ఉంది. ‘దానికి తగిన జవాబు ఉన్నది, గాని నాకు నిలుచున్న పాటున తట్టకుండా ఉన్నది,’ అని అనుకున్నాను. వచ్చిన

* పాలిటికల్ బ్యాగ్స్ : Political Bags: రాజకీయవ్యవహార సంబంధమైన సంచులు.

† ప్రెస్టిజ్ : Prestige: ప్రతిష్ఠ.

చిక్కు ఏమిటంటే దేనినైనా 'ధర్మం గనుక అంగీకరించవలసింది,' అని చెబుతూఉంటే, 'అయినా అంగీకరించను,' అని అనలేము. ధర్మాన్నయినా 'అంతదాకా' మన్నించరాదదు అని చెప్పిం సుభువైన పనికాదు. ఆ వాదనకు తగిన జవాబు కాగితంమీద వ్రాసి సందీప్ చేతికి ఇద్దామని నిశ్చయించుకున్నాను. అందుకని గదిలోకి వెళుతూనే ఆవాళ జరిగిన వాదనంతా నోటుబుక్కులో వ్రాసి ఉంచాను.

మధ్య పెరిమాటు నావైపు చూచి సందీప్ బాబు "మీ రేమిటంటా?" అన్నాడు.

"సూర్యవాదన నాకేర్పలేదు," అన్నాను. చెప్పమంటే మొగ్గంమీద నా ఉద్దేశం ఏమిటో చెబుతాను వింటి— "నేను మనుష్యసాక్షులను, నాకు వాంఛ ఉన్నది. ప్రపంచంలో మంచిని ఏదేమిన్నవో అవన్నీ నా దేశంకోసం నాకు కావాలను. నాకు కావలసినదానిని బలవంతాన తీసుకుంటాను. నాకు కోపం ఉన్నది. దేశంకోసం కోపిస్తాను. అవసరం ఉంటే దేశంకోసం దేనినైనా ముక్కుముక్కులుచేస్తాను, గుండెపిండి చేస్తాను. ఇన్నాల్లెమంటే మళ్ళీ అదిమానసిగించివాళ్ళమీద పగతీర్చుకుంటాను. నాకు మోహం ఉన్నది, దేశాన్ని చూచి త్యాగమోహం వస్తాను. దేశంయొక్క ప్రత్యక్షమూర్తి ఒకరినాను. కావాలను : దానిని నేను 'అమ్మా' అని పిలుస్తాను, 'దుర్గా' అని పిలుస్తాను; ఆమెకు పశువులను బలిఇచ్చి భూమిని

రక్షంతోనింపుతాను—నేను మనుష్యమాత్రులను, నేను దేవతనుకాను. ”

సందీప్ బాబు “హురా, హురా!” అని కేళిలువేస్తూ చేతులుఎత్తుకొని కుర్చీమీదనుంచి లేచాడు. ఆ సత్తాగణం తప్పకద్దుకొని “పందేమాతరం, పందేమాతరం!” అన్నాడు.

నా భర్తమనస్సులో ఒక గొప్ప బాధ వుట్టింది. ఆ బాధ ఆయన ముఖాని ఒక మేఘంలాగు కప్పకువచ్చింది. మెల్లి మెల్లిగా అన్నారు— “నేనూ దేవతను కాను, మనుష్యుల్లే. అందుచేతనే నేను అలా అంటున్నాను. నాలోఉన్న చెడుగు నేను ఎంతమాత్రం నాదేశానికి ఇవ్వను, ఎంతమాత్రం ఇవ్వను, ఎంతమాత్రం ఇవ్వను. ”

“చూడు, నిఖిల్, ‘సత్యం’ అనే అడవివాళ్ళలో ప్రాణంతో ఏకమయి ఒక సవకదాళం అవుతుంది. వానలో ఉన్న సత్యానికి కళలేదు, రసంలేదు, ప్రాణంలేదు. మనలో ఉన్న సత్యం సత్యంకాదు, యుక్తి. స్త్రీ వృద్ధులకు ఒక వర్ణం. సత్యం రూపంధరించి దానిమీద కూర్చొని ప్రకాశిస్తుంటుంది. ఆ సత్యం మనలోఉన్న చుక్కలాగు రూపంలేనివస్తువు కాదు. అందుచేతనే స్త్రీలకు హారంగాడండాడం తెలుసును. పురుషులకు తెలియదు. ధర్మబుద్ధి పురుషుల్లో ఉట్టిపేల్చేస్తూఉంది, బలహీనుల్లో చేసేస్తూఉంది. స్త్రీ సునాయాసంగా దేనినైనా నాశనంచేసేయగలదు : పురుషుడుకూడా చేయగలడు, గాని

అతి ఆలోచనవల్ల తనను తానే భయపెట్టుకుంటాడు. ఆడది ఒక తుపానుమోస్తరుగా వచ్చిపడి అన్యాయం చేసేయగలదు. అతిమనోహరంగా కనబడుతుంది ఆ అన్యాయం. మొగవాడు చేసే అన్యాయం అసహ్యంగా కనబడుతుంది. ఎందుచేతనంటే మొగవాళ్లను ఒకపక్కనుంచి న్యాయబుద్ధి పీడిస్తూఉంటుంది. ఇదుగో, ఇదే చెపుతున్నాను, జ్ఞాపకం ఉంచుకో నిఖిల్, మన దేశాన్ని ఇప్పుడు మనస్త్రిలే రక్షిస్తారు. ధర్మమా అధర్మమా అని విచారించవలసినరోజులు కావు ఇవి. ఎటువంటి ఆలోచనా లేకుండా ప్రారక్యత్యాలు చేయవలెను ఇప్పుడు, అన్యాయం చేయవలెను. మన స్త్రిలచేత పాపానికి రక్తచందనం పూయించి పూజచేయించవలెను. ఆ మహాపురుషు డెవడో పాడిన పాట జ్ఞాపకం లేదూ నిఖిల్ ?—

సుందరీ రావే దుష్కృతీ!

సుందరీ, భవదీయ చుంబన

వహ్నిత ప్రసాదు మదిరను

పొందుగా నా రక్తనాళము

• తిందు పక్షి ప్రాహింప నిచ్చెనా,

సుందరీ!

చెలగనీ నీ యత్యథశంఖ

ధ్యానములు నలు చిహ్న లడలగ

ఇంకా బయట

మరినమగు నీచెడు కళంకము

అలముకొననీ నా లబాటము.

సుందరీ !

సిగ్గుమారిన కారు కలవపు

పంకమును నా యూరము నిండా

ఎగులపు చిత్రింపఁ బూయుము

పాపినీ ప్రళయంకరీ,

సుందరీ !

నవ్వుతూ నాశనం చేయలేని భర్తబుద్ధి ఈవాళ నాశనం అయిపోనుగాక !

ఈ మాటలు అంటూ నేలమీద రెండు మార్లు తన్నాడు. ఎన్నాళ్లబట్టో నిద్రపోతూఉన్న భూళి తివాసీలో నుంచి లేచింది. దేశదేశాలలో యుగయుగాలనుండి మహా మన్ననతో వస్తూఉన్న వాటినన్నిటిని ఆతి స్వల్పంగా చూస్తూ సందీప్ బాబు మెడ వంకచేసి విగా ఎదుట నిలబడేసరికి నా బట్టలు పులకరించింది.

పెద్ద గర్జనతో మల్లాప్తారంభించాడు, “ఇట్లు తగలబెట్టి ప్రసంచానికి వెలుతురు నిచ్చే ఆ మనోహరమైన అగ్ని దేవతపు నీవే అని నాకు ఈవాళ స్పష్టమయింది. ఇంతా నాశనం చేయగలిగే శక్తి మాకు దయచేయి. మేము చేయబోయే ఆన్యాయం మనోహరంచేయి”

ఈ చివర నాలుగుమాటలూ ఎవరితో అన్నాడో అది నాకు సరిగా బోధపడలేదు. అతను వందేమాతరం అంటూ పూజ చేస్తున్న దేవత కావచ్చును, లేదా, మూర్తిభవించి తన ముందర కూర్చున్న దేవేంద్రీ, నారీశక్తి, కావచ్చును.

అదే దేవతలతో ఇంకా మాట్లాడిఉండునని అనుకుంటాను. అప్పుడు నాభర్త లేచి అతని భుజంమీద చెయ్యి వేసి పెట్టిగా అన్నారు — “సందీప్! చంద్రనా; బాబు వచ్చారు.”

ఉలికిపడి వెనుకకు తిరిగి చూచాను. సౌమ్యమూర్తి, శృద్ధుడొడు లోలికి పోనా వద్దా అని అలోచిస్తూ ద్వారం దగ్గర నిలుచున్నాడు. అతని ముఖం అస్తమిస్తుఉన్న సూర్య-పింబిలంగా అతే సాధువుగా ఉన్నది. నా భర్త నావద్దకి వచ్చి నాతో అన్నారు, “ఈయన నా మాట్టరుగారు, ఈయన సంగతే నీతో చాలానాల్లు అంటువచ్చాను. ఆయనకు సమస్కారం చేయి.”

ఈయనపాదధూళి తీసుకొని సమస్కారం చేశాను. “ఈశ్వరుడు నిన్ను శాశ్వతకాలం కాపాడునుగాక,” అని. ఆయన సవ్యసించాడు. అప్పుడు ఆ అశీర్వాదం నాకు నిజంగా అవసరమే!

నిఖిల్ చెప్పిన కథ

దేవుడు నాకు ఏమిటి చేస్తే అది పుచ్చుకొని సహించి ఊరుకో గలనని ఒకప్పుడు నాకు చాలా నమ్మకం ఉండేది. ఇంత వరకు అది పరీక్షకు రాలేదు, గాని ఆ పరీక్ష అయే సమయం ఇప్పుడు వచ్చిందనుకుంటాను.

నా బలం ఎంతటిదో కనుక్కుందామని, నాలోనేను అనేకరకాల దుఃఖాలూ, అనేకకష్టాలూ వచ్చినట్టు ఊహిస్తుండేవాడను. ఒకమాటు నిరుపేదనయిపోయినట్టు అనుకున్నాను ఇంకొకమాటు పైలులోపడ్డట్టు, ఒకమాటు నలుగురూ కలిసి, నన్ను పరాభవించినట్టు, ఒకమాటు నేను చచ్చిపోయినట్టు, ఆఖరుకు ఒకనాడు విమల చచ్చిపోయినట్టు కూడా ఊహించే ప్రయత్నం చేశాను. ఇవన్నీ కూడా ఈశ్వరునికి నమస్కారం చేసి శిరసావహించగలనని అనేవాడిను—ఆ అన్నది నిజంగా చెప్పే అనేవాడను.

ఒకటిమాత్రం ఎన్నడూ ఊహించనైనా లేదు. ఆ ఒక్కమాటా ఈరోజు ఉదయం నుంచీ హార్పిని ఆలోచిస్తున్నాను. ఇదికూడా సహించగలనా?

నా మనస్సులోకల ఏకకణ్డో ఒకచోట ఒక చిన్న ముల్లు గుచ్చుకున్నది. అది చాలా బాధ పెడుతున్నది. పనిపాటలు

చేసుకుంటున్నానే గాని లోపున బాధమాత్రం విరామంలే కుండా ఉంటూనేఉంది. పడుకొని నిద్రపోతున్నప్పుడు, అన్నీ మరచిపోయినా ఈ ఒక్కటేమాత్రం లోపునుంచి పొడుస్తూ ఉంటుంది. ప్రాద్దున్న లేస్తూనే చూడును—వదీ, ఎప్పుడూ ఉండే లావణ్యమంతా పగటికి వదీ ఇప్పుడు? ఎక్కడికి పారిపోయింది? ఏమిటిది, జరిగినదేమిటికదా? ఈ నలుపుదేనిది? నా సిండుచంద్రుణ్ణి కప్పడానికి ఎక్కడనుంచి వచ్చింది ఈనీడ?

నామనస్సు అతి సున్నితంఅయిపోయింది, ఎప్పుడూ అతి మెలుకువగా ఉంటున్నది. పూర్వ మెప్పుడో ఒకనాడు దుఃఖం సుఖంవేషంతో నా మనస్సులో దూరి అప్పటినుంచీ అక్కడ బసచేసుకొని కూర్చున్నది. దాని అసత్యమంతా ఇప్పుడు నా హృదయాన్ని పీడిస్తున్నది. సిగ్గునూ, దుఃఖానికీ ఉండవలసి పోతున్నది. దగ్గిరవడిపోయి ముసుగు ముందుకు లాగుకోవోయి మరీసుళువుగా బయలుపడిపోతూఉన్నది. మనస్సంతా కళ్లమయంఅయిపోయింది. చూడకూడనిదానినీ చూడవలెనిని ఇష్టంలేనిదానినీ ప్రాద్దస్తమానం చూడడం అవుతుఉంది.

నేను చాలాకాలంనుంచి ఐశ్వర్యంతోనే శూన్యంలో ముప్పైతుకొనేవాడిలాగు కూర్చున్నాను. ఇన్నాళ్లబట్టి దాచిపెట్టిఉంచిన నా దురదృష్టమూ, నాజీవనానికి కలిగినమోసమూ, ఇప్పుడు నేనాదేప్రతిమాటలోనూ, చూచేప్రతిచూపులోనూ,

ప్రతిరోజూ, ప్రతిక్షణమూ, బయలుపెట్టవలసిన రోజులు వచ్చాయేమీ? నా యావనంలో నేను మాయకు డబ్బివ్వడం తొమ్మిదిసంవత్సరాలుమాత్రమే. కాని సత్యం దానిని వస్త్రోసహా, జాలిఆన్నమాట లేకుండా నాలో పంపి ఉన్నంతకాలమూ వసూలుచేస్తూఉంటుంది. రుణం చెల్లించే శక్తి పూర్తిగా పోయినవాడినైతిమిదనే వడుతుంది, అన్నిటికంటే గొప్ప రుణం చెల్లించే భారం. అయినా, నా దీక్ష నేను వదిలను— సత్యానిదే జయమవునుగాక!

మా మరదలు 'మినూ' మొగుడు, 'గోపాల్', తన కూతురు పెళ్లిలో నా సహాయం కావలెనని నిన్న నాదగ్గరికి వచ్చాడు. నా గదిసామానూ నా ఇంటిముస్తాబూ చూచి నాకున్నంత సుఖం ఈలోకంలో ఇంకెవరికీ లేదనుకున్నాడు. "మినూతో చెప్పి గోపాల్, నేను ఆమెను చూడడానికి రేపు వస్తానని; వచ్చి ఆక్కడే భోజనంచేస్తాను," అని అన్నాను. మినూ తన హృదయంలోనున్న ఆమృతంతో ఆవీరఇంటిని స్వర్గంచేసి ఉంచింది. ఆమె వండినది తినివద్దామని నా ప్రాణం ఈవాళ కొట్టుకుపోతూఉంది. ఈవాళ ఆమెను ఒకమారు మాచి రావలెను. ఆహా, ఏమిటి ఆమె ఇట్లు! చివరకు ఆ ఇంటి లేమికూడా ఇంటికి అలంకారమయిఉంది.

బలవంతాన పౌరుషం నిలబెట్టుకోవడంవల్ల ఏమిలాభం? దానికంటే బుర్రవంచుకొని నాలో ఏదో లోపంఉన్నది అని ఒప్పేసుకుంటే మంచిది. ఆడవాళ్లు మొగవాళ్లలో ముఖ్యంగా

ఇప్పుడే బోరు. అది బహుశా నాలో లేనే లేదు.. కాని బోరు అనగా చేతులు విసరడమా! బోరు అనగా దేనినైనా పుట్టి నిస్సంకోచంగా కాల్చేందువే! సుమ్మేయడమా?... కాని అహు! బలస్థి ఇప్పుడెందుకు! చెబ్బలాడి యోగ్యత సంపాదించలేదు కదా వదలనా! నేను అయోగ్యుణ్ణి, ముమ్మాటికీ అయోగ్యుణ్ణి, అయోగ్యుణ్ణి అయోగ్యుణ్ణి!

పోసి, అయోగ్యుణ్ణి అయితే నేమి! ప్రేమ అయోగ్యుణ్ణి పుట్టించినా పృథాకానివ్వడే! యోగ్యత నిచ్చి సఖలంచేస్తుంది. యోగ్యులను దొరికే ప్రపంచంలో అనేక మంచి వస్తువులు ఉన్నవి. అయోగ్యులకోసమని దేవుడు సృజించినది ప్రేమ ఒక్కటి!

బయటో కావలసింది అని విమలతో ఒకనాడు అన్నాను — విమల ఉండిఉండి ఎప్పుడూ ఇంట్లోనే, కేవలం ఇంటితయారీ విమల చిన్న జాగాలో, చిన్న చిన్న వసులు చేస్తూ ఇంటికాచా-లాలమిచ్చి తయారయింది. విమల నాకు రోజూ కనపరచే హదరగా ఆమె హృదయంలోనుంచి ఊరివస్తూఉన్న ప్రేమా, లేక మృగిణిపూజీవారు ఆవిరియంత్రసహాయంవల్ల మీరికి పంపుచేసి, లెక్కకారం రోజూ అందరికీ పంచిపెడుతున్న కొళాయి నీళ్లవలె, సంఘం విమలద్వారా నాకు ఇచ్చిన వంతా!

నాకు అత్యాశ ఉన్నదా? నాకు దొరికిన దానికంటే అనేక రెట్లు కావలెనని కోరానా? లేదు, నాలో ఉన్నది

అన్యాయకాదు, ప్రేమ. అందుచేతనే నేను ఇన్సూరెన్స్‌లో పెట్టి
 నాళంవేసి ఉంచవగిసి వస్తువును కోరలేదు; తనింతటానాను
 పెట్టుకునిపోతే పెట్టుకునిది నేను కోరవస్తువు. స్వల్ప,
 సుహితా, మొదలైన దివ్యగ్రంథాలకాగితాలతో చేసిన
 పువ్వులు ఇంటిఅలంకారానికి నేను కోరలేదు. జ్ఞానమూ, ప్రేమ,
 ప్రేమా—వీటితో పూర్ణవికాసంపొందిన విమలను ఈ సృష్టి
 అంతటిమధ్యా చూడవలెనని నాకోరిక.

అప్పుడు అనుకోని సంగతి ఏమిటంటే, ఎవరినైనా పట్టికీ
 నిజమైనస్వరూపంతో, అనగా, ముక్తస్వరూపంతో చూడవలె-
 నంటే, లోకాచారాన్ని బట్టి వాళ్ల మీద మనకుగల అధికారం
 పూర్తిగా వదులుకోవలెను, అని. అయితే నేను ఎందుకు
 అలోచించలేదో? పురుషునికి ప్రేమిద ఒక శాశ్వతమైన
 హక్కు ఉన్నది, అనే గర్వించేతనా! కాదు, అందుచేత కాదు.
 ప్రేమలో సుపూర్ణమయిన నమ్మకం ఉండవట్టి.

సత్యం ఏ ఆధారణమూ, ఎటువంటి బట్టలూ, లేకుండా
 పూర్తిగా దిగంబరితయివచ్చినా నేను సహించగలను, అనే
 అభిమానం నాలో బాగా ఉండేది. ఈవాళ్ల దాని పరిశీ-
 ల అవుతూఉంది. చావురానీ బ్రతుకురానీ ఆ పరిశీలలోమాత్రం
 తేలికావలెననే గర్వం ఇప్పటికీ వదలలేదు.

ఒకవిషయంలో ఈనాటివరకూ విమల నన్ను బోధ-
 పరుచుకోనే లేదు. జబరుద్దస్తీ కేవలం దుర్మలుల లక్షణం అని

నానమ్మకం అది విమల తెలుసుకోలేకపోయింది. న్యాయంగా నడుచుకుందామనే ధైర్యం బలహీనుడికి ఉండదు. దుర్మలుడు న్యాయాలోచనవల్ల కలిగే పూచీ తప్పించుకొని అన్యాయంచేసి అయినా అతిత్వంలో ఫలంపంపాదించుకుందామని ఎల్లప్పుడూ ప్రయత్నంచేస్తుంటాడు. ఓర్చిఉండడం అనేసరికి విమల అతి చికాకు కడిపోయేది. పురుషునిలో దౌర్జన్యం చూస్తే ఆమెకు సరదా, కోపం చూస్తే కులాసా, అన్యాయం చూస్తే సంకోషం, సాహసం చూస్తే ఉల్లాసం. జడిపించగలిగినవాడే మన్ననకు అర్హుడు, అనే అభిప్రాయంలాంటిదీదో ఆమెకు ఉండెననుకుంటాను.

బయటికి వచ్చి విమల నాలుగువైపులా స్వేచ్ఛగా చూడగలిగితే ఆమెకు జబరుదస్తే, దౌర్జన్యమూ, మొదలైనవాటి మీదఉండే మోహం పోతుందని అనుకున్నాను. కాని ఆమె దానినుంచి విముక్తుకాలు కావడం కష్టం అని ఇప్పుడు తెలుస్తూ ఉంది. చంపుకుతినేవాళ్లను చూస్తే లోలోపున చాలా ఇష్టం ఆమెకు. జీవనంలో ఉండే సాదారుణులన్నిటినీ బాగా మరచి కాయఖారంతో ఘాటుగా చేసి నాలికదగ్గరనుంచి కడుపులోదాకా పంటపుట్టిస్తేనే గాని, ఆమెకు తృప్తి ఉండేది కాదు. తక్కిన రుచులేవీ మన్నింపదగినవి కావు, ఆమె మతంలో.

ఇనతల, నాదీక్ష ఏమిటంటే ఉద్రేకంకలుగజేసేది ఏదైనా తాగి, మత్తెక్కినవాడిలాగు దేశసేవలోకి ఎంతమాత్రం దిగను

అని. నాకర్దుచేసే పనులలో ఎటువంటి తప్పున్నా సహించి ఊరుకోగలను, గాని వాళ్లను కొట్టడం తిట్టడం నాచేత కాదు. కోపంవచ్చి ఛటీమని ఎదీ అనడం అన్నా, చెయ్యడం అన్నా, నాకు ఒంటల్లో వణుకుపుడుతుంది, మనస్సులో జడుపు పుడుతుంది. ఆ జడుపు బలహీనత అనుకొని విమలకు నేనంట ఉండే గౌరవం పోయింది. నేను “పంచేమాతరం” అని కేకలు వేసుకొంటూ, ఇద్దంవచ్చినదల్లా చేసుకొంటూ, నాలుగు వైపులా తిరగకపోతే నామీద కోపం రావడానికి కారణం ఈ పైచెప్పినది ఒక్కటే. ఈవాళ్ల దేశమంతటితోపాటు, కల్లుముంత చేత పుచ్చుకొని భైరవీచక్రంలో, నేనూ కూర్చోలేదని నామీద అందరికీ కోపం. ఏదో బరుదుకోసం తంటాలుపడుతున్నాననో, పోలీసువాళ్లకు జడుస్తున్నాననో, మనదేశస్థులు అనుకుంటున్నారు. అవతల, పోలీసువాళ్లనమ్మకం ఏమిటంటే, నాకు లోపున ఏదో చెడ్డఉద్దేశం ఉన్నది, లేకపోతే పైకి ఇంత మంచిగా ఎందుకుంటాను అని. అయినా నా దారి నేను పదలలేదు... అవమానపరిచేవాళ్లు నమ్మనివాళ్లు, రెండువైపులా.

దేశంయొక్క నిజస్థితి తెలుసుకొని సేవచేయలేక ‘దేవీ’ అనీ, ‘కాలీమాయీ’ అనీ, కేకలు వేసి ఉత్సాహంతెచ్చుకొనేవాళ్ల కూ, మనుష్యులను కేవలం మనుష్యులే అనుకుంటున్నంతసేపు మన్నించలేనివాళ్ల కూ, ఏదో సమ్మాహన మంత్రాలు. కావలెను, అటువంటివాళ్లందరికీ దేశంకంటే

కేకలూ, గండరగోళమూ, ప్రియమైనవని నా నమ్మకం. ఏదో ఇటువంటి నిషాను ఒకదానిని, సత్యంకంటే పెద్దదానిగా చూచి పూజిస్తూ కూర్చోవడం, మన ఆస్తిగతదాసత్యంయొక్క లక్షణం. స్వేచ్ఛ ఆనేసరికి భయం చాలామందికి; స్వేచ్ఛ అనగానే ఏమీ సహాయంలేకుండా, అన్ని అపూలేని జాగాలో ఉన్నట్టుగా భయంపుడుతుంది; లోపునఉండే బలంతా హరించిపోతుంది. ఏదోఒక ప్రముఖ కల్పించుకొని దానినో, లేక అధికారి అని పిలిచినో ఏప్పుడది వారిలో, లేక ఏ కులపెద్దనో, నెత్తిమీద కూర్చోబట్టికోకపోతే వనలోపునున్న జీవుడికి సంచలనం కలగదు. అబద్ధాలతోనూ, అలంకారాలతోనూ, ముసుగుపెట్టిన సత్యం మనకు నచ్చనన్నాళ్లు, నిషా ప్రమా లేనిదే నిజజగ- నన్నాళ్లు, కనాభిసతలేకుండా స్వతంత్రంగా మనదేశాన్ని పాలించుకొనేస్తే మనకు లేదన్నమాట. మనము మారనన్నాళ్లు మనము ఏస్థితిలో ఉన్నా, మనస్సులోఉండే భూనాలో లేక బయటనుండే మంత్రగాళ్లలో మనను బాధపెట్టకనూనరు, మన- మీద అధికారం చలామణిచేకనూనరు.

“నీలో ఆనేకిం మంచి గుణాలు ఉండవచ్చును, గాని నీకు కల్పనశక్తిలేదు; అందుచేతనే మాతృభూమియొక్క దివ్య- మూర్తిని కళ్ళతో చూడలేకుండా ఉన్నావు,” అని నాతో సందీప్ ఆవాళ అన్నాడు. విని నిమల ఏమీ అనలేదు; అత- నన్ను ఒప్పుకున్నది. నేను దాని కేమీ జబాబుచెప్పలేదు. వాడిస్తేనేగాని గెలవలేన్నాడు గెలిచినా గెలిచినసుఖం ఉండదు.

నాకు మాలో కనబడ్డది కేవలం అభిప్రాయభేదం కాదు, స్వభావాలలోభేదం. చిన్న ఇళ్ళల్లో అయితే ఇటువంటి భేదాలు అట్టే పెద్దవిగా కనబడవు, అందుచేత కలిసిపాడేవాటను అట్టి-
ఉండదు. ఆ భేదమే పెద్ద సంసారాలలో అయితే, అక్కడ పుట్టిన
తరంగాలు అతిపెద్దవి గనుక, ఒక్క లయతప్పడంతో సరిపాదు,
అసలు పాటే సాగదు.

నాలో కల్పనశక్తి లేదట ! అనిగా పేరుటం నాలో
ఉండేది చమురూ వత్తే గాని, మీం కాదు అన్న మీట. దానికే
నేనదేమిటి, — “లేకపోవడం నిజమే, గాని అది లేకపోవడం
మీలోను. మీరు చతుముకిరాయివంటి కాంతి. నివసనపుడు
— ఎంతో కొట్టాలి, చప్పుడు చేయాలి, చేసినా మిథువుకాని
ఒక్కమీరుకురు కాలుతుంటే. అటువంటి మీరునుల్లెల్ల మన
గర్వం అధికంకావడమేగాని మనకు కనబడడం అధికం కాదు.”

సందీప్ స్వభావంలోనూ అతను కోరే కోరికలలోనూ.
మోటుతనం, కావలసినంత, కనిపెడుతూ వచ్చాను దేవా-
సుఖాలలో అతనికుండే అపకృతి, మత విషయాలలో చాలా
మాయలను కల్పించింది, దేశసేవసంబంధంలో బలం ప్రయో-
గించడమూ మొదలైన దుష్కార్యపుణములు చేయించింది. అతని
స్వభావం ఎంతమోటో, అతనిబుద్ధి అంత సూక్ష్మము. కనుక
చేసే పనులన్నిటినీ పెద్దపెద్ద పేర్లు పెట్టి వైకీ గొప్పగా
కనబడేటట్టు చేసేవాడు. వాంఛలను తృప్తిపరచుకుంటూ

ఉండడం ఆతనికి ఎంత అవసరమో, లోపునఉండే ద్వేషాన్ని పనులలో వెళ్లబుచ్చడంకూడా అంతఅవసరం. డబ్బుకక్కుర్తి సందీప్ కు చాలాఉందని, ఇదివరలో అనేకసార్లు విమల నాతో చెప్పింది. ఆ సంగతి నాకు బోధపడకపోలేదు. ప్రతిదానిలో తేరమాడుతూ సందీప్ తో నేను చాలలేను. నన్ను ఆతను మోసపుస్తున్నాడని అనుకోడానికికూడా సిగ్గు వేసేది. నేను ఆతనికి డబ్బుసహాయం చేయడం నామట్టుకు నాకే అసహ్యంగా కనబడుతుండేమో అని ఆ విషయమై ఎటువంటి తకరాదు పెట్టడమూ ఇష్టంలేకపోయేది. దేశంవిషయంలో సందీప్ మనస్సులోఉండే ఉద్దేశాలు, చాలాభాగం, లోపునఉండే మోటువాంఛల రూపాంతరమని, విమలకు ఇప్పుడు నచ్చజేపడం చాలా కష్టం. సందీప్ అంటే విమలకుండే భక్తి చూస్తే నాకు ఏమీ అన బుద్ధివేసేది కాదు. నేను అనే దానిలో ఈర్ష్య ఎంత దూకుతుందో అనిపించేది. నాకు నామనస్సులో కనబడే సందీప్ ఆకారం నాదుఃఖంయొక్క తీవ్రశాపంవల్ల వంకరటింకిరాయిపోయిన ఆకారం అయిఉంటుంది. అయినప్పటికీ అటువంటిది మనస్సులోఉంచుకుండే కొంటే పైకి చెప్పేయడం మంచిది.

నా మాప్తరు చంద్రనా; బాబును ఇప్పటికీ సుమారు ముప్పైఏళ్ల బట్టి చూస్తున్నాను. అయినకు నిందలంటే భయం లేదు, చావుఅంటే భయంలేదు. మాఇంటిలాంటి ఇంట్లో

పుట్టాక ఎటువంటి సదుపదేశాలయినా నన్ను కాపాడి ఉంచలేకపోను. కాని ఆ మహాపురుషుడు, మూ మాస్టరు, సత్యమూ, శాంతమూ, పవిత్రతా—వీటితో నిండిఉన్న తన జీవనాన్ని, నా జీవనంలో స్థాపించాడు. నాకు శుభం కలగడానికి కారణం అదే. నేను సాధించగలిగిన మంచిఅంతా ఆమూలంగానే.

ఆవాళ మామాస్టరు నాచికిరికి వచ్చి, “ఇంకా సందీప్ ఇక్కడ ఉండవలసిన అవసరం ఉన్నదా?” అని అన్నాడు.

ఏలాగు ఆ గాలి వచ్చి అతని మనస్సును తగిలేదో గాని ఎక్కడ ఏమాత్రం అమంగళం ఉన్నా మా మాస్టరు ఒక్క ఊణంలో పోల్చేసేవాడు. గాబరా పడలసినమనిషి కాదు ఆయన, గాని ఆవాళమాత్రం ఏదో ఒక గొప్ప ఆపద ముందుకు ఉన్నదన్నట్టు జడిశాడు—దానిజాడ అతని కంటపడిఉంటుంది. అతనికి నామీద ఎంతప్రేమో అది నాకు తెలుసును.

టీ తాగుతున్నప్పుడు సందీప్తో అన్నాను, “నువ్వు రంగపూర్ వెళతానన్నావు, వెళ్లవూ? అక్కడ నుంచి నాకు ఉత్తరం వచ్చింది. నేను నిన్ను బలవంతాన ఉంచేస్తున్నానని వాళ్లంతా నన్ను తడుతున్నారు.”

నివల టీపాట్లోనుంచి టీ పంపుతూంది, ఒక్క ఊణంలో ఆమెముఖం మారిపోయింది. సందీప్వైపు ఒక్క

మారు చూచింది. సందీప్ అన్నాడు, “-లోచించి చూచిన కొలదీ, మేము ఇప్పుడు చేస్తూ ఉండేటట్టుగా, నాలుగు వైపులూ తిరిగి స్వదేశీ ప్రచారం చేయడంవల్ల మా శక్తి చాలాభాగం వృథావ్యయం అవుతుంది అనిపిస్తూఉన్నది. అక్కడక్కడ ఒకచోటు కేంద్రంగా ఏర్పరచుకొని పనిచేస్తే శాశ్వతంగానిలిచేపని చాలా చేయవచ్చును అనుకుంటాను.”

అంటూ, విమలవైపు తిరిగి, “మీనూ అలాగు అనిపించడం లేదా?” అని అన్నాడు.

తక్షణం ఏమీ జబాబు చెప్పలేకపోయింది. కొంచెంసేపు ఊచుకొని అన్నది, “నాలుగువైపుతరుగుతూనూ చేయవచ్చును, ఒక్కొక్క రేడుచోటాడా చేయవచ్చును—రెండువిధాల చేసినదీ దేశసేవే కావచ్చును. మన స్వభావానికి అనుగుణ్యంగా ఉండేది మనం ఎంచుకోవాలెను—మీ మనస్సుకు తప్పింకలుగజేసేదే విధాదారి.”

సందీప్ అన్నాడు, “అయితే, నిజం చెపుతాను వినిండి. ప్రజలను మత్తెక్కిస్తూ తిరుగుతుండడంమే నా పని, అని ఇన్నార్లు

అనిపిస్తూఉంది. పొరపాటుకీ కారణంనూడా ఉన్నది—నన్ను ఎల్లప్పుడూ సిండుగా ఉంచాలిగే శక్తిధార నాకు ఇంతకు ముందు ఎక్కడా ఒక్కస్థలంలో చొరకలేదు. అందుచేత దేశ దేశాలు తిరిగి, కొత్తకొత్త మనుష్యులను పట్టుకొని, వాళ్ల

మనస్సులలో ఉత్తేజన పుట్టించి, ఆ ఉత్తేజనలోనుంచి నాకు అవసరమైన బలమూ, శక్తి, తీసుకోవలసివచ్చేది. కాని ఈవారే మీరే నాకు దేశవాణి ఈ శక్తి, ఈ కాంతి ఇంతవరకు నాకు ఏపురుషునిలోనూ కనబడలేదు. నాలో గొప్ప శక్తి ఉన్నదని ఇన్నాల్టూ నాకు ఒక 'అభిమానం' ఉండేది. కాని ఇప్పుడు దేశానికి నాయకుడను అవుదామనే ఆశ వదులుకున్నాను. ఇదే ముఖ్యస్థానం చేసుకొనిఉంటే, మీ ఉత్సాహాన్ని దేశమంతటా వ్యాపించడానికి ఒక మార్గం కాగలనని నాకు బాగా నమ్మకంకలిగింది...వద్దు వద్దు సిగ్గుపడకండి; ఉత్త-స్థితి, ఉత్తసంకోచమూ, ఉత్తవిషయమూ—నీటికి చాలా నైది మీరుండేస్థానం. మేము తేనెటీగలము, మా తేనెపట్టుకు వాణి, మీరు. మీ చుట్టూ రూపుని మాపని మేము చేస్తాము. కాని ఆపనికికావలసిన శక్తి మీరు మాకిచ్చేదే. అందుచేత మీరు వస్తుల్ని వదిలి దూరం వెలిపోతే ఇల్లులేనివారైతే అయిపోతాను, పనిలో ఎటువంటి సందమా మరి ఉండదు నిప్పుకోవంగా మా ఆరాధన అందుకొండి.”

సిగ్గుతోనూ, గర్వంతోనూ, విమలముఖం ఎర్రగో 'అయిపోయింది. గిన్నెలలో 'విషంచుతుంటే' విమలచెయ్యి వణకడం ప్రారంభించింది.

ఇంకొకనాడు చంద్రనాథ్ బాబు వచ్చి అన్నాడు, “మీ రిద్దరూ కలిసి డార్జిలింగ్ వెళ్లి కొన్నాళ్లు అక్కడ ఉంటే.

బాగుంటుంది. నీముఖం చూస్తే ఒంట్లో బాగులేదని తెలుస్తూ ఉంది. బాగా నిద్రపట్టడం లేదు కదూ?”

“విమలా, డార్జిలింగ్ వెళ్లి ఆ ప్రాంతాలన్నీ తిరిగి వద్దామూ?” అని సాయంకాలం విమలతో అన్నాను.

డార్జిలింగ్ వెళ్లి హిమాలయపర్వతాలు చూదామని విమల చాలా సరదాపడుతూఉండేది. కాని ఆవాళమాత్రం “ఇప్పుడెందుకు లెండి,” అన్నది.

దేశభేద వెనకపడుతుండేమో అని అనుమానించింది గాబోలు!

నమ్మకిం ఇంకా వదులుకోను, ఎన్నాళ్లయినా కనిపెట్టుకొనిఉంటాను. చిన్నబాగానుంచి పెద్దబాగాను వెళ్లే దారి కంటకమయం. ఇంటి నాలుగుసరివాద్దులలో ఇంటివర్వాట్లమధ్య కాపురంఉన్న విమల భవనం, వైప్రపంచంలోకి హఠాత్తుగా రాగానే, అక్కడివర్వాట్లమధ్య, తక్షణమే సరుదుకోలేదు. ఇంతకుముందు ఆమె ఎరుగని వైప్రపంచాన్ని బాగా తెలుసుకొని పరిచయం దృఢపరుచుకున్నతరువాత, నా స్థానం వదోనిశ్చయంచేసుకుంటాను. ఈ మహాప్రపంచంలో నవర్వాట్లలోనూ నాకు సరిగాకుదిరిన స్థలం ఎక్కడా దొరకకపోలే అప్పుడు స్థిరపరుస్తాను, నేను ఇన్నాళ్లు పట్టుకొనికూర్చున్నది వట్టి మాయ’ అని. ఆ మాయ నాకు అక్కరలేదు. అటుఫంటిరోజే

వచ్చినట్టయితే నేను వాడనచేయను, దెబ్బలాడను, నెమ్మగా
సెలవువుచ్చుకుంటాను.

ఇశుబలమా! ఎందుకు? పత్యంతో ఇశుబలం ఎన్న
డైనా చాలగలదూ?

సందేహ చిహ్నము కథ

నా వంతునువచ్చే వరకు నాది, అని చేతకానివాళ్లు అంటారు; అని, బలంలేనివాళ్లు నమ్ముతారు. కాని సృష్టిఅంతా మనసు బోధకమస్తున్నది ఏమిటి!—‘ఉన్న బలంతా ఉపయోగించి నేను తెచ్చుకోగలిగినదే నిజంగా నాది’, అని.

ఈ దేశంలో పుట్టినంతమాత్రాన ఈ దేశం నా అయిపోదు. నా శక్తి, నా బలమూ, ఉపయోగించి నాదానిగా అప్పుడు చేసి కోగలనో అప్పుడే అది నాదవుతుంది.

సంపాదించే అధికారం మనకు ఎప్పుడు స్వాభావికమో, సంపాదించుకున్న వస్తువును కోరికంటూడా అప్పుడే స్వాభావికం. ‘కోరికలేకుండా ఉండు, అవ్వలేకుండా ఉండు,’ అని చెప్పేది ప్రకృతి కాదు; మనస్సులోపుట్టే కోరికలు బయటనుండే వాటితో తృప్తి కలుపుకోవలసిందే. సృష్టిలో లోకాలవానికి బయటవానికి కంటివంటి సహకారం కన్నదన్నమాట నిజము. ఈ నిజాన్ని అణచివేయాలని చేసే బోధనే మనము నీతిబోధ అంటున్నాము. అందుచేతనే ప్రపంచంలో ఈనాటివరకూ నీతిబోధ ఎవరూ అత్యుత్తరలేదు.

ఈలోకంలో సగంప్రాణాలతోఉన్నవాళ్లు కొంతమంది ఉన్నారు, వాళ్లు బోధించేసి ఏదీ తీసుకోలేరు; దేనినీ పట్టుకో-

లేరు; పట్టుకున్నా అతిసులభంగా పట్టువిడిచేస్తారు. అటువంటి వాళ్లందరూ, పాపం, నీతిబోధతోనే మనస్సు సంకోచపెట్టుకుంటారు. కాని మనస్సుగా కోరుకోగలిగినవాళ్లే సృష్టియొక్క వరపుత్రులు; మనస్సుగా అనుభవించ గలిగినవాళ్లే ఆ వరపుత్రులు; మనస్సులో పట్టువంటి సంకోచమూ లేకుండా పనినినైనా ఎవరుచేయగలరో వాళ్లే ఆ వరపుత్రులు. సృష్టిలో ఉన్న అందమయినవస్తువులూ, విలువగలవీ, అన్నీ వీళ్లకోసమే. వీళ్లే నదులుఈది వస్తాను; గోడలుదుమికి లోపున ప్రవేశిస్తారు; శాపులుతన్ని తలుపులు విరగకొట్టతారు; ఉంచుకోదగిన వస్తువులన్నీ బలవంశాన లాగుకొని పారిపోతారు. వీనివల్లనే నిజమైన ఆనందం కలుగుతుంది, వీనివల్లనే తీసుకున్న వస్తువులకు విలువవస్తుంది. సృష్టి అటువంటి దస్యులకే ఆత్మ-సమర్పణ చేస్తుంది. కోరడంలోనైనా, తీసుకోవడంలోనైనా బలమంటే చాలా ఇష్టం, ప్రకృతికీ. అందుచేతనే ప్రకృతి వసంతపుష్పాలతో చేసిన స్వయంవరమాలను సగంస్రాణాలతో ఉన్న బక్కిలై కాగుల పండుమెడలలో వేయదు. పెళ్లి బాజాలు వినబడుతున్నవి; శుభలగ్నం వచ్చిపడుతూఉంది; మనస్సు చంచలమయిపోతూఉంది. వరుడెవడు? మహిష్సలు వేయించుకొని ఎవడు ముందుగావచ్చి మండపంలో పీటమీద కూర్చోగలుగుతాడో వాడే పెళ్లికొడుకు. ప్రకృతియొక్క పెళ్లిపందిరిలోకి వరుడెప్పుడూ పిలవకుండానే వస్తాడు.

సిగ్గా ! సిగ్గెందుకు ? నాకు ఎటువంటి సిగ్గా లేదు. నాకు కావలసినది అడిగి తీసుకుంటాను ; అడగకుండా కూడా తీసుకుంటాను. తీసుకోదగినవస్తువులు సిగ్గుచేత తీసుకోలేనివాళ్లు, తమ దుఃఖాన్ని దాచుకోడానికి, ఆ సిగ్గుకు పెద్దపెద్ద పేర్లు పెడతారు. మనము పుట్టిన ఈ పృథ్వీ గట్టిది, గుల్లకాదు, భ్రమకాదు. అక్కడ ఉండేది వాస్తవము, * “రియాలిటీ.” పెద్దపెద్ద మాటలతో మోసపుచ్చుకొని సంతలోదొరికిన గట్టిగట్టివస్తువులు ఏవీ ఇంటికి తీసుకురాకుండా, ఒక మూల నుంచి కిడుపు మండిపోతూఉన్నా, వట్టిచేతులతో వచ్చేనేవాళ్లు ఇటువంటి ప్రపంచంలో, ఇటువంటి గట్టిజాగామీద, ఎందుకు పుట్టాలో ? అంతరిక్షాన ఆకాశకుసుమాలూపూసే కుంజవనంలో కులాసాపురుషులు తమ చిత్తంవచ్చిన మతాలు కల్పించుకొని కాలక్షేపం చేస్తూఉంటే తియ్యనిమాటలు గుచ్చి వాళ్లు ఇవ్వవడేపాటలు పాడుతూఉండడం వీళ్లకు తెగిన పని. ఆ పని కోసం అప్పుడే జయానాకూడా పుచ్చేసుకొన్నారు. నాకు ఆ తియ్యనిమాటలు అక్కరలేదు; నాకడుపు ఆకాశకుసుమాలతో

* రియాలిటీ : Reality : వాస్తవము.

వాహురుగారు ‘ఇంగ్లీషువదాలు ఉపయోగించినచోట ఆ పదాలే మేము చాలాభాగం ఉంచాము. వారు ఉపయోగించనిదేదీ మేము ఉపయోగించలేదు. ఇంగ్లీషువీమీ తెలియనివారికి సహాయంగా ఉంటుందని ఆ పదాలకు రహస్యసరిహిత్యం తెలుగుమాటలు పేజీదిగువను ఇచ్చాము.

—అనువాదకులు.

నిండును. నేను కోరేదేదో బాగా, మనస్సుల్లిగా, కోరుతాను; రెండు చేతులతో పిసుకుతాను; రెండు కాళ్లతో కుమ్ముతాను; అది ఒంటినిండా పులుముకుంటాను; కడుపునిండా తింటాను. కోరడానికి స్వీకృతము; తీసుకోడానికి ఒంకో వించను. నీతిసూక్తాలలో ఉపవాసం చేసుకుంటూ, అందరూ విడిచిపెట్టిన మంచంలోని నల్లగాను, ఒంట్లో రక్తంలేక ఎండిపోతూఉన్న వాళ్లి వడుపులూ, తిట్లూ, నా చెవిని వడపు.

దాచడంఅంటే నాకు మహా అసహ్యం—దాచడం పిరికి-వాళ్ల లక్షణం. కాని అవసరంవస్తే దాచనేపోవడంకూడా పిరికితనమే. మీకు కావలసినదానిని చుట్టూ గోడలుకట్టి మీరు దాచుకుంటారు, అందుచేత నాకు కావలసినదానిని నేను కన్నంవేసి తీసుకుంటాను. మీకు వాంఛించబట్టి, మీకు కావలసినవి మీరు ప్రహరీలమధ్య దాచుకుంటారు, నాకు కోరికఉండబట్టి నేను ప్రహరీలమధ్యనుండి తీసుకుంటాను. మీ యంత్రాలు మీరుఉపయోగిస్తారు, నాతంత్రాలు నేనుఉపయోగిస్తాను. ప్రపంచంలో ఇవే నిగ్గయిన మాటలు. ఇందులోఉన్న నిజమే ప్రపంచంలో గొప్పగొప్ప కనులను నడిపిస్తూఉంది, రాజ్య సామ్రాజ్యాలను నడిపిస్తూ ఉంది. స్వర్గముంచి దిగివచ్చిన అవతారపురుషులు ఏవో దివ్యవాక్యాలు చెబుతూఉంటారు, వాటిలో నిజమేమీ లేదు. అందుచేతనే ఆ ఉపదేశాలను ఎంతమంది ఎంతపొగుడుతూఉన్నా, అవన్నీ వెళ్లి చివరకు బలంలేనివాళ్ల ఏకాంతిమూలలతో చేరుకుంటాయి. పృథ్వి నేలే బల-

వంశులు ఆమాట లేవీ లక్ష్య పెట్టరు—ఆ మాటలు మన్నించబోతే ఊండేబలం అంతా పోతుంది, వాటిలో నిజం లేదు గనుక. నేను అంటూఉండేదానిలోని నిజం నిస్సంకోచంగా ఎవరు బహుకుంటారో, సిగ్గుపడిలి దానిని ఎవరు ఆచరణలో పెడతారో, వాళ్లే కృతార్థులవుతారు—నీరభోజ్యము రాజ్యమంటే ఇదేను. ఓక్కపక్క ప్రీతి, ఇంకొకపక్క అవతారాలూ, రెండు వైపులా ఈ రెండిటిచేతా లాగించుకోడానికి బహుకున్న ఆభాగ్యుడు భార్యమూ ఎంచుకోలేక, మిత్రా ఎంచుకోలేక, రెండు పదివలలో రెండు కాళ్లు పెట్టినవాడిలాగు, నానాబాధలూ పడతాడు. అటువంటివాడు ఉన్నచోట ఉండాలేదూ, నుందుకు నడవాలేదు, రెంటికీచ్చి రేవణిలాగు.

నానకు భవం అక్కరలేదు అని వీక్షిస్తే పుట్టినట్టు ఈ లోకంలో కొంతమంది మనుష్యులు ఉన్నారు. సూర్యాస్తమయమప్పుడు ఆకాశానికిఉండే అందంమోర్తరు అందం, క్రమక్రమంగా ఆక్రమించుకువస్తూఉన్న మృత్యువుకు ఉన్నది. జీవనం అక్కరలేదు అనేవాళ్ల మనస్సులు కరిగిపోతాయి, అ అంది చూచి. మన నిఖలేశ్ ఆజాతిలోవాడే—అతనికి భవం లేదనే అనవచ్చును. నాలుగు సంవత్సరాలకిందట అతనితో ఈ విషయమై పెద్ద వాదన అయింది. “బలంఉపయోగించకపోతే మనకు ఏదీ మోరకదు, ఆమాట బహుకుంటాను,” అన్నాడు. కాని బలం అంటే ఏమి! పిటువంటి వస్తువులో ఉప-

యోగించాలి మనబలం?—అన్న అవిషయాలగురించి వాదన. “నేను వ్యాయామంలో ఉపయోగిస్తాను, నాబలమంతా,” అని అన్నాడు, నిఖిల్. “ఉన్నదంతా పాడుచేసుకొని నివాలా-తీదామని నాప్రాణం కొట్టుకుపోతూ ఉండి, అని నీవు అనే దానిల్లో,” అని అన్నాను నేను.

“అహా, గుడ్డులో ఉన్న పక్షి పైగుల్లను పాడుచేదామని గాబ : కడుతూఉన్నట్టుగానే. గుల్లనిబ్బన్నైన వస్తువే గాని పిల్లకోరేది గానీ వెలుతురూ; అలా కోరడం చాలా లెలివి తక్కువనని అని కదూ, నీ ఉద్దేశం?” అన్నాడు నిఖిల్.

నిఖిలేళ్ రూపకాలంకాగాలు ఉపయోగించి మాటలు ప్రారంభిస్తే, “అవన్నీ ఉత్త మాటలు, వాటిలో ఏమీ నిజంలేదు,” అని అతనికి నచ్చచెప్పడం సవరితము కాదు. పోనీ, ఆ అలంకారాలు పట్టుకొని సుఖంగా చూర్చోవాలంటే అతను చూర్చోనీ. మేము మాంసభక్షకులము, మాకు కోరలు ఉన్నవి, గోళ్లు ఉన్నవి. మేము వెంటపెట్టగలము, పట్టుకొని చిల్ప-గలము. ప్రాధున్నతిన్న గడ్డి సాయంకాలండాకా నెమరువేసు-కుంటూ, రోజంతా గడవడం మాచేతకాదు. అందుచేత మీ రూపకరాయుల్లు చూభోజనాలశిం ద్వారం కాచికూర్చుంటే మేము పొరుకొనేది లేదు. మీరు అడ్డుగా చూర్చుంటే మేము కన్నంవేస్తాము, లేదా బండిపోటు చేస్తాము. లేకపోతే మేము బ్రతికిఉంటేము.

నేను చెపుతూఉన్నమాటలు విని, “ఇతనిది ఒక కొత్త మతం, ఇతనికి కొత్తధర్మాలలో నమ్మకం,” అని అంటారు. అలాగు అనడానికి కారణంకూడా ఉన్నది. ఈ లోకంలో సంసారం గడుపుకొనివస్తున్నవాళ్లందరూ చేసేది, నేను అంటూ ఉన్నదే, గాని చెప్పడంమాత్రం వేరు. వాళ్లు ఆచరణలోపెట్టి-
 గదే నిజమయిన నీతికథతెలియదు; నాకు తెలుసును. నావి త్తనమ్మకాలు కావు, వాటి నిజము ఆచరణమూలంగా సిద్ధాంతమైనది.

నా శత్రువులు, నా దూరీ, చూచి అజవాళ్లు అతిత్వరగా లోబడిపోతారు. వాళ్ల భవనం మాయభవనం కాదు, గట్టిది, వాస్తవమయినది, ఈ పృథ్విది. మేఘాలమధ్య కట్టిన గాలిమే-
 డలలో కాదు వాళ్ల నివాసం. స్త్రీలు, మనలాగు, సారంలేని ఖాలీ * విడియాలతో చేసిన బెలూన్ లో ఎక్కి మేఘాలమధ్య సంచారంచేస్తూ కూర్చోరు. నా లోపునా వైనా, మాటల-
 లోనూ భావాలలోనూ, ఒక భయంకరమైన ఇచ్చ వాళ్లకు కనబడుతూఉంటుంది. తనస్సులలో ఒళ్లు ఇగరవెట్టేటటువంటిది కాదు ఆ ఇచ్చ. ఆలోచనవల్లా, తర్కంవల్లా, మనస్సులో భయం పుట్టించి, మనముఖాన్ని, ముందుకుకాకుండా, వెనకకుతిప్పే మోస్తరు కాదు ఆ ఇచ్చ. అదిఒక నిండుప్రవాహం, “వేసేయండి తింటాను” “వేసేయండి తింటాను,” అని గర్జన చేసుకుంటూ పరుగెత్తుతుంటుంది. దుర్జయమయిన ఈ ఇచ్చ పుణ్య ప్రాణమని

* విడియా: Idea: భావం.

అడవాళ్లు తమ వృద్ధులతో గ్రహిస్తారు. ఆ ఇచ్చ తననే గాని ఇతరమైనదానినిదేనినీ లక్ష్యపెట్టదు ; అందుచేతనే దానికి వెళ్లి నదగ్గిరల్లా జయముకలుగుతుంది. స్త్రీలు వాళ్లంతట వాళ్లే వచ్చి, నా ఇచ్చాప్రవాహంలో పడి కొట్టుకుపోతూ ఉండడం, నేను అనేకసార్లు చూచాను—బ్రతుకుతామా చస్తామా అని ఆలోచించనైనా ఆలోచించరు. స్త్రీలను ఈ విధంగా జయించే శక్తి వీరులశక్తి, అనగా, మాయకాకుండా వాస్తవమయిన ప్రపంచాన్ని జయించగలశక్తి. కోరదగినది ఇంతకంటే కొద్ది ప్రపంచం ఇంకొకటి ఉన్నదని నమ్మేవాళ్లు, వాళ్ల ఇచ్చాప్రవాహాన్ని భూమిమీదనుంచి ఆకాశంవైపు, కావాలంటే, తిప్పేయనీ. చూదాము, వాళ్ల*బౌత్ ఖానా ఎంతమీదికి ఎగురుతుందో, దానినీళ్లు ఎన్నాళ్లవరకూ ఉంటాయో! విడియాలలో విహరించే ఆ సూక్ష్మప్రాణులకోసం పెట్టలేదు స్త్రీలు.

+ “ఎఫ్ఫినిటీ!” ఒక పురుషుణ్ణి ఒకస్త్రీనీ, ఇద్దరేసిసి ప్రత్యేకంగా జతకూర్చి, భగవంతుడు మననందరినీ ఈ లోకం లోకి పంపాడనీ, అటువంటిసంయోగాలు, మంత్రాలుచదివి ఘనము ఏర్పరిచినవాటికంటే చాలాగట్టివనీ, నా పనికి కావలసినవచ్చినప్పుడు, ఇంతకుముందు చెబుతూవచ్చాను. మనుష్యని-ప్రకృతి తనఇష్టంవచ్చినదానినే చేసుకుంటూఉంటుంది ; గాని

* బౌత్ ఖానా : Fountain : నిష్ఠ మీదికితన్నీ కొలాయి.

† ఎఫ్ఫినిటీ : Affinity : అనుబంధం.

మనుష్యుడు ఒక పెద్ద పేరు వైకిచెప్పి, దానివెనక తన పనులన్నీ దాస్తూఉంటాడు, లేకపోతే సుఖం ఉండదు. ప్రపంచంలో ఇంత మిథ్య ఉండడానికి అదే కారణం. ఒకరితోనే ఎఫినిటీ ఎందుకుండా? వేయిమందితో ఎందుకు ఉండకూడదు? ఒక్కరితో ఎఫినిటీకోసం తక్కినవన్నీ వదులుకుంటానని, నాకూ సృష్టి ఏమీ రాతకోతలు జరగలేదే! పుట్టిన దగ్గరనుంచీ అనేక ఎఫినిటీలు నా వనంలో నేను చూచాను. దానివల్ల కొత్త ఇంకొకటి కూడదని ఎక్కడా లేదు. కొత్త ఒకటి నాకు ఇప్పుడు స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది.

తరవాత? తరవాత నేను జయంపొందలేకపోతే చేతకాని చేటవెయ్య నన్నమాట.

విమల కథ

నా సిగ్గులంతా ఎక్కడికి పోయిందో! నా విషయమై నేను ఆలోచించుకోడానికి వ్యవధి ఏమాత్రము దొరకలేదు. రాత్రిపగలూ ఒకేమోస్తరుగా, సుడిలోపడి గిరగిర అతివడిగా తిరిగిపోతూఉండడంవల్ల, సిగ్గును నా మనస్సులో దూరతానికి అవకాశం చిక్కిలేదు.

మా రెండోతోటికోడలు ఒకనాడు నా ముందరనే, నవ్వుతూ, నా పురతో అన్నది—“మీ ఇంటి శిష్యుడివారూ అప్పుడూనూడా అడవాళ్లు ఏడుస్తుండడం మామూలు. ఇప్పుడు మొగవాళ్లవంతు వచ్చింది. ఇకనుంచి మేము ఏడ్చుల్ని ఏడిపిస్తాము. నువ్వేమిటి అంటావు, ఛోటా కాణీ? నువ్వు రణవేషం వేయనే వేశావు రణరంగిణీ, ఇక బాణాలు బోరుగా వెళ్లనియ్యి పురుషులవైపు!”

అలాగు అంటూ, నన్ను మీదినుంచి కిందిదాకా ఒక్క-మారు చూచింది. నా ముస్తాబులోనూ, నా చేష్టలలోనూ, ఒక కొత్త వికాసం పుట్టింది. చిన్నతోటికోడలికంటేనూ అందు-లో ఒక్కపిసరు లేదు. ఆసంగతి వ్రాయడానికైనా ఈవారే సిగ్గువేస్తూఉంది, గాని అప్పుడుమాత్రం నాలో ఏవిధమైన సిగ్గు లేకపోయింది. ఆవారే ప్రకృతి నాలోపునుంచి తనని చేస్తూఉన్నది, చేయాలని నేను ఏమీ చేయలేదు.

ఆవాళ కొంచెం విస్తారంగానే ముస్తాబు చేసుకున్నాను, నిజమే. కాని ఎటువంటి ఉద్దేశమూ మనస్సులో పెట్టుకొని చేయలేదు—ఆవాళ నాకు యింటిమీద ధ్యాసమే లేదు. ఏముస్తాబు సందీప్ బాబుకి అన్నిటికంటే ఇష్టమో నేను పోల్చుకోగలిగేదానను. కాని అది ఉపావల్ల పోల్చుకొనేవరకూ ఉండనక్కరలేకపోయేది. సందీప్ బాబు అందరిముందరూ నా ముస్తాబునుగూర్చి వాదిస్తూఉండేవాడు. నాముందరే నా భర్తతో ఒకనాడు అన్నాడు, “మూ రాణిని నేను మొట్టమొదటిమారు చూచిననాడు, ఆ లెల్ల జరిచిన కట్టుకొని, కదలకుండా మెదలకుండా, ఆకుర్చీమీద వచ్చి కూర్చున్నది, నీకు జ్ఞాపకం ఉన్నదీ నిఖల్ ? ఆమె కళ్లు రెండు ఆలా-గు ఆ అపారంభైపు చూస్తు ఉన్నవి, దారితప్పిపోయిననక్షత్రాలలాగు--ఎవరికోసమో వెతుక్కుంటూ, అడుగందని అంధకారంవైపు వేలకొలది సంవత్సరాలబట్టి చూస్తూ ఉన్నవా అనిపించింది ; ఆమెలోపునున్న అగ్ని శిఖ బయటికివచ్చి బట్టజలహంకంగా ఆమెను చుట్టుకొని ఉన్నది. ఆఅగ్నే నాకు కావాలెను, ఆకళ్లముందర ప్రత్యక్షంగా ఘటదే అగ్ని ! రాణీ, ఈ ఒక్క కోరిక మన్నించి, మరిఒకనాడు ఆ అగ్ని శిఖతో మాకు దర్శనం ఇవ్వరూ!”

ఇప్పటివరకూ పట్టాభిషేకం పాడుతున్న చిన్న ఏనులాగున్నాను. నా మాటలూ, నా పాటలూ, అతిఒకమోస్తరు ఉండేవి. చదీచప్పుడులేకుండా ఒకనాడు సముద్రపుపోటు వచ్చి నాలోపడ్డది. నా హృదయం పొంగిపోవడం ప్రారంభం-

చింది, గట్టుకొట్టి ప్రవహించడం ఆరంభించింది. సముద్రపుకెర-
టాలభేరీవాయిద్యం నా ప్రవాహంలోపుట్టిన కలకలస్వనిలో
ప్రతిధ్వనించింది. నా లోపున పుట్టిన ధ్వనికి అర్థమేమిటో నాకు
ఏమీబోధపడలేదు. అంతకుముందు నాలోఉండే 'నేను'
ఎక్కడికోపారిపోయింది! కెరటాలుకెరటాలుగా పొంగుతూ,
హఠాత్తుగా ఆ రూపప్రవాహం నాలోకి ఎక్కడనుంచి
వచ్చిందో! సందీప్ బాబు రెండుకళ్లు నా అందాన్ని పూజచేయ
డానికివెలిగించిన దీపాలవలె ప్రజ్వలించడం మొదలుపెట్టాయి.
నాయాపూ, నాశక్తి, ఎంతఅద్భుతమైనవో సందీప్ బాబుచూపు-
లూ, సందీప్ బాబుమాటలూ, జేఘంటతో చాటించీ, ఆకాశం
బద్దలుచేస్తూఉన్నవి. అన్నిశబ్దాలనూ మింగి ఆవాళ నా
లోకంలో ప్రవేశించగలిగినది ఆశెబ్దం ఒక్కటే.

భగవంతుడు నాకు ఆవాళ ఒక్కోత్రజన్య ఇచ్చాడు. నాకు
ఏన్నాళ్లబట్టో అన్యాయంచేసినందుకు అపృతిర్చుకున్నాడు.
ఎటువంటిఅందమూ లేనిదానను ఒక్కక్షణంలో రూపవతిగా
మారిపోయినాను. అతీసామాన్యరాలైన నాకు, దేశమంతటి-
మహిమా నాలోపలనే ప్రత్యక్షమగుభవం కలిగింది. 'అందరిలో
ఆతనొకడు', అని మనము అనవలసినమనిషి కాదు సందీప్-
బాబు. ఆతను లక్షోపలక్షల మనుష్యులచిత్తప్రవాహాలకు
సంగమస్థానము, ప్రయాగ. అందుచేతనే, ఆవాళ నన్ను ఆతను
రాణి అని పిలిచినప్పుడు, దేశసేవకులు యావన్నదీ వారిస్తవ-
ములతో నాకు అభిషేకము చేశారన్నమాట. తరువాత మా-

పెద్దతోటికోడలు లోలోపున ఎంతతిట్టుకున్నా, చిన్నతోటికోడలు పెద్దకోడలువేసుకొని ఎంతవిగతాలిచేసినా, అదేదీ నన్ను అంటనైనా అంటలేకపోయింది. నాకు ప్రపంచంతోడండే సంబంధమంతా మారిపోయింది.

దేశమంతటికీ నా అవసరం చాలా ఉన్నదని సందీప్ బాబు నాకు బోధపరిచాడు. ఆవాళ ఈమాట నన్నుడం నాకు ఏమీ కష్టంఅనిపించలేదు; నాకు ఆసాధ్యమైనది ఏదీలేదు; ఏమైనా చేయగలను అనిపించింది. నాలోకి ఒక దివ్యశక్తి వచ్చింది. అది ఇంతక్కుముందు ఎన్నడూ నాలో నేను చూడలేదు, అది నన్ను మించినది. నాలోకి ఇంత వాణాత్మగావచ్చిన ఈ భయంకరమైన వడి ఏమిటి అని ఆలోచించడానికైనా నాకు వ్యవధి దొరకలేదు. ఈ శక్తి నాలోనిదేనా! నాది కాదేమో! ఇది బయటిది, దేశమంతటిలోనుంచి వచ్చి నాలో చేరుకున్నది; ఇది సముద్రపుపోటు, పెరటనున్నగుంట వీనికి జబా దారీ కాగలదూ?

దేశంతోసంబంధించిన ప్రతిచిన్నవిషయంలో సందీప్ బాబు నా సలహా తీసుకుండేవాడు. మొట్టమొదట నేను చాలా సంకోచిస్తూ ఉండేదానను. కాని ట్వెరలోనే ఆ సంకోచం పోయింది నేను ఏదిచెప్పినా సందీప్ బాబు ఆశ్చర్యపోయేవాడు. “పురుషులము, మేము, ఉత్త ఆలోచనమాత్రం చేయగలము, గాని మీరు అవగాహన చేసుకోగలరు, మీకు

అలోచన అక్కరనేలేదు,” అని సందీప్ బాబు ఒకనాడు అన్నాడు. “స్త్రీలు భగవంతుని మనస్సులోనుంచి పుట్టారు, మొగవాళ్లను సుత్తిదెబ్బలు కొట్టి చేతితో తయారుచేశాడు, దేవుడు” వినగావినగా, నాలో సహజంగా ఒకవిధమైన లోకజ్ఞానమూ, శక్తి, ఉన్నవని నాకు నమ్మకంపుట్టింది—అవి ఎంత సహజమంటే ఇన్నాళ్లు నామట్టుకునాకే తెలిసిందికాదు, అవి నాలోఉన్నవి అని.

దేశంలో నాలుగువైపులనుంచి సందీప్ బాబుకు నానా-రకాల విషయాలగురించి ఉత్తరాలు వస్తూఉండేవి. అవి నేనే చదువుతుండేదానను. నా అభిప్రాయం అడగనిదే అతను దేనికి జబాబుఇచ్చేవాడుకాదు. అప్పుడప్పుడు నా అభిప్రాయమూ అతనిఅభిప్రాయమూ కలసిపోతే, వాటిగురించి ఎప్పుడూ వాదన వెళ్ళేదానను కాను. కాని, రెండురోజులు పోయినతరువాత ప్రాద్దున్న లేస్తూనే, ఏదోఒక జ్యోతి కనబడ్డదన్నట్టుగా, నన్ను విలిపించి చెప్పేవాడు, “చూడండి, మీరు ఆవాళ అన్నారు, అదే నిజం సుమండ్రి, నా వాదమంతా తప్పుయిపోయింది” ఒక్కొక్కనాడు వచ్చి అనేవాడు, “మీ సలహాప్రకారం ఎందులో చేయలేదో అందులో మోసపోయినాను సుమండ్రి. దీనిరహస్యం ఏమిటి, నాకు కొంచెం బోధ పరచగలరా?”

దేశంలో జరుగుతున్నదాని కంటటికీ మూలకారణం సందీప్ బాబు అనీ, ఆమూలకారణానికి కారణం ఒకసామాన్య

స్త్రీయొక్క సహజబుద్ధి అనీ, నాలోపుట్టిన నమ్మకం. బాగా బలపడ్డది. పెద్ద పూచీ వచ్చి నా నెత్తిమీద కూర్చున్నదని ఒక విధమైన ఘనతతో నిండిపోయింది, నా మనస్సుంతా.

మా ఆలోచనలలోనూ, మా సలహాలలోనూ, నా భర్తకు ఎటువంటిసంబంధమూ, ఎటువంటిస్థానమూ, ఉండేదికాదు. అన్న, వయస్సురాని తమ్ముణ్ణి ఎంతప్రేమించినా, పనిపాట్లవిషయంలోమాత్రం అతనిమీద ఎటువంటిపూచీ వదలదు. సందీప్ బాబు నా భర్త అంటే అటువంటిభావమే కనపరుస్తుండేవాడు. నా భర్త ఈ నానావిషయాలలోనూ కేవలం కుర్రవాడి మోస్తరే అనీ, ఆయన బునీ, ఆలోచనా, తెల్లకిందు అనీ, సందీప్ బాబు నవ్వుతూ అతిమృదువో అంటూఉండేవాడు. నా భర్తగారి మతంలోనూ, బుద్ధివైచరీత్యంలోనూ, ఒకవిధమైన చక్కనిరసం ఉంటేబట్టి సందీప్ బాబు ఆయనను మరింత విస్తారం ప్రేమతో చూస్తుండేవాడట. అంతగొప్పప్రేమ ఉండడంవల్లనే దేశేశవతో సంబంధించిన ఎటువంటి భారమూ, ఆయనమీద వేయకుండా ఆయనకు శలవుఇచ్చేశాడు.

శస్త్ర శాస్త్రంలోలాగునే, పుష్టిలోకూడా నొప్పి తెలియకుండా చేసే మందులు అనేకంగా ఉన్నవి. మనలోనున్న ముఖ్యమైనభాగాలున్నవైనా కోసీతీసివేసినప్పుడు, ఆ మందు ప్రయోగించినట్టయితే, మనకు మరేమీ తెలియదు. చివరకు ఒకనాడు లేచి చూచేసరికి ఎంత పెద్దకన్నం అయిపోయిందో తెలుస్తుంది.

నా జీవనంలో అన్నటికంటే ముఖ్యమైన అనుబంధంమీద కట్టి నడుస్తూ ఉండేటప్పుడు ఒక తీవ్రమయిన అవేగం, వైకింపుకొంటే అవిరిలాగు, నామనస్సును పూర్తిగా కప్పేయడానికి లోబరు జరుగుతున్నది ఎటువంటి ఘోరమో, దేనివల్లనూ, కొంచెమైనా, నాకు తెలియలేదు. ఇదే స్త్రీల స్వభావం గాబోలు, లోపునున్న అవేగం ఏదోఒకవైపు ప్రబలమయి ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది, మిగిలిన వైపు నీమిజరుగుతున్నదీ తెలియదు. అందుకేనే స్త్రీ “ప్రశంసాంకర” అంటారు. మేము మా అంధప్రకృతితో ప్రాచీనం పుట్టిస్తాము, బుద్ధివినియోగించి కాదు. మేము నద్దులమోస్తారు; గల్లమధ్య పారుతున్నంతకాలం మాకుండే సమస్తమూ ఇచ్చి పోషిస్తాము; గట్టుకొట్టి పారడం ఆరంభించామా, మాలోఉన్న సంజ్ఞా ప్రయోగించి నాశనం చేసేస్తాము.

లోపున ఏదో గొడవ జరుగుతూఉంది. ఆవాళ వైనుంచి రాదా వాంన కొంచెకొంచెం కొడుతూ ఉన్నది.

నేను వచ్చినదగ్గరనుంచి నిఖలేశ్ హుర్పుండేగది అంతః-
పురాన్నీ వీధినీ కలిపి, రెండుజాతులలా, అనగా, స్త్రీలహ-
పురుషులహ, నికివచ్చే ఒకవిధమైన కొత్తపదార్థమయిపో-
యింది. భయపడుతుంటే రావడానికి నాకు అధికారం ఉండేది,
అంతఃపురంలోనుంచి రావడానికి విమలకు ఎటువంటి అడ్డు
ఉండే కాదు.

మేము ఈ అధికారంతో ఒక్కమారు ఉపయో-
గించడానికి బదులుగా, క్రమక్రమంగా హెచ్చుచేసుకుంటూ
వస్తే, లోకులు అంతగా ఏమీ అనకపోయిఉండురు. కాని
గట్టు కొట్టొస్తూనే, నీరు మరి భయంకరమైనవడితో సాగుతుంది.
ముందుగదిలో ఎంతజోరుగా సభలు జరుగుతూఉండేవి అంటే,
మరిఎటువంటి అలోచనకూ మూర్ఖులలో దూరడానికి నీలు
చిక్కిందికాదు.

ముండ్లగదిలోకి రాణి వచ్చేసరికి నాకు నా గదిలోనుంచి
తెలిసిపోయే గాజులు చప్పుడయ్యేవి, తీకపోతే ఏదో ఈడ్చి-
నట్టు అయ్యేది; ఒకప్పుడు గదితలుపు తీసివట్టు, అవసరానికిమిం-

చిన చప్పుడు అయ్యేది; మరిబికిప్పుడు పుస్తకాలవీరువాతలుపు గట్టిగా అంటుకొని రాకపోతే, జోరుచేసి తీస్తున్నట్టు అనుమానించి గదిలోకి వెళ్లి చూచేవాడను; తలుపువైపు వీపుపెట్టి రాణి బీరువాలోనుంచి తదేకధ్యానంగా ఏదోపుస్తకంకోసం వెతుకుతుండేది. “మీకెందుకు, పాపం, ఆశ్రమే, నాకో చెప్పండి, నేను మీకు కావలసినది తీసిస్తాను,” అని అడిగేసరికి, చిలికపడి వెనకకు తిరిగి, “వద్దు వద్దు,” అనేది. దానినుండి సహజంగా ఇతర ప్రసంగాలలోకి మెల్లగా వెళ్లేవాళ్లము.

ఒక లక్ష్మీవారంనాడు వస్తంపేళప్పుడు ఈ పైకెక్కిన శబ్దమేదో విని నా గదిలోనుంచి బయలుదేరాను. దారిలో వరండామీద డర్వాన్ నిలబడిఉన్నాడు. అతనివైపు చూడ నై నాచూడకుండా వెళిపోతున్నాను. వాడు నన్ను అడ్డగిస్తూ, “అటు వెళ్లకండి బాబూ,” అన్నాడు.

“వెళ్లవచ్చా? ఏమి?”

“బయటిగదిలో రాణిఅమ్మ ఉన్నారు.”

“అరే అయితే, మీ రాణిఅమ్మగారితో చెప్పి, సందీపబాబు అమ్మల్ని చూడడానికి వస్తారు, అని”.

“ఓలేదు బాబూ, శలవు లేదు.” బాగా కోపంవచ్చి గట్టిగా అన్నాను, “నా శలవుఅయింది వెళ్లి అడిగిరా!”

శబ్దమనిఅనేసరికి డర్వాన్ కొంచెం కంగారుపడ్డాడు. వాణ్ణి ఒకఫక్కకు తోసేసి నేను గదివైపు వెళుతున్నాను. నేనూ

రమారమి తలుపుదగ్గరికి వచ్చేశాను, వాడుచేయవలసినపని వాడూ చేదామని గాబోలు, వెనుకనుంచి పరుగెత్తివచ్చి నా చెయ్యిపట్టుకున్నాడు. పట్టుకొని, “లోపుకు వెళ్లకూడదు బాబూ,” అన్నాడు.

“ఏమిటి! నాటంట్లమీద చెయ్యేమి!” వాడి చెయ్యి నుతిపిపట్టుకొని గట్టిగా ఒక చెంపకాయ వేశాను. ఆ సమయంలో గాణి పైకివచ్చి చూచింది, దావాన్ నన్ను అవమానపరచ బోతున్నాడు.

అప్పుడు చూచాను ఆమె విగ్రహం! అది నే నెన్నటికీ మరచను. ఆమె రూపవతి అని వెంటనే నెరుకుకుని వెళ్లివచ్చాను నేనే. మనదేశంలో ఆమెవైపు చూసినైనా చూడరు. సన్నంగా పొడవుగా ఉండేది; మన రూపరసజ్ఞులు ఆమెను చూచి, బహుశా, “పొడవుగా తాడిచెట్టులాగు,” అని వెక్కిరిస్తూ అంటారేమో. పొడవైన ఆ ఆకారంచూస్తే ఎల్ల మరిచిపోయేవాడను. కిందనుండి పైకి లేస్తూఉన్న ప్రాణధార అనిపించేది; సృష్టికర్త హృదయగర్భంలో. పుట్టి మీదికి అతివడిగా ఎగురుతున్నది అనిపించేది. ఆమె నలుపువర్ణం, గాని ఆ నలుపు ఉక్కుకత్తికిఉండే నలుపు. ఏమి తేజస్సు! ఏమి వాడి! ఆ తేజస్సు ఆమెకిళ్లలోనూ ముఖంలోనూ ఆవాళ వికసిస్తూఉన్నది. రాణి గుమ్మంమీద నిలబడి వేలితో చూస్తూ “నన్ కూ పో,” అన్నది.

“మీరు కోప్పడండి, నూచనన్నును నేనే వెళ్ళిపో-
జాను,” అన్నాను.

“మీరు వెళ్లండి, లోపుకుండి,” అని నిర్భయంతో
రాణి అన్నది.

అది వినికోరిక కాదు, ఆజ్ఞ. లోపుకు వెళ్ళాను, పంప-
క్రమీని విసువకుంటూ కుర్చీమీద కూర్చున్నాను చిన్న క్లాసి.
తండ్రిగారు తన పాదాలతో నడచుటో ద్రాసి, నాకును
లివి, “ఇది తీసుకువెళ్లి మహామహా...మహా...చివ్విరా,”
అన్నది.

అప్పుడు నేను అన్నాను, “అప్పుడున్నానో మీరు
కుర్చీమీద—మరి పసిందలేక—అని వాన్ కి ఒక్కడెట్టు
కొట్టాను.”

“మంచిపని చేశావు,” అన్నది రాణి.

“కాని, వాడిదేమీ స్వల్పలేదేమో, వాణి! వాడి-
కిన్నిర పని వాడు చేశాడు.”

అంతటిలో నిఖల్ గదిలోకి వచ్చాడు. నేను తొందర
తొందరగా కుర్చీమీదనుంచి లేచి, కిటికీకి వెళ్లి, ముఖం
అట్టువైపు వెట్టుకొని నిలబడ్డాను.

“ఈవాళ మన దర్వాన్, నకోహ, పంజీప్ బాబును
అవమానపరిచాడు,” అని నిఖల్ తో అన్నది, రాణి.

“ఏమి?” అని ఆశ్చర్యపడుతూ అతి అమాయకంగా
నిఖల్ అడిగాడు. నేను మరి ఊరుకోలేకపోయినాను. ముఖం

ఇట్లుతిప్పి కదలకుండా మెదలకుండా నిఖల్ వైపు చూచాను. 'నేను సత్యవంతుడను, అని సాధువుకు ఉండే బడాయి పెళ్లాముదగ్గర సాగదు—పెళ్లామే గట్టిదయితే,' అని నాలో నేను అనుకున్నాను.

రాణి చెప్పింది, “సందీప్ బాబు ఈ గదిలోకి వస్తూఉంటే అడ్డుగా వచ్చి, శలవులేదు వెళ్లకూడదు అన్నాడట.”

“ఎవరినెలవులేదు?” అని అడిగాడు నిఖల్.

“అది నేను ఏలాగు చెప్పగలను?” అన్నది రాణి— కోపంవల్లా, దుఃఖంవల్లా, ఆమెకళ్లవెంట నీళ్లు బొడబొడ కారిపోతున్నవి.

నిఖల్ దర్వాజాని పిలిపించాడు. “నాతప్పులేదు మహాప్రభూ, శలవుప్రకారం చేశాను,” అని దర్వాజా అన్నాడు.

“ఎవరినెలవు?”

“పెద్దరాణిఅమ్మా, రెండోరాణిఅమ్మా నన్ను పిలిపించి చెప్పారు.”

ఒక్కఘడియ అందరమూ ఊరుకున్నాము.

దర్వాజా వెళుతూనే, “నాన్ కూను మానిపించేయాలి,” అని రాణి అన్నది.

నిఖల్ మాటాడలేదు. అతనిన్యాయబుద్ధి అటువంటి చనికి అడ్డుచెప్పుతూఉంది—ఆ అడ్డుకు మరి అంతంలేదు కదూ!

నొప్పుచిక్కు వచ్చిపడ్డది. రాణి ఊరుకుండే మనిషి కాదే! నానకూను పనిలోనుంచి తీయించేయాలి, తోటికో-
డళ్లమీద ఆమె పగ తీరాలి.

నిఖల్ ఏమీ అనకుండా ఊరుకున్నాడు. రాణికోళ్లలో-
నుంచి అగ్నివర్షం కురిసేస్తూఉంది. నిఖల్ మంచితనం చూస్తే
ఆమెకుండే అసహ్యం ఇంతాఅంతాకాదు.

నిఖల్ ఒక్కమాట అనలేదు; లేచి గదిలోనుంచి
వెళిపోయినాడు.

మర్నాడు ఆ దర్వాన్ మరి కనబడలేదు. కనుక్కోగా
తెలిసింది, నిఖల్ వాడికి ఇంకొక పనిఇచ్చి వైడారికి పంపేశా-
డని. దర్వాన్ డికి కలిగిననవ్వు ఏమిటంటే, తనం కొంచెం
హెచ్చుకావడం.

దీనివల్ల తెరలవెనక పుట్టిన తుపానుసంగతి పైచిహ్నాల
మూలంగా కొంత బోధపరుచుకున్నాను. నిఖల్ ఉత్త పిచ్చి
పుల్లయ్య, సత్యకాలం మనిషి; అతనిలాంటి వాడు ఈపుధ్వి
మీద ఇంకొక్కడు లేడు—ఘడియఘడియకూ ఈమాట
జ్ఞాపకం వస్తూఉండేది.

దీనిఫలం ఏమిటంటే, అప్పటినుండి కొన్నాళ్లవరకు, రాణి
రోజూ ముందు గదిలోకి వచ్చి, నాకోసం కబురు పంపి,
బాతాఖాని చేయడం ప్రారంభించింది—ఏదోపనిండండి కలుసు-
కున్నట్టు కనబడాలని గాని, కాకతాలీయంగా కలుసుకున్నా-
మన్నట్టు కనబడాలని గాని, ఏమీప్రయత్నించలేదు.

ఈ విధంగా లోపునున్న భావాలు క్రమక్రమంగా పైకి వచ్చి ఆకారం ధరించడం ప్రారంభించాయి. అస్పష్టంగా ఉండేది క్రమక్రమంగా స్పష్టంకావడం ప్రారంభించింది. 'గొప్ప ఇంటి కోడలు, ఆమె; నక్షత్రలోకం ఆమె నివాసస్థానం, మనకందనిదీ' అని అనిపించేది బైటవాళ్లకు. 'అక్కడికి వెళ్ళడానికి ఏర్పడ్డదారి ఏదీలేదు.'

అటువంటి దారిలేని శూన్యంలో బయలుదేరి ఆ అన్యోన్య ఆకర్షణ, స్నేహమూ, లోకాచారాలు వేసిన చురదాలను; ఒకటి తరువాత ఒకటిని, తెలిసీతెలియకుండా, ఎత్తేస్తూ, చిట్టచివరకు ఒకనాడు ఎప్పుడో, దిగంబరమైన ప్రకృతిమధ్యకు వచ్చి చేరుకుంటాయి. ఇది సత్యం చేస్తూఉన్న ఒక ఆశ్చర్యమయిన పని; ఇదే దాని విజయయాత్ర.

సత్యంకాక మరేమిటి! స్త్రీపురుషులకు అన్యోన్యంగా ఉండే ఆకర్షణ వాస్తవమయినవస్తువు. రోడ్డుమీదనున్న ధూళి తలుసు మొదలుపెట్టి ఆకాశంమీదనున్న నక్షత్రాలవరకూ, ప్రపంచంలోఉండే వస్తుపుంజంఅంతా దానిపక్షమే. మనుష్యుడు దానిని ఎన్నోమూటలకింద దాచి ఉంచాలని ప్రయత్నిస్తాడు, అనేకరకాల విధి నిషేధాలు కల్పించి, వాటితో దాన్నికట్టి, ఒక ఇంటినామూనుగా చేసి ఉంచుదామని ప్రయత్నిస్తాడు. సూర్యలోకం కరిగించి దానితో అల్లుడికోసం వాచీగోలుసు చేయిద్దామనే ప్రయత్నం ఎటువంటిదో, అదీ అటువంటిదే.

చిట్టచివరకు ఒకనాడు వస్తువులలో ఉండేప్రాణం ఒక్క కేక వేసేసరికి, మనలో ఇన్నాళ్లు నిద్రపోతూఉన్న వాస్తవం లేచి, మనుష్యుడు చుట్టూపెట్టిన మాటలన్నిటినీ ఒక్కనిమిషంలో గుండపిండిచేసి, తన నిజమయిన స్థానానికి వచ్చి నిలుచుంటుంది. అప్పుడు మననీతులూ, నియమాలూ, నేర్పుకాలూ, ఏవైనా ఆపగలవూ దానిని! అప్పుడు ఎన్నిలిట్లు వినబడతాయి, ఏమి కేకలు వినబడతాయి! కాని అదంతా నోటిమాటలతో తుపానును ఎదిరించినట్టే! అయితే తుపాను ఏమిచేస్తుంది? ఏమీ జబాబు చెప్పదు. తన పని తానుచేసుకుంటూ ఉంటుంది — కనబడేప్రతివస్తువునూ ఝాడించి మరి పోతుంది—అది నిజమైనవస్తువు, వాస్తవము అంటే అదే.

సత్యం తన ఆకారాన్ని నా కళ్లముందర బయలుపరుస్తూఉంటే చూడడానికి నాకు చాలా సరదాగా ఉన్నది. ఎంతసిగ్గు, ఎంతభయం, ఎంతసంకోచం—అవేవీ లేకపోతే అందులో రసమేలేదు. ఆకాళ్లు కదిలిస్తూ ఉండడమూ; ఉండుండి ముఖంలిప్పడమూ అతిఇంపుగా ఉంటాయి. అది కేవలం ఇతరులనే మోసపుచ్చదు, తననుతానుకూడా మోస-పుచ్చుకుంటుంది. నిజము మిథ్యతో పోట్లాడినప్పుడు, మోసమే దానిప్రధాన అస్త్రము. శత్రుపక్షంవాళ్లు దాన్ని స్థూలమయిన వస్తువు అని తిట్టి, దానికి సిగ్గుపుట్టిస్తారు. అందుచేత అది ఎక్కడైనా దాగొనిఉండాలి, లేదా మాయవేషం ఘేసుకొని తిరుగుతుంధాలి. అప్పుడు దానికిఉండే అవస్థ ఎటువంటిది

అంటే, అది ఉన్న సంగతి నిర్భయంగా చెప్పలేదు—“నేను నిజాన్ని, అందుచేత స్థూలమైన దానను; నేను రక్తమాంసాలతో తయారయినదానను; నేను ప్రవృత్తిని; నేను ఆకలిని, సిగ్గు నాదగ్గరికి రాదు; నాకు దయలేదు వర్షధారలకి కొండమీడి- నుంచి రాయ దొర్లివచ్చి లోక-ఆలయ శిఖరంమీద పడినప్పుడు, ఎవడు చచ్చాడు ఎవడు బ్రతికాడు అని, ఆలోచించదు— నాదీకూడా అంత నిర్దయ, అంత నిర్లజ్జ,” అని జోరుగా చెప్పడానికి సందర్భపడదు.

నాకు అంతా స్పష్టంగా కనబడుతూఉంది. అదిగో పరదా కోట్టుకుంటూఉంది, ఎగిరిపోతుంది ఇక; అదిగో దారిలో యాత్ర సరంజాంఅవుతూఉంది; ప్రళయం వస్తుంది ఇక. అదిగో ఎర్రరిబన్, ముడివేసిన జొట్టులోనుంచి కొంచెం కొంచెం కనబడుతూఉంది—కాలమేఘం, లోపున వుడుతూ ఉన్న కోరికను తెలియజేస్తూ, బయటికి తోస్తున్న నాలికలాగు ఉన్నది, వాంఛచేత ఎర్రగాఉన్నది అనాలక! అదిగో చీరంచు మడతలుమడతలుగా; అదిగో కనబడీకనబడని జాకెట్టు! లోపునున్నతాపం నాకు స్పష్టంగా తగులుతూఉంది. ఈ ప్రయత్నంలో చాలాభాగం పైకి తెలియకుండానే జరుగుతూ ఉంది, అది ఎప్పటికీ పైకిరాదు, చేస్తూఉన్న ఆమెకే అది వూర్తిగా తెలియదు.

ఎందుకు తెలియదా? మనుష్యుడు నిజాన్ని అనేక విధాల కప్పి స్పష్టంగా కనబడకుండా చేసుకున్నాడు—దాన్ని

ఉపయోగించే మార్గం తనచేతులతో తానే పాడుకేసుకున్నాడు. అఖరికి ఇప్పుడు నిజంఅంటే సిగ్గుపడిపోతున్నాడు. అందుచేతనే, మనుష్యుడు దానిమీద నానారకాల వస్తువులూ కుప్పలుకుప్పలుగా పెట్టి దాన్ని దాస్తూఉంటే, ఆ మూతలమధ్యనుంచి దొంగతనంగా పైకివచ్చి కొంచెంకొంచెంగా తన పని చేసుకోవలసివస్తూఉంది. అందుచేత అది ఏవైపు వెళుతుందో, ఏమిచేస్తుందో మనకు తెలియదు; అఖరుకు ఒకసాదు వచ్చి నెత్తిమీద పడేసరికి దానిఅధికారం, చచ్చినట్లు, ఒప్పుకుంటాము. మనుష్యుడు దానికి దొంగఅని, దయ్యంఅని, చెడ్డపేరు పెట్టి తరిమేయాలని చూస్తున్నాడు; గనుకఅది ఏమిచేస్తున్నది-స్వల్లానికితగిన వేషం వేసుకొని స్వర్గోద్యానంలో దొంగతనంగా ప్రవేశిస్తున్నది. ప్రవేశించి మానవప్రేయసిలయిన ఆడదానిచెవిలో రహస్యంగా మాటలుచెప్పి, ఆమెకళ్లు విప్పుతున్నది. విప్పి ఆమెచేత పితూరీ చేయిస్తున్నది—తరవాత? తరవాత మరేమిటి? సుఖం రమ్మంటే ఎక్కడ వస్తుంది? వచ్చేదిఒక్కటే, చావు!

నేను వస్తుతంత్రాన్ని, వేషమంతా అవతలపారేసి భావాలజైలును విరగగొట్టి, నిజం పైకి, వెలుతురులోకి, వస్తుంది. అందుచేత నామనస్సు ఆనందంతో నిండిపోతూఉంది. నాకు కావలసినది బాగా దగ్గరికి వస్తూఉంది; దానిని కడుపార అనుభవిస్తాను; దానిని గట్టిగా పట్టుకుంటాను; ఎంతమాత్రం విడవను. మధ్య అడ్డువచ్చినవాటినల్లా విరగగొట్టి, గుండపిండిచేసి

నాలుగువైపులా విరజల్లుతాను, గాలిలో ఎగరపోస్తాను. అదీ ఆనందం ; ఆనందంఅంటే అదేనూ; అదే 'నిజము' చేసే తాండవము. అటుతరవాత, చాపూ బ్రతుకూ, మంచీ చెడ్డా, సుఖమూ దుఃఖమూ అన్నీ తుచ్చమే, తుచ్చమే, తుచ్చమే !

మా రాణి కలలలో విహరిస్తూ ఉన్నది, ఎటువైపు వెళుతూ ఉన్నదీ తనకే తెలియకుండా ఉంది. సరియైన సమయం రాకముందు ఆమెకు బోధపరిచి నిద్రపోగొట్టడం నిరపాయమైన సంగతికాదు. నాకేమీ తెలియనట్టు నటించడమే మంచిది. నేనుభోజనంచేస్తున్నప్పుడు, ఆవాళ, రాణి నావైపు ఒకమోస్తరుగా చూస్తూ నిలబడ్డది. ఆ చూపులకు అర్థమేమిటో పూర్తిగా మరిచిపోయింది. నేను మధ్యనొక మారు ముఖంఎత్తి చూచేసరికి ఆమెముఖం ఎర్రచేసుకొని, కళ్లు అటువైపు తిప్పేసింది. అప్పుడు నేను అన్నాను, “నా భోజనం చూచి మీరు నిశ్చేష్టులయిపోయినారు! అనేకమయినసంగతులు దాచుకుంటానుగాని భోజనమంటే నాకుండే కక్కుర్తి మాటిమాటికీ కనబడిపోతుంది. కాని చూడండి, నావిషయమే నాకే సిగ్గులేనప్పుడు మీకెందుకు సిగ్గు?”

ఆమె తల వంచుకొని ముఖం మరింత ఎర్రచేసుకొని అనడం ప్రారంభించింది, “లేదు, లేదు ; మీరు—”

నేను అన్నాను, “అత్యాశగలమనుష్యులంటే ఆడవాళ్లకు ఇవ్వం. మాకు అత్యాశ ఉండబట్టే వాళ్లు మామీద

అధికాశం సుంపాదిస్తారు. నాలో బాగా ఉన్నది, అటువంటి అత్యాశ. అందుచేత ఆడవాళ్ల దగ్గర బాగా గౌరవం పొంది- పొంది చివరకు ఏ దశలోకి వచ్చానంటే, సిగ్గుఅన్నమాట పోయింది. మీరు ఇష్టంవచ్చినంత ఆశ్చర్యపడండి, తచేక- థ్యానంగా నావైపు కావలసినంత చూడండి, నాకేమీభయం లేదు. ఈ ములంకాడలన్నీ, ఒక్కొక్కటి నోట్లో పెట్టుకొని, బాగా నమిలి పిప్పి చేసి మరి వదులుతాను—అది నా స్వభావం.”

ఎవరో కొత్తగా వ్రాసిన ఇంగ్లీషుపుస్తకం ఒకటి, ఈ మ- థ్యనే నేను చదువుతుంటిని. స్త్రీపురుషులకు ఉండవలసిన సంబం- థాన్ని గురించి కొన్నికొన్ని నిజమైనసంగతులు అందులో స్పష్టంగా వ్రాసి ఉన్నవి. ఒకనాడు ఆపుస్తకం వాళ్లగదిలో వదిలేసి వెళ్ళాను. మరిఒకనాడు మధ్యాహ్నం ఎందుకో ఆ గది- లోకి వెళ్లేరికి రాణి ఆపుస్తకం పట్టుకొని చదువుతున్నది. నాఅడుగులచప్పుడు వినబడగానే అది అక్కడ పడేసి, దాని- మీద ఇంకొక పుస్తకం పెట్టి లేచి నిలుచున్నది. మీదపెట్టినది లాంగ్ ఛెలో పద్యాలు పుస్తకము.

నేను అన్నాను—“పద్యాలు చదవడానికి మీకు సిగ్గెందుకు, మొగవాళ్లకంటే సిగ్గుగాని? మొగవాళ్లము మేము, ఇంజనీర్లు అవుతాము, లాయర్లు అవుతాము, అటు- వంటివి ఏవేవో నానారకాలపనులు చేస్తాము. అందుచేత మేము పద్యాలు చదవాలంటే అర్థరాత్రువ్వుడు తలుపులు

వేసుకొని చదవడం న్యాయము. మీ ఆడవాళ్ల తత్వం షేరుదటి-
నుంచి చివరదాకా కావ్యంతో కలుస్తుంది. మిమ్మల్ని వుట్టించిన
సృష్టికర్త ఒక మహాకవి. అతనిపాదాలదగ్గర కూర్చోనే,
జయదేవుడు కవిత్వంచేశాడు.

రాణి ఏమీజబాబు చెప్పలేదు; నవ్వుతూ వెలిపోబో-
యింది. “మీరు వెళ్ళకండి, ఇక్కడే కూర్చోని చదువుకొండి,
నేను ఇక్కడ ఒకపుస్తకం వదిలిపెట్టి వెళ్లాను, అది తీసుకొని
వెలిపోతాను,” అని అన్నాను.

ఓబిల్ మీదనుంచి నా పుస్తకం తీసి పట్టుకున్నాను.
“కొంపతీసి, ఈపుస్తకం మీచేతిలో పడ్డదికాదు! నన్ను కొట్ట-
డానికి వచ్చిఉండురు,” అన్నాను.

“ఏమీ?”

“ఏమూ! ఇందులో ఉండేవి పద్యాలుకావు, మనుష్యులు
ఆడవలసిన మోటా మాటలు—అతిమోటాగా చెప్పినవి. అవి
యుక్తిగా చెప్పినమాటలు కావు, దొంగనాజుకు లేదు,
వాటిలో.”

“ఈపుస్తకం నిఖిల్ ఒకమాటు చదవవలెనని నా
కోరిక.”

చికాకు పడ్డట్టుగా ముఖం కొంచెం చిట్లించుకొని
రాణిఅడిగింది—“ఆయన చదవడం ఎందుకు?”

నేను అన్నాను, “అతను యెగవాడు, మాదళంలో-
వాడు, ఈ స్థూలప్రపంచాన్ని ఒకమాయతో కప్పి మరీ చూడ-

వలెనని ప్రయత్నం, అతనిది; అందుచేతనే అతనితో నాకు పోట్లాట. మీకు తెలియనే తెలుసును—నిఖల్, మా స్వదేశీ వ్యవహారాలూ లాంగ్ ఫెలోషిప్ ద్వారా, సరిపుచ్చుదామని చూస్తాడు. ప్రతిమాటా ఛందస్సును అనుసరించి, ముద్దుగా నడవాలని అతని ఉద్దేశం; మేము గద్యగదను చేతపుచ్చుకొని తిరిగేవాళ్లము; ఛందస్సు పాడుచేసేదళం మాది.”

రాణి అన్నది—“స్వదేశీకి ఈపుస్తకానికి సంబంధం ఏమిటి?”

నేను అన్నాను, “చదివి చూస్తే మీకే తెలుస్తుంది. స్వదేశీలో ఏమిటి, తక్కినవిషయాలలో ఏమిటి,—ప్రతివిషయములోనూ నిఖల్ ఉత్త కల్పనమాటలనుబట్టి నడుచుకుందామని చూస్తుంటాడు; మనుష్యునికి స్వాభావికమయినదానితో పోట్లాడుతుంటాడు; మనుష్యస్వభావాన్ని తిడుతుంటాడు. ఈమాటలన్నిటికంటే ఎంతోపూర్వం తయారైనది కదా, మనుష్యస్వభావం, ఎంతైనా అది ఒప్పుకోసంటాడు. మాటలాట పూర్తిగా చల్లారిపోయినతరువాత, చాలాకాలంవరకూ స్వభావం ఇంకా ఆలాగే ఉంటుందని అతనికి తెలియదేమో!”

రాణి కొంచెంసేపు ఊరుకొని, అతిగంభీరభావంతో అడిగింది—“స్వభావంకంటే పెద్దకావాలని ప్రయత్నించడం కూడా మనస్వభావం కాదూ?”

నాలో నేను నవ్వుకొని అనుకున్నాను, “అహ, రాణీ! ఇవన్నీ నీమాటలుకావు, నిఖల్ నేర్పినవి. నీవు మంచి ఆరోగ్య-

వంతురాలవు ; స్వభావసిద్ధమయినది నీ తత్వం ; నీవు స్వభావ-
సారంతో నిగనిగలాడుతున్నావు ; స్వభావంలో పుడుతున్న
పిలుపు నీకు వినబడివినబడడంలో నీ రక్తమాంసాలు జబాబు
ఇస్తాయి. ఇన్నాళ్ల బట్టి నీచెవిలో ఊడుతున్నమంత్రాలు మరి
నిన్ను కట్టిడించలేవు. జీవనాన్ని తాపంవల్ల నీ ఒంట్లోనున్న సమస్త-
మూ ఊడుకుతున్నది, ఆ సంగతి నేను ఎరగనూ ? జ్వరంవచ్చిన-
ప్పుడు మీద తడిబట్ట వేసి, ఒళ్లు చల్లగా చేసినట్టు, నీతిమాటలు
చెప్పి స్వభావాన్ని ఎన్నాళ్లు శాంతపరచగలరు.?”

తరవాత పైకి అన్నాను, “భూమిమీద దుర్బలులసంఖ్యే
విస్తారం. తమ ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికని, వాళ్లు ఇటువంటి
మంత్రాలు అందరిచెవులలో ఉపదేశం చేసిచేసి, బలవంతుల
మనస్సులుకూడా పాడుచేస్తున్నారు. సహజంగా బలంలేని-
వాళ్లు ఇతరులస్వభావాలుకూడా తమవాటిలాగే చేదామని
ఎప్పుడూ ఉపదేశం చేస్తుంటారు.”

రాణి అన్నది, “మా ఆడవాళ్ల ము దుర్బలము. దుర్బ-
లుల కుట్రలోనే మేము చేరాలి.”

నవ్వుతూ నేను అన్నాను—“మీరు దుర్బలలని ఎవర-
న్నారు ? పురుషుడు మిమ్మల్ని ఆబలలు అని స్తవంచేసిచేసి, సిగ్గు-
తెప్పించి, దుర్బలలుగా చేసిఉంచాడు. మీరే బలమయినవాళ్లు
అని నా నమ్మకం. మొగవాళ్లు, మంత్రాలతోకట్టిన కోటను
పడదోసి, భయంకరమైన రూపంతో మీరు ముక్తిలాభం పొం-
దుతారు. ఆమాట నేను వ్రాసిఇస్తాను, కావాలంటే. పురు-

షలు పైకి పెద్దపెద్దమాటలు చెప్పకపోయినా గుర్తుంటా!
లోపున చూస్తేమాత్రం వాళ్లవి స్వేచ్ఛలినా బిడ్డలు! ఈ
రోజువరకూ పురుషుడు తాను కల్పించిన శాస్త్రంతో తననే
బంధించుకొనిఉన్నాడు. పురుషుడు తనలోపునున్న అగ్నిలో
స్త్రీని బంగారంగొలుసుగా చేసి, ఆ గొలుసుతో తనను లోపునా
బయటాకూడా కట్టుకున్నాడు. ఈ విధంగా, తానుచేసుకొన్న
జోనులో తానే పడే అద్భుతశక్తి, పురుషుడికి లేకపోయి-
నట్టయితే అతనిని ఇప్పుడు కట్టిఉంచడం ఎవరితరం? తాను
నిర్మించినజోను పురుషుడికి, అన్నిటికంటే అధికముగా ఆరాధిం-
చదగిన, ఒక గొప్ప దేవత అయిఉన్నది. దానికి నానారంగులు
వేస్తున్నాడు, నానారకాలముస్తాబు చేస్తున్నాడు, నానా
నామధేయాలుపెట్టి పూజచేస్తున్నాడు. కాని మీరో, ఆడవా-
ళ్లో! వాస్తవమయినదాన్ని మనస్సార కోరుతున్నారు; దేవా-
మంతటితోనూ, రక్తమాంసాలతోచేయబడ్డ నిజాన్ని, కోరుతు-
న్నారు. వాస్తవం మీలోనుంచి పుట్టింది. మీరే దాన్ని
పోషించి పెంచుతున్నారు.

రాణి చదువుకున్నమనిషి, ఒకంతట వాదన వదలదు.
“మీరు అనేదే నిజమయితే పురుషుడికి స్త్రీఅంటే ఇష్టం ఉం-
డదే?” అన్నది.

నేను అన్నాను, “ఆడవాళ్లు ఎరుగుధురు ఆమాట.
మోసం మొగవాళ్లకు ఇష్టం, వాళ్లస్వభావం అటువంటిది
అని, ఆడవాళ్లకు తెలుసును. అందుచేత ఆడవాళ్లు మొగ-

వాళ్ల దగ్గర మోసం కొంచెం బదులులేచ్చి, దానితో ముస్తాబు చేసుకొని వాళ్లనే మోసపుచ్చాలని ప్రయత్నిస్తారు. మొగ-వాళ్లకు భోజనంకంటే తాగుడే ప్రియమని ఆడ వాళ్లకు తెలుసును. కనుక చేసే ప్రతిపనిలోనూ ఎంతోయ్యక్తి ఉపయోగించి, కల్లంతటిపువస్తువు అవుదామని ప్రయత్నిస్తారు. వాళ్ల దగ్గరఉండే తినుబడివస్తువులన్నీ సాధ్యమైనంతవరకు దాచేస్తారు. మంత్రాలూ, వేషాలూ, స్త్రీలు తమకోసం కోరరు. వాళ్లు నిజాన్ని నష్టేవాళ్లు; ఆ ప్రయత్నాలన్నీ మొగవాళ్లకోసమే. కేవలం మరిఒకమార్గం లేకపోబట్టి స్త్రీ మోహినీ అవుతున్నది.”

“ఆమోహం పోగొట్టాలని ప్రయత్నిస్తున్నారెందుకు?”

అని రాణి అన్నది.

“స్వాధీనత కావలెను గనుక. దేశానికి స్వాధీనత కావలెను గనుక ; స్త్రీపురుషులకుండే సంబంధంలో స్వాధీనత కావలెనుగనుక. దేశం నాకంటికి ఆత్యంతవాస్తవమయినవస్తువు; లందుచేతనే దానిచుట్టూ నీతివాక్యాలు ధూపంవేసి, అందులోనుంచి దానిని చూడమంటే ఎంతమాత్రం ఒప్పుకోలేను. నేను ఒక వాస్తవమయినవస్తువును. ఆలాగునే, నాకంటికి మీరూ ఒక వాస్తవమయినవస్తువు. అంచేతనే, మన మధ్య మాయమూ మర్తమూ ఉండకూడదు. మనిషికిమనిషికి మధ్య కేవలం ఉత్తమాటలు నాలుగుపెట్టి, ఒకరినొకరు బోధపరుచుకోకుండా చేయడం నాకు ఇష్టంలేదు. నిద్రలో నడుస్తూఉన్న మనిషిని చటాలున లేపివేయడం మంచిపనికాదు. కాని నా

వ్యభాషంలో ఒకవిధమైన జోరు ఉన్నది. నా నడక నెమ్మదైన నడకకాదు. ఆవాళ నేను ఆడిన మాటలవరసా, వాటిలో ఉండేభావమూ, చాలా సాహసమయినవి—నాకు తెలుసును. నాకు తెలుసును, అటువంటిమాటలవల్ల తగిలే మొదటిదెబ్బ ఫరించడం చాలాకష్టమని. కాని ఆడవాళ్ళదగ్గర సాహసంగల వాడిదే జయం. పురుషుడికి పొగంటే వ్యామోహం. స్త్రీ ఇష్టపడేది వాస్తవమయిన గట్టివస్తువు. అందుచేతనే మొగవాడు తన లోపునున్న భావాలను పూజచేదామని ఎప్పుడూ పరుగెత్తుతుంటాడు. ఆడవాళ్ళు తమసమస్తమునూ బలవంతుని పాదాల దగ్గరికి తీసుకువచ్చి సమర్పిస్తారు.

మా సంభాషణ అంతకంతకు జోరెక్కుతూఉంది, అటువంటప్పుడు నిఖిలేశ్ చిన్ననాటి మాస్టరు, చంద్రనాథ్-బాబు, వచ్చి గదిలో నిలుచున్నాడు. పుభ్య అనే ఈ జోగా మొత్తానికి మంచినే చెప్పవచ్చును; ఐతేనేమి, ఈ మాస్టర్లంతా వచ్చి, 'మనము ఇక్కడనుంచి ఇక బస ఎత్తుకొనిపోతే బాగాఉంటుందా?' అనిపించేస్తున్నారు. నిఖిలేశ్ లాంటివాళ్ళు ఈ ప్రపంచాన్ని యావజ్జీవమూ స్కూలుగాచేసి ఉంచుదామంటారు. వాళ్ళు పెద్దవాళ్ళవుతూఉన్నా స్కూలుమాత్రం వెనకవెనకనే వస్తూఉంటుంది. సంసారంమొదనుపెడితే అందులోకూడా ఆ స్కూలే దూరుతుంది. అంతా విడిచిపెట్టి వెలిపోయినప్పుడు ఈ స్కూలుమాస్టర్నికూడా, సహగమనం ద్వారా, ధరలోకం తీసుకువెళ్లడం న్యాయం. ఆవాళ మా

మాటలు అతికులాసాగా జరుగుతుండన్నప్పుడు, కేవలం అసందర్భమైన సమయంలో, ఆ మూర్తిభవించినస్థానాలు మా గదిలోకివచ్చి హాజరయింది. మనందరిస్వభావాలలో ఎక్కడో ఉంటుంది, ఒక చిన్నమూల—ఆ మూల బసచేసుకొని కూర్చుంటాడు, మనలోఉన్న స్థానాలకు రవాడు. ఇంతజోరైనవాడనా నేను, ఆఖరికి నేనుకూడా ఉలికి పడ్డాను, అయినను చూడగానే. ఇక మన రాణిమాట చెప్పనక్కరనేలేదు ! ఆ ముఖం చూడాలి ! ఒక్కక్షణంలో క్లాసులందరిలోకి మంచిదయి, మొదటి బెంచీమీద మొదటిస్థలంలో అతిబుద్ధిగా కూర్చుండేపిల్ల అయిపోయింది. ప్రపంచంలో పరీక్ష ప్యాసుకావడం పూచీ ఉన్నదని, అకస్మాత్తుగా ఆమెకు జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టుంది. ప్రపంచంలో ఒకొక్కడు ఉంటాడు, వాడి పని రైల్వేపాయింట్సు-మ్యాను పని—ఒకథోరణిలో వెళుతుండన్న భావాలను, అనవసరంగా, ఒకలైనుమీదనుంచి తప్పించి ఇంకొకలైనుమీద పట్టడం వాడి పని.

చందనాఫ్ బాబు గదిలోకి వస్తూనే తిరిగి వెలిపోబోయినాడు—“క్షమించండి, నేనూ—”మాట పూర్తికాకుండానే, రాణి ఆయనపాదాలదగ్గర వంగి ప్రణామంచేసి, “వెళ్లకండి, కూర్చోండి షాస్తరుగారూ,” అన్నది. నిలువెడులోతు నీళ్లలో పడిపోయి, సహాయంచేయమని షాస్తరుగారివైపు చెయ్యి చాస్తున్నదా అనిపించింది—ఎంత పిరికి !”

కాదేమో! నేను తప్పుఅర్థం చేసుకొని ఉండవచ్చు. దానిలో కొంతవేషం ఉన్నదేమో! తన విలువ విస్తారంచేసుకుందామని కోరిక ఏమైనా ఉన్నదేమో! లేక దానిఅర్థం, “నన్ను నీవు పూర్తిగా లోబరిచేసుకున్నానని అనుకుంటున్నావు, గాని చంద్రనాథ్ బాబును నీకుంటే అనేక చెట్లు అధికం గౌరవంతో చూస్తున్నాను,” అని నాతో చెప్పడం ఆయి ఉంటుందా? గౌరవించాలంటే, గౌరవించు, నేనేమీ అభ్యంతరపెట్టను—మాస్టర్లను తప్పకుండా గౌరవించవలసిందే. నేను మాస్టర్ని కాను, గనుక నాకు ఆ దొంగ గౌరవం అక్కరలేదు. నేను చెప్పనే చెప్పాను, అటువంటిభ్రమలతో నాకు కడుపు నిండదు అని—నిర్దవస్తువేదో నేను పోల్చుకోగలను.

చంద్రనాథ్ బాబు స్వదేమాట ఎత్తాడు. చెప్పేదేదో ఆ విసురునే ఆలాగు వెళుతూఉండనీ, ఏమీజబాబు ఇవ్వవద్దు అని అనుకున్నాను. ముసలి వాళ్లను ఇష్టంవచ్చినంత మాట్లాడ నివ్వడమే మంచిది. ఆలా మాట్లాడనినే సంసారయంత్రం ‘మనము తిప్పేమరవల్లనే నడుస్తూఉండి’ అని, అనుకుంటూ ఉంటారు. వాళ్ల మాటలు దాటి చాలాదూరం వెళుతుంది. ప్రపంచం అని, పాపం, ఆ ముసలివాళ్లకు తెలియదు. కొంత నేపటివరకూ ఊరుకున్నాను. కాని, ఓర్పు అనేది సందీప్ చంద్రుడికిఉండే దుర్గుణాలలో ఒకటికాదే. అతని పరమ శత్రువులుకూడా అటువంటినింద ఎన్నడూ అతనినెత్తిమీద వేయరే! “చూడండి, మనము ఎన్నడూ భూమి దున్నలేదు,

ఇప్పుడు పంట మనచేతిలోకి వచ్చిపడాలి అని ఆశిస్తూ కూర్చోవడం—” అంటూ, చంద్రనాథ్ బాబు వాక్యం ఇంకా పూర్తిచేయలేదు, మరి నేను ఊరుకోలేకపోయానాను. అన్నాను, “మేము పంట కోరలేదు ‘మా ఫలేషు కదాచన’, అని మేము అనేది.”

చంద్రనాథ్ బాబు ఆశ్చర్యపడి, “అయితే మీకు ఏమిటి కావాలి?” అని అడిగాడు.

“ముళ్ల చెట్లు; మనము ఏమీ చేయ నక్కరలేకుండా వాటంతటా అవే అయ్యేవి.”

“ముళ్ల చెట్లు వైవాళ్ల దారికి మాత్రమే అడ్డురావు; అవి మనకాళ్లనుకూడా గుచ్చుకుంటాయే!”

“అవి స్కూలులో చదివించే నీతులు. మేము ఇప్పుడు సుద్ద చేతపుచ్చుకొని బోర్డుమీద వాక్యాలు వ్రాయాలని కూర్చోలేదు. మేము ఇప్పుడు ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం ఉంచుకుండేది, మా బంట్లో పుడుతున్నమంట. వైవాళ్ల పాదాలే మనస్సులో పెట్టుకొని, దారిలో ముళ్లు పెంచుతాము. తరవాత ఎప్పుడో అవి మాకాళ్లనే గుచ్చుకుంటే, సావకాశంగా పశ్చాత్తాపపడతాము. ఏమిటున్నది అందులో, అంతకూడనిదీ చచ్చిపోయేవయస్సు వస్తూఉన్న కొలదీ స్వభావం చల్లబడుతూ ఉంటుంది; బోరుగా ఉండవలసిన వయస్సులో మండిపడడమే శోభ.”

చంద్రనాథ్ బాబు నవ్వుతూ అన్నాడు. మండిపడవలెనంటే మండిపడండి. కాని అదే వీరత్వం అనుకొనీ, లేక ఆలా చేసేవాడే మొగవాడు అనుకొనీ, మీ పనులు చూచి మీరే వహవా అంటుండకండి. ప్రపంచంలో తమదేశాన్ని వృద్ధిలోకి తెచ్చిపెట్టాల్సి గొడవా గండరగోళమూ ఎన్నడూ చేయలేదు, పనిమాత్రం చేశారు. పనిని, పులిని చూచినట్టుగా చూచేవాళ్లు, అదిరిపడి నిద్రలోనుంచి లేచి, చేయవలసినపని చేయకుండా, అడ్డుదారులవెంట వెళ్లి, అతిత్వరగా ఉత్తీర్ణులవుదామనుకుంటారు. ఘాటయిన జబాబు ఒకటి ఇద్దామని నడ్డిపట్టాను. ఆలాంటప్పుడు నిఖిల్ గదిలోకి వచ్చి నిలుచున్నాడు.

చంద్రనాథ్ బాబు లేచి రాణివైపుచూచి, “నాకు పని ఉన్నదమ్మా, వెళ్లివస్తాను,” అన్నాడు.

ఆతను వెలిపోయిన తరువాత నిఖిల్ కి నా ఇంగ్లీషు బుక్కు చూపించి, “ఈపుస్తకంమాట రాణితో చెపుతున్నాను,” అన్నాడు.

ఈ ప్రపంచంలో నూటికి తొంభైతొమ్మండుగురినీ మిథ్యతో మోసపుచ్చాలి. ఈ స్కూలుమాస్టరి శిష్యుణ్ణి మాత్రం నిజంతో టోపీవేయడమే సులభం. పట్టపగలు టోపీ వేస్తే నిఖిల్ మరీసులభంగా టోపీపడతాడు, అందుచేత అటువంటివాళ్లతో ఆడటప్పుడు, చేతిలోనున్న పేకముక్కలు చూపించి ఆడేటటే మంచికట.

నిఖిల్ ఆ పుస్తకంపేరు చదివి ఏమీ అనలేదు. అప్పుడు నేను అన్నాను—“తాను నివాసంచేసే ఈ భూమిని అనేక ప్రయత్నాలుచేసి, స్పష్టంగా కనబడకుండా చేస్తున్నాడు, మనుష్యుడు. ఇటువంటి పుస్తకాలువ్రాసే గ్రంథకర్తలు చేస్తూ ఉన్న పని ఏమిటంటే, చీపురు చేతపుచ్చుకొని వైనున్న భూమిని తుడిచి లోపునున్న పస్తువును స్పష్టపరచడం. అందుచేతనే ఈ పుస్తకం చదివిచూడడం మంచిది.”

“నేను చదివాను,” అన్నాడు నిఖిల్.

“నీలభిప్రాయం ఏమిటి?”

“నిజంగా శ్రద్ధతో ఆలోచించేవాళ్లకు మంచిదే, గాని ఏలాగైనా తప్పించుకుందాము అన్న వాళ్లకుమాత్రం విషమే”

“ఏమిటి నువ్వు అన్నదాని అర్థం?” అన్నాను.

నిఖిల్ అన్నాడు, “చూడు సందీప్, మన స్థిమిత విజమయిన అధికారం మనదిబక్కరిదే కాదు అని, ఇప్పుడు మనదేశంలో చెపుతూఉన్న వాళ్లు, ఎటువంటిదురాశా, కాంతూ లేనివాళ్లుఅయితేనే, ఆమాటలు అందంగా ఉంటాయి. ఆ మాటలే సహజంగాదొంగలయేవాళ్ల నోట పచ్చి అబద్ధాలు అవుతాయి. ఓంటినిండా కామంపెట్టుకున్నవాళ్లు ఇటువంటి పుస్తకాలు తిన్నగా అర్థంచేసుకోలేరు.”

“కామమే ప్రవృత్తి; అది ప్రకృతికి దారిపక్కనున్న గ్యాసులైటు, దానివల్లనే మనకు దారి తెలుస్తుంది. కళ్లు రెండూ

పీకపారేస్తే దివ్యదృష్టి వస్తుంది అంటే ఎంతఅసందర్భంగా ఉంటుందో, కామం మిథ్య అంటే అంత అసందర్భంగా ఉంటుంది,” అని అన్నాను నేను.

“కామం నిజమయిన వస్తువని ఎప్పుడు ఒప్పుకుంటానంటే, కామాన్ని లొంగదీసి మనచేతిలో ఉంచుకోవాలి అని ఒప్పుకున్నప్పుడే. నివృత్తి నిజమయినప్పుడే ప్రవృత్తి నిజం. బాగా చూచామని దేనినైనా కళ్లలోపల పెట్టేసికుంటే ఆ వస్తువూ కనబడదు, కళ్లకూ నష్టమే. ఆ విధంగానే మనస్సునిండా కామం పెట్టుకొని అన్నిటినీ పట్టుకుందామని కూర్చుండేవాళ్లకు ప్రతి వస్తువూ వంకరగానే కనబడుతుంది. వాళ్లకు నిజం అనేది కనబడనే కనబడదు.”

“చూడు నిఖిల్, నీ మనస్సులో ఒకపంతులాంగం ఉన్నది. నీతిని ఒక బంగారపు సులోచనంగా చేసి అందులోనుంచి జీవనాన్ని చూస్తానంటావు నువ్వు. అందుచేత నీకు ఏదీ స్పష్టంగా కనబడదు. ప్రతిదానిచుట్టూ మేఘం కప్పేసిఉంటుంది, ఏవనీ జోరుగా చేయలేవు.”

“అవసరం ఉన్నా తేకపోయినా బలం ఉపయోగించి, పనిచేయడమే పనిచేసినట్టు లెక్కకాదు, నామతం ప్రకారం.”

“అయితే మరేమిటి?”

“ఉత్తవాదనలవల్ల ఏమిప్రయోజనం సందీప్? ఇటువంటి వాటిగురించి నిష్ఫలమయినవాదన చేయడంవల్ల వాటికుండే చక్కదనంకూడా పోతుంది.”

మా వాదనలో రాణి కూడా కలవాలని నాకోరిక, గాని. ఇంతవరకు ఆమె ఒక్కమాటైనా అనలేదు. ఆమె మనస్సును పట్టుకొని ఈవారే ఒక్కడొక్కడే ఊచేళానేమో. బహుశా! అందుచేత మనస్సులో సంకోచం ప్రవేశించి ఉంటుంది. స్కూలుమాస్టరిదగ్గరికి వెళ్లి పాఠం నేర్చుకొని వద్దామని బుద్ధివుడుతూఉండో ఏమిటో!

ఈవారే ఇచ్చిన మోతాదు కొంచెం జాస్తి అయిఉండవచ్చు. కాని జోరుగా ఒకమాట ఝాడించడమే మంచిది. ఎన్నడూ కడలవు అనుకొనే వస్తువులకుకూడా కడలిక వుడుతుంది అని, ప్రారంభంలోనే తెలుసుకోవడం మంచిది.

నిఖిలేతో అన్నాను—“నీతో మాట్లాడడమే మంచిదయింది. ఇంకొక్కనిమీదం అయితే ఈ పుస్తకం రాణికి చదవమని ఇచ్చేసిఉండును.”

“అందులో తప్పేమి ఉంది? నేను చదివినప్పుడు విమల మాత్రం ఎందుకు చదవకూడదు? కాని ఒక్కమాటమాత్రం చెప్పవలసి ఉన్నది. ఐరోపాదేశాస్థులు మనుష్యునిలోని సమస్తమునూ విజ్ఞానశాస్త్రం (సయన్సు) ద్వారా చూస్తారు; మనిషికి ఉండేది కేవలం దేహతత్వమే అన్నట్టు వాదనలుచేస్తారు—లేదా జీవతత్వం, లేదా మానసతత్వం, మహా అయితే, సంఘ తత్వం. కాని మనుష్యుడు ఏతత్వమూ కాదు, అన్ని తత్వాలనూ దాటివెళ్లి అనంతంలో కలిసిపోతున్నాడు. అది మరిచిపోకండి,

మీకు ఒకనమస్కారం పెడతాను. స్కూలుమాస్టరిష్యుడు అని నన్ను మీరు అంటారు; కాని నిజం ఏమిటంటే నాకంటే మీరే స్కూలుమాస్టరిష్యులు. మనుష్యుడేమిటో మీరు సయన్ను మాస్టరిదగ్గర నేర్చుకుంటారు. మీ ఆత్మచెప్పేది మీకు అక్కరలేదు.”

“ఏమి నిఖల్, నువ్వు ఇప్పుడు అంత ఉద్రేకంకోసం మాట్లాడుతున్నావు, మునుపు ఈలాగు లేదే?”

“మీరు మనుష్యులను చిన్నపుచ్చుదామని ప్రయత్నిస్తున్నారు, అవమానపరుస్తున్నారు. అది నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తూఉంది ఇప్పుడు.”

“దేనిలో నీకు అది కనబడ్డది?”

“ఎక్కడపడితే అక్కడే; గాలిలో, నా లోపున పుట్టిన బాధలో. మనుష్యునిలో ఉన్న దానంతటిలోకీ గొప్పదయినదానిని, సాధువయినదానిని, సుందరమయినదానిని, మీరు ఏడిపించాలని చూస్తున్నారు; దానికి బాధకలిగించాలని చూస్తున్నారు.”

“అన్నీ ఉత్త పిచ్చిమాటలు.”

నిఖల్ హఠాత్తుగా లేచి నిలుచొని అన్నాడు, “చూడు సందీప్, మనుష్యుడు ప్రాణాంతకదుఃఖం పొందుతాడు, గాని చావడు. ఆ నమృతం నాకు గట్టిగా ఉంది, అందుచేత నేను

ఎంతైనా సహించడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను; బాగా కళ్లు తెరుచుకొని, అంతా తెలిసికూడా చూస్తూ కూర్చుంటాను.”

ఈమాట అంటూ, నిఖిల్ గదిలోనుంచి బయటికి వెలిపోయినాడు. నేను గాబరాపడుతూ కథఅంతా చూస్తున్నాను. హఠాత్తుగా ఒకశబ్దం వినబడగానే అటు చూచాను, టేబిల్ మీదనుంచి రెండుమూడు పుస్తకాలు కింద పడ్డాయి. రాణి త్వరత్వరగా దూరమవుతుంది, నన్ను తప్పించుకొని వెలిపోదామని అన్నట్టుగా, బయటికి వెలిపోయింది.

చాలా అద్భుతమైనవాడు ఈ నిఖిలే! ఇంట్లో ఏదో ఒక గొప్పప్రమాదం రవులుతున్నదని అతనికి బాగా తెలుసును, అయినా నన్ను మెడపట్టుకుగెంటేయడం కోసం? విమల ఏమి చేస్తుందో అని కనిపెట్టుకొని చూస్తున్నాడు, నాకు తెలుసును.

విమలగాని అతనిదగ్గిరికి ఒకనాడు వెళ్లి, “మీకూ నాకూ కలియదు,” అని అన్నట్టుయితే తలవంచుకొని మెల్లిగా, “అవును పొరపాటుయింది,” అంటాడు, నాకు తెలుసును. పొరపాటును పొరపాటు అని ఒప్పుకోవడం అన్నిటికంటే గొప్పపొరపాటు అని తెలుసుకొనే శక్తి అతనికి లేదు.

భావాలు మనుష్యులను ఎంతదుర్బలం చేస్తాయో దానికి దృష్టాంతం నిఖిలే. అటువంటివాడు మరిఒకడు నాకు కనబడలేదు ఈ ప్రపంచంలో. అతను కేవలం ప్రకృతియొక్క

అటవస్తువు ; నాటకంలో పాత్రకైనా పనికిరాదు. అటువంటి-
వానితో సంసారం చేయడం కుదిరేసంగతా ?

తరువాత మన రాణిమాట—ఆమె స్వప్నం ఈవాళ
భంగం అయిపోయిందని నానమ్మకం. ఏప్రవాహంలో కొట్టుకు-
పోతున్నదీ ఈవాళ హఠాత్తుగా పోల్చుకున్నది. ఇక కళ్లు
విప్పి ముందుకైనా వెళ్లాలి వెనకకైనా తగ్గిపోవాలి. లేదా,
ఒక్కమారు ముందుకు వెళ్లడం ఒక మారు వెనకకు వెళ్లడమైనా
చేస్తూ ఉండాలి. దానివిషయమై నాకేమీ విచారంలేదు.
బట్టలకు నిప్పుంటుకున్నప్పుడు భయంకొలదీ ముందుకూ వెనక్కూ
ఎంతపరిగెడుతుంటే అంత నిప్పురాజుకుంటుంది. భయంవల్ల
మనస్సువడి స్త్రీలలో మరింత అధికము అవుతుంది. వాళ్ల సంగతి
నాకు బాగా తెలుసును—కొంపం అనండి, సిగ్గు అనండి, భయం
అనండి, ఏపేరుకావాలంటే ఆపేరు పెట్టండి, అన్నీ వాళ్ల మనస్సు-
లోఉండే మంటను పెద్దదిచేస్తాయి. చిట్టచివరకు ఆమంటలో
పడి, కర్త కాలి బూడిదయిపోయినట్టు, సర్వమూ భస్మం
అయిపోతుంది. ఈ నిప్పును ఆర్పగలిగినది విడియల్, ఆదర్శం,
ఒక్కటే. ఆడవాళ్ల విషయంలో అటువంటిభయం ఉండకూడదు.
వాళ్లు పుణ్యానికి కన్నూర్తిపడతారు; తీర్థయాత్రలు చేస్తారు;
గురువుగారి కాళ్లమీద పడతారు—మనకు ఆఫీసుపని ఏలాగో
వాళ్లకు ఇవన్నీ ఆలాగు—గాని భావాలనది ఒడ్డున మాత్రం
ఎన్నడూ ప్రయాణంచేయరు.

ఇక నేను రాణితో నోటిమాటలవల్ల అట్టేచెప్పను. ఇంగ్లీషుపుస్తకాలు కొన్ని ఆమెకు చదవడానికి ఇస్తాను. ప్రవృత్తి నిజమని ఒప్పుకొని దానిని మన్నించడం మాడర్నో, ఆధునిక సాంప్రదాయం, అని తనంతటతానే బోధపరుచుకుంటుంది. వాంఛలంటే సిగ్గుపడడంగాని, వాటిని కట్టిపెట్టి ఉంచడంగాని, ఆధునికసాంప్రదాయంకాదు. “ఆధునికసాంప్రదాయం” “ఆధునికసాంప్రదాయం”—ఈలాంటిదేదో ఒకమాట ఆశ్రయానికి దొరికితే ఆమెలో కొంత బలం చేరుతుంది. ఏమికానీ, ఈ నాటకం అయిదోఅంకంవరకు చూచితీరవలెను. కాని నేను కేవలం చూడడానికి వచ్చినవాణ్ణికాను. “మీదిఅంతస్తులో రాయల్ సీటులో కూర్చొని మధ్యమధ్య చప్పట్లుమాత్రం కొడుతున్నాను,” అని గర్వంతో చెప్పలేను. నామనస్సులో ఎదో బాధిస్తూఉండేది. ఉండుండి రక్తనాళాల్లో గొప్పబాధ ఒకటి ప్రవహిస్తూ ఉండేది. రాత్రి దీపంఆరిపి మంచంమీద పడుకున్నప్పుడు ఎవరోవచ్చి చెయ్యి తగిలించినట్టు అయ్యేది. ఒక్కమారు చూచినట్టు, ఏదో ఒక్కమాట చెవిలో అన్నట్టు అనిపించేది. చీకటంతా దానితో నిండిపోయినట్టు అయ్యేది. ప్రాద్దున్న నిద్రనుంచి లేచేసరికి ఒంట్లో ఒకమోస్తరు పులకరింపు వుట్టేది. ఒంట్లో సంగీతప్రవాహం ఒకటి పుట్టి రక్తనాళాలను నింపింది.

ఓబిల్ మీదనున్న ఫోటోఫ్రేములో నిఖిల్ ఫోటిగ్రాఫు వక్కను రాణిఫోటోగ్రాఫు ఉండేది. ఇదివరలో నేను దానిని

క్రేమునిప్పి తీసుకున్నాను. నిన్నను అటువైపు చూపిస్తూ రాణితో అన్నాను, “లోభికి ఉండే బుద్ధత్వం చోరికి కారణం. చోరివల్లవచ్చిన పాపం ఆ లోభి, చోరుడూ, ఇద్దరూ చెరిసగం పంచుకోవడం ధర్మం—మీరు ఏమంటారు?”

“ఆ ఫాటిగ్రాఫ్ అంత బాగులేదే!” అని నవ్వుతూ అన్నది రాణి.

“దానికేమి చేయగలము! ఫోటో ఫోటోకంటే గొప్పది ఏలాగు అవుతుంది? దానివల్ల ఏపిసకు దొరికితే దానితోనే సంతోషించాలి.”

రాణి పుస్తకం ఒకటి విప్పి పేజీలు తిరగవేయడం ఆరంభించింది. “మీకు కోపంగాఉంటే మాత్రం ఆ ఖాళీ ఏవిధంగానైనా నింపేస్తాను లెండి,” అనినేను అన్నాను. ఖాళీని నింపాను. నింపినది నాఫోటోగ్రాఫ్, చిన్నప్పడు తీయించుకున్నది. అప్పటిముఖం పసిముఖం, మనస్సుకూడా అలాగే ఉండేది అప్పుడు. అప్పుడు ఇహంగురించి, పరంగురించి, చాలా నమ్మకాలు ఉండేవి. నమ్మకాలు మనసు మోసపుస్తాయి, గాని వాటిలోఉన్న గొప్పగుణం ఏమిటంటే మనస్సుకు ఒకవిధమైన లావణ్యాన్ని ఇస్తాయి.

నిఖల్ ఫోటో నాఫోటో ఒకదానిపక్కను ఒకటి ఆ చట్టంలో ఉన్నది—మేమిద్దరము క్షేపితులం కదా!

నిఖిల్ కథ

ఇంతకు ముందు ఎన్నడూ నావిషయమై నేను ఆలోచించలేదు. బయటనుండిచూస్తే నేను ఏలాగు కనబడుతానో కొంత తెలుసుకుందామని ఇప్పుడు మధ్యమధ్య ప్రయత్నం చేస్తున్నాను. విమలకు నేను ఏలాగుకనబడతుండాలో ఆలాగు నన్ను నేను చూచుకుందామని కొంత ప్రయత్నిస్తున్నాను. ప్రతివస్తువునూ పట్టి కొంచెం గట్టిగా చూడడం నా అభ్యాసం — నా వ్యవహారాలు అందరికీ అతిగంభీరంగా కనబడతాయి గాబోలు!

ఇంకేమీలేదు, మనజీవనాన్ని దుఃఖంతో నింపడంకంటే నవ్వులతో ఎగరగొట్టడం ప్రశస్తమైనదని — ఆలాగునే నడుస్తున్నది ప్రపంచం. జగత్తులో ఈ రోజున ఎన్నో దుఃఖాలు ఇంటా-బయటా వ్యాపించి ఉన్నవి. అవన్నీ ఛాయ అనీ మాయ అనీ అనుకొని, చెదరగొట్టేసి, అటపాటలతో అనాయాసంగా కాలం గడుపుకుంటాము. ఒక్కక్షణకాలమయినా అవన్నీ నిజమని పట్టుకుకూర్చుంటే నోటికి అన్నం రుచిస్తుందీ, కంటికి నిద్రవస్తుందీ!

అంతా బాగానే ఉంది, గాని ఆ ఎగరగొట్టే దశంలోనూ ఆ చెదరగొట్టే సమాజంలోనూ నేను మాత్రం చేరలేను. నా ఒక్కడి దుఃఖమే అనాదిగా వస్తూఉన్న ఒక బరువయి భూదేవి

కడుపులో కూర్చున్నదా అనిపిస్తూఉంది. అందుచేతనే అంత భయంకరమైన దుఃఖం! అందుచేతనే నావైపు నేను చూచుకొనేసరికి మనస్సంతా కన్నీటితో నిండిపోతూఉంది.

ఓరి అభాగ్యుడా, ప్రపంచంఎదుట నిలబడి అందరిలో సీపు ఒకడివనుకొని చూడు! యుగయుగాలనుంచి వస్తుఉన్న మహామేళలో, కోటానకోట్ల మనుష్యులలో, విమల ఫీకు. ఎవరు? ఆమె నీ భార్య? భార్య అంటే ఏమిటి? “భార్య” శబ్దాన్ని నీకడుపులోనున్న గాలితో నింపి, రాత్రింబగళ్లు కాపాడుకుంటూ తిరుగుతున్నావు. వైనుంచి ఒక్కచిన్న అల్పీపోటు తగిలేసరికి లోపునఉండే గాలి పైకివచ్చేస్తుంది, అంతా చప్పిబడిపోతుంది.

“నాభార్య,” అలా అన్నంతమాత్రాన ‘నాదే’నా! “కాను నేను నేనే,” అని ఆమె అంది? “అది ఏలాగవుతుంది నువ్వు నా భార్యవు,” అనేదా నేను? అది ఒక యుక్తా, నిజమూ సాక్షాత్ ఒకమనిషిని పాదాలదగ్గిరనుంచి తలవరకూ ఆ మాటలో దూర్చి తాళంవేసి ఉంచగలమా?

‘భార్య!’—నాలోఉన్న పవిత్రమైనదీ, మధురమైనదీ, అంతా ఇచ్చి ఈపదాన్ని నా కడుపులో పెట్టుకొని, పెంచాను. ఒకనాడైనా దానిని ధూళిలో అడుగుపెట్టనివ్వలేదు. ఆ పేరును పూజచేస్తూ ఎంత ధూషణవేశాను, ఎన్నిపాటలు పాడాను, ఎటువంటిపువ్వులతో పూజచేశాను! అది కాగితం

పడవలాగు మురికినీళ్ల కాలువలో మురిగిపోతే, నేనుకూడా దానితో—

అదుగో, మల్లా అదేఘోరణా! దేనిని అంటున్నావు కాలువ అని, దేనిని అంటావు మురికినీళ్లు అని? అవన్నీ కోపం మాటలు. నీకు కోపంవస్తుందని ప్రపంచంలో ఏవస్తువూ ఇంకొకటిగా మారిపోదు. విమల నీదికాకపోతే—సరే, కాదు! ఆ మాట అణచివేస్తున్నకొలదీ, నువ్వు కోపగించినకొలదీ, అది మరింత స్థిరపడుతుంటుంది. గుండె బద్దలైపోతుంది సుమా, ఆ ఆలోచన ఇక చాలించాలి! దానివల్ల జగత్తంతా దివాలా కాదు, నీవూ దివాలా కావు. జీవితంలో మనుష్యుడు ఏదిపోగొట్టుకున్నా పోగొట్టుకోవచ్చును, గాని తానుమాత్రం వాటన్నిటికంటే చాలా అధికమయినవాడు. మనుష్యుడు ఏడవవచ్చు, గాని ఎంతవచ్చినా దానికి అంతంఉన్నది, లేకపోతే ఏడవనేఏడవదు.

“అయితే సంఘంమాట ఏమిటి? సంఘంమాట సంఘం చూచుకోనీ, ఏమి చేయాలో చేసుకోనీ; నేను ఏడిచేపడుపు నాపడుపు, సంఘంపడుపు కాదు. విమల, “నేను ‘నీ’ భార్యను కాను” అని, అన్నట్టుయితే, అదీ బాగానే ఉంటుంది. సంఘం మూఝానే ఆమెకు నాతోసంబంధంఅయితే ఎక్కడకావాలంటే అక్కడ ఉండనీ, నేను శలవుతీసుకుంటున్నాను.

దుఃఖమేమో తప్పదు. కాని ఒకవిధమైనదుఃఖం ఉన్నది, అది ఉత్తమిభ్య; దానినుంచి, ఏమిచేసినా, తప్పించుకోవాలి.

ఎవరూ నన్ను ఆదరించకపోతే నావిలువ తగ్గిపోయిందని పిరికి వాళ్లలాగు నేను ఎన్నటికీ భయపడకూడదు. నా జీవనానికి విలువ ఉన్నది. ఆ విలువనిచ్చి అంతఃపురాన్ని దేన్నీ కొందామని బయలుదేరలేదు. నా పెద్దపెద్దకార్యాలూ, పనులూ, ఏమీ దివాలా కావు. ఆ మాట బాగా మనస్సుకు నచ్చచెప్పే రోజు వచ్చింది.

నన్ను నేను ఏలాగు బయటనుంచి చూచుకోవలెనని ప్రయత్నిస్తున్నానో, ఆలాగునే ఈవార విమలసేకూడా చూడాలి. నా మనస్సులోఉండే ఎన్నో ఆదర్శాలతో విమలను అలంకరించాను. ఆ మానసికమూర్తితో మాధుర్యముండే విమల ప్రతివిషయంలో సరిపోలేదు. అయినా మనస్సులోమాత్రం మెను పూజచేయడం మానలేదు.

అది నా బలహీనత, అది నాలోఉన్న గుణంకాదు. నాకుండే అత్యాశ భయంకరమైనది. నా మనస్సులోఉండే తిలోత్తమతో సుఖంతమభవిద్దామని భీషణమైన కోరికపుట్టింది. బయటనున్న విమలను ఆశ్రయించాను; ఆ విమల దానికి దారి అయింది. కాని విమల ఎంతయితే అంతేగాని అంతకు ఎక్కువ ఏలాగు కాగలదు? నాకోసమని తిలోత్తమ కమ్మింటే అసం-దర్భంకాదూ? విశ్వకర్త నా ఇష్టప్రకారం అన్నీ చేస్తాడూ?

ఈవారమాత్రం అన్నిటినీ స్పష్టంగా చూడవలెను. మాయరంగులతో ఎన్నిటినో చిత్రవిచిత్రంగా చేశాను, అవన్నీ

ఈవారే శుభ్రంగా కడిగేయాలి. ఇన్నాళ్లు అనేకమైనవస్తువులు. నేను చూచికూడా చూడలేదు. విమలజీవనంలో నేను ఒక ఆకస్తికమైన వస్తువును, కోరకుండా వచ్చిన వస్తువును, ఏసంబంధమూ లేనివస్తువును. స్వభావాన్నిబట్టిచూస్తే అన్ని విషయాలలో విమలతో కలిసేవాడు సందీపే. ఈమాత్రం తెలుసుకున్నాను—అది నాకు చాలును.

నాముందర నేనే వినయత చూపించవలసినరోజుకాదు ఇది. పొగడవలసినగుణాలు అనేకం ఉన్నవి సందీపంలో ; అవే ఇన్నాళ్లు నన్నుకూడా ఆకర్షణచేసి ఉంచాయి. కాని ఎంత తక్కువగా చూచినా మొత్తంమీద నాకంటే అతనిలోఉన్న గొప్ప ఏమీలేదు. అది నేను ధైర్యంగా అనగలను. స్వయంవర సభలో ఈవారే పూలహారం నామెడలో పడకుండా సందీపమెడలోనే పడితే, దానికిగాను దేవతలు నామీద నేరము మోపి నన్ను విచారణచేయరు; మాల వేసినామెను విచారణ చేస్తారు. నేను ఇప్పుడు అనేది ఉత్తర బడాయికోసం అనేమాట కాదు. నిజంగా నాలోఉన్న నిలువను స్పష్టంగా తెలుసుకొని దాని శక్తి గ్రహించడానికి బదులుగా, నాకు ఇప్పుడు కలిగిన దుఃఖము, మానవజన్మలో కలిగే దుఃఖాలన్నిటిలోనూ మిక్కిలి భయంకరమైనది అనుకుంటూ కూర్చోవడం, చాలా కూడనిపని. ఆలాగు చేయడం, ఇంటిచత్తాచదారంతోసమంగా నన్ను నేను చూచుకొని పెంటకుప్పమీద పారేసికున్నట్టే. అప్పుడు నా ద్వారా ఇక ఎటువంటి గొప్పపని కానేరదు.

.నా దుఃఖం సహించశక్యంకానిదే! అయినా దానిలో నుంచి ఒక ఆనందం పుట్టుగాక!—ముక్తి దొరికిందనే ఆనందం ...బోధపడ్డది—ఇంట్లోదీ బోధపడ్డది బయటిదీ బోధపడ్డది. లాభనష్టాలన్నీ లెక్కవేయగా మిగిలినదే నాది—అదే అసలైన ‘నేను’. ఆ‘నేను’ ఒక రోగిని కాను, దరిద్రుడను కాను, ఇంట్లో పథ్యపానాలవల్ల పెరిగిన జబ్బుమనిషిని కాను. నేను భగవంతుని బలమైన చేతులతో తయారైన ‘నేను’. ఎంతకావలెనో అంత కానేఅయింది. మిగిలినది నిగ్గు, మరి దానికి ఎటువంటి మార్పు ఉండదు.

మాస్టరుగారు నాగదిలోకి వచ్చి ఇప్పుడే వెలిపోయినారు. భుజంమీద చెయ్యివేసి, “వెళ్లి నిద్రపో నిఖల్, ఒంటి ఘంటరాత్రిఅయింది,” అని అన్నారు. బాగా రాత్రిఅయిపోయి విమల నిద్రపోతుంటేనే గాని, పడుకోడానికి వెళ్లడం ఈ మధ్యనుంచి నాకు చాలాకష్టం అయిపోయింది. పగటివేళ మేమిద్దరం కలుస్తుండేవాళ్లము, మాట్లాడుతుండేవాళ్లము. కాని, అర్ధరాత్రివేళ ఆ నిశ్శబ్దమధ్య ఒక్కణ్ణే ఆమెదగ్గర కూర్చొని ఏమి మాట్లాడగలను? నిగ్గువేసేది— నిగ్గు ఒళ్లంతా వ్యాపించేది, మనస్సంతా నింపేసేది.

“మీరు ఇంకా నిద్రపోడానికి వెళ్లలేదేమి?” అని అడిగాను మాస్టరుగారిని.

“నాకు నిద్రపోయేవయస్సు అయిపోయింది, మేలుకొని ఉండేవయస్సు వచ్చింది,” అన్నారు.

ఇంతవరకూ వ్రాసి ఇక పడుకోడానికి వెళదాము. అనుకుంటున్నాను, తలఎత్తి కిటికీలోనుంచి చూచాను. ఎదుటనున్న ఆకాశంనిండా శ్రావణమేఘం. దానిలో మధ్యను కొంచెం వెలితిచ్చింది. ఆ వెలితిలోనుంచి పెద్ద సక్షత్రంఒకటి జిగ్ జిగ్ మంటూ కనబడ్డది. “ఎన్నోసంబంధాలు ఏర్పడుతున్నవి, కలలలాగు మాయమైపోతూఉన్నవి,” అని నోటిమాటలతో ఆ సక్షత్రం అంటూఉన్నదా అనిపించింది. “నాకుమాత్రం ఎటువంటి మార్పు లేదు; దంపతులగదిలో మొదటిరాత్రి వెలిగించిన దీపశిఖను నేను. శాశ్వతకాలం ఉండవలసిన దీపాన్ని; మొదటిరాత్రినాటి చుంబనాన్ని; గనుక నేను అనంతము,” అని అంటూ ఉన్నది, ఆ సక్షత్రం.

నా అనాది అనంత ప్రేయసి, గోచరవస్తువుల పరదావెనక, యుగయుగాలనుంచి, నాకోసం కనిపెట్టుకొని ఉన్నది అని, అప్పుడు నాకు అనిపించింది. నా హృదయమంతా నిండిపోయింది. జన్మజన్మలబట్టి ఎన్నోఅద్దాలలో ఊణఊణమూ ఆమె ప్రతిబింబం చూచాను—ఎన్నివిరిగిన అద్దాలలో చూచాను; వంకర టింకర్లుపోయిన అద్దాలలో, ధూళితో నిండిఉన్న అద్దాలలో! కాని అద్దం నాదే అని, ఎప్పుడైనా తీసుకువెళ్లి పెట్టెలో పెట్టివేస్తే అందులో తొమ్మ మాయమయిపోయేది... కాని, అదంతా ఎందుకు ఇప్పుడు? అద్దాలతోనూ ప్రతిబింబాలతోనూ నాకు మరి పనిలేదు—ప్రేయసీ, నీభక్తి ఏమీ చెడరలేదు! నీ చిరినవ్వు

ఎన్నటికీ వాడదు, నువ్వు నాకోసమని పెట్టుకున్న కుంకిం
తొట్టును అరుణోదయం, ప్రతిరోజూ, వికసింపజేస్తూఉన్నది.

“ఇవన్నీ పిల్లలను మరిపించేమాటలు.” అని ఆ చీకటిగది
మూలనుంచి వినబడుతూఉంది. అయితే కానీ, పిల్లలను మరిపించ-
వలెనుకదా! కాని లక్షమంది పిల్లలు! కోటిమంది పిల్లలు! పిల్లల-
మీద పిల్లలు! ఎంతమంది పిల్లలు ఎన్ని ఏడుపులు! ఇంతమందినీ
అబద్ధాలతో మరిపించగలమా? నా ప్రేయసి నన్ను మోస-
పుచ్చదు, ఆమె సత్యమైనది. ఆమె సత్యమైనదే! అందుచేతనే
ఆమెను చాలాసార్లు చూచాను, ముందుకు అనేకసార్లు
చూడబోతున్నాను. మాయామరిపింపులలోనుంచికూడా ఆమె
కనబడ్డది కళ్లను నింపిఉన్న కన్నీటిలోనుంచి ఆమెను చూచాను.
జీవితంలో జరిగే సంతలజనసమృద్ధంచుధ్య అనేకసార్లు ఆమె నాకు
కనబడ్డది, తప్పిపోయింది, తిరిగిదొరికింది. మృత్యువు గుండా
పైకివచ్చినతరువాత తిరిగి ఆమె నాకు దొరుకుతుంది.

ఓ క్రూరాత్మరాలా, నాతో ఆటలాడకు! నీ అడుగుల
జోడ నేను పోల్చుకోలేకపోయినా, నీ జొట్టునఉన్న సుగంధం
గాలిని నింపుతూఉంది; దానివల్ల నీవు వెల్లినదారి పోల్చుకో-
గలను. దానివల్లా కనుక్కోలేకపోతే, ఆ తప్పుకోసమని నన్ను
శాశ్వతకాలం ఏడిపించకు. ఆ ముసుగుతీసుకొని చూస్తూఉన్న
నక్షత్రం “భయపడకు, భయపడకు,” అని ధైర్యం ఇచ్చింది.
“శాశ్వతకాలం ఉండవలసినది శాశ్వతకాలమూ ఉండేదీరు-
తుంది,” అని నాకు అభయం ఇచ్చింది.

ఇక నా విమలను చూచివస్తాను. అలిసిపోయి, పరుపు-
మీద పడుకొని, నిద్రపోతూఉంటుంది. లేపివేయకుండా ఆమె
నొసటిమీద ఒక ముద్దుపెడతాను. ఆ ముద్దు నా పూజయొక్క
నైవేద్యం ; చచ్చిపోగానే ఇవన్నీ మరిచి పోతానని నా నమ్మకం.
అన్ని తప్పులూ, అంతదుఃఖమూ మరిచిపోతాను. కాని ఈ
ముద్దులోపుట్టిన తరంగాలుమాత్రం ఎక్కడికోవెళ్లి ఉంటాయి.
జన్మజన్మలనుంచి పెడుతూఉన్న ముద్దులతో తయారవుతూఉన్న
మాల నాప్రేయసిమెడలో వేస్తాను.

ఇదగతా మనస్సులో అనుకుంటున్నాను, మా చిన్నవదిన
నా గదిలోకి వచ్చింది. అప్పుడే మా పహారాగడియారం డంగ్,
డంగ్, అని రెండు కొట్టింది.

“ఏమిటి నువ్వు చేస్తున్న పని అబ్బాయి?” అన్నది.
“బంగారుతండ్రివి, వెళ్లిపడుకో అమ్మా. అంతదుఃఖపెట్టుకో
కూడదమ్మా. నీ వైఖరి ఏలాగుఉన్నదో తెలుసునా ? నీ వైపు
చూడలేకుండా ఉన్నాను.”

ఈలాగు అంటూ కళ్ల వెంట బొటబొట నీళ్లుకార్చుకుంది.

నేనేమీ జబాబుచెప్పలేదు. వంగొని నమస్కారంచేసి
పాదధూళి తీసుకొని పడుకోడానికి వెలిపోయినాను.

విమల కథ

మొట్టమొదట నాకు ఎటువంటిసందేహమూ లేదు ; ఏ భయమూ లేదు. దేశానికని ఆత్మసమర్పణ చేసుకుంటున్నానని నా నమ్మకం. పరిపూర్ణమయిన ఆత్మసమర్పణవల్లకలిగే ఉల్లాసం ప్రచండమైనది. తననుతాను నాశనంచేసుకోవడం అన్నిటికంటే అధికమైన ఆనందాన్ని ఇస్తుందని అప్పుడే కనిపెట్టాను.

బహుశా కొన్నాళ్లకు ఈ నివాదానంతట అదే తగ్గిపోయిఉండునేమో, గాని సందీప్ బాబు తనలోపునుండేదాన్ని వెల్లడిచేస్తేనేగాని ఉండలేకపోయేవాడు. అతనిమాటలు ఒక సంగీతమయి, ఆసంగీతం ఒక స్వర్గమయి నన్ను తాకేది ; అతని కళ్లచూపులు అడుక్కుంటూ నా పాదాలమీద పడేవి ; వాటన్నిటిలో ఒక భయంకరమైన ఇచ్చ ఉండేది ; అది నన్ను జుట్టుపట్టుకొని లాక్కుపోయేది.

నిజము చెపుతున్నాను—ఈ భయంకరమైన ఇచ్చ, ఈ ప్రళయమూర్తి, నా మనస్సును. రాత్రింబగళ్లు లాగుతూఉండేది. తనను తాను ముక్కలుముక్కలుచేసి పారేసుకోవడం అతి ఆనందమైనదని అని అనిపించేది. దానివల్ల ఎంతోసిగ్గువేసేది, ఎంతోభయంవేసేది—అయితేనేమి, మహాఆనందంగా ఉండేది. నా కున్న కౌతూహలానికి మరి అంతం ఉండేది కాదు. ఎవరు నాకు బాగా తెలియరో, ఎవరు నాకు దొరుకుతారని నిశ్చయం

లేదో, ఎవరి సామర్థ్యము ప్రబలమైనదో, ఎవరి యశావసము నహస్రశిఖలతో వెలుగుతున్నదో— అటువంటివాని ఇచ్చ, అటువంటివానికోరిక, ఎంతప్రచండమైనది! ఎంత విపులమైనది! నా ఊహకైనా ఎన్నడూ అది అందలేదు. బహుదూరానఉన్న సముద్రము—పుస్తకాలలో పేరుమాత్రం విన్నాను, ఎన్నడూ కళ్లచూడలేదు — ఆ సముద్రం, ఆకలితో పరిగెత్తుతున్న ప్రవాహమై, మధ్యనున్న అడ్లన్నీ దాటి, ఇంటివెనుక అంట్లు తోముకొని నీళ్లు తెచ్చుకొనే గుంటలోకి వచ్చి, నాకాళ్లదగ్గర పడ్డది. నాబిళ్లంతా నురుగుతోనింపి తన అసీమతను నా చుట్టూ వెదచల్లించి.

సందీప్ బాబును మొదట చాలాభక్తితో చూచేదానను. కాని రానురాను ఆభక్తి ఎక్కడో ములిగిపోయింది. అతనిని మన్నించడం మానివేశాను—అంతేకాదు, అతనంటే గౌరవమే పోయింది. అతనిని నా భర్తతో సరిపోల్చడం అసందర్భం అని నాకు స్పష్టముగా తెలిసిపోయింది. సందీప్ బాబులో మొగతనమని భ్రమపడుతుండేది, మొగతనం కాదు ఉత్తచాంచల్యం అని, మొట్టమొదట కాకపోయినా, క్రమక్రమంగానైనా పోల్చుకున్నాను.

అయితేనేమి—నా రక్తమాంసాలతోనూ, నా భావభావనాలతోనూ చేయబడ్డ వీణ శ్రుతివేయడం అతనిచేతికే తెలిసింది. ఆ చెయ్యి చూచి నేను అసహ్యపడవచ్చు, ఈ వీణ చూచి అసహ్యపడవచ్చు, గాని వీణమూత్రం అతనే పలికింపగలిగాడు.

ఆ వీణలోపుట్టిన సంగీతంతో రాత్రింబగళ్లు నా ప్రాణం నిండిపోయేది; నాలోడిండే మానాభిమానాలన్నీ మాయం అయిపోయినవి. “ఆ సంగీతంలో ములిగిపో, నీ సమస్తమూ ముంచేయి,” అని లోపునుంచి వినబడుతుండేది. నాలో పరిగెడుతున్న రక్తప్రవాహం, ప్రతిఅలలో చెపుతూఉండేను, నాలోడిన్న రక్తశిరాలు, ప్రతికంపనలో చెపుతూఉండేను.

ఒక సంగతి బోధపడ్డది—ఎటువంటిసందేహమూ లేదు. “నాలో ఒక—” ఏమని చెప్పేది! చచ్చిపోతే బాగాఉండును అనిపించింది దానినుంచి.

ఏమాత్రం వ్యవధిదొరికినా చంద్రనాథ్ బాబు నాదగ్గరికి వచ్చి కూర్చుండేవాడు. ఆయనలో గొప్ప శక్తిఉన్నది. నా మనస్సును ఒక ఎత్తయిన శిఖరంమీదికి తీసుకొనివెళ్లి ఉంచగలిగేవాడు. అక్కడనుంచి చూచేసరికి నా జీవనంచుట్టూఉండే సరిహద్దులు దూరంగా వెలిపోయేవి. నేను అప్పటివరకు హద్దులు అనుకుంటూఉండేవి హద్దులుకావు అని తెలిసేది.

కాని, ఏమిప్రయోజనం, నాకు ఆలాగు చూడవలెననే ఉండేదికాదు! నన్ను పట్టుకున్న “నిషా” నన్ను ఇక వదిలిపెట్టేస్తే బ్రతుకుదును అని, నిజంగా కోరనేలేకపోయినాను. మా ఇల్లు ముక్కలయిపోయినా సరే, నాలోడిన్న మంచి మలిన మయిపోయి పూర్తిగా ధ్వంసంఅయిపోయినా సరే, నాలో ప్రవేశించిన నిషామాత్రం శాశ్వతంగా నాలో ఉద్ధవలెననే కోరుతుండేదానను. ఈ కోరిక నన్ను వదిలేదికాదు, ఎంత

ప్రయత్నంచేసినా. మా అడవిడ్డమొగుడు కల్లుతాగి ఆమెను బాగాకొట్టేవాడు; తరవాత పశ్చాత్తాపంతో, పెద్దకేకలు వేసుకుంటూ ఏడ్చేవాడు; మరి, కల్లు ముట్టుకొనుగాక ముట్టుకొను అని, బట్టుపెట్టుకొనేవాడు; మర్నాడు సాయంత్రం అయేసరికి మళ్లా కల్లుసీసా తానూ తయారయేవాడు. చూచి అసహ్యంతోనూ, కోపంతోనూ, ఒళ్లంతా మండుకుపోయేది నాకు. ఇప్పుడు చూడును, నా 'నిషా' అతని నిషాకంటే భయంకరంగా ఉండే! నా "కల్లు" బజారునుంచి కొని తీసుకురానక్కరలేనిది, గ్లాసులో వంపుకొని తాగనక్కరలేనిది. నాఒంట్లోనే దాని-ముట్టుకు అది తయారవుతూఉంటుంది. ఏమిచేసేది? బ్రతికి ఉన్నన్నాళ్లా ఈలాగే ఉంటుందా ఏమిటి?

ఒకొకనూరు అదిరిపడిలేచి నన్ను నేను చూచుకుంటున్నాను; మొదటినుంచి చివరదాకా ఇదంతా ఒకదుఃస్వప్నమా అనిపిస్తూ ఉంటుంది అప్పుడు. ఒకొక్కప్పుడు లేలుస్తూంటుంది, నాకు కనబడే 'నేను' నిజమయిన 'నేను' కాదు అని. ఇందులో ఒకదానితోఒకటి పొందదు; మొదలూ చివరూ కలియవు. ఇది గ్రారిడీవాడిపని; నల్లనిగీతలలో మాయరంగులు పుట్టించడంవల్ల అయిన ఇంద్రధనస్సు ఇదంతా. ఏమిటో, ఏలాగయిందో, ఏమీ బోధపరుచుకోలేకుండా ఉన్నాను.

ఒకనాథు మా రెండోతోటికోడలువచ్చి నవ్వుతూ నాతో అన్నది, "మా ఘోటారాణిలో ఒకగొప్పగుణం ఉన్నది. అతిథిఅంటే ఎంతఅదరంచేస్తుందంటే, వచ్చినవాడు ఇల్లుకదిలి

మరి వెళ్ళడు. మాకాలంలో అతిథులు లేకపోలేదు గాని ఇంత ఆదరం నే నెన్నడూ చూడలేదు. అప్పుడు ఇంకొక ఆచారం ఉండేది—మొగుళ్ళనుకూడా ఆదరంతో చూచేవాళ్ళము. మా మరిది, పాపం, ఈకాలంలో పుట్టాడు. అందుచేత అతనిపని ఉత్తదే. అతను అతిథులు ఈ ఇంటికి రావలసింది; ఆలాగైతే కొన్నాళ్ళు ఇక్కడ ఉండగలుగును. ఇప్పుడు ఏమవుతుందో. కొంచెం సందేహమే!—మా చిన్నరాక్షసి అతనివైపు చూడనైనా చూడదే! అతనిముఖంవైఖరి ఏలాఅయిపోయింది, పాపం!”

ఈ మాటలన్నీ ఆ రోజులలో నన్ను ఏమీఅంటలేదు, నేను పట్టినప్రథం పీళ్ళకు ఏమీ అర్థం కాలేదని అనుకున్నాను. కవచంలాగు అన్నివైపులా పట్టి నన్ను కాపాడుతుండేది ఒకటి అప్పుడు నాలో ఉండేది—‘దేశానికని నా ప్రాణాన్ని ధారపోస్తున్నాను, నాకు సిగ్గులజ్జలతో పనిలేదు,’ అనే నమ్మకం.

కొన్నాళ్ళయింది, దేశం సంగతులు మాట్లాడడం నిలిచి పోయింది. ఇప్పుడు మేముచేసే వాదనలు*మాడర్న్ విషయాలు. —ఈకాలపు స్త్రీపురుషులకుఉండే సంబంధమూ, అటువంటి ఆధునికసాంప్రదాయ సంబంధమైనవి ఏవో అనేక విషయాలూ అప్పుడప్పుడు ఇంగ్లీషు కావ్యాలూ, వైష్ణవకావ్యాలూ, వచ్చి ఆ మధ్యదూరుతూఉండేవి—ఈ కావ్యాలు తీసుకువచ్చి మేము

*మాడర్న్: Modern : ఆధునికసాంప్రదాయం.

చేస్తూఉండేవని ఏమిటంటే, వాటన్నిటికీ స్వరంకట్టుకుంటూ కూర్చోవడం. ఆ స్వరం బాగా మోటుస్వరం! ఆ స్వరంరుచి మాఇంట్లో ఇంతకుముందు ఎన్నడూ నాకు ప్రాప్తించలేదు. అదే పారుషెస్వరం, మహాబలమయినది.

రహస్యంగా కథజరుపుతుండే రోజులు పోయినాయి. నెలలతరబడి, సందీప్ బాబు ఎటువంటి కారణమూ లేకుండా ఇక్కడఉన్నందుకు గాని, ఎటువంటి అవసరమూ లేకుండా ఆతనితో నేను వాదనా, జాతాఖానీ, చేస్తున్నందుకుగాని, ఎవరికీ సమ్మత్యమీ ఇవ్వనవసరం లేకపోయింది.

ఆవార నామీదా, మా తోటికోడలిమీదా, ప్రపంచంలో జరుగుతున్న అన్ని వ్యవహారాలమీదా, అమిత కోపం వచ్చి అనుకున్నాను—“మరివెళ్లను, బైటగదిలోకి మరి వెళ్లను, చచ్చినా సరే మరివెళ్లను.”

రెండు రోజులవరకూ ఆలాగే వెళ్లలేదు. ఎంతదూరం వచ్చేకానో స్పష్టంగా మొదటిమాటు కనిపెట్టడం ఆరెండు రోజులలోనే. బ్రతుకంటే రుచి కేవలం పోయింది. కనబడ్డదంతా ముక్కలుచేసి పారేదామని బుద్ధిపుట్టింది. సమస్తమూ—తల దగ్గరనుండి పాదాలదాకా నాలో ఉండే సమస్తమూ—ఎవరికోసమో ఎఱురుచూస్తున్నది, అనిపించింది. నా ఒంట్లో పారుతున్న రక్తమంతా మెడచాచి బయటివైపు చూస్తున్నది అనిపించింది.

మరీవిస్తారంగా ఇంట్లోని చేదామని ప్రయత్నించాను. మా పడకగది ఎంతో శుభ్రంగా ఉన్నప్పటికీ, బిందెలబిందెలనీళ్లు పోయించి అదంతా కడిగించాను. అలమారలో వస్తువులు ఒకమోస్తరు పేర్పిడంచినవన్నీ తీయించి, అనవసరంగా, ఇంకొక మోస్తరు పేర్పించాను. నేను స్నానానికి వెళ్లేసరికి ఆవాళ రెండు ఘంటలయింది. ఆవాళ మరి సిగవేసుకోలేదు; ఎవరో ఒక విధంగా జుట్టు ముడివేసేసుకొని వంటిల్లు సవరించుదామని వెళ్లాను. అక్కడుండేవాళ్లనందరినీ నానాఅవస్థా పెట్టికాను. ఈ మధ్య వంటింట్లో చాలా దొంగతనం జరిగినట్టుంది! కాని ఎవరినీ ఏమీ అనలేకపోయినాను. “ఇన్నాళ్లు నీకు కళ్లు లేకపోయినాయా?” అని, ఎవరైనా, పైకి కాకపోయినా మనస్సులోనైనా, అంటా రేమో అని నోరుమూసుకొని ఊరుకున్నాను.

ఆవాళంతా దయ్యంపట్టినట్టుగా, ఈలాగు అతిగండర-గోళంచేశాను. ఆ మర్నాడు పుస్తకమేదైనా చదువుదామని ప్రయత్నించేశాను. ఏమిటిచదివానో ఏమీ జ్ఞాపకంలేదు. పుస్తకం చేతపుచ్చుకొని, మధ్యమధ్య పరాకుగా ఇల్లంతా తిరుగుతుండేదానను. అంతఃపురంలోనుంచి బయటికి వెళ్లేదారిలో కిటికీ-కటకటాలు తీసి, చూస్తూ ఒకపర్యాయం నిలుచున్నాను. మా అంగణానికి ఉత్తరదిక్కున బయటనున్న గదులవరస అక్కడనుంచి కనబడుతుంది. ఆ గదులలో ఒకటి నాజీవన-సముద్రపు అవతలబడ్డది వెళిపోయింది, అనిపించింది. అక్కడికి

మరి వాడ నడవడంలేదు. అటువైపు చూస్తూ నిలుచున్నాను —నిలుచొని అలా-గు చూస్తూన్నాను. “మొన్నటి ‘నా’ యొక్క దెయ్యాన్నా నేను!” అని, అనిపించింది. ఆ అన్ని స్థలాలలో ఇంకా ఉన్నాను, గాని లేను.

నేను అక్కడ నిలుచొని ఉంటూఉండగా సందీప్ న్యూస్ పేపరు చేతిలోపట్టుకొని ఒకమారు వరండామీదికి వచ్చాడు, నేను చూచాను. అతనిముఖం నాకు స్పష్టంగా కనబడ్డది. లోపున చాలా గాబరాపడుతున్నాడన్నమాట నిశ్చయం. ఆ అంగణంమీదా, ఆ వరండా*రైలింగ్స్ మీదా కోపంతో మండిపడిపోతున్నట్టు నాకు తట్టింది. న్యూస్ పేపరు ముక్కముక్కలుచేసి అటువైపు పారేశాడు; చేతనైతే ఆకాశం కూడా చించిపారేసేవాడే అనిపించింది. ఇదంతా చూచేసరికి నా ప్రతిజ్ఞ ఇక మరి నిలవదు అనుకున్నాను. ముందు గదిలోకి వెళ్దామా అని అనుకుంటూ వెనకకు తిరిగాను. తిరిగేసరికి మా తోటికోడలు అక్కడ తయారు—“వహవ్యా, మహా బాగా ఉండికదూ!” అన్నది. ఈలాగు అంటూ తిరిగి వెలి పోయింది. నేను బైటికివెళ్లడం మరి కాలేదు.

మర్నాడు ప్రాదున్న గోవిందులెల్లి వచ్చి, “చిన్నమహా దేవీ, వంటకు సామాను ఇవ్వరమ్మా?” అని అడిగింది.

“హరిమతిని తీసిఇయ్యమను,” అని తాళాలగుత్తి దా

వైపు విసిరేశాను. కిటికీదగ్గర + క్రోషే అల్లుకుంటూ కూర్చున్నాను. అప్పుడు నాకరువచ్చి, సుందీప్ బాబు ఇచ్చాడంటూ ఒక ఉత్తరం నాచేతిలో పెట్టాడు. ఎంతసాహసం అతనిది! నాకరు ఏమనుకున్నాడో కదా! గుండె గబగబ కొట్టుకోవడం ప్రారంభించింది. ఉత్తరం విప్పిచూచాను. ఎవరికో పేరులేదు, ఏసంబోధనా లేదు. ఈ మాటలుమాత్రం ఉన్నవి—“చాలా అవసరం ; దేశంసంబంధమైన పని—సుందీప్”

అల్లిక ఒకమూల పారేశాను. అద్దందగ్గరికి వెళ్లి తొందరతొందరగా జుట్టు కొంచెం దువ్వుకున్నాను. చీర ఏలాగున్నది ఆలాగు ఉంచేశాను. జాకెట్ మాత్రం మార్చాను —నా జాకెట్లలో ఏది అతనికి చాలాఇష్టమో నాకు తెలుసును.

బయటికి వెళ్లాలంటే ఏవరండామీదినుంచి నేను వెళ్లాలో, ఆ దారిలో మా తోటికోడలు మామూలు ప్రకారం పోకచక్కలు కత్తిరిస్తూ కూర్చుండి. నేను ఈవారే ఏమీ సంకోచించలేదు. “ఎక్కడికి ప్రయాణం?” అని అడిగింది తోటికోడలు.

“బయటిగదిలోకి” అన్నాను.

“ఇంతపెండలాడే! ఏదో లీల జరుగుతుంది నాకు తెలుసును!”

నేను ఏమీ జబాబుచెప్పలేదు. తోటికోడలు ఏదో పెంకిపాట కూనరాగంతో పాడడం ప్రారంభించింది.

+ పూర్ణఅల్లికమోస్తరు అల్లిక.

విమల కథ

ముందుగదిలోకి వెళ్లేసరికి సందీప్ బాబు అక్కడ ఉన్నాడు; ద్వారంవైపు వీపుపెట్టి కూర్చున్నాడు. బ్రిటిష్ ఎకాడెమీలో ప్రదర్శించిన బొమ్మల కాటలాగుఒకటి చేతిలో ఉన్నది, తదేకధ్యానంగా పేజీలు తిరగవేస్తున్నాడు. శిల్పంతో సంబంధించిన విషయాలలో తాను చాలా విచక్షణగలవాడు అని సందీప్ అనుకొనేవాడు. “వశిష్టికైనా గురువు కావలసి ఉంటే నువ్వు బ్రతికిఉన్నన్నాళ్లు ఎటువంటిచిక్కు ఉండదు,” అని నా భర్త అతనికో ఒకమాట అన్నారు.

ఈలాగు ఎత్తిపాడుస్తూ మాట్లాడడం నా భర్తస్వభావం కాదు. కాని ఈమధ్య అతనిలో కొంచెం మార్పువచ్చింది— సందీప్ అహంభావంమీద ఎక్కడయినా ఒక చిన్న దెబ్బ కొట్టగలిగితే ఊరుకుండేవారు కారు.

“శిల్పులకు* శుశ్రూష మరి అవసరంలేదని నీ ఉద్దేశం కాబోలు?” అన్నాడు సందీప్.

“నాబోటిగాళ్లు ఆర్టిస్ట్లపాదాలదగ్గర కూర్చుని కొత్త కొత్త సంగతులు శాశ్వతకాలమూ నేర్చుకుంటూఉండాలి— ఎందుచేతనంటే, ఆర్ట్ లోఎక్కడా తొక్కినదారి అంటూ

* తామూరుగారు ఉపయోగించిన మాట: ఆర్టిస్ట్: (Artist : శిల్పి) ఆర్ట్: (Art: శిల్పం)

‘ఉండదు; దానిజీవనం నిత్య-సూత్రం, ఏరోజు కారోజు మారు-
తుంటుంది.’”

నా భర్త వినయాన్ని వెక్కిరిస్తూ సందీప్ ఒకనవ్వు
నవ్వాడు; అన్నాడు—“దైన్యం ఒక మూలధనం. అందులో
నుంచి ఎంత ఖర్చుపెడుతుంటే ఐశ్వర్యం అంత పెరుగుతుంటుం-
దని నీ అభిప్రాయం. నేను చెపుతున్నాను, స్వాభిమానం
లేనివాడు ప్రవాహంలో తేలుతున్న రెల్లు మోస్తరు—అది
ఎటుపడితేఅటు తిరుగుతూఉంటుంది.

నా మనోభావం చాలా అద్భుతంగా ఉండేది. ‘నా భర్త
ఇవాళ వాదనలో గెలవాలి, సందీప్ గర్వం కొంచెం అణగాలి,’
అని ఒకొకనాడు కోరిక పుట్టేది. కాని ఆ-సందీప్ గర్వమే నన్ను
ఆకర్షించేది—అదితళుక్ తళుక్ మంటున్న వజ్రంలాంటిది. దానికి
సిగ్గు తెప్పించే మార్గం లేదు. సూర్యనిముందర పెట్టినా
అది వీగపోయినానని ఒప్పుకోదు. పైగా, సూర్యనిముందర
పెట్టినప్పుడు దానిపొగరు మరింత అధికంకూడా అవుతుంది.

నేను గదిలోకివెళ్లాను. నా అడుగులచప్పుడు సందీప్
విన్నాడని నాకు తెలుసును, గాని వినవట్టు వటించి మరింత శ్రద్ధతో
పుస్తకంలో కాగితాలు తిరగవేస్తున్నాడు. ‘ఆర్ట్’ ప్రసంగాలు
ప్రారంభిస్తాడేమో అని నాకు భయంవేసింది. శిల్పం అని మిష పెట్టి
అతను నాతో ఏమేమిటి మాట్లాడేవాడో, ఏవబోమల్గురించి
వాదన చేస్తుండేవాడో, అనుకుంటే, సిగ్గు పుట్టడం నాకు

ఈనాటికి పోలేదు. సిగ్గు దాచుకుందామని, 'అందులో సిగ్గు-
పడడానికి ఏముంది,' అని నటిస్తుండే దానను.

అందుచేత తిరిగి వెలిపోదామా అని ఒక్కమాట
బుద్ధివుట్టింది. అంతలో సందీప్ నిట్టూర్పువిడిచి, తల నావైపు
తిప్పి, నన్ను చూసి ఉలికి పడ్డాడు—“ఇదుగో వచ్చారు!”
అన్నాడు.

ఆ మాటలలోనూ, ఆస్వరంలోనూ, ఆ రెండుకళ్లలోనూ,
పైకిఉచ్చరించని నింద కనబడ్డది. అతనుచేసే నింద నేను ఒప్పు
కున్నాను. నాగతి అంతకువచ్చింది. ఈ రెండుమూడురోజులు
కనబడకపోవడం అపరాధంఅయినంత హక్కు సందీప్ కు నా-
మీద కలిగింది. సందీప్ కోపంచూపించడం నాకు అవమానమే,
నాకు అది తెలుసును. కాని తిరిగి కోప్పడడానికి నాలో శక్తి
ఎక్కడిది?

ఏమీ జబాబు చెప్పకుండా ఊరుకున్నాను. ఇంకొకవైపు
'చూస్తున్నా, అతని రెండుకళ్లూ చేస్తూఉన్న ఫిర్యాదుమాత్రం
నా కళ్లకు కట్టుఉంది. వ్రతంపట్టి దేవాలయం తలుపుదగ్గర
కూర్చోనిఉన్న భక్తురాలరాగు, ఆకళ్లు నా ముఖాన్ని చూస్తూ
కూర్పున్నవి. ఓయి బాబు! అదేమిటది! సందీప్ నోటిలోనుంచి
ఏదైనా ఒక్కమాట వస్తే, ఆ మాట వెనుక దాగొని బ్రతుకు-
దాము అనాకున్నాను. ఆలాగు ఐదుమినిట్లొ పదిమినిట్లొ
ఉన్నాను. సిగ్గు మరి భరించలేకపోయి, “మీరేదో మాట్లా-
డతానన్నారు, ఏమిటా పని!” అని అడిగాను.

సందీప్ ఉలికిపడ్డట్టు నటించి అన్నాడు, “పని ఉంటేనే గాని పిలవకూడదూ? స్నేహం కూడనివస్తువా? ప్రపంచంలో ఉండే అన్నిటిలోకీ గొప్పదయినవస్తువంటే మీకు అంత అనాదరణేమి? వృద్ధులపూర్వకంగా చేస్తూఉండే ఆరాధనను గడపదగ్గిరనుంచి, వీధికుక్కను తరిమేసి నట్టుగా, తరిమేయ వచ్చునూ, రాణి?”

నా మనస్సులో గజగజమని వణుకుపుట్టింది. ఆపడ క్రమక్రమంగా దగ్గిరికి వచ్చేస్తూఉంది, అపినా మరి ఆగదు. ఒక మూలనుంచి భయమూ, మరిఒక మూలనుంచి పులకరింపూ, రెండూ ఒక్కమారు నాలో పుట్టాయి. ఈ మహాప్రళయాన్ని, నా వీపుమీద పడబోయే ఈ పిడుగును, ఏలాగు నేను ఆపగలను? ధూళిలో బోర్లాపడిపోతానా ఏమిటి చివరకు?

నా కాళ్లు చేతులూ వణకడం ప్రారంభించాయి. బాగా బలంతెచ్చుకొని నిలబడి, “సందీప్ బాబూ, స్వదేశీపనివదో ఉన్నదన్నారు, అందుకోసమని ఇంటిపని అట్టేవెట్టి వచ్చాను,” అన్నాను.

నవ్వుతూ సందీప్ బాబూ అన్నాడు—“నేను అదే మీకు బోధపరుస్తుంటిని. నేను ఆరాధనచేయడానికి వచ్చానని మీకు తెలియదూ? మన దేశంయొక్క శక్తి మీలో మూర్తీభవించింది, ఆ మాట మీతో నేను చెప్పలేదూ? భూగోళం *ఒక ప్రాణం ఉన్నవస్తువు కాదు. మ్యాపును మనస్సులో పెట్టుకొని ఎవడైనా

* జాగ్రఫీ: Geography:

తన ప్రాణాన్ని ధారపోసేయగలదూ? కళ్లకు ఎదురుగా మీరు కనబడుతుంటే అప్పుడు బోధపడుతున్నది — దేశం ఎంత మనోహరమో, ఎంత ప్రിയమయినవస్తువో, దానిలో ఎంత ప్రాణమున్నదో, ఎంత తేజస్సున్నదో! మీ చేతితో మీరు నా నొసటను జయతిలకం ఉంచారంటే అప్పుడు నాకు సమృథం వుండుతుంది, దేశంయొక్క ఆదేశం నేను పొందాను అని. ఆ మాట మనస్సులో పెట్టుకొని యుద్ధానికి వెళ్లగలను ; యుద్ధ భూమిలో మరణభాణం తగిలి మట్టిలో పడినా అది భూగోళంలోని మట్టికాదు, ఒక నారీమణిపైటచెంగు అని బోధ పరుచుకుంటాను. అది ఎటువంటి పైటచెంగో తెలుసునా మీకు? మీరు ఆవాళ కట్టుకున్నారు ఒక చీర, జ్ఞాపకం ఉన్నదా?— కావిరంగు దానిది, మట్టికి ఉండేరంగు, రక్తపు ధార లాంటి ఎర్రని అంచు, ఆచీర పైటంచు,—అది ఎన్నటికైనా మరిచిపోతాననుకున్నారా ఏమిటి? ఇటువంటి భావాలన్నీ జీవనానికి తేజస్సు ఇస్తాయి, మృత్యువును రమణీయం చేస్తాయి.

ఆలాగు మాట్లాడుతూఉండగా సందీప్ రెండుకళ్లూ నిప్పులాగు మండడం ప్రారంభించాయి. వాటిలో ఉన్నది భక్తిలేక వాంఛో నాకు బోధపడలేదు. మొట్టమొదట అతని ఉపన్యాసం విన్ననాటిమాట జ్ఞప్తికి వచ్చింది. ఆవాళ అతను అగ్నిశిఖో లేక మనుష్యుడో నిర్ణయించలేక పోయినాను. సాధారణమయిన మనిషి అయితే మనుష్యులతో వ్యవహరించి నట్టు వ్యవహరించవచ్చును—దానికి పద్ధతులూ ఆచారాలూ

ఉన్నది. అగ్ని ఇంకొకజాతివస్తువు—ఒక్కనిమిషంలో మనకళ్లు చీకట్లుకట్టేటట్టు చేసేయగలదు. అది ప్రళయాన్ని ఒక సుందరమైనవస్తువుగా చేస్తుంది. రోజూచేస్తూఉండే చిన్న చిన్న చనులలో దాగిఉన్న సత్యం, ఎందుకర్థంలో దాగిఉన్న నిష్ఠ. ఆ నిష్ఠ, చుట్టూ లుబ్ధులు దాచిఉంచుకున్న ధనసంచయాలను, తగలబెడుతూ భయంకరమైన పిచ్చివల్పులతో తన దీప్తిని, తన నిజస్వరూపాన్ని, వెల్లడిచేస్తూ నాలుగువైపులా పరిగెడుతున్నదా అనిపించింది ఆవాళ.

ఏమనడానికి నాకు మరి శక్తిలేదు. సందీప్ ఇప్పుడే వచ్చినా చెయ్యి పట్టుకుంటాడేమో అని భయంచేసింది. ఎందుచేతనంటే, సృత్యంచేస్తున్న అగ్ని శిఖలాగు అతను వణకడం ప్రారంభించాడు; అతనికళ్ల నిప్పుమిణుగుర్లు నామీద వచ్చిపడుతున్నవి.

సందీప్ అన్నాడు—“చిన్న చిన్న ఇంటిపనులు పట్టుకొని, ఇదే మనకుండే సమస్తమూ అని, కూర్చుంటారా ఏమిటి? మీలోఉన్నది ఎటువంటి ప్రాణం!—దాని వాసన ఆమాత్రం తగిలితే చాలును, డీవనమరణాలను తుచ్చమైన వస్తువులుగా భావిస్తూ ఎంతపనైనా చేయగలను—అది ఇంట్లో ముసుగువేసి కూర్చోపెట్టవలసిన వస్తువా? ఈవాళనుంచి సిగ్గు విడిచిపెట్టేయండి; లోకుల గుసగుసలు చెవిని పడనివ్వకండి; ఆచారాలూ, నిషేధాలూ, వాటి గతి వాటినే చూచుకోనివ్వండి; బయటికి చురుగెత్తుకొని రండి—ముక్తిలోకి!”

ఈ విధంగా, సందీప్ బాబు మాటలలో మాతృభూమి-స్తోత్రమూ నాస్తోత్రమూ కలిసిపోయినాయి. ఆ స్తవం వినేసరికి నా సంగోచంచుట్టుకుంటే గట్టు మరి నిలవలేకపోయినాయి, నా వృద్ధయంలో ఒక నాట్యం ప్రారంభమయింది. శిల్పంగురించి గాని, వైష్ణవపాటలగురించి గాని, స్త్రీపురుషులకు ఉండవలసిన సంబంధనిర్ణయంగురించి గాని, వాస్తవఅవాస్తవాలగురించి గాని, వాదనలు జరుగుతున్నన్నాళ్లు నాకు చాలా అసహ్యంగా ఉండేది. నా మనస్సు నల్లని మసిబొగ్గులాగు అయిపోయింది. ఆ మసిబొగ్గునలుపులో ఇప్పుడు నిప్పువుట్టింది. దాని దీప్తి నా సిగ్గును మింగేసింది—నేను స్త్రీని అన్న సంగతే నా దివ్య మహిమ అనిపించింది!

ఆహా! ఆ నా మహిమ నా ముఖంలో కనబడి, అందరికీ ప్రత్యక్షంకాదేమీ? దేశమంతటిలో ఒక్కమాటూ వీరావేశం వుట్టించే మంత్రంలాగు ఎదైనా ఒకమాట నా నోటివెంట రాదేమీ?

నేను, అదంతా అనుకుంటూ ఉండగా, నా దాసీ, 'క్షేమా,' 'నాయనో, బాబో,' అని పెద్దపెద్ద కేకలు వేసుకుంటూ నా గదిలోకి వచ్చి అన్నది—“నాజీతం నాకు ఇచ్చేయండి అమ్మా, నేను మరి ఉండలేను; ఏడు జన్మాల్లో ఎప్పుడూ ఇట్లువంటి—హూ: హూ: హూ: !

జరిగిన సంగతి ఏమిటం

మా తోటికోడలి దాసీ, 'భాగో', క్షమామీద పడి కొట్టవచ్చిందంట; ఏమీ కారణంలేకుండా నోటికివచ్చిన తిట్లన్నీ తిట్టించటం.

అదేమిటో కనుక్కుంటాను అని నేనెంతో చెప్పాను. ఏమయినా దాని ఏడుపు మరి ఆగలేదు.

ఆవార ప్రాద్దున్నే ఏలాగంటే ఆలాగు అరంభంఅయింది దీపక-రాగంమీద పాట; అయితేనేమి, అంట్లుతోమిననీళ్లు తెచ్చి దానిమీద దిమ్మరించేసినట్టయిపోయింది. స్త్రీ పద్మవనం-లోనున్న సంకజం; కెలకడంవల్ల దానిఅడుగునున్న పంకం మీదికిరావడం ప్రారంభించింది. అది సందీప్ కనబడకుండా చేదామని తొందరతొందరగా అంతఃపురంలోకి వెళ్లాను. తోటికోడలు వరండాలో కూర్చోని తలవంచుకొని తదేక భ్యాసంగా పోకచెక్కలు కత్తిరిస్తూఉంది—ముఖాన చిన్న నవ్వు, నోట్లో 'తప్పటడుగుల రాధ,' అంటూ పెంకిపాట ఒకటీ! ఇంట్లో ఏమి జరుగుతున్నదో ఏమీ తెలియదు, పాపం! "అక్కయ్యా, నీ దాసీ నా దాసీని ఎందుకు ఉత్తుల్తనే తిడుతుంది—ఎందుచేత?" అన్నాను.

కనుబొమ్మలు ఎత్తి ఆశ్చర్యపడి అన్నది, "ఓయి బాబు! నిజంగా! గయ్యాలిముండ! చీపురుతో శాలుగు కొట్టి తగిలేస్తే రోగం కుదురుతుంది. ప్రాద్దున్నే మీ గోష్టి మంట కలిపేసింది. నీ దాసీకూడా చాలా బుద్ధిమంతురాలు కదూ,

చూస్తున్నాను! ఎవరో పైపెద్దమనిషితో రాణి మాట్లాడుతూ ఉందని దానికి తెలుసునుగదా, ఏమిశొంపములిగిపోయిందని గబగబ పరిగెత్తివెళ్లి చెప్పేసింది!—సిగ్గులజ్ఞా అన్నీ వదలేసి కూర్చుంది. ఇంటిసంగతులలో నువ్వు ఏమీ జోకయ్యం కలుగజేసుకోకు ఛోటారాణి; నువ్వు బైటికి వెళిపో, నీ స్నేహితుడి దగ్గరికి, ఈ సంగతులన్నీ నేనే చూచుకుంటాను, నా చేతనై సంతమట్టుకు.

మనిషిమనస్సు అద్భుతమైన వస్తువు. తెరచావకు తగిలే గాలి ఒక్కక్షణంలో తిరిగిపోవచ్చును. ఇంటిపని వదిలేసి ప్రాద్దున్నే బయటిగదిలో సందీప్తోమాట్లాడడానికి వెళ్లడం, చిరకాలంనుంచినస్తూడిన్న మా అంతఃపురసాంప్రదాయాలతో ఏమాత్రమూ పొందలేదని తోచి ఎటువంటిజబాబూ ఇవ్వకుండా నా గదిలోకి వెళిపోయినాను.

సరియైనవేళ కనిపెట్టి మా తోటికోడలు తన దాసీని ఖరికిల్పి నా దాసితో పోట్లాడించింది, అది నాకు బాగా తెలుసును. గాని నేనున్నది చాలా అసందర్భమయిన అవస్థ; అందుచేత దేనిగురించీ ఒక్కమాటకూడా అనలేకపోయినాను. అదుగో మొన్ననే కదూ, మా దర్వాజా సన్ కూగురించి నా భర్తతో పోట్లాడాను. మొట్టమొదట ఎంతో ఉద్రేకంతో ఘోషిస్తాడు; చివరదాకా ఆ జోరు ఉండలేదే! —నా ఉద్రేకం చూస్తే నాకే సిగ్గువేసింది. ఇంతలో మా తోటికోడలు వచ్చి ఆయనతో అన్నది—“అబ్బాయి, లేస్స

నాదీ. చూచావా, మేము పూర్వకాలపు మనుష్యులము, మాలాంటివాళ్ళకు మీ సుదీప్ బాబు వ్యవహారం ఏమీ నచ్చదు. అందుచేత, మంచిదనుకొని డర్ వాన్ తో—అయితే మన ఛోటారాణికి అది ఇంత అవమానం అని నేను అనుకోనే లేదు. పైగా నేను చేస్తున్నది ఆమెకు ఉపకారం అనుకున్నాను. అభాగ్యురాలను, ఎటువంటి బుద్ధి నాది!”

ఈ విధంగా, దేశసేవ అనిగాని, ఆరాధన అనిగాని చూస్తే ఎంతో శోభాకరంగా కనబడేవన్నీ కిందినుండి చూస్తే బురదబురదగా ఉంటాయి. ఇది తెలుసుకోగానే మొట్టమొదట కోపం వస్తుంది, తరువాత ఆసహ్యంపుడుతుంది.

ఈవార పడకగదిలోకి వెళ్లి, తలుపు వేసి కిటికీద్వార కూర్చొని, ఆలోచించడం ఆరంభించాను—నాలుగు వైపులా ఉండేవాటితో శ్రుతి కలిపి జీవనయాత్ర చేయగలిగితే ఎంతో హాయిగా ఉంటుంది అనిపించింది. అదుగో మా తోటికోడలు వరండాలో కూర్చొని ఎంతనిశ్చింతగా పోక చెక్కలు కత్తిరించుకుంటూఉండో! సహజంగా నాకు ఉండవలసిన స్థానంలో కూర్చొని నా పనులు నేను చేసుకోవడం ఈ రోజులలో నాకు ఎంతకష్టం అయిపోయింది! దీనికి తుద ఎక్కడ అని రోజూ నేను ప్రశ్నించుకుంటున్నాను...నేను గాని చచ్చిపోతానా ఏమిటి? సుదీప్ వెలిపోతాడా ఏమిటి? ఇదంతా రోగి కలవరింత లాగు, బాగాయి మంచంమీదనుంచి లేవగానే

మరిచిపోతానా, లేక ఈ వినాశదేవత నన్ను పాతాళంలోకి తోక్కేళి, నాకు మరి మోక్షంలేకుండా చేసేవరకు వదలదా? సౌభాగ్యాన్ని ఎంతెసులభంగా చేతిలోనుంచి తప్పించుకుపోనిచ్చాను? నా జీవనం ముక్కలుముక్కలుగా ఏలాగు చేయగలిగాను?

ఇది నాపడకగది. అప్పుడే భార్యనయి మొట్టమొదటి అడుగు ఇందులోపెట్టి తొమ్మిది సంవత్సరాలయింది. ఆ గది గోడలూ, సరంబీ, నేలూ, నా ముఖంవైపు మలిపోయినట్టు చూస్తున్నవి. నా పుత్ర ఎం. ఏ. పాఠశాల ఇంటికి వచ్చినప్పుడు, హిందూ మహాసముద్రంలో ఎక్కడో ఒక ద్వీపంలో పెరిగే బదనికను, కలకత్తానుంచి తీసుకు వచ్చారు. దానికి ఏనాలుగు ఆకులో ఉన్నవి, గాని పొడగాటి పువ్వుల గుత్తి ఒకటి పూసిఉంది—నందనవనంలోని సౌందర్యమంతా దేవతలు జాడీలతో తెచ్చి అది ఇక్కడ వంపేసి వెలిపోయినారా—అనిపించింది—అటువంటి అందం ఆ పూలగుత్తిది; ఇంద్రధనస్సు ఈ నాలుగు ఆకులకు పిల్లయిపుట్టి వాటిపిల్లో ఉయ్యాల ఊగుతున్నదా అనిపించింది. మే మిద్దరమూ కలిసి నిశ్చయించి ఆ బదనికను మా పడకగదికిటికీదగ్గర వేలగట్టాము. అది ఒకమాటుపూసింది, మరి పూయలేదు; ముందుకు ఎక్కువైనా పూస్తుందని ఆశమాత్రం ఉండేది. చిత్రమేమిటంటే, అలవాటు ప్రకారం రోజూ ఆ చెట్టుకు నీళ్లుపోస్తూఉండేదానను. ఒక్కటి చాలా ఆశ్చర్యమయిన సంగతి — కొబ్బరి తాడుతో కట్టిన ఆ

నాలుగుఆకుల బంధం ఇప్పటికీ ఒదులు కాలేదు, ఇప్పటికీ ఆ ఆకులు పచ్చగానే ఉన్నవి.

నా భర్త ఖోటోగ్రాఫుఒకదానికి దంతం చేట్టం కట్టించి, ఆ చిన్న కిటికీలో పెట్టాను, ఇప్పటికీ నాలుగు సంవత్సరాలయింది. పరాకున దానిమీద కళ్లుపడితే సిగ్గుచేత ముఖం వాల్చేసుకుండేదానను. ఆరురోజుల క్రిందటివరకూ, ప్రతిఉదయమూ, స్నానం కాగానే, పూలుకోసి ఆ పంటముందు ఉంచి నమస్కారం చేసేదానను. అందుకని నాభర్తతో ఎంతకాలమో వాదనలయింది.

ఒకనాడు అన్నారూ ఆయన—“నన్ను, నిజంగా నేనున్న దానికంటే పెద్దనుచేసి నువ్వు పూజ చేస్తున్నావు. అదిచూచి నాకు చాలా సిగ్గువుతున్నది.”

“ఎందుకు సిగ్గు మీకు?” అన్నాను నేను.

“ఒక్క సిగ్గే కాదు. ఈర్ష్యకూడాను,” అన్నారు.

“బాగుంది, వవాహ్వా! ఈర్ష్య ఎవరిమీద?”

“ఆ మాయ ‘నా’మీద. మామూలు ‘నా’తో నీకు తృప్తిలేదు; నీ మనస్సును భయంతోనూ భక్తితోనూ నింపగలిగిన అసామాన్య జోకడు నీకు కావలెనని, దానివల్ల నాకు బోధపడుతున్నది. అందుచేత ఇంకొక ‘నన్ను’ నీ మనస్సుతో సృజించి నిన్ను నీవు మరిపించుకుంటున్నావు.”

“మీ మాటలు వింటూఉంటే నాకు కోపంవస్తూఉంది,” అన్నాను నేను.

అంటే, ఆయన జబాబు ఇచ్చారు, “నా మీద కోప్పడి ఏమి లాభం, నీ అదృష్టంమీద కోప్పడాలి గాని! నువ్వు నన్ను స్వయంవరసభలో ఎంచి తీసుకోలేదే, కళ్లుమూసుకొని చేతికి దొరికినది తీసుకున్నట్టుగా, తీసుకున్నావు! అందుచేత నాకు దేవత్యం ఇచ్చి, నా లోపాలు, నీ చేతనైనంతా, పూర్తిచేస్తున్నావు. దమయంతిది స్వయంవరం గనుక దేవతలను విడిచిపెట్టి మనుష్యుణ్ణి ఎంచుకోగలిగింది. ఈనాటి వివాహాలు స్వయంవరవివాహాలు కావు, అందుచేత మీకు దొరికిన మనుష్యులను వెనకకు తోసేసి, మీ మనస్సులలోపుట్టిన దేవతల మెడలలో రోజూ పూలహారాలు వేస్తున్నారు.”

అలాగు ఆయన అనేసరికి నాకు అమితకోపం వచ్చి కళ్ళ వెంట బొటబొట నీళ్లు కార్చుకున్నాను. మాట ఇప్పుడు జ్ఞప్తికి వచ్చి ఆ కిటికీవైపు ముఖం తిప్పలేకుండా ఉన్నాను.

నా వస్తువులపెట్టెలో ఇంకొక ఫోటోగ్రాఫ్ ఉన్నది. ఆవార ముందుగది దురిపించి కడిగించిననాడు ఆ ఫోటోస్టాండు తీసుకు వచ్చేశాను—నా భర్త ఫోటోపక్కను సుందీప్ ఫోటో ఉన్నది ఆ స్టాండులో. ఆ ఫోటోకి పూజచేయను, నమస్కారం పెట్టవలసిన ఫోటోగ్రాఫ్ కాదు అది. అది నా వజ్రలూ, కెంపులూ, క్షుత్యాలమధ్య ఉంటుంది. అది ఎప్పుడూ దాగి ఉంటుంది, గనుకనే అది చూచేసరికి అంత పులకరింపు! గది తలుపులు అన్నీమూసి, అప్పుడు దానిని పైకితీసి చూచేదానను-

రాత్రి మెల్లిమెల్లిగా, కెరసనాయిలుబుడ్డివత్తిపత్తి, దానిదగ్గర
ఈ బొమ్మ పట్టుకొని, కదలకుండా మెదలకుండా దానివైపు
చూస్తూ కూర్చుండేదానను. అది కాగానే ఆ బొమ్మను
ఆ కెరసనాయిలుదీపంలో కాల్చి భస్మంచేసేసి ఎన్నటికి మరి
లేకుండాచేసేసుకుందామా అని రోజూ అనుకొనేదానను.
కాని చివరకు రోజూ ఒక పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి మెల్లిమెల్లిగా
దానిని నా వజ్రలూ కెంపులూ ముత్యాలమధ్యను దాచేసి
తాళంవేసేసేదానను. కాని, ఓయి అభాగ్యురాలా ! నీకు ఈ
ముత్యాలూ కెంపులూ వజ్రలూ ఎవరిచ్చినవే! ఎన్నాళ్లనాటి
ప్రేమ, ఎంతముద్దు వాటిని అంటిపెట్టుకొని ఉన్నది ! అవి
ఇప్పుడు వాటిముఖాలను ఎక్కడ దాచుకోగలవు ! ఆహా,
నాకు ఏలాగైనా చావు వస్తే బ్రతికిపోదును.

సంగోచించడం ఆడవాళ్ల స్వభావం కాదు అని, సందీప్
ఒకనాడు నాతో అన్నాడు. స్త్రీకి కుడి ఎడమ లేదు, ఉన్న-
దంతా ఒక్కటే—ముందు. సందీప్ మాటిమాటికీ అంటూ
ఉండేవాడు—మన దేశపుస్త్రీలు మెలకువలేచ్చుకొని లేచారా
అంటే, “మాకు కావాలి” “మాకు కావాలి” అంటూ, ఎటువంటి
సంగోచమూ లేకుండా, పురుషులకంటే అనేక రెట్లువిస్తారంగా
పనిమొదలుపెడతారు. ఆ ‘కావాలి కావాలి’ అంటూ పరుగెత్తే
ఇచ్చముందర మంచి చెడ్డా, సంభవమూ అసంభవమూ, అనే
తర్కవిత్తర్కాలు మరి పనికిరావు. ఒక్కమాటమాత్రం విస-
బడుతుంటుంది వాళ్లనోటివెంట, “మాకు కావాలి” “మాకు

“కావాలి.” “నాకు కావాలి” అనేదే సృష్టికి మూలవాణి. దానికి శాస్త్రమూ పద్ధతీ అక్కరలేదు. అది అగ్నిరూపంగా సూర్యుని-లోనూ, నక్షత్రాలలోనూ, ప్రజ్వలిస్తుంటుంది. దాని ప్రణయం మహాగొప్పది, భయంకరమైన పక్షపాతం గలది. మనుష్యుడంటే దానికి పట్టరాని కోరిక ; ఆ కోరిక నెరవేర్చుకోడానికి కోట్లకొలది జీవనాలను యుగాలతరబడి నిస్సంకోచంగా బలి వేసేసింది. సృజనప్రళయంలో పుట్టిన “నాకు కావాలి” అనే వాణి ఇప్పుడు స్త్రీగా మూర్తీభవించింది. పిరికిపెద్దమ్మ, పురుషుడు, ఈ సృజనప్రళయాన్ని గట్టుపెట్టి ఆపుదామని ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఆ ప్రళయం కేకలతోనూ, నవ్వులతోనూ, తాండవమాడుకుంటూ వచ్చి, తాను పెట్టుకున్న చిట్టిగుమ్మడి పాదును ముంచి నాశనం చేసిపోతుందేమో అని, మొగవాడికి భయం. దిట్టమైన గట్టు పోయించాను శాశ్వతకాలము ఉంటాయి అనుకొంటూ నిర్భయంగా కూర్చున్నాడు. కాని అందులో చేరుతున్నది నీరు, చూడడానికి ఈవాళ ఒక పెద్ద చెరువుమాత్రమే, మహాశాంతంగా ఉంది ; కదలదు మెదలదు; మొగవాడు పంటఇంటిబిందె తీసుకువెళ్లి, అందులో ముంచి, అతికులాసాగా బిందెచేసినీళ్లు తెచ్చుకొంటున్నాడు. అయితే నేమి, ఇప్పటికి నీరు బాగా చేరింది, ఆ అడ్లను మరి భరించదు, గట్లుతెగిపోతాయి, ఇన్నాళ్లు మూగదానివలె మాటాడక కూర్చున్న శక్తి, “నాకు కావాలి” “నాకు కావాలి” అని గర్జన చేసుకుంటూ పరుగెత్తుతుంది.

సందీప్ అన్న ఈ మాటలు నా లోపున ఖేరిలాగు వాగాయి. నాలోనాకే విరోధంకలిగి, లోపున సంకోచముగాని భయముగాని పుట్టినప్పుడు, సందీప్ మాటలు జ్ఞాపకం వచ్చేవి. అప్పుడు బోధపరుచుకున్నాను, నాలోపుడుతూడిండేసిగ్గు లోక భయంవల్ల అని. అదే మా తోటికోడలు రూపంగా బయట హార్పొని చెక్కలుకత్తిరిస్తూ వంకచూపులు చూస్తూఉంది. నేను ఎందుకు దాన్ని లక్ష్యపెట్టాలి? “నాకు కావాలి” అని నిస్సం- కోచంగా, ఎటువంటి అడ్డునూ లక్ష్యపెట్టక, మనకున్న యావ- చ్చక్తితో లోపునా బయటా చెప్పగలగడమే, మనకు పూర్తి అయిన ప్రకాశం కలగడం, ఆలాగు చెప్పలేకపోవడమే మన అవనం వ్యర్థంకావడం. ఆ బదనికా, ఆ గూడూ ఎందుకు నాగడిలో ఉండడం? ఆ బృజనవాణి, ఆ ఆదిమవాణి, నన్ను ఉద్దీప్తిరాలుగాచేస్తూ ఉన్నంతసేపు నన్ను చిన్నపుచ్చేళ్ళకి వీటిలో ఏమిఉన్నది? ఆ బదనికను కిటికీదగ్గరనుంచి లాగి పారేదామని బుద్ధిపుట్టింది; ఆ ఘాటిగ్రాపు కూటిలోనుంచి తీసేదామని బుద్ధి- పుట్టింది—నాలోఉన్న ప్రళయశక్తి అలంకారాలూ, ఆచ్ఛేద- నాలూ, అన్నీతీసిపారేసి సిగ్గులేకుండా ప్రకాశించునుగాక!... చెయ్యిలేచింది ; గాని మనస్సులో బాధ; కళ్ళవెంట బొటబొట నీళ్లు. నేలమీద బోర్లాపడి ఏడవడం ప్రారంభించాను... ఏమిటవుతుంది! నాకుఏమిటవుతుంది!...నా నొస్కట ఏమిరాత ఉన్నదో కదా!

సందీప్ కథ

నేను వ్రాసిన నా కథ చదివిచూస్తూఉంటే 'నేనేనా ఆ సందీప్' అని అనిపిస్తూఉంది. నేను, కేవలం మాటలతో చేయబడ్డ వస్తువునా? రక్తమాంసాలతోచేసినఅట్ట పైనవేసి తయారుచేసిన పుస్తకాన్నా?

భూమి చంద్రునిలాగు ప్రాణంలేని వస్తువుకాదు. దానికి ప్రాణంఉన్నది. అది ఊపిరితీస్తుంది. దానిలోఉండే నడులలోనుండి సముద్రాలలోనుండి ఆవిరి పుట్టి, ఆ ఆవిరి ఆ గోళాన్ని అన్ని వైపులా కప్పేస్తుంది. దానిమీద ధూళి లేచి నాలుగువైపులా కప్పేస్తుంది. దూరంనుండి చూచేవానికి అసలుగోళం కనబడదు; ఈ ధూళిలోనూ ఆవిరిలోనూ ప్రతిఘటించిన వెలుతురుమాత్రం కనబడుతుంది; దేశాలూ ఖండాలూ వివరంగా తెలియవు; స్పష్టంగా కనబడవు.

సదీవుడైన మనుష్యుడు ఈ పృథ్విమోస్తరే. అతను బయటికి వదులుతున్న భావాలు, ఆవిరిమండలమయి అతనిని నాలుగువైపులా కప్పించుతాయి. అడుగునఉన్న స్థలజలాదులను ఆ ఆవిరి పైకితెలియనివ్వదు, దిగువనున్న చిత్రవిచిత్రాలను పైకి కనబడనివ్వదు. చూచేవాళ్లకు కేవలం వెలుతురూ నీడ తప్ప మరేమీ లేదు అనిపిస్తుంది.

ప్రాణంతోడిన్న గ్రహంచుట్టూ ఉన్నట్టుగా, నాచుట్టూ కూడా ఒక విడియాలమండలం, భావాలమండలం, ఉన్నది అనుకుంటాను. అయితే నేనూ—నేనుకోరేదిమాత్రమే కాను, నేనుఅనుకోనేది మాత్రమే కాను, నేనునిశ్చయించుకున్నది మాత్రమే కాను. నాకు ఇష్టంలేనిది, నేను కోరనిది, నాలో చాలా ఉన్నది. నేను పుట్టకముందే నన్ను సృష్టించడం అయిపోయింది. ఎంచి నన్ను నేను తీసుకోలేదు. అందుచేత ఇప్పుడు నా చేతికి దొరికినదానితోనే పని నడిపించాలి.

మహాపురుషులు అనడగినవాళ్లు క్రూరులుఅయితీరుతారు. ఇది నాకు బాగా తెలుసును. న్యాయం సామాన్యుల ధర్మం; అన్యాయం అసామాన్యుల ధర్మం. మామూలునేల అంతా ఒక్కసదునుగా ఉంటుంది; నిప్పుకొమ్ములతో అగ్ని పర్యతం పొడిచినప్పుడు ఎత్తుగా లేస్తుంది. చుట్టుపక్కలకు ఏమిఅన్యాయ మయిపోతుందో అని కాదు దాని లోచన—దానికి కావలసినదంతా తన సంగతే. సంపూర్ణమైన అన్యాయపరత్వమూ, నిష్కళంకమయిన క్రౌర్యమూ, వీటివల్లతప్ప మరిచేనివల్లా మనుష్యులుగాని, జాతులుగాని, ఈరోజువరకూ లక్షాధికార్లు కాలేదు; రాజ్యాధికారాలు సంపాదించ లేదు.

నేను ఈ అన్యాయమంత్రం ప్రచారంచేస్తాను; అన్యాయమే మోక్షానికి మార్గంఅని అందరితో చెబుతాను. అన్యాయం ఒక అగ్నిజ్వాల వంటిది—అగ్నిలో ఎప్పుడూ ఏదోఒకటి వచ్చి పడుతుండకపోతే, తననుతానే దగ్ధంచేసుకొని భస్మం-

అయిపోతుంది. అన్యాయంచేసే శక్తి లేనివారే గతి ఈ పృథ్వి-యొక్క చింకిచాటే!

ఇదయినా నా విడియా మాత్రమే, పూర్తిఅయిన నేను కాదు. “అన్యాయం” “అన్యాయం” అని ఎంతబడాయి కొట్టుకున్నా నేను కప్పకున్న భావాల శాలువలో ఒక చిన్న రంధ్రం ఉన్నది, చిన్న చిరుగు. దానిలోనుంచి ఒక విధమైన వస్తువు పైకి వచ్చేస్తుంటుంది. ఆ వస్తువు చాలా మెత్తనిది, అతి సున్నితమయినది. నాలో చాలాభాగం నాకంటేముందే తయారయిపోయింది, అందుచేతనే మధ్యమధ్య ఇటువంటిది జరుగుతుంటుంది.

అప్పుడప్పుడు నా శిష్యుల క్రౌర్యం పరీక్షచేస్తూఉండేవాడను. ఒకనాడు వనభోజనానికిని అందరం వెళ్లాము. ఆదగ్గిర ఒక మేక మేస్తూఉంది. వెనకనుంచి వెళ్లి ఈ కత్తి పుచ్చుకొని దాని వెనక కాలు నరికి ఎవరు తీసుకురాగలరు అని, వాళ్లందరితో అన్నాను. అందరూ ముందూ వెనకా అవుతూఉంటే, నేనే వెళ్లి కాలు నరికి తీసుకువచ్చాను. అదిచూచి అందులో ఒకడు మూర్ఛపడిపోయాడు. ఎటువంటి చలనమూలేని నా ముఖం చూచి అందరూ నిర్వికారపురుషుడు, మహాత్ముడు, అంటూ నా పాదధూళి తీసుకున్నారు. అనగా, వాళ్లంతా ఆనాడు నా భావాల ఆవిరిమండలం మాత్రమే చూచారు. నాతప్పేమీ లేకుండా, కేవలం భాగ్యదోషంవల్ల నాలోఉన్న మెత్తదనమూ,

దయా, బలహీనతా, గుండెబద్దలుకావడమూ, ఇవేవీ వాళ్లకు కనబడనే లేదు. ఇవి లోపున దాగిఉండడమే మంచిది.

విమలానిఖలుల విషయమయినది, ఒక కొత్తలభ్యాయం నా జీవితచరిత్రలో తయారులవుతున్నది. అందులోకూడా బయటికి స్పష్టంకానిది చాలా ఉన్నది. ఈ భావాలగోల నాలో లేకపోతే ఏమీ మూతపడిఉండకపోను. నా విడియా తనకోరిక ప్రకారం నా జీవనాన్ని నడిపిస్తూఉంది. కాని నా జీవనమంతా ఆ కోరికే కాదు; అందులో చాలాభాగం ఆకోరికకాని పై వస్తువు. ఇది నా కోరికతో పూర్తిగా కలియదు. అందుచేతనే దాన్ని దాచీమూసీఉంచాలని అంతప్రయత్నం చేస్తుంటాను— లేకపోతే అది పైకివచ్చి నా ప్రయత్నాలన్నిటినీ మంటగలిపేస్తుంది.

జీవనం అనేది ఒక స్పష్టమైన వస్తువుకాదు; అన్యోన్య విరుద్ధమయిన వస్తువులు అనేకం కలిసి జీవనంఅనేది ఏర్పడుతున్నది. మనము—‘విడియావాలాలము,’ ‘భావాలరాయుల్లము,’—విడియా విడియా అంటూ కూర్చుంటాము; జీవనాన్ని పట్టుకొని ఏదో ఒక అచ్చులోకి దింపుదామని ప్రయత్నిస్తుంటాము; దానికి ఏదోఒక ఆకారం ఇచ్చి స్పష్టంగా కనబడే వస్తువుగా చేదామని మన ప్రయత్నం. జీవనం సఫలంకావడమంటే అటువంటి స్పష్టతను పొందడమే అని మళ్ళ అభిప్రాయం. పూర్వం దిగ్విజయం చేసిన సికందర్ మొదలు ఈనాటి కోటిశ్వరుడు, అమెరికాదేశస్తుడు, రాక్ ఫెల్లర్ వరకూ, ప్రతి

మనుష్యుడూ తనకు ఒక స్పృష్టమయిన ఆకారం ఇచ్చుకోకపోతే జీవనం వ్యర్థం అయిపోతుందని, ఏదో ఒక ఆచ్యులో తనను పోసుకుంటున్నాడు. ఒకడికి నచ్చినఆచ్యు కత్తి, మరిఒకడికి బాగున్నది రూపాయి. ఆ ఆ స్వరూపాలు సంపాదించి జీవితం సఫలమయిందని సంతోషిస్తున్నారు.

ఈ విషయంలో నాకూ మా నిఖిల్ కీ వాదన—“నిన్ను నీవు తెలుసుకో” అని అతను అంటాడు, “నిన్ను నీవు తెలుసుకో,” అని నేనూ అంటాను. కాని ‘నిన్ను నీవు తెలుసుకోలేదు’ అనే జ్ఞానం సంపాదించడానికే “తెలుసుకోవడం” అని అతను అంటాడు. అతను చెప్పేదానినిబట్టి ‘తెలుసుకోవడం’ అంటే “తెలుసుకోలేకపోవడం” అని తెలుతుంది. “నీమతం ప్రకారం, ‘ఫలంపొందడం’ అంటే నిన్ను, అనగా నీ ఆత్మను, నష్టపోయి ఫలంపొందడం, గాని ఫలంకంటే నీ ఆత్మ ఎంతవిలువైన పదార్థమో అది తెలుసుకోకుండా ఉన్నావు” అని నిఖిల్ చేసే వాదం.

“నీ మాటలు చేతికి దొరకవు; మేఘులాగు తప్పించుకు పోతాయి,” అని నేను అన్నాను.

“దానికి నేనేమి చేయగలను?” అన్నాడు నిఖిల్. “ఇనుముతో చేసిన యంత్రం కాదు జీవనం, స్పృష్టంగా కనబడదానికి. యంత్రాన్ని చూడగలిగినట్టు చూస్తేనే జీవనాన్ని తెలుసుకున్నట్టూ, లేకుంటే లేనట్టూ అని నేను ఒప్పుకోను.

అలాగునే, ఫలంలాగు స్పష్టంగా కనబడేవస్తువుకాదు అత్త. ఫలంలోనే ఘోరంగా అత్తను చూడడం, అత్తను నిజంగా చూడడం అని నేను ఒప్పుకోను.”

“అయితే ఎక్కడున్నది ఆ చిత్రమైన వస్తువు, ఆ అత్త ? ముక్కుకొసనా ! కనుబొమ్మలమధ్యనా ?”

“తనను అనంతమని తెలుసుకున్న దగ్గరే ఉన్నది అత్త. ఫలాన్ని నిరాకరించినదగ్గర ఉన్నది అత్త. ఫలాన్ని దాటి చాలాదూరం వెళితేనేగాని అత్త దొరకదు.”

“సరే, అదంతా నిజమే కావచ్చును, గాని దేశసేవకీ దానికి సంబంధం ఏమిటి ? దేశసేవవిషయంలో నీవు అనేది ఏమిటి ?”

“దేశసేవలోకూడా నే ననే మాట అదే. ‘నాకు కావలసింది నా మాట,’ అని దేశం అన్నట్టయితే దేశం ఫలం పొందవచ్చును గాని అత్తను పోగొట్టుకుంటుంది. ప్రపంచంలో ఉండే అన్నిటిలోకీ విలువైనదానిని అన్నిటికంటే గొప్పదానిగా నిరూపిస్తూఉంటే, దేశం ఫలంపొందకపోవచ్చును, గాని అత్తను మాత్రం పోగొట్టుకోదు.”

“దేశచరిత్రలలోగాని మనుష్యుల చరిత్రలలోగాని దానికి నిదర్శనంగా ఏమైనా చూపించగలవా ?”

“మనుష్యుడు అంటే సామాన్యుడు కాదు. ఫలం అంటే ఎటువంటి నిర్లక్ష్యమో దృష్టాంతమన్నా అటువంటి

నిర్లక్ష్యమే. నే ననేదానికి దృష్టాంతాలు లేవు బహుశా—
 విత్తులో పువ్వుదృష్టాంతం లేనట్టుగానే. కాని విత్తులో
 పువ్వుకోసమని వేదనఉన్నది. అలాగని దృష్టాంతాలు లేనే
 లేవనుకున్నావా? బుద్ధుడు శతాబ్దాలతరబడి మనచేత ఏ
 సాధనచేయిస్తూ మన దేశాన్ని మెలకువగా ఉంచాడో అది.
 ఫలంకోసంచేసిన సాధనా?”

నిఖిల అనే మాటలు నాకు ఏమీబోధపడకపోలేదు—
 అదే వచ్చిన చిక్కంతా. నాపుట్టుకకూడా భారతవర్షంలోనే,
 రక్తంలోఉన్న సాత్వికవిషం పూర్తిగా చావనంటుంది. ‘తనకు
 మాలినధర్మం’ కంటే పిచ్చితనం లేదని నోటివెంట ఎంతగట్టిగా
 అంటూఉన్నా పూర్తిగా వదలడంమాత్రం సాధ్యంకానిపని.
 అందుచేతనే మనదేశంలో ఈ రోజులలో చాలా అద్భుతమైన
 వ్యవహారాలు జరుగుతూఉన్నవి. ఒకపక్కనుంచి దేశము,
 ఇంకొకపక్కనుంచి మతము—ఈ రెండిటిపల్లవీ ఒక్కమాటు
 పాడుతున్నాము, మూడోస్థాయిలో! భగవద్గీత, వందేమాతరం
 —రెండూ ఒక్కమాటు కావలెను మనకు. దానివల్ల ఇదీ
 స్పష్టంగా తెలియదు అదీ స్పష్టంగా తెలియదు. బ్యాండు
 వాయిద్యము సనాయి వాయిద్యము—రెండూ ఒక్కమాటు
 జరుగుతున్నా, ఆ సంగతి మనము తెలుసుకోలేకుండా
 ఉన్నాము. ఈ అపస్వరవ్యవహారం ఇటుపైని మరి జరగకుండా
 చేయడమే నా జీవితంయొక్క ముఖ్యోద్దేశం. నాకు కావలసినది
 బ్యాండు వాయిద్యం. సనాయి మనసు పూర్తిగా నాశనం చేసింది.

మాతల్లి ప్రకృతిదేవి, ఆ మహాశక్తి, వాంఛను జయపతాకంగా చేసి, దానిని మాచేతిలో పెట్టి, ముచ్చల్ని రగజేత్తానికి పంపించింది. ఆ పతాకం చూచి మేము సిగ్గుపడము! దానికి సిగ్గులేప్పించే పనులు చేయము. వాంఛ సుందరమైనది, వాంఛ పరిశుభ్రమైనది, నిర్మలమైనది. అది బురదనేలనుపుట్ట కలవపుచ్చు — సబ్బుతో ముఖంకడుక్కుందామని మాటిమాటికి స్నానాల గదిలోకి పరిగెత్తడు.

నా జీవనాన్ని విమలలో ఎందుకు చిక్కుకోనిస్తున్నాను? ఈ ప్రశ్న కొన్నాళ్లబట్టి నన్ను చికాకు పెడుతున్నది—కాలువలో కొట్టుకుపోతూఉన్న కర్మముక్కనుకాను కదా, ఏది అడ్డుగా ఉంటే దానినే అంటుకొని ఉండిపోదానికి!

కాని ఇదివరకే చెప్పిఉన్నాను—ఏదో ఒక్క-ఉద్దేశమే మనస్సులో పెట్టుకొని మనుష్యుడు తన జీవనాన్ని ఆ అచ్చులోకి దించి, అణచిపెట్టి ఆలాగు ఉంచుదామని ప్రయత్నించితా, లొంగిఉండే వస్తువుకాదు, జీవనం—పొంగి పైకి పోతుంది. జీవనం, సహజంగా మధ్యమధ్యను, ఒక్కొక్కవిషయ విసురుతుంటుంది, పక్కనుంచి తన్నేస్తుంటుంది. అటువంటి పెద్ద విషయ ఒకటి నా జీవనంలో ఇప్పుడు లేచింది.

విమలను కోరుతున్నందుకు నాకు ఎటువంటిదొంగసిగ్గు లేదు. ఆమె నన్ను కోరుతున్నదని స్పష్టంగా కనబడుతున్నది; ఆమె నాదేనూ, దానికేమీ సందేహంలేదు. కాడవంటుకొని

చెట్టున వేలబడుతున్నది పండు, నిజమే! కాని అందుచేత కాశ్వతంగా ఆ కాడదేనా హాక్కు? ఆ పండులో ఉండే మాధుర్యమూ, రసమూ, నావి; తనను పూర్తిగా నా చేతికి అందజేసుకోవడమే దాని సార్థకత, అదే దానిధర్మం. అందుచేత దానిని తెంపి తీసుకువస్తాను; దానిని వృథాకానివ్వడం తప్పు.

కాని నేను గొప్పచిక్కులో తగులుకున్నాను. నామీద విమల ఒక పెద్ద పూచీఅయి కూర్చున్నది—ఇది నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చి చికాకు వేస్తుండేది. అధికారం చలాయించడానికి నేను ఈభూమిమీదానికి వచ్చాను—మాటలలో అందరికీ అధికారిగా ఉంటాను; పనులలో అధికారిగా ఉంటాను. ఈ లోకంలోఉన్న జనసమూహమే నా యుద్ధపుగుర్రం. దాని వీపుమీద నా ఆసనం, నా చేతిలో దానికళ్ళై—దానికి తెలియదు ఎక్కడికి వెళుతున్నదో, ఒక్క-నాకుమాత్రం తెలుసును. కాళ్ళకు ముళ్లు గుచ్చుకుంటాయి, ఒళ్లు బురదతో నిండిపోతుంది, అయినా ఆలోచిస్తూ కూర్చోనివ్వను, ఒక్క వరసను పరిగెత్తిస్తాను.

ఇప్పుడు ఆ గుర్రం నా వాకిట నిలబడి బయలుదేర-దానికి కొట్టుకుపోతూఉంది; డెక్కలతో నేల గోకుతూఉంది, దాని సకిలింపుతో ఆకాశమంతా వణుకుతూఉంది. కాని అటువంటప్పుడు నేను చేస్తున్నదేమిటి? దేనితో నా రోజులు గడుపుతున్నాను? అవతలభుభదినం గడిచిపోతుండే!

నేను ఒక తుపానుమోస్తారు ; తుపానులాగు అరివడిగా పరిగెత్తగలను అని అనుకొనే వాడను. దారిపక్కనున్న పువ్వులు తెంచి, అవి చీల్చి, దారినిండా చేల్లెసి, వాటిని తొక్కుకుంటూ వెళిపోగలను, అవి నాకు అడ్డురావు, నా మనస్సుకు బాధకలుగజేయవు, అనిఅనుకున్నాను. అటువంటిది — ఇప్పుడు పువ్వుచుట్టూ తిరుగుతూ ఉండిపోయినాను, తుమ్మెదలాగు—తుపానులాగు కాదు.

నేనన్నట్టుగా, నా ఉద్దేశాలతో రంగువేయగా తయారైన నేను, పూర్తిగా నా ఉద్దేశాలుచేసిన సరుకునుకాను; ఆ రంగు ప్రతిచోటా బాగా అంటదు—నాలోఉన్న మనుష్యసామాన్యము, హఠాత్తుగా చూస్తే కనబడిపోతూ ఉంటాడు. ఎవడైనా ఒక అంతర్యామి నా జీవనవృత్తాంతం వ్రాసినట్టయితే, నాకూ మూఢుడైన ఆ పంచూకీ అట్టే భేదం లేదని కనబడుతుంది—నాకూ పంచూకీ అన్నమాటేమిటి, నాకూ నిఖిలకీ మూత్రం ఉన్నదేమిటి!

నిన్నటిరాత్రి నా స్వీయచరిత్ర వ్రాస్తూఉన్న పుస్తకం తీసి మధ్యఎక్కడో చదువుతున్నాను. అప్పుడే బి. ఏ. పాన్ అయినాను. ఫిలాసఫీతో బుర్రపగిలిపోతూఉంది. అప్పటినుండి శపథంపట్టి కూర్చున్నాను—నేను కల్పించుకున్న మాయకుగాని ఇతరులు కల్పించిన మాయకు గాని, నా జీవనంలో స్థలం ఇవ్వను, అని. అడుగునుంచి మీదిదాకా నా జీవనం పూర్తిగా నిగ్గయిన వాస్తవముతో కట్టుకుంటానని నిశ్చయించుకున్నాను.

కాని అప్పటినుండి ఇప్పటివరకూ నా జీవితచరిత్రలో కనబడుతున్న దేమిటి? నేను అనుకున్న చిక్కని నేత ఏదీ? వలదారంలాగు, దారమేమో ఒకటే, ఒకచివరనుంచి ఇంకొక చివరవరకూ; గాని ఉన్నవన్నీకన్నా లే దారం ఆక్రమించిన జాగాకంటే కన్నాలజాగా అనేకరెట్లు అధికం. ఈ కన్నాలతో ఎంతో పోట్లాడాను, గాని అవిమాత్రం పూర్తిగా చావనంటాయి. ఈమధ్య కొన్నాళ్లు, “థేష్ ఇప్పుడు అంతా బాగా జరుగుతున్నది,” అని అనుకొని సంతోషించేసరికి కొత్తది ఒక పెద్ద రంధ్రం తయారు అయింది.....నామనస్సు మైత్తనయిపోయింది, చిన్న చిన్న వాటిని చూచి బాధపెట్టుకుంటున్నాను.

“అది నాకు కావాలి, నాచేతిదగ్గరికి వచ్చి ఉన్నది, నేను దాన్ని తెంపిపీసుకుంటాను,” — ఇది స్పష్టమయిన మాట, తిన్ననిదారి. ఈ దారిని వెళ్లినవాళ్లకే సిద్ధికలుగుతుందని నేను ఎంతకాలంనుంచో చెబుతూవచ్చాను. కాని దేవేంద్రుడు నా తపస్సు సులభంగా జరగనిచ్చాడుకాదు—ఎక్కడనుంచో ఒక అపూర్వను పంపుతాడు, కనికరం అనే అపూర్వను; సాధకుని కళ్లు నీటితో నింపుతుంది, స్పష్టంగా కనబడకుండా చేస్తుంది.

సాళంలో తగులుకున్న రేడిలాగు విమల కొట్టుకుంటూ ఉంది. ఆ పెద్దపెద్ద కళ్లు రెండింటినీ ధయం; చూస్తే జాలి పుడుతున్నది. సాళం తెంచుకొని సారిపోవోయేసరికి ఒళ్లు తెగిపోతూఉంది. ఇదంతా చూస్తున్న కొలదీ వ్యాధుడికి మరింత సంతోషంగా ఉంటుంది. నాకు సంతోషంగానూ ఉన్నది,

బాధగానూ ఉన్నది. అందుచేతనే జాలంచేస్తున్నాను, త్వరగా పాశం విగించేయలేకుండా ఉన్నాను.

రెండుమూడుమూర్లు మంచి వీలయిన సమయం దొరికింది—అప్పుడు పరిగెత్తివెళ్లి, విమల చెయ్యి పట్టుకొని తీసుకొనివచ్చి, నా ఒళ్లో కూర్చోబెట్టుకుంటే విమల ఒక్కమాట అనలేకపోయి ఉండును. ఏదోఒక విపరీతం జరగబోతున్నదిఅనీ, అదీ జరిగిన తరువాత ఈ ప్రపంచంలోనున్న ప్రతిదాని అర్థమూ ఒక్కమాట మారిపోతుంది అనీ, ఆమెకు బోధపడ్డది. ఆ అనిశ్చితమనే గుహముందర నిలబడిఉన్నప్పుడు ఆమెముఖం తెల్లబారిపోయింది; కళ్లురెండూ, ఒక విధమైన భయంవల్లా, లోపునపుట్టిన ఉద్దీపనవల్లా, ప్రకాశించడం ప్రారంభించాయి. ఈ ఒక్కమాటలో ఏదోఒకటి నిశ్చయం అయిపోతుంది అని, స్వర్ణమర్త్యపాతాళలోకాలు ఉపిరైనా తీయకుండా నిలువొని చూస్తున్నవా అనిపించింది. కాని ఆ ముహూర్తం నా చేతిలో నుంచి జారిపోనిచ్చాను. ఎటువంటి సంకోచమూ లేకుండా బలంఉపయోగించి, పూర్తిగాస్థిరపడనిదానిని స్థిరపరచలేక పోయినాను. ఇంతకాలమూ నా స్వభావంలో దాగొనిఉన్న అడ్డన్నీ ఇప్పుడు పైకివచ్చి నా దారిలోని అడ్డయినాయి.

రామాయణానికి నిజమైన నాయకుడని నేను నమ్మే రావణుడుకూడా ఈలాగునే వచ్చిపోయినాడు. అతను సీతను తన అంతఃపురంలోకి తీసుకువెలిపోకుండా అశోకవనంలో ఉంచాడు. అటువంటి మహావీరునిలోకూడా లోపున ఎక్కడో

మెత్తనిజాగా ఒకటి ఉండేది; అదే ఆతని సంకోచానికి కారణం; దానివల్లనే లంకాకాండమంతా ఆలాగు వ్యర్థం అయిపోయింది. ఆ సంకోచం లేకపోతే సీత 'సతీ' అన్న పేరు వదులుకొని, రావణుని పూజచేస్తూఉండును. ఆతను విభీషణుని చంపకపోవడానికికూడా ఆ మెత్తదనమే కారణం. విభీషణుని దయతో చూచినఫలం ఏమిటి?—తాను ఎవరిని చంపవలసిఉండెనో ఆతనివల్ల తాను చావడం.

అక్కడే ఉన్నది జీవనంలోఉండే ట్రాజిడీ—హృదయంలో ఎక్కడో ఒక కిందిఅంతస్తులో అతి చిన్నదయి దాగొని ఉంటుంది, ఎప్పుడో ఒకనాడు లేచి అంతా నాశనం చేసేస్తుంది. తాను అనుకున్నలాంటివాడు కాదు మనుష్యుడు; అందుచేతనే బరగకూడనివి సంఘటిస్తుంటాయి.

నిఖిల్ చాలా చిత్రమయిన మనషి—ఆతనినిచూస్తే నాకు ఎంతసవ్య వచ్చినా ఆతను నా స్నేహితుడనిమాత్రం ఔప్పకోక తీరదు. మొట్టమొదట నిఖిల్ మాట నేను ఏమీ ఆలోచించనేలేదు; గాని రానురాను ఆతనిమాట జ్ఞాపకం వచ్చి సిగ్గువేస్తుండేది, మనస్సుకు బాధకలిగేది. మునపటిలాగు కూర్చొని ఆతనితో మాట్లాడదామనీ, వాదనచేదామనీ, వెళ్లేవాడను, గాని ఆ ఉత్సాహము బలవంతాన తెచ్చుకున్నది, అతి అస్వాభావికంగా ఉండేది. ఆఖరుకు ఎన్నడూచేయనిది కూడా చేసేదాకా వచ్చింది—ఆతని అభిప్రాయాలు నాకు అంగీకారం అని నటించేవాడను. కాని ఈ కదటం నాకూ కష్టం

అనిపించేది, నిఖిలే కష్టంగానే ఉండేది. ఈ విషయంలో మాత్రం మా ఇద్దరిదీ ఒక్కస్వభావమే.

అందుచేత అప్పటినుండి నిఖిలని తప్పించుకుతిరుగు తుండేవాడను; ఏలాగో ఒకలాగు, అతను కనబడకపోతే బ్రతుకుతాను అనిపించేది. ఇవన్నీ దార్శల్యముయొక్క లక్షణాలు. అపరాధం అనేది ఒక భూతం—నమ్మినంతమాత్రాని నిజమైన వస్తువయి కూర్చుంటుంది; తరవాత నమ్మను అని ఎంతచెప్పినా, మెడపట్టుకొని వదలదు. 'మన చుట్టూ జరుగుతున్నది నిగ్గయినదనీ, వాస్తవం అనీ తెలుసుకోవలెను; నిజమైన స్నేహానికి సత్యంవల్ల ఎటువంటి ముప్పు రానివ్వకూడదు,' అనే మాట నిఖిలకు, సుగోచంవిడిచి నచ్చజెప్పాలని నా కోరిక.

నాలో దార్శల్యం ప్రవేశించింది—అది ఒప్పుకోక తీరదు. ఈ నా దార్శల్యం చూచి విమల నన్ను మోహించలేదు. సుగోచంలేకుండా ప్రవర్తిస్తూఉండే నా పారుషణ్యమూచి, ఆ మంటలో తన రెక్కలు కాల్చుకున్నది. నా చుట్టూ పొగకమ్మనట్టయితే విమల మనస్సు తడబడడం ప్రారంభిస్తుంది; ఆ మెమవస్సులో అసహ్యం పుడుతుంది; నా మెడను వేసిన స్వయంవరమాల తిరిగి తీసుకోలేదు నిజమే, గాని అది చూడలేక కల్లమగానీ వేసుకుంటుంది.

కాని వెనకకు వెళ్లడానికి దారి మరి లేదు. నాకూ లేదు, విమలకూ లేదు. విమలను విడిచి పెట్టి వెళిపోడానికి తగిన బలం

నాలో కనబడలేదు. ఆలాగనిచెప్పి, నా అసలుదారి వదులుకోలేను. లోకంలోఉండే జనసమూహంమధ్యనుండి నా దారి, ఈ అంతఃపురం-వెనక-తలుపుదారి కాదు. నా “స్వదేశీ”ని నేను వదులుకోలేను—ముఖ్యంగా ఇప్పుడు. అందుచేత విమలను ‘స్వదేశీ’తో ఏకంచేస్తాను. పశ్చమంనుండి వచ్చిన తుపానుగాలి తగలగానే స్వదేశీలక్ష్మి తలమీదనున్న న్యాయాన్యాయాల ముసుగు ఎగిరిపోయింది ; ఆపశ్చమతుపానే విమల చేసుకున్న పెల్లికూతురు-ముసుగు తీసేస్తుంది—ఆలాగు తీసేయడంలో ఆమెకు అగౌరవం ఉండదు. జనసముద్రంలో కెరటాలమీద ఊగుతుందీ ఓడ, మీద వందేమాతరం-జయపతాకం ఎగురుతుంది—నాలుగువైపులా సముద్రపుపొంగూ, గర్జనలూ. నా శక్తి, నా ప్రేమా, రెండూకలిసి ఆ ఓడలో ఉయ్యాల ఊగుతాయి. అందులో ఒక గొప్ప ముక్తిస్వరూపం విమలకు కనబడుతుంది—ఆది కనబడుతూనే ఆమెబంధాలన్నీ, తనకు తెలియకుండానే, ఒక్కమాటుగా తెగిపోతాయి ; తెగిపోయినందుకు ఆమెకు ఎటువంటిసిగ్గు ఉండదు ; ఆ మహా ప్రళయంయొక్క యాచు చూచి విమల మోహపరవశం అయిపోతుంది ; తరువాత ఎటువంటి క్రూరకృత్యాలు చేయడానికి వెనకలేదు. ప్రకృతికి స్వభావసిద్ధమైనక్రూర్యము అతిసుందరమైన ఒక మహాశక్తి ; ఆశక్తి ఈ పృథ్వీని సుందరంగా ఉంచుతున్నది ; ఆశక్తి విమలలో నాకు కనబడ్డది. పురుషులు కల్పించిన బంధాలనుంచి స్త్రీలకు ముక్తి దొరికితే కాళికాదేవిని

భృద్విమోదనే సాక్షాత్తు చూడగలము—ఆ దేవికి సిగ్గులేదు,
ఆమె నిర్దయురాలు. నేను ఆ కాలే ఉపాసకుడను; ఒకనాడు
విమలను ఆ మహాప్రళయంలో నిలుచోబెట్టి పూజచేస్తాను.
ఆ ప్రయత్నంమోదనే ఉంటాను ఇక.

నిఖిల్ కథ

భార్య పడమాసము. నాలుగువైపులా జలసమృద్ధి, భూమి కలకల్లాడుతున్నది. లేత చేలు నిగనిగలాడుతూ పసిపిల్లడి ఒళ్లులాగున్నవి. ఏటి నీరు మా ఇంటితోట వరకూ వచ్చింది. ప్రాతఃకాలపు సూర్యకిరణాలు భూమిమీద అన్నివైపులా వ్యాపించి ఉన్నవి—నీలాకాశం తన ప్రేమను ఈ విధంగా వ్యక్తపరుస్తున్నదా అనిపించింది.

నాకు సంగీతం రాదెందుకు? కాలువలో నీళ్లు జలజల్లాడుతున్నవి; చెట్లను ఆకులు జిగజిగ మెరుస్తున్నవి; వరిచేలలో అలలు కులుకుతున్నవి; తోటా పొలాలూ మనోహరమైన కాంతితో ప్రకాశిస్తున్నవి;—ఈ ప్రభాతసంగీతం అంతటిలో నేను ఒక్కడనే మూగవాడను. సంగీతం నాలోనుంచి బయటికి రాదు, విశ్వమంతటి ఉజ్వలతా నాలోకి వచ్చి అక్కడ ఆగి పోతున్నది, నాలోనుంచి మరి ప్రతిఫలించకుండా ఉన్నది, నాలోనున్న ఈ మాటరాని, దీప్తిలేని 'నన్ను,' నేను చూచుకున్నప్పుడు నాకు బోధపడుతున్నది—నాకు ఈ నిందుపృథ్విలో లేమి ఎందుకు ప్రాప్తించిందో. రాత్రింబగళ్లు నాదగ్గరనే ఎవరైనా ఏలాగు ఉండగలరు?

విమలలో ప్రాణం ఉన్నది; ఆమె ఉత్సాహంతో నిండి ఉన్నది; గనుకనే ఇప్పటికి తొమ్మిది సంవత్సరాలయినా, ఒక్క

నిమిషంపాటైనా ఆమె నాకు పాత అనిపించలేదు. కాని నాలో ఉన్నది నోరు లేనిది—లోతు ఉండవచ్చును గాని అది మూగలోతు; కలకలధ్వనితోనిండిన ఆవేగము నాలో లేదు. గ్రహించడం మాత్రం నాకు చేతనవును గాని ఇతరులలో ఎటువంటిచలనమూ వుట్టించలేను. నేను వ్రుచ్చుకోగలను గాని ఇవ్వలేను. నాతోఉండడం ఎవరికైనా కేవలం ఉపవాసంవంటిదే. విమల ఇన్నార్లు ఎటువంటి కరువులోపడి కొట్టుకుంటుండేనో ఇప్పుడు ఆమెను చూచి బోధపరుచుకుంటున్నాను. కాని ఎవరిని నిందించగలను?

మోహనకము భాద్రపదమిది,

మనురు మెండుగఁ బట్టియున్నది!

ఔర! నాదగు మందిరమిది

అన్నివిధముల కూశ్యమైనది!

నామందిరం శూన్యంగా ఉండవలసినదే, అందుకని కట్టినదే అది; దానితలుపులు ఎల్లప్పుడూ మూసే ఉంటాయి. నా దేవత ఆ మందిరంబయిటనే కూర్చొని ఉన్నది—ఈనాటివరకూ నాకు తెలియలేదు. నా పూజఅందుకొని నాకు వరంఇచ్చిందనే అనుకుంటుండే వాడను. కాని,

నాదగు మందిరమిది

అన్నివిధముల కూశ్యమైనది!

ప్రతి సంవత్సరమూ నాలుగు వైపులా ఈ నిండు యశావనం కనబడుతుండే రోజులలో, శుక్లపక్షం చూచుకొని

మేమిద్దరమూ మా 'కామలద' సరస్సులో పడవమీద పి.కారు బయలుదేరేవాళ్ళము. బహుళపంచమినాటివరకూ దానిలోనే ఉండి పి.కారు తిరుగుతుండేవాళ్ళము; సంధ్యవెన్నెలకోసము మరి ఆశించకూడదు అన్నప్పుడు ఇంటికి తిరిగి వచ్చేనేవాళ్ళము. నేను విమలతో అన్నాను—“పాటలో చరణానికిచరణానికి పల్లవి వస్తుంటుంది. జీవనంలో మనకు వినబడే సమైక్య-గానానికి కూడా ఒకపల్లవి ఉన్నది. ఈపృథ్వియొక్క బహిరంగప్రదేశం ఆ పల్లవి వినబడేవాగా. పచ్చనిభూమి, వెన్నెలలో, నీడను ముసుగుగావేసుకొని, ఏటి గట్టును దాగొని, వర్షపుగాలివల్ల ప్రవాహంలోపుట్టిన కలకలనినాదందొంగతనంగా వింటూఉండే చోట వినబడుతుంది, ఆపల్లవి. అక్కడ స్త్రీపురుషుల మొదటి సమైక్యము జరిగింది, గోడలతోకట్టిన గదులలో కాదు. అందుచేతనే మొట్టమొదట ఈ పల్లవి వినబడ్డ సృష్టియొక్క బహిరంగంలోకి సంవత్సరానికి ఒక పర్యాయం వస్తూఉండే వాళ్ళము. కైలాసంలో పార్వతీపరమేశ్వరుల సంయోగం అటువంటిదే, మానస సరస్సులో పద్మవనంలో పూర్వం జరిగిన సంయోగం అది.

నాపెళ్లిఅయ్యాక రెండుసంవత్సరాలు కలకత్తాలో పరీక్ష గొడవతో అయిపోయింది. ఆతరవాత తక్కిన ఏడుసంవత్సరాలూ, వికసించిన తెల్లకలవలమధ్యను, మేము నీటిలో కల్పించుకున్న ఇంటిముందు ప్రతిభాద్రపదమాసంలోనూ, చంద్రుడు తన శంఖం ఊదుతుండేవాడు. నా జీవితంలో ఒక స్వర్ణం

ఈ విధంగా గడిచింది. ఇప్పుడు రెండో స్తంభం ప్రారంభం అయింది.

భారతదేశమాసంలోని ఆ శుక్లపక్షం వచ్చింది. ఆ సంగతి మాత్రం నేను ఎన్నటికీ మరవలేను. అప్పుడే మూడురోజులు వెలిపోయినాయి, విమలకు జ్ఞాపకం వచ్చిందో లేదో నేను చెప్పలేను, గాని నాకుమాత్రం ఆమె జ్ఞాపకంచేయలేదు. అంతా నిశ్శబ్దం, సంగీతం అన్నమాట వినబడడం లేదు.

మోహనకమ భారతమానము,

కుంభ వర్షము కురియుచున్నది !

కుంభ వర్షము కుద్యమందున

ఆహా ! కూశ్యము నా నివేశము !

విరహంవల్ల కలిగిన శూన్యంతయితే ఆ ఇంట్లో సంగీతం వినబడుతుంది. ఆ శూన్యమే మనస్సులలోఉన్న ఎడబాటువల్ల అయినదయితే అందులో ఎటువంటి సంగీతమూ ఉండదు. అందులో ఉండేది నిశ్శబ్దమే—అక్కడ ఏడుపుకూడా అపస్వరంగానే వినబడుతుంది !

ఈవార నా ఏడుపు అపస్వరంగా ఉన్నది. ఈ ఏడుపు ఆపేయాలి. నా ఏడుపుతో విమలను కట్టిపెట్టి ఉంచను—నేను అంత అధముడను కాకూడదు. ప్రేమ మిథ్యఅయినచోట, కన్నీరు ఆ మిథ్యను కట్టిపెట్టి ఉంచకూడదు. నా దుఃఖము పైకి వెల్లడిఅవుతున్నంతకాలమూ విమలకు పూర్తిగా ముక్తిదొరకదు.

కాని విమలకు నేను సంపూర్ణమయిన ముక్తి ఇస్తాను, ఇవ్వలేనంతనేపు ఈ మిథ్యలోనుంచి నాకూ మోక్షం లేదు. ఆమెను నాతో కట్టి ఉంచుకోవడం వన్ను నేనే మాయ జాలంలో పడేసుకోవడం. దానివల్ల ఎవరికీ ఎటువంటికుభమూ కలుగదు ; సుఖంలేదు—ఆ మాట చెప్పనక్కరనే లేదు. విడుదలచేసేయాలి ; విడుదలపొందాలి. మిథ్యనుండి విడుదల దొరికితే అప్పుడు దుఃఖము ఒకమాణిక్యమయి వఃసస్సులో ఉంటుంది.

ఒక సంగతి ప్రోధపడే ప్రాంతాలద్వారా ఇప్పుడు వచ్చాను అనిపిస్తుంది. స్త్రీపురుషులకు అన్యోన్యంగా ఉండవలసిన ప్రేమను, మనము అందరముకలిసి ఊది రాజపెట్టి, బ్రహ్మాండంగా పెద్దదిచేశాము. ఆ ప్రేమ ఇప్పుడు, తనకు స్వాభావికంగా ఉండే అధికారాన్ని మించి, అనేక రెట్లు అధికం జాగా ఆక్రమించుకొని కూర్చున్నది. సమస్తమానవకోటిపేరున ఒక నమస్కారం చేసినా తిరిగి అది వశంలోకి రాకుండాఉంది. ఇంటి దీపం ఇంటి నిప్పు అయిపోయింది. ఇక మరి దానికి ఆశ్రయం ఇవ్వకూడదు. దాన్ని అవమానపరిచే రోజు వచ్చింది. మన ఒంటిలోఉండే ఆవేగంతో చేసిన పూజ అనుభవించి అనుభవించి ఇప్పుడు అది ఒక దేవతారూపం ధరించి కూర్చున్నది. కాని మానవునికుండే పౌరుషమంతా బలిఇచ్చి దానిచేత రక్తపానంచేయించడం నాచేత కాదు, అటువంటి పూజ నేను ఎంతమాత్రం ఒప్పుకోను. వేషమూ ముస్తాబూ,

సిగ్గు లజ్జ, మాటా పాటా, నవ్వు ఏడుపు—నీటిఅన్నిటిని కలిపి అది పన్నీన మహేంద్రజాలాన్ని ముక్కముక్కలు చేసేయాలి.

కాలిదాసు వ్రాసిన “ఋతుసంహారం” మీద నాకు కావలసినంత అసహ్యం. భూమిమీద వ్యాపించిఉన్న ఫలసంపదా, పుష్పరాసులూ, కేవలం పంచభాణునిపూజకని ప్రేయసిపాదాల దగ్గర పెట్టి, ఈ పృథ్వియొక్క ఆనందలీలను ఆ విధంగా వలాగు అవమానపరచగలిగాడు? ఎటువంటినిపాతో కళ్లు మూతలుపడిపోతున్నప్పుడు వ్రాశాడో! నేను ఇంత కాలమూ తాగుతున్న మదిరం అంతపర్తనిదికాదు, గాని నిషాలో మాత్రం ఏమీ తీసిపోదు. ఆ నిషావాంఛతో ఉండబట్టే ఈ వాళ ఉదయందగ్గరనుంచీ, “ఆ పాట నన్నుపట్టి వదలకుండా ఉన్నది—

మోహజనకము భాద్రమాసము

ఆహ! శూన్యము నా నివేశము!

శూన్యమందిరమా! ఆలాగు అనడానికి సిగ్గువేయడం లేదూ? ఇంత పెద్ద మందిరం, నీకంటికి శూన్యమయిందీ! ఒక మాయను మాయఅని తెలుసుకున్నంతమాత్రాన ప్రపంచంలోఉన్న సత్యమంతా ఎగిరిపోయిందీ!

పుస్తకంఒకటి తెచ్చుకుందామని ఈవాళ ప్రొద్దున్నే పడకగదిలోకి వెళ్లాను. ఇప్పటికి ఎన్నాళ్లో అయింది, పగటి

పూట ఆ గదిలోకి వెళ్లి, పగటివెలుతురులో ఆ గది చూచే-
సరికి లోపున ఒకవిధంగా పుట్టిందీ—వమిచెప్పను! బట్టలస్తాండు
మీద కుచ్చిళ్లుపెట్టి నులిపిఉంచిన విమలచీర ఒకటిఉన్నది;
తొడుగుకొని విడిచేసిన షెమీజో ఒకటి, జాకెట్టుఒకటి,
మూటకట్టి ఒకమూల పడిఉన్నది; ఆ మూట చాకలివాడి-
కోసమని ఎదురుచూస్తున్నది. అద్దం-టేబిల్మీద హెర్-
సిన్సు, హెరాయిలూ, దువ్వెనా, సెంటుబుడ్డి, వాటి-
అన్నిటిమధ్యా కుంకం భరణి. టేబిల్కింద జరిపనిచేసిన చిన్న
స్లిప్పర్లజత—మొట్టమొదట విమల ఎంతమాత్రం జోళ్లు
తొడుక్కోనన్న రోజులలో, కాలేజీలో నాతో కలిసి చదువుకున్న
స్నేహితుడు ఒకడుంటే అతనికివ్రాసి, లగ్నోనించి తెప్పించాను
అవి; మొదటినాడు అవి తొడుక్కొని గదిలోనుంచి వరండా
లోకి వెళ్లేసరికి సిగ్గుచేత మరి నిలవలేకపోయింది. అప్పటినుండి
లెక్కలేనన్ని జోళ్లు వాడింది, గాని ఈ జతమాత్రం అతిశ్రద్ధగా
దాచిఉంచింది. ఆ జోళ్లు తెప్పించినప్పుడు హాస్యంచేస్తూ
అన్నాను, “నేను పడుకొనిఉన్నప్పుడు దోంగతనంగా నా
పాదధూళి తీసుకొని నీవు నన్ను ఆరాధిస్తుంటావు, నేను
మాత్రం నీవు పడుకొని ఉన్నప్పుడు పూజచేయను, మేలుకొని
ఉన్నప్పుడు నీ పాదాలకు ధూళి అంటకుండా చేయడం
నాపూజ.”

“వెళ్ళండి, మీరు మరినూ!—చూస్తూఉండండి ఆలా-
గ్నలే మీ జోళ్లు తొడుక్కుంటానేమో!” అన్నది విమల.

నా పడకగది ఇది—దానిలో ఒక చక్కని వాసన ఉన్నది; అది నా మనస్సు పోల్చుకుంటుంది, ఇంకెవరికీ కొట్టదు అనుకుంటాను ఆ వాసన. ప్రేమపిపాసతోనిండిన నా మనస్సు ఆ గదిలోఉండే నానారకాల చిన్నచిన్న వస్తువులమధ్య, అతిసూక్ష్మమైనవేళ్లను తన్ని ఉన్నది. అది, ఈవారే అనుభవానికి వచ్చినట్లు, ఇంతకుముందెప్పుడూ రాలేదు. ముఖ్యమయిన వేర్వేరు-తెగిపోగానే ప్రాణానికి మోక్షం దొరుకుతుందనుకోను— ఈ చిన్న జోళ్లజతకూడా ఆప్రాణాన్ని పట్టి ఉంచాలంటుంది. లక్ష్మీ వెళిపోయినా ఆ ముక్కలుముక్కలు అయిపోయిన పద్మం రేకులచుట్టూ మన మనస్సు తిరుగుతుంటుంది. ఇటూఅటూ చూస్తూఉంటే నా కళ్లు ఆగూటిమీద పడ్డవి. నా ఫోటో ఆలాగే ఉన్నది. చాలారోజులనాటి పువ్వులు ఎండి నల్లగా అయిపోయి దానిముందర పడి ఉన్నవి. పూజలో ఇంత మార్పు వచ్చినా ఆ బొమ్మముఖానమాత్రం ఎటువంటిమార్పు లేదు. నాకు ఈ గదిలో ఈవారేదొరికిన పూజ, ఈ ఎండిపోయిన నల్లని పువ్వులుచేసే పూజే. వాటిని ఆవతల పారేసేవాటి శ్రద్ధ ఎవరికీ లేకపోవడమే, అవి ఇంకా ఈ గదిలో పడిఉండడానికి కారణం. ఏమికానీ, నాకు సత్యమే కావాలి—దానిది ఎండిపోయిన శరీరంకానీ, నల్లగాచూడిపోయిన శరీరంకానీ, నాకుకావలసినది సత్యమే. ఆ గూటిలోఉన్న బొమ్మలాగు ఎన్నటికయినా నిర్వికారం కాగలనా అని చూస్తున్నాను.

అటువంటప్పుడు హఠాత్తుగా విమల వెనకనుంచి గది-

లోకి వచ్చింది. గభుక్కున అటువైపునుంచి కళ్లుతీప్పేసి బీరువా వైపు వెళ్ళుతూ అన్నాను, “ఏమియల్స జర్నల్ తీసుకు వెళదామని వచ్చాను.” ఆ సమ్మాయాషీ ఎందుకు చెప్పానో నేనుచెప్పలేను. కాని నేను ఒక అపరాధిని అన్నట్టుగా నాకే అనిపించింది. అక్కడికి రావడానికి నాకు అధికారం లేదు. అనిపించింది; దాచి ఉంచినవీ, నేను చూడకూడనివీ చూడడానికి వచ్చానా అనిపించింది. విమలవైపు చూడలేకపోయినాను; తొందరతొందరగా బయటికి వచ్చేశాను.

బయటిగదిలో కూర్చోని పుస్తకం చదువుదామని ప్రయత్నంచేశాను. కాని ఏమీ చదవలేకపోయినాను. మరే పన్నైనా చేదామూరింటే మనస్సు దేనిలోకి తిప్పుకో లేక పోయినాను. ఏదైనా వినడానికి గాని, చూడడానికి గాని, మాట్లాడడానికి గాని బుద్ధిపుట్టలేదు. నా భవిష్యత్తంతా ఆ ఒక్క క్షణంలో ఒక పెద్దరాయిఅయి కదలకుండా నాగుండె మీద కూర్చున్నది. సరీగా ఆసమయంలో ‘పంచు’ ఒక బుట్టతో బుట్టెడు బాగాముదిరిన కొబ్బరికాయలు తెచ్చి నాముందర పెట్టి నేలమీదికి వంగి నమస్కారంచేశాడు.

“ఇదేమిటి పంచూ, ఇవెందుకు?” అన్నాను.

పంచు పొరుగుజమీదారి ఇలాకా మనిషి. నా మాస్టరు గారిద్వారా నాకు పంచుతో పరిచయం అయింది. నేను వాడి జమీదారును. కాను. పైగా వాడు వేదలలో నిరుపేద; అందుచేత వాడిదగ్గర ఎటువంటి కానుకా పుచ్చుకోవడానికి

నాకు అధికారం లేదు. తిండికిలేక అవస్థపడుతూ వేరే ఉపాయం కానక, పాపం, కానుక అని వంకపెట్టి నన్ను ఏమైనా అడుక్కుందామని వచ్చిఉంటాడు బహుశా, అని అనుకున్నాను.

జేబులోనున్న మసీదాలోనుంచి రెండు రూపాయలు తీసి ఇవ్వబోయేసరికి, చేతులు జోడించి, “వద్దు మహాప్రభూ, ఊమించండి, నాకు అక్కరలేదు,” అన్నాడు.

“అదేమిటిది పంచూ?”

“అయితే చెప్తున్నాను వినండి. తిండికిలేక చాలా బాధపడుతుండే రోజులలో ఏలినవారితోటలోనుంచి కొబ్బరి కాయలు దొంగిలించి తీసుకుపోయినాను. ఏనాడు చచ్చిపోతానో తెలియదు, ఋణం తీర్చేదామని వచ్చాను.”

ఈవారే ఏమియల్స్ జర్నల్ చదివినా నాకు ఏమీ లాభం లేకపోను గాని పంచు అన్న ఈ ఒక్కమాటా విని నా మనస్సుకు ఎంతో ఆనందం కలిగింది. స్త్రీపురుషుల సంయోగ-వియోగాలను దాటి చాలాదూరం వ్యాపించిఉంది ఈ పృథ్వీ మానవజీవితం అతి విపులం. దానిమధ్యను కూర్చోని నా సుఖదుఃఖాల పరిమాణం చూచుకోవాలి అనిపించింది.

పంచు మా మాస్టరుగారి భక్తులలో ఒకడు. వీడు ఏలాగుజీవనం గడుపుతున్నాడో అది నాకు తెల్లమను. రోజూ ప్రాద్దున్నే లేచి తమలపాకులూ, మసాలా, రంగుదారమూ,

చిన్నదువ్వెనలూ, అద్దాలూ మొదలైనవి—కూలిపనిచేసుకుండే
 అడవాళ్లు సరదాపడే చిన్నచిన్నవస్తువులు—అన్నీ ఒకదాగరలో
 వేర్చి మోకాలి నీటిలోనుంచి నడుచుకుంటూ తంపర* దాటి
 వెళ్లి, మాలపల్లెలవెంట తిప్పుతాడు. అక్కడ థాన్యానికి అవన్నీ
 అమ్ముతాడు—థాన్యానికి అమ్మడంవల్ల డబ్బుకు అమ్మినకంటే
 విస్తారం దొరికేది. వెండలాడే ఇంటికి తిరిగివచ్చేసిననాడు,
 త్వరత్వరగా భోజనంచేసి, పంచదార-పనసగుసాలు చేసేవాడి
 ఇంటికి వెళ్లి పాకం లాగేవాడు. అక్కడనుంచి ఇంటికి వచ్చి
 పట్టీగాజుల్ని తయారుచేస్తూ కూర్చుండేవాడు. ఇదంతా అయే
 సరికి సుమారు అర్ధరాత్రి అయిపోయేది. ఇంత కష్టపడి పని
 చేసినా తనకూ పిల్లలకూ రెండుపూట్లా రెండు మెతుకులు
 సంవత్సరం పొడుగునా దొరికేవి కావు. వాడి తిండిపద్ధతి ఏమి-
 టంటే, భోజనానికి కూర్చుంటూనే చెంబుడు మంచినీళ్లతో
 కడుపునింపుకోవడం. ప్రతిరోజూ భోజనంలో ముఖ్యమైనభాగం
 ఒకటి ఏమిటంటే చవకరకం కందమూలం. ఏమిలేదన్నా
 సంవత్సరానికి నాలుగుమాసాలు, రోజుకు ఒకపూటకు జాస్తీ
 తిండి దొరికేది కాదు. ఒకమాటెప్పుడో వీడికి ఏదో ఇద్దామని
 అనుకున్నాను. కాని మాస్టరుగారు కానిచ్చారు కారు. ఆయన
 అన్నారు, “నీ దానాలు మనుష్యులను నాశనంచేయగలవు,
 గాని వాళ్ల దుఃఖాన్ని నాశనంచేయలేవు. మనహిందూదేశంలో
 పంచ ఒక్కమనిషే కాదు. దేశమాలే రొమ్మున ఒక్క పాల-

* నీటితో నిండిఉండే చల్లవుకాగా.

చుక్కలేదు. రూపాయిలతో వైనుంచి ఆ పాలను తిరిగి నువ్వు పుట్టించ లేవు.”

ఇవన్నీ బాగా ఆలోచించవలసిన సంగతులే. అటువంటి పనులలోనే నా జీవితం గడుపుదామని నిశ్చయించుకున్నాను. ఆవాళ విమలదగ్గరికి వెళ్లి అన్నాను, “ఇక, మనమిద్దరమూ జీవితమంతా మనదేశంలోఉండేదడుఃఖానికి మూలమైనదానిని నాశనంచేసే పనులలోనే వినియోగించాలి.”

విమల నవ్వుతూఅన్నది, “మీరు నా రాజపుత్రులు, సిద్ధార్థులు, చివరకు నన్ను నడిసముద్రంలో విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయేరు సుమండీ, మీధర్మం ఉంటుంది!”

“భార్యను విడిచిపెట్టి తపస్సుచేశాడు సిద్ధార్థుడు. నేను చేసే తపస్సు భార్యతో కలిసి చేసేది,” అన్నాను.

ఈలాగు మాటలు హాస్యంగా వెల్లాయి. సంగతి ఏమిటంటే—“సహజంగా రాణి” అంటాము, అటువంటిది విమల. బీదఇంట్లో పుట్టినా ఆమె రాణియే. అడుగునకుండే బీదవాళ్ల సుఖదుఃఖాలు కొలిచే గజంబద్ధ మామూలుది కాదు, పొట్టిది. లేమి వాళ్లకు ఉంటుంది, గాని అది వాళ్లకు లేమికాదు. లేమే ఒక ఆవరణలాగు వాళ్లచుట్టూ ఉండి, వాళ్లను కాపాడుతుంటుంది. చిన్న చెరువులో ఉండేనీళ్లను ఆ చెరువుకుండేగట్ల కాపాడుతుంటాయి. గట్లనుకొట్టేసి చెరువును పెద్దదిచేయబోతే నీళ్లన్నీ ఇగిరిపోయి బురద తయారవుతుంది. మన దేశంలో మనము చిన్న చిన్న భాగాలుగా ఏర్పడి మనమే గొప్పవాళ్లము.

అనుకుంటూ, చుట్టూగీతలు గీసుకొని ఆ మధ్య కూర్చోని ఒక మోస్తరు బలమూ, స్వాతంత్ర్యమూ అనుభవిస్తున్నాము. విమలరక్తంలోకూడా ఆ అభిమానమే ప్రబలంగా ఉన్నది. ఆ మహాపురుషుడు మనువు మనవరాలే ఆమె! నాలోప్రవహిస్తున్న రక్తం గుహానిరక్తం, ఏకలవ్యనిరక్తం. నా దిగువనుఉన్న వాళ్లను నీచులని దూరంగా ఉంచడం నాకు చేతకానిపని. నా భారతవర్షము కేవలం మీదిజాతుల భారతవర్షంకాదు. కింది జాతివాళ్లు ఎంత కిందికి దిగుతున్నారో మనదేశం అంతకిందికి దిగుతున్నది. వాళ్లు ఎంత చస్తున్నారో భారతవర్షానిది అంతచావు.

విమల నా ఇంట్లోకి వచ్చింది గాని, నాలోకి రాలేదు; ఆమె నాఇంట్లో ఉన్నది గాని నా శిక్షలో లేదు. నా జీవనంలో విమలను బ్రహ్మాండమయిన పెద్దవస్తువు చేసుకొని కూర్చున్నాను; ఆమె దొరకకపోవడంతోనే మిగిలినది చాలా తక్కువయిపోయింది. విమలకు జాగాఇద్దామని నా శిక్షలో ఎంతోభాగం ఒకమూలకు తోనేశాను. దానివల్ల దొరికిన ఫలం ఏమిటంటే — రాత్రింబగళ్లు ఆమెకు ముస్తాబు చేయడం, ఆమెకు చదువు చెప్పడం, రాత్రింబగళ్లు ఆమెచుట్టూ ప్రదక్షిణచేస్తూ ఉండడం వీటితోనే కూర్చోని మనుష్యుడు ఎంతపెద్దవాడో, మానవజీవితం ఎంతగొప్పదో, ఎన్నడూ మనస్సున చట్టనివ్వలేదు.

ధానిఅంతటిలోనూకూడా నన్ను కాపాడుతూ వచ్చినది నా మాస్తరుగారు. తన చేతనయింకంతవరకూ ఆయన నన్ను

జీవనంలో ఉన్న విలువైనవాటివైపు లాగి ఉంచాడు. లేకపోతే ఈనాడు ఎక్కడో ధూళి అడుగున పడిఉండును. మహాఅద్భుతమయినమనిషి అతను. మనదేశానికి అతనికి, మనకాలానికి అతని మతానికి, చాలాదూరం. ఆయన తనలోనున్న అంతర్యామిని తెలుసుకున్నాడు. గనుక ఇక అతను ఎటువంటి భ్రమలోనూ పడడు. నా జీవితంయొక్క జమాఖర్చులు ఈవారా చూచేసరికి పెద్ద కూడిక-తప్పు ఒకటి కనబడుతూఉంది. సరిచేస్తే గొప్ప నష్టం తేలుతూఉంది. కాని దానిని మింగేసిశంత, అనేకరెట్లు పెద్ద అంక ఒకటి, లాభంపక్క కనబడుతున్నది — ఆ మాట నిస్సందేహంగా చెప్పగలను.

మాస్టరుగారిదిగ్గర నా చదువు పూర్తికాకముందే మా నాన్నగారు చనిపోయినారు ; నేను ఇంటికిపెద్ద అయినాను. అప్పుడే మాస్టరుగారితో అన్నాను, “మీ ఉద్యోగం మానేసి వచ్చి నాతో ఉండండి,” అని.

ఆయన జబాబు ఇచ్చాడు, “నేను నీకు ఇచ్చినదాని వెల నాకు ముట్టిపోయింది. అదికాక నేను నీకు ఇచ్చినదేమయినా ఉంటే దానివెల వుచ్చుకోకూడదు — వుచ్చుకున్నట్టయితే, నాలోనున్న అంతరాత్ముని సంతలోపెట్టి అమ్మినవాడను అవుతాను.”

నాకు చదువు చెప్పడానికి చంద్రనాథ్ బాబు, ఎండనకా వాననకా, రోజూ నడిచి వస్తుండేవాడు. ఎంత బ్రతిమాలి అయినా నాగుర్రపుబండిఎక్కి వచ్చేటట్టు చేయలేకపోయినాను.

“బాబ్ తలా దగ్గరనుంచి డాల్చానీ స్క్వేర్ వరకూ ఆఫీసుకు కోజూ నడిచేవెళ్లేవాడు మానాన్న; ఆలాగు పని చేసుకువచ్చే నన్ను పెంచి పెద్దవాణ్ణిచేశాడు—నలుగురితో వంతుకలిసినా బండిఎక్కి ఎన్నడూ ఆఫీసుకు వెళ్లలేదు; తరతరాలనుంచీ నడకే మాకు ఆభ్యాసం” అని చంద్రనాథ్ బాబు అన్నాడు.

“పోనీ అయితే, మా ఇలాకాలో ఏదైనా ఉద్యోగం ఒకటి పుచ్చుకొండి,” అన్నాను.

“వద్దు బాబూ, మీ పెద్దపెద్దవలలలోకి నన్ను ఎందుకు లాగుతావు, నన్ను ముక్తునిగానే ఉండనీ!” అన్నాడు.

అతని కొడుకు అప్పుడే ఎం. ఏ. పాస్ అయి పనికోసం చూస్తుండేవాడు. మా ఆఫీస్ లో అతనికి పని ఇస్తానని ఆయనతో అన్నాను. కొడుక్కుకూడా ఉద్యోగం పుచ్చుకుందామని చాలా అభిలాషగా ఉండెను. మొదట తండ్రితో ఆ మాట చెప్పాడు, గాని ఏమీ ప్రయోజనంలేకపోవడంచేత, నాకు తన ఉద్దేశం రహస్యంగా తెలియజేశాడు. నేను అతి ఉత్సాహపడి చంద్రనాథ్ బాబుకు నా కోరిక తెలియజేశాను. “ఇక్కడ వాడికి పని అక్కరలేదు,” అని అనేకాడు ఆయన. అటువంటి మంచి అవకాశం వచ్చినప్పుడుకూడా కానిచ్చాడుకాడని తండ్రిమీద కోపంవచ్చి, వెళ్లంలేని ముసలివానిని ఒంటిగా వదిలేసి, రంగం వెలిపోయినాథు ఆకొడుకు.

ఆయన అనేకమార్లు నాతో అన్నాడు, “చూడు నిఖల్, నీకూనాకూగల సంబంధంలో నీకూ పరాధీనతలేదు, నాకూ

పరాధీనత లేదు. నా స్వాతంత్ర్యం పూర్తిగా నాచేతిలో ఉన్నది. నీస్వాతంత్ర్యం పూర్తిగా నీ చేతిలో ఉన్నది. ఐత్రమయిన ప్రేమ ఒక్కదానితోనే ఏర్పడిన స్నేహంలోకి దబ్బును తీసుకువచ్చిపెడితే ఆ స్నేహానికి అవమానం కలుగుతుంది.”

ఆ రోజులలో ఆయన ఇక్కడఉన్న హైస్కూలులో హెడ్ మాస్టరుగా ఉండేవాడు. అప్పటికి ఇంకా ఆయన మా ఇంట్లోకి వచ్చేయలేదు. కొద్ది రోజులబట్టి రోజూ నేను ఆయనఇంటికి వెళ్లి రాత్రి పదకొండుపన్నెండు ఘంటలవరకూ నానారకాలవిషయాలగురించి మాట్లాడి వస్తూఉండేవాడను. అతని ఇల్లు చిన్నది ; భాద్రపదమాసపు ఉక్కకు నేను ఉండలేను అని తోచి, కాబోలు, అతనంతట అతనే మా ఇంటికి వచ్చేశాడు. అద్భుతమయిన సంగతిఒకటి ఏమిటంటే, ఆయనకు, బీదవాళ్ల మీదలాగునే, గొప్పవాళ్ల మీదకూడా దయఉండేది; గొప్పవాళ్లకు కలిగిన దుఃఖాన్నయినా అతను ఎన్నడూ పరిహాసం చేసేవాడు కాదు.

సామాన్యమయిన వస్తువులను తదేకదీక్షగా మనము గొప్పగా చూస్తున్న కొలదీ అవి మన గొంతుక పట్టుకుకూర్చుంటాయి. సత్యంవైపు మనముఖం తిరిగేసరికి ముక్తి దొరికిపోతుంది. సత్యం ఇక నా కళ్లకు ఎన్నటికీ కనబడదేమో అన్నంత పెద్దవాటినిగా, సామాన్యవస్తువులను చేసేసింది విమల. అందుచేత ఈ బ్రహ్మాండమంతా వెలికినా నా దుఃఖానికి ఒడ్డు కనబడకుండాఉంది. అందుచేతనే నా రవంతదుఃఖంతో మూడు

లోకాలూ నింపి, ఈ శరత్కాలపు ఉదయాన ఘంటికొలది
ఆ పాట పాడుకుంటూ కూర్చున్నాను—

మోహజనకము భాద్ర పదమిది,

మునుకు మెండుగఁబట్టి యున్నది !

బొర ! నాదగు మందిరమిది

అన్ని నిధముల కూన్యమైవది !

చంద్రనాథ్ బాబుజీవనం నాకు ఒక కిటికీ అయింది—
అందులోనుంచి చూస్తే నాకు సత్యం కనబడ్డది. అందుచేత
నా పాటయొక్క అర్థం పూర్తిగా మారిపోతున్నది.—

హరిలేక నీ శ్రేష్టులరుగు బగలును శ్రేయి ?

అనుచు నిద్రాపతి అనుచును నోయి.

ఇంతదుఃఖమూ, ఇంత బ్రహ్మ, సత్యం మనకు దొరకనంత
నేవే ! నా జీవనాన్ని అటువంటి సత్యంతో నింపుకోకుండా
రాత్రింబగళ్లు ఏలాగు గడపగలను. నాచేత కాదు—సత్యమూ,
సీపు వచ్చి నా శూన్యమందిరాన్ని నింపుదువుగాక.

విమల కథ

ఆ రోజులలో బంగాళా దేశస్థులమనస్సు ఏలాగు అయిపోయిందంటే, మరి చెప్పలేను. అరవయివేలమంది సగరపుత్రుల బూడిదెమీద గంగ వచ్చిపడ్డదా అనిపించింది. యుగయుగాల నాటి బూడిదె అది, మట్టిలో కలిసిపోయింది; ఎటువంటి నివ్వెనా దానిలో మంట పుట్టించలేదు; ఎటువంటి ద్రావకాలైనా దానిని ముద్దచేసి గట్టిచేయలేవు. అటువంటి భస్మము ఒక్కమారు మండిమాటలాడడం ప్రారంభించింది—“ఇదుగో నేను”, అంటూ లేచింది.

గ్రీస్ దేశంలో శిల్పి ఒకడు తాను చేసిన బొమ్మకు దేవునివరంవల్ల ప్రాణం ఇచ్చాడని పుస్తకాలలో ఎక్కడో చదివాను. కాని, దానిలోనైనా ఒక మోస్తరు క్రమం ఉన్నది, ఆకారం ఉన్న తరవాతనే జీవం వచ్చింది. కాని మనదేశంలో ఉండే భస్మరాశిలో ఆకారం ఎక్కడిదీ? అది రాయిలాంటి ఒక గట్టి వస్తువైనా అయిఉంటే ఈ వింత నాకు బోధపడిఉండును— తిరిగి ప్రాణం వచ్చిన అహల్య అయినా రాయి అయి పడిఉన్నది కదా! ఇదో? ఇక్కడా అక్కడా చెదిరిపడిఉన్న వస్తువు— సృష్టికర్త పిడికెటిలో ఉంటూఉండగా వేళ్లసందులలోనుంచి జారి, గాలికి నాలుగువైపులా చెదిరిపోయి అక్కడక్కడ పడిఉన్నది.

అది ఏవిధంగానైనా అంతా ఒక్కదగ్గర కుప్పలయిఉండే వస్తువు కాదు. ఎటువంటివస్తువు ఒకనాడు అకస్మాత్తుగా మా ఇంటి అంగణంలోకివచ్చి భయంకరమైన గర్జనచేసుకుంటూ, “అయ మహం భోః” అనడం ప్రారంభించింది.

అదంతా ఏదో ఒక లోకాతీతమైన సంగతి అని అందరమూ అప్పుడు అనుకున్నాము. స్వర్గంలోఉండే దేవత ఏవడో సుధారసోన్నతుడై ఉంటూఉండగా అతని కిరీటంలో నుంచి మాణిక్యం రాలిపడ్డదా అన్నట్టుగా ‘ఆ దినము’ మా చేతిలోకి వచ్చిపడ్డది. గతానికి వర్తమానానికి ఎటువంటి సంబంధమూ కనబడలేదు. ‘ఆ దినము’ కథలలోవిన్న ఆ ఔషధంమోస్తరు—అది వెలికి తీసుకురాలేదు, కొని తీసుకురాలేదు, అది ఏ వైద్యుడూ ఇవ్వగా దొరికినది కాదు, అది స్వప్నంలో దొరికినది.

అందుచేతనే మా దుఃఖాలన్నీ ఒక్కమాటు నివారణ అయిపోతాయని అనుకున్నాము. సంభవానికి అసంభవానికి మధ్య గీత ఎక్కడా కనబడలేదు. ‘ఇదుగో వచ్చింది’, ‘ఇదుగో వచ్చింది’ అని మాత్రం అనిపించింది.

దేశచరిత్రను లాగడానికి ఎటువంటి గుర్రాలూ అక్కరలేదు, పుష్పకంలాగు అది తనంతటానే నడవగలదు—అమాట నిజంకాకపోయినా, దాని సారథికిమాత్రం జీతమేమీ ఇవ్వనక్కరలేదు; వాడికి తిండికర్పకూడా ఏమీ పెట్టుకోనక్కరలేదు, ఘడియఘడియకూ వాడిగ్లాసు కల్లుతో నింపుతుంటే

చాలును—శరీరంతో కూడా అందరికీ ఒక్కమారు స్వర్గప్రాప్తి అయిపోతుంది.

నా భర్తలో ఎటువంటి చలనమూ పుట్టలేదని కాదు, గాని మా ఉత్సాహం వెళ్లి అతని మనస్సుకు బాణాలలాగు తగులుతుండేది. ఎదురుగా కనబడేది కాక దానిమీదినుంచి దూరాన్నుండేది ఆయన చూడగలిగేవారు. సందీప్ తో వాదన చేస్తూ ఒకమాటు అన్నారు ఆయన, “అదృష్టం ఒకనాడు మన గడపదగ్గరికి వచ్చి కేక వేస్తుంది—ఇంట్లోకి వద్దామని కాదు, తనను అందుకోడానికి తగినసామర్థ్యము మనకులేదు అని చూపించడానికి, తనను పిలిచి కూర్చోపెట్టడానికి తగిన ప్రయత్నాలేవీ మనము చేయలేదని చూపించడానికి.”

అంటే, సందీప్ అన్నాడు, “దేవుడున్నాడని నీకు నమ్మకం లేదు నిఖల్, అందుచేతనే నువ్వు ఆలాగు మాట్లాడుతున్నావు. దేవి వరమివ్వడానికి వచ్చింది, మాకు ప్రత్యక్షంగా కనబడుతున్నది, నీకు ఇంకా దేవి ఉన్నదని నమ్మకమే పుట్టలేదు.”

“నేను దేవుని నమ్ముతాను; అందుచేతనే, నామనస్సులో నాకు నిశ్చయంగా తెలుసును, ఆ పూజకుతగిన ఏర్పాట్లు ఇంకా ఏమీ చేయలేకపోయినాము అని. వరమయినా అందుకోనే శక్తి మనకు ఉండాలి కదా!” అన్నారు నా భర్త.

నా భర్త నోటివెంట ఇటువంటి మాటలు వింటే నాకు మహాకోపం వచ్చేది. ఊరుకోలేక అనేదానను, “ఇప్పుడు

దేశమంతా వ్యాపించిఉన్న ఉద్దీపనం కేవలం ఒక నిమిషం అని మీరు అనుకుంటున్నారు కదూ? పోనీ నిమిషమే అనుకుందాము—అయితే నిమిషమాత్రం కొంత బలాన్ని ఇవ్వదూ?”

“బలం ఇస్తుంది గాని అస్త్రం ఇవ్వదు.”

నేను అన్నాను, “శక్తి దేవుడు ఇవ్వవలసినది, అది దుర్లభం; అస్త్రానికేమున్నది అది ఏకమృరివాడైనా ఇస్తాడు!”

“కమృరివాడైనా ఊరికే ఇవ్వదు, కదా!—వాడికిమాత్రం ఖరీదు ఇవ్వనక్కరలేదూ!” అన్నారు నా భర్త.

“ఇస్తామయ్యా, ఇస్తాము ఖరీదు,” అన్నాడు సందీప్.

“మీరు అది ఇచ్చినప్పుడు, నేను ఉత్సవంకోసం టకోరా మేళానికి బయానా ఇస్తాను,” అన్నారు నా భర్త.

“నీవు బయానా ఎప్పుడిస్తావోఅని కనిపెట్టుకుకూర్చోలేదు మేము. డబ్బిచ్చి కొనుక్కోఅక్కర లేదు మాఉత్సవం,” అన్నాడు సందీప్. అంటూ, బద్దలైనఘంటలాంటి తన బొంగు గొంతుకతో పాట ఆరంభించాడు—

పెయిచ్చికొనరాని ప్రేమకాన్యదుడైన.

నా రసీకుడడనిలా నందండు తిరుగుతును,

పెలేకయే దొరకు వేణువది చేబాని

కోరి కూరిమి పాట పరియింతుచున్నాడు.

నావైపు చూస్తూ అన్నాడు, “ప్రాణంలోకి సంగీతం వస్తూఉంటే కంతం లేకపోయినా అది ఆగదు, రాణీ—ఆ సంగతి

కనపరుద్దామనే నేను పాడుతున్నాను. కంఠబలంతో పాడిన పాటలో పాటగొప్ప ఏముంది ? సంగీతప్రవాహం హఠాత్తుగా మనదేశంలో వచ్చిరద్దది. నిఖిల్ ఇప్పుడు 'సరిగమలు' దగ్గిరనుంచి ఆరంభించి నేర్చుకుంటూ ఉండనీ, ఈ లోపున మేము మా బద్దలైన గొంతుకలతోనే పాట పాడి దేశానికి మల్లెక్కిస్తాము.

ఎక్కడికి పోతావు ? ఎందుకు పోతావు ?

లైటకు పోతావ ? పాడైపోతావు !

అందు నాయిల్లు నన్నంటున్నది !

విడిపోకుమని మొట్ట విడుతున్నది !

ఉన్నదంతా పోనీ ? ఒక్కమాటే పోనీ !

పోనీ పోనీ ? బుద్ధిపోనీ !

అంచు నాజీవ మిట్టంటున్నది !

విడిచిరా అని వేగపడుతున్నది !

సరే పోనీ, లేదంటే నాశనం అయిపోతాము, అంటేనా!
అంతకు ఎక్కువ ఏమీకాదు కదా ? దానికి సిద్ధంగానే ఉన్నాము.

పోదలంచినదేదో పోనీ

రాదలంచినదేదో రానీ !

చూడుమిదిగో నర్సమిచ్చడే,

చూజుచుచునుంటి నవ్వుచు.

తరలిపోవుచుంటి నిదిగో,

మరణమథ మనసార గ్రోలగ !

పోదలంచినదేదో పోనీ !

రాదలంచినదేదో రానీ !

అసలు సంగతి ఏమిటంటే నిఖిల్, మాకు మరి మనస్సులలో మతిలేదు, ఒంటిమీద తెలివిలేదు. సుసాధ్య-సాధనాలమధ్య కూర్చోలేము ఇక ; అసాధ్య-సాధనాల వైపు పరుగెత్తుతాము.”

నాభర్త బహుశా ఏదో చెప్పాలనుకున్నారు, గాని ఏమీ అనకుండా మెల్లిమెల్లిగా బయటికి వెళిపోయినారు.

దేశంలో ఒకచివరనుంచి రెండోచివరవరకూ భయంకరంగా ప్రవహిస్తున్న ఆవేగమే స్వరం మార్చి నాలో ప్రవేశించింది. భాగ్యదేవతరథం వస్తూఉంది. ఎక్కడనుంచో దాని చక్రాల శబ్దం వచ్చి రాత్రింబగళ్లు నా మనస్సులో ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. పరమాశ్చర్యమైనదేదో జరగబోతున్నదని ప్రతిక్షణం అనిపించేది, గాని దానితోసంబంధించిన ఎటువంటి పూచీ నామీద లేదు అని నా నమ్మకం. పాపమా?—పాపమూ పుణ్యమూ, బుద్ధి వివేకమూ, దయా నిర్దయా, ఇవన్నీ పారిపోతాయి ; ఇప్పుడుఉండేచోట మరి ఉండవు ; అక్కడనుండి పారిపోయేదారి దానంతటాదే హఠాత్తుగా తెరుచుకుపోయింది. ఆ రాజోయేదానిని నేను ఎన్నడూ కోరలేదు ; దాని కోసమని నేను కనిపెట్టుకుకూర్చోలేదు ; నా జీవనంఅంతా వెడికిచూస్తున్నాను, దాని సంబంధమైనపూచీ నాలో ఎక్కడా ఏమీ కనబడడం లేదు. ఇన్నాళ్ల బట్టి తదేకభ్యాసంతో పూజ-

చేసిన దేవుడు ఒకడు, చివరకు వరం ఇచ్చే వేళకు వచ్చిన దేవుడు ఇంకొకడు. దేశమంతటా నూతన జీవనం ఉదయించి, దేశస్థుల భవిష్యత్తుకు స్వాగతంచెపుతూ, వందేమాతరం అని కేకలు వేసేసరికి, నా మనస్సులో కూడా గొప్ప ఉత్సాహం పుట్టింది—వందే తమ్ అజ్ఞాతమ్, అపూర్వమ్, సకలసృష్టిత్యక్తం అంటూ నా శిరోపశిరలలో కూడా పులకరింపు పుట్టింది.

దేశంలో పుట్టిన రాగంతో నాలో పుట్టిన రాగం అతి అద్భుతంగా కలిసింది. ఒక్కొక్కనాడు బాగా రాత్రి ఆయాక మెల్లి మెల్లిగా పక్కమీదనుంచి లేచి మా వైదాబామీదికి వెళ్లి నిలవబడేదానను. మా తోటపక్కను వరిచేట ఉన్నవి. నాటికి ఉత్తరందిక్కున ఊరితోటలు ఉన్నవి. ఆ చెట్లమధ్యనుంచి పక్కనుండే నదీ, ఆ పైనుండే వనరేఖా, కనబడుతుండేవి. భవిష్యత్తే అస్పష్టమయిన పిండరూపంగా రాత్రి-గర్భంలో నిద్రపోతున్నదా అనిపించేది. ఆ భవిష్యత్తులోకి చూచి పోల్చుకోగలిగాను—మనదేశం నాలాంటి ఒక స్త్రీ అయి, నాలాగే కనిపెట్టుకొని కూర్చున్నది—ఇప్పటివరకు ఇంట్లో ఒక మూల ఎక్కడో పడిఉండేది, ఇప్పుడు అకస్మాత్తుగా ఎవరూ చూడని వైపునుంచి, ఎవరికీ తెలియని స్థలం నుంచి, పిలుపు వచ్చింది. ఎటువంటి ఆలోచనకూ వ్యవధి దొరకలేదు; తిన్నగా ముందుఉన్న అంధకారంలోకి వెళిపోతూ ఉండి; దీపంచెలిగించుకొని బయలుదేరేపాటి వ్యవధైనా సహించలేకపోయింది. ఈ అర్ధరాత్రి వేళ ఆమె గుండె లోపలికి పైకి వలాగు ఎగురు-

తున్నదో నాకు తెలుసును. నాకు తెలుసును ఏ-దూరం నుంచి సంగీతం వస్తున్నదో, అక్కడికి పరుగెత్తుతున్నది ఆమె మనస్సు. — 'ఇదుగో దొరికింది' అనుకుంటున్నది, 'ఇదుగో వచ్చేశాను' అనుకుంటున్నది; కళ్లుమూసుకొని పరుగెత్తినా మరి భయం లేదు అనుకుంటున్నది. ఆమె పిల్లతల్లి కాదు, పిల్లకు పాలు పెట్టాలని తాడలేదు; గదిలో దీపం వెలిగించాలనిగాని, ఇల్లు తుడవాలి అనిగాని ఆమెకు తట్టవు. ఆమె ఒక అభిసారిక ఈవాలే. ఇది మన వైష్ణవకవుల రాజ్యం. ఆమె ఇల్లువిడిచిపెట్టి వచ్చింది, ఇంటిపనుల మాట జ్ఞప్తిలేదు. ఆమెకున్నదంతా అగాధమైన ఆవేగం, అదే ఆమెను పరిగెత్తిస్తున్నది; దారిలో ఎక్కడ ఏమిటి ఉంటుంది అనే ఆలోచన ఏమాత్రమూ లేదు ఆమె మనస్సులో. నేనుకూడా ఆ అంధకారంలోనున్న అభిసారికను. నేనూ ఇల్లు వదిలి వచ్చాను. నేనూ దారి తప్పిపోయానాను. సాధనాలూ, సాధించవలసిన కార్యమూ, రెండూ మాయమయిపోయినాయి. ఉన్నదంతా ఆవేగమూ, పరుగూ. ఓయి అఖాగ్యురాలా! నిశాచరీ! రాత్రిముగిసి, తెల్లవారుజామున తిరిగి ఇంటికి వచ్చేటప్పుడు దారిపోల్చుకోడానికి ఎటువంటి ఆనవాలూ దొరకడు సుమా! కాని, తిరిగి ఎందుకు వస్తాను, చస్తాను గాని? మురళీవాయించి నన్ను పిలిచిన అంధకారం నన్ను, నా సమస్తమునూ నాశనంచేసేసినట్టయితే తరవాత సంగతి ఆలోచించడం ఎందుకు? అన్నీ వదిలిపోతాయి, ఒక్క రవ్వంతయినా మీగలదు. ఆనవాలుకైనా ఉండదు. నలుపునయి

ఆ అంధకారంలో కలిసిపోతాను. అటుపైని మంచి ఎక్కడ చెడుగు ఎక్కడ, నవ్వు ఎక్కడ ఏడుపు ఎక్కడ ?

ఆవాళ బంగాళదేశంలో కాల-యంత్రం ఫుల్ స్టీమ్తో ఉన్నది. అందుచేత, ఎంతోకష్టంమీద అతినెమ్మదిగాఅయే పనులు కూడా యూ యూ మని, ఒకదానిమీదఒకటి, మా కళ్లతో మేము చూస్తూఉండగానే కావడం ప్రారంభించాయి. మేముఉండే మారుమూలలోకూడా దేనినీ అడ్డుపెట్టి ఆపలేము అనిపించింది. ఇప్పటివరకు బంగాళాదేశమంతటిలోనూ మాప్రాంతాలలో జోరు కొంచెం తక్కువగానే ఉండేది. బలవంతంచేయడం నా భర్తకు ఇష్టం లేకపోవడమే దానికి ప్రధానకారణం. “దేశంపేరున స్వార్థత్యాగంచేసేవాళ్లు సాధకులు, దేశసేవకులు, దేశంపేరు పెట్టి బలంప్రయోగించేవాళ్లు దేశానికి శత్రువులు— వాళ్లు స్వాతంత్ర్యంయొక్క వేల్పుతెగగోసి దాని చిగుళ్లకు నీళ్లు పోస్తామనే వాళ్లు,” అని ఆయన అంటూఉండేవారు.

కాని సందీప్బాబు ఇక్కడికి వచ్చి కూర్చున్నాడు ; అతని చాలాలు నాలుగువైపులనుంచీ వస్తున్నారు పోతున్నారు ; మధ్యమధ్య సంతలలోనూ బజార్లలోనూ ఉపన్యాసాలు జరుగుతున్నవి, అప్పుడు ఈ ప్రాంతాలలోకూడా కెరటాలు ప్రారంభించాయి. ఈడోరి యువకులు కొంతమంది సందీప్దగ్గర చేరుకున్నారు—మా డోరికి కళంకం అయిఉండేవాళ్లు ఆనేక-

మంది ఉన్నారు ఆ గుంపులో. ఉత్సాహం వాళ్లను, లోలోపునా బయటనూ కూడా, దీప్తితోనింపేసింది. దేశంలోవీచే గాలి ఆనందంతో నిండిఉంటే మనుష్యులలోఉండే కల్పమం, దానంతట అదే, ఎగిరిపోతుంది. దేశంలో ఆనందం లేనంతనేపు బలము గాని, ఆరోగ్యంగాని, మనస్సుకు తిన్నదనంగాని, దుర్లభం.

నాభర్తగారి ఇలాకాలోఉండే స్థలాల్లోనుంచి సీమఉప్ప, సీమపంచదార, సీమబట్టలూ ఇప్పటికీ ఉద్వాసంకాలేదు. అందరి కళ్లూ దీనిమీద పడ్డవి. ఎన్నేటుఉద్యోగస్థులకుకూడా, ఆఖరుకు, సిగ్గువేసింది, గడబడపడడం ఆరంభించారు. కాని ఈ గొడవంతా ఆరంభంకావడానికిముందు నా భర్త స్వదేశీసరుకులు మా ఊరికి తెప్పిస్తే, అక్కడి పెద్దాచిన్నా అందరూ, లోలోపున నవ్వుకోవడమే కాకుండా, పైకికూడా పరిహాసం చేశారు. స్వదేశీవస్తువులంటే గొప్పలేనంతకాలమూ వాటిని చాలా అసహ్యంగా చూచాము. నా భర్త ఇప్పటికీ తన స్వదేశీచాకుతో స్వదేశీపెనసలు చెక్కుకుంటారు, బాతుకలంతోనే వ్రాస్తారు, ఇత్తడిగ్లాసుతోనే నీళ్లు తాగుతారు, రాత్రివేళ కొవ్వాత్తి స్తాండు వెలిగించి చదువుకుంటారు. కాని ఈ పాలిపోయిన స్వదేశీ మూలో ఎటువంటిఉత్సాహమూ పుట్టించదు. మా ముందుగడులలోఉన్న కుర్చీలూ టేబిల్ లూ మొదలయిన సామాను అతి సామాన్యరకం. అవి చూస్తే నాకు ఎప్పుడూ సిగ్గుగా ఉండేది—ముఖ్యంగా మా ఇంటికి కలక్టర్లూ దొరలూ వచ్చినప్పుడు సిగ్గు మరి భరించలేకపోయేదానను. నా సిగ్గు

చూచినప్పుడల్లా — “ఇంత చిన్నవిషయాలలోకూడా ఇంత గడబడపడతావే!” అని, ఆయన నవ్వుతూ అనేవారు.

“మనము నాగరికతలేని కొండవాళ్లమని, వాళ్లు అనుకుంటారు,” అని నేను జబాబు చెప్పేదానను.

వాళ్లు ఆలాగు అనుకుంటే “వాళ్ల నాగరికత వాళ్ల ఓంటి-నుండే తెల్లచర్తాలు దాటి లోపున ప్రవహిస్తున్న మనుష్యర్థకం, దాకా వెళ్లలేదు అని నేనూ అనుకుంటాను,” అని ఆయన అన్నారు.

ఆయన కూర్చుండే గదిలో ఒక ఇత్తడిపూల్ దాన ఉండేది. ఎవరైనా దొరలు వస్తారని కబురు తెలిస్తే, దొంగతనంగా అక్కడనుంచి అదితీసేసి, దానికి బదులుగా ఒక చక్కని ఇంగ్లీషు గాజుపూల్ దాన పువ్వులతో నింపి ఉంచేదానను.

ఆయన ఒకనాడు అన్నారు—“ఇదుగో చూడు విమలా, పువ్వులు ఏలాగు తాము పువ్వులు అని ఎరగవో ఆలాగే నా ఇత్తడిపూలదానకూడా తాను పూలదాన అని ఎరగదు. నీ సీమపూల్ దానమట్టుకు ‘నేను పూల్ దానను,’ అని ఎరుగును. కనుక దానిలో చెట్టునపూచే పువ్వులకంటే పట్టు పువ్వులు పెట్టడం సబబు.”

ఇటువంటివాటన్నిటిలో ఆయన అన్నదానికంతటికీ, ‘భలే’ అంటూఉండేది మా తోటికోడలు ఒక్కరే. పరిగెత్తుకు పరిగెత్తుకు వచ్చి అనేది—“స్వదేశీ సబ్బులు వస్తున్నాయని

విన్నాను, నిజమేనా? నేను సబ్బురాసుకొనేదినాలు వెలిపోయినాయి, అయినప్పటికీ దానిలో కొవ్వవెయ్యకపోలే రాసుకుచూస్తాను, నాకు అభ్యంతరం లేదు—మీ ఇంటికవచ్చిననాటి దగ్గిరనుంచి ఇదొక అభ్యాసం అయిపోయింది; సబ్బు వదిలేసి ఎంతోకాలం అయింది, అయినా ఇప్పటికీ సబ్బులేనిదే స్నానం తిన్నగా కాలేనట్టే ఉంటుంది.”

ఇటువంటివి చూస్తే నా భర్తకు చాలా సంతోషంగా ఉండేది. పెట్టెలుపెట్టెలు స్వదేశీసబ్బు మా ఇంటికీ వచ్చిపడిపోయేవి. ఓయి బాబు అవేమిటి అవి! అవి సబ్బుముక్కలాలేక బట్టలు ఉడకపెట్టే ఖారంముద్దలా! మొగుడు ఉన్నప్పుడు ఏ సీమసబ్బులు వాడేదో ఆ సీమసబ్బులే ఇప్పటికీ రోజూ వాడుతుండేది మా తోటికోడలు, ఒక్కపిసరు తగ్గించలేదు. ఆ మాట నాకు తెలియ దనుకున్నదేమో! ఈ స్వదేశీసబ్బులన్నీ బట్టలుఉతకడానికి దాసీల దగ్గరికి వెలిపోతుండేవి.

“చూడు అబ్బాయి, స్వదేశీ కలాలు దిగుతున్నాయి. అని విన్నాను—మంచివాడవు, నాకుఒక నాలుగు—” అంటూ ఒకొకనాడు మొదలుపెట్టేది తోటికోడలు. అనేసరికి ఆయన కడుపు సంతోషంతో నిండిపోయేది. ‘కలం’ అని పేరుపెట్టుకొని దిగబడుతుండే నానారకాల పల్లోముపుల్లల కట్టలతో ఆ గది నిండిపోయింది. దానివల్ల ఆమెకు ఎటువంటి ఇబ్బందీ కలగలేదు—చదువుతో వ్రాతతో ఆమెకు ఏమైనా సంబంధం ఉంటే కదూ! బట్టలపద్ధత్రాయడానికి ఏములక్కాడ అయినా చాలు.

అంతకంటే పెద్దపని అవిడికి ఉండేదే కాదు ; కర్తం చాలక ఎప్పుడైనా అవసరం వచ్చిందా, పెట్టెలో ఉన్న దంతపుకలము మిడికే వెళ్లేది చెయ్యి.

నా భర్తచేసే పనులలో నేను కలియకుండా ఉన్నానని తెలియజేయడానికి మా తోటికోడలు ఈ వేషాలన్నీ వేసేది. గొప్ప చిక్కు ఏమిటంటే, ఆమె దొంగతనం బయటపెట్టడానికి దారి ఏదీ లేకపోయేది—వెళ్లి ఏమైనా చెప్పబోయేసరికి, ఆయన నోరు మూసుకొని ఇ-లాగు కూర్చుండేవారు ; నేను అనుకున్న దానికి వ్యతిరేకమే అయ్యేది ఫలం. ఈలాగు మోసపుచ్చేవాళ్ల చేతులలోనుంచి ఎవరినైనా కాపాడుదామని చూస్తే చివరకు మనకే ముప్పు.

రెండో తోటికోడలికి శ్రోషే అల్లిక అంటే చాలా సరదా. ఒకనాడు ఏదో అల్లుతూ ఉంటే మరి ఊరుకోలేక అన్నాను—“మంచి వేషాలు తెలుసును అక్కయ్యా నీకు ! మురిదిగారు దగ్గిర ఉంటే స్వదేశీ అనేసరికి నోరు ఊరుతుంటుంది, వెనకాతలమూత్రం విదేశీకత్తెర ఉంటేనేగాని ఒక్కక్షణం నడవదు నీ పని!”

తోటికోడలు అన్నది—“దానివల్ల పోయిందేమిటి ? అతని మనస్సుకు ఎంత ఆనందం కలుగుతుందో కనబడడంలేదూ ? చిన్నప్పటినుంచి బక్కదగ్గిరనే ఉన్నాము, ఒక్కచోట పెరిగాము, నవ్వుతూనవ్వుతూ మిలాగు నేను అతనికి కష్టం కల్పగ-

నివ్వలేను. మొగవాడు! అయినా అతనికి మరి ఏవ్యసనమూ లేదు, ఉన్న నిషా ఈ స్వచ్ఛతే. కాని అన్నిటినీ మింగేసే నిషావు ఉన్నావు కదూ నువ్వు! ఆ నిషాలో ఎప్పుడో మిగిలిపోతాడు, నాకు తెలుసును!”

“మహా బాగా ఉంది కదూ, కడుపులో ఒకటి పైకి ఒకటి!” అని అన్నాను నేను.

“ఎంత అమాయకురాలవే పాపం! స్కూలుమాస్టరి చేతిలో చెత్తంలాగు తిన్-నని దానవు! ఆడవాళ్లు అంత తిన్నని వాళ్లు కారు; మెత్తనివాళ్లు గనుక కొంచెం వంగుతున్నా దానిలో తప్పేమీ లేదు.”

తోటితోడలు అన్న ఆమాటలు ఎప్పటికీ మరిచిపోను — ‘అన్నిటినీ మింగేసే నిషావు ఉన్నావు కదూ నువ్వు! ఆ నిషాలో ఎప్పుడో మురిగిపోతాడు నాకు తెలుసును!’

మొగవాడికి, కావలస్తే, నిషా ఉండనీ, గాని ఆడది ఆ నిషా కాకూడదని నేను ఇప్పుడు కోరేది.

మా ఎట్టేటులో జరిగే ఖుక్ సార్ సంత జిల్లాసంత-లన్నిటిలోకీ గొప్పది. అక్కడ పెద్దతంపరలాంటిది ఒకటి ఉన్నది; దానికి ఇవతలవక్క ప్రతిరోజూ బజారు కూడుతుంది, అవతల వక్క ప్రతివారమూ పెద్దసంత కూడుతుంది. వర్షాకాలంనుండి ఆ సంత మరీ పెద్దదిగా కూడుతుంటుంది. తంపర ఏటితోకలిసి పోషడంచేత పడవలకు రావాదారి ఏర్పడి, మాలుబస్తాలూ,

రాబోయే సీతాకాలంకోసమని రోమంసరుకూ, విస్తారంగా దిగుమతీ అవుతుంటాయి.

ఆరోజులలో దేశంలోఉండే ప్రతిసంఘటనూ స్వదేశీ-గురించి ఘోరమైనయుద్ధం జరుగుతుండేది. మా అందరికీ పట్టుదల అతి భయంకరంగా ఉండేది. సుదీప్ నాదగ్గరికి వచ్చి అన్నాడు—“ఇంత పెద్ద సంతా, బజారూ, మనచేతిలో ఉన్నవి, వీటిని ఒకచివరనుంచి ఇంకొకచివరదాకా పూర్తిగా స్వదేశీ చేసేయాలి. విదేశీ ‘అ-లక్ష్మిని’ చేటలతో విసిరి మన తాలూకాలోనుంచి ఎగరగొట్టేయాలి.”

“ఎగరగొట్టేయాలి తప్పకుండా,” అని నడ్డేకట్టి నేను అన్నాను.

అప్పుడు సుదీప్ అన్నాడు—“దీని విషయమై నిఖిల్ కీ నాకూ చాలా వాదన జరిగింది. కాని నేను ఏమీ సాధించలేక పోయినాను. ఉపన్యాసాలు కావలసినన్ని ఇచ్చుకొండి గాని జబరుదస్త్రీకిమాత్రం ఒప్పుకోను అన్నాడు.”

“అదేదో నేను చూస్తాను లెండి,” అని నేను కొంచెం బడాయితో అన్నాను.

నా భర్తకు నా మీద ఎంతప్రేమో నాకు బాగా తెలుసును. అటువంటి ప్రేమను దన్నుచేసుకొని ఆయనదగ్గర వదైనా కోరుకోవలసివస్తే, అనాడు నాబుర్రలో ఏమాత్రంబుద్ధి ఉన్నా, సిగ్గుతో చచ్చిఉండును. కాని నా శక్తి ఎంతో అది సుదీప్ కు చూపించాలి—అతని దృష్టికి నేను శక్తిస్వరూపిణి

కదా! విశ్వశక్తి, ప్రతిమానవునికి ప్రత్యేకించి ఎవరో ఒకరి ద్వారానే, వ్యక్తం అవుతుంటుందని సందీప్ అనేకసార్లు అద్భుతమయిన వ్యాఖ్యానాల సహాయంతో నాకు బోధపరిచాడు. అతను అనేవాడు—“వైష్ణవ తత్వంలో చెప్పిన ఆహ్లాద శక్తి ప్రత్యేకంగా చూదామనే ఇంత ఆతురతతో ఇన్నాళ్లు నేను తిరుగుతున్నాను. అది నాకంటికి కనబడినప్పుడే నాలో వినబడుతూఉన్న పాట నేను స్పష్టంగా బోధపరుచుకోగలను. ఈలాగు అంటూ ఒకొకనాడు పాట ప్రారంభించేవాడు.

ఇదంతా వింటూఉంటే నేను విమలను అని మరిచిపోయేదానను. నేను శక్తి. నేను ఆనందం. ఏదీ నన్ను బంధించి ఉంచలేదు. నాకు అసంభవమయిన దేదీ లేదు. నేను ముట్టుకున్నదంతా కొత్తదయిపోతున్నది. ఈ నా జగత్తు నేను కొత్తగా సృష్టి చేసినది. నా హృదయంలోనున్న పరళు వేదినీ ముట్టించకముందు ఈ శరదాకాళాన్న ఇంత బంగారువన్నె లేదు. ఊహణానికి కొత్తగా పుట్టిస్తున్నాను ఈ వీరుని, ఈ సాధకుని, ఈ భక్తుని—అతను జ్ఞానోజ్జ్వలుడు, తేజోద్దీప్తుడు, భావాభిషిక్తుడు అయిన, ప్రతిభాశాలి. నేను ప్రతిఊగమూ ఇతనిలో కొత్త ప్రాణం పోస్తున్నాను, నాకు అది లోపునుంచి తెలుస్తున్నది. ఇతను కేవలం నా సృష్టి. సందీప్ ఆవాళ నన్ను చాలా వేడుకొని ఒక పిల్లవాణ్ణి నా దగ్గరికి తీసుకువచ్చాడు—అమూల్యచరణ్ ఆ పిల్లవాని పేరు, అతను సందీప్ భక్తుడు. అతని కళ్ళలో ఒక కొత్త దీప్తి పుట్టింది అని నేను తీవ్రమాత్రంలో

పోల్చుకున్నాను. అతను విశ్వశక్తిని చూడగలిగాడని నాకు
జోధపడిపోయింది. అతనిలోకూడా నా సృష్టి ప్రారంభం-
అయింది. ఆ మర్నాడు సందీప్ నాదగ్గరికి వచ్చి అన్నాడు —
“ఏమిటి మీ మంత్రశక్తి! ఆ పిల్లవాడు మరి ముందురోజుపిల్ల-
వాడు కాడే! ఒక్కయ్యణంలో వత్తి అంటుకొని వెలగడం ప్రారం-
భించింది. ఈ అగ్నిజ్వాలను ఎవరు ఇంట్లో దాచి ఉంచగలరు?
ఒకొక్కరే అందరూ వచ్చేస్తారు మీదగ్గరికి— ఒకొక్కణ్ణి
ఈలాగు వెలిగించి సంపించేశారంటే, ఒకనాడెప్పుడో గొప్ప
దీపావళిపండగ అవుతుంది మనదేశంలో.”

నా మహిమగురించే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను. ఆ
నిషావల్ల మతి పోయింది. అటువంటప్పుడు నిశ్చయించుకు-
న్నాను, భక్తుడుకోరే వరం నేను తప్పక ఇవ్వాలి అని. నేను
కోరేది తప్పకుండా నెరవేరితీరుతుంది, నా కోరికను ఎవరూ
అడ్డుపెట్టలేరు అని కూడా అనుకున్నాను.

ఆ రోజున సందీప్ దగ్గరనుంచి వస్తూనే జాట్టు విప్పేసు-
కొని మల్లా కొత్తగా సిగ వేసుకున్నాను. మెడమీద పడకుండా
జాట్టుఅంతా కూడదీసి మీదికి ఒక సగమోస్తరు కట్టడం మిస్
గిల్చి నాకు నేర్పింది. ఆ సిగ నా భర్తకు చాలా ఇష్టం—ఆనాడు
ఆ సిగ వేసుకున్నాను. ఆ సిగ చూచి ఒక మాటు ఆయన
అన్నారు—“మెడకు ఉండే అందం కాళిదాసులాంటి కవికి
చూపించకుండా భగవంతుడు నాలాంటి ఆ-కవి ముందర కన-
పరుస్తున్నాడు. కాళిదాసు ఆ మెడను చూచి పద్మానికి అంటి

ఉండే మృణాలం అనునేమో! కాని నాకుమూత్రం అది ఒక
దివిటీ! అనిపిస్తూఉంది—మీదనున్న సిగ నల్లని అగ్నిశిఖవలె
మీదివైపు వెళుతున్నదా అనిపిస్తూఉంది.” ఆలాగు అంటూ
ఆయన నా మెడమీద—ఆహా! అదంతా ఇప్పుడు ఎందుకు?

ఆయనను అంతఃపురంలోకి రమ్మని కబురు పంపాను.
మునుపు అబద్ధమా నిజమా అని ఆలోచించకుండా నానా-
రకాల వంకలుపెట్టి ఆయనను మాటిమాటికీ లోపలికి రమ్మని
కబురుపంపేదానను. ఇప్పుడు కొంతకాలంబట్టి ఒకమూలైనా
కబురుపంపలేదు. అందుచేత మిషకల్పించే శక్తికూడా నాలో
పోయింది.

నిఖిల్ కథ

పంచుపెల్లం తయవల్ల బాధ పడిపడి చివరకు చచ్చిపోయింది. పంచు ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకోవాలట, దానికి ఇరవైమూడురూపాయలన్నర ఖర్చు అవుతుందని వాడిజాతి-వాళ్లు లెక్కవేసి చెప్పారు.

“ఇప్పుడు ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోకపోతేనేమి? నీకెందుకు భయం?” అని నేను అన్నాను.

అలిసి పడిఉన్న ఆవులాగు నావైపు కళ్లుపెత్తాడు—వాటి నిండా బాధా ఓర్పు. “కూతురు ఉన్నది, దానికి పెల్లికావాలి—పెల్లం దినవారాలుకూడా జరగాలి కదా!” అని అన్నాడు పంచు.

“నువ్వు పాపం చేశావే అనుకో, అయినా అందుకు ఇన్నాళ్లు నువ్వు చేస్తూవచ్చిన ప్రాయశ్చిత్తం తక్కువ కాదే!” అని నేను అన్నాను.

“చిత్తం, తక్కువా! ఉండే భూమి-పుట్టా కొంత అమ్మేశాను, మిగతాదంతా తనభా పెట్టేశాను. అయినా బ్రాహ్మణకు దానాలూ దక్షిణలూ ఇవ్వకపోతే వీలుఅవుతుందీ!”

వాదన చేసి ఏమిలాభం! “ఈ దానాలు పుచ్చుకున్న బ్రాహ్మణకు ఎప్పుడు ప్రాయశ్చిత్తం అవుతుందో కదా!” అని నాలోనేను అనుకున్నాను.

అవతల, పంచు అసలు చేస్తున్నది ఉపవాసంతో యుద్ధం. అందులో ఈ జబ్బూ, మందుఖర్చులూ; దీనిమీద దిన వారాలు. దానితో వాడికి మరి కాళ్ళు అందాయికావు. అటు-వంటప్పుడు మనస్సును ఎదోఒక మోస్తరుగా సంతోషపెట్టుకుందామని ఒక సన్యాసిదగ్గర చాలాగిరి ఆరంభించాడు. వాడి కొడుకులూ కూతుళ్ళూ తిండికిలేక బాధపడుతున్నారన్నమాట మరిచిపోగలిగాడు—ఈ కొత్త నిమాలో మునిగిపోవడంవల్ల కలిగిన లాభం అదొక్కటే. ఈ సంసారంలో సుఖంలేనట్టుగానే దుఃఖంకూడా లేదు, అంతా కలే,—అనే భావంతో మనస్సును రాత్రింబగళ్ళు నింపుకున్నాడు. చివరకు నలుగురుపిల్లలనూ ఆ పడిపోతూఉన్న ఇంట్లో వదిలేసి బైరాగిఅయి పారిపోయినాడు.

నాకు ఆ సంగతి ఏమీ తెలియనేలేదు. ఆ సమయంలో నా మనస్సు సురాసురులు మథిస్తున్న ఒక మహాసముద్రమయి ఉన్నది. మాస్టరుగారు పంచుకొడుకులనూ, కూతుళ్ళనూ, తన ఇంట్లో పెట్టుకొని పెంచుతున్నారనికూడా నాకు తెలియలేదు. మాస్టరుగారి కొడుకుకూడా అప్పుడే పెళ్లాన్ని తీసుకొని రంగూళా వెలిపోయినాడు. ఆయన ఇంట్లోఒక్కడు, పగలంతా స్కూలు, ఇంటినిండా పిల్లులూ!

ఈలాగు ఒక మాసం గడిచింది, ఒకనాడు ప్రాద్దున్నే పంచు తిరిగి హాజరు—వైరాగ్యంనిషా వదిలిపోయింది. వాడ్ని పెద్దకొడుకూ, ఇద్దరుపెద్దకూతుళ్ళూ వాడిదగ్గర కూర్చోని,

“ఎక్కడికి వెళిపోయినావు నాన్నా,” అని అడగడం ఆరంభించారు. అందరికంటే చిన్నవాడు ఒళ్లో కూర్చున్నాడు, అంతకంటే పెద్దపిల్ల నీవుమీద పడి మెదపట్టుకుకూర్చున్నది— అందరూ కలిసి ఏడుపు, వాడూ ఏడుపు ఆరంభించాడు. ఎంత ప్రయత్నంచేసినా ఏడుపుమాత్రం తగ్గదు. ఏడుస్తూ అన్నాడు—“మాస్టర్ బాబూ, వీళ్లకు రెండుపూటలూ కడుపునిండా తిండిపెడదామంటే శక్తి లేదు, వీళ్లను ఇటు పారేసి పారి పోదామా అనుకుంటే అటువంటి ముక్తి లేదు—నేను ఏమి పాపం చేశానని నన్ను ఈలాగు కట్టి కొట్టడం?”

అవతల, ఇంతకుముందు ఏచిన్న వ్యాపారంవల్ల వాడు కాలక్షేపం చేస్తూఉండేవాడో ఆ వ్యాపారం తన చేతిలో నుంచి జారిపోయింది. మొట్టమొదట కొద్దిరోజులు మాస్టరు గారిఇంట్లోనే వాడి బస. అదే పట్టుకుకూర్చుందామని వాడి ఉద్దేశం గాబోలు, తన ఇంటికి వెళ్లడంచూట ఎత్తనైనా ఎత్తలేదు. చివరకు ఒకనాడు మాస్టరుగారు అన్నారు—“పంచా, ఇక నువ్వు మీ ఇంటికి వెళితే బాగుంటుంది. లేకపోతే ఇల్లూ వాకిలీ అన్నీ పాడుఅయిపోతాయి. నేను కొంతసామ్మ నీకు ఇస్తాను, దానితో బట్టలుకొని తిప్పి అమ్ముకుంటే కాలక్షేపం అవుతుంది ; కొంచెంకొంచెంగా నా అప్పు తీర్చేదువుగాని.”

అది వినగానే పంచుమనస్సున సంతోషం మరి లేదు. దయాధర్మం అంటూ ప్రపంచంలో ఏదీ లేదు కదా అని అనుకున్నాడు. రూపాయిలు పుచ్చుకున్నప్పుడు మాస్టరుగారు

ఒక ప్రానోటువ్రాసి ఇవ్వన్నారు. “అప్పు తీర్చాలి కదా, అటు-
వంటి ఉపకారానికి విలువేమిటి?” అని పంచు అనుకున్నాడు-
పైదానాలవల్ల ఎవరినైనా తన రుణంలో ఉంచుకోవడం
ఎంతమాత్రం మూఢుడుగారికి ఇష్టంలేదు. మనస్సులో ఉండే
స్వాభిమానం పోగొట్టడం జాతిపోగొట్టడం అని, ఆయన
అంటూ ఉండేవారు.

నోటు సంతకంచేసి ఇచ్చినప్పటినుంచీ పంచు మూఢు-
డుగారికి చేసిన నమస్కారాలలో భక్తి కొంత తగ్గింది—పాదధూళి
తీసుకోవడం ఆగిపోయింది. మూఢుడుగారు తనలోతాను నవ్వు-
కున్నారు—అందరూ చేస్తూఉండే నమస్కారాలు ఎంతతగ్గితే
అంత బ్రతుకుతాను అని అనుకోనేవాడు ఆయన. ఒకరిని
ఆదరించడం, ఒకరివల్ల ఆదరణ పొందడం—ఇదే మనుష్యులలో
ఒకరికొకరికి ఉండవలసిన నిజమైన సంబంధం. భక్తి కనపరచడం
చాలాదూరం వెళ్లడం అని ఆయన ఉద్దేశం. పంచు
చీరలూ, చావులూ, చలికాలానికి పనికివచ్చే రోమంబట్టలూ,
కొని తీసుకువచ్చి వ్యవసాయదార్ల ఇళ్ల వెంట తిప్పి అమ్మడం
ఆరంభించాడు. అమ్మకంవల్ల వాడికి నగదు విస్తారం దొరికేది
కాదు; చాలామంది రూపాయలకు బదులుగా థాన్యం
కందులూ, పెసలూ, మొదలయినవి ఇచ్చేవారు, వీటిఖరీదు-
మాత్రం నగదుఖరీదుకు మించిపోయేది. రెండు మాసాలలో
మూఢుడుగారి అప్పుకు వడ్డీ, అసలులో కొంత భాగమూ,
తీర్చేశాడు. అప్పు తీరిపోయిన వంతుకాడికి వాడుచేసే

నమస్కారాలుకూడా తగ్గిపోయినాయి. “మాష్టరుగారిని గురువు అని అనుకొనేవాణ్ణి, అది పొరపాటు; ఆయనకు డబ్బులకే లేకపోలేదు,” అని పంచుతన మనస్సులో తాను నిర్ధారణ చేసుకున్నాడు.

పంచురోజులు ఈవిధంగా గడిచిపోను, కాని అటువంటప్పుడు స్వదేశీ ప్రవాహం బ్రహ్మాండమైన బోరుతో వచ్చిపడ్డది. మా గ్రామంవాళ్ళూ, మా పక్కగ్రామాలవాళ్ళూ, అనేకమంది పిల్లలు కలకత్తాలో స్కూళ్ళలోనూ, కాలేజీలలోనూ, చదువుతుండేవారు. నెలవులలో వాళ్ళు ఇళ్లకు వచ్చేశారు; అందులో చాలామంది చదువు మానేశారు. వాళ్లందరూ కలిసి సందీప్ ని నాయకుణ్ణి చేసుకొని స్వదేశీ ప్రచారంలో పడ్డారు. అందుతో అనేకమంది జీతంలేకుండా చెప్పించే మామైస్కూలులో మెట్రిక్యులేషన్ పాసయిన వాళ్ళు; చాలామంది కలకత్తాలో చదువుకోడానికి నాదగ్గర స్కాలర్ షిప్ తీసుకుంటూ ఉన్న వాళ్ళు. వీళ్లందరూ ఒకనాడు పెద్దగుంపుగాచేరి మా ఇంటికి వచ్చారు — “మన శుక్ సార్ సంతకు ఏవిధమైన విదేశీ సామానూ రాకుండా చేయాలి,” అని అన్నారు.

“ఆ పని నేను చేయలేను,” అని నేను అన్నాను.

“ఏమీ, మీకు నష్టంవస్తుంది గాబోలు?”

నన్ను అవమానపరచడానికి ఆలాగు అంటున్నారని బోధపడ్డది — “నాకు కాదు నష్టం, బీదవాళ్లకు,” అని చెప్పుకోతున్నాను.

మాస్టరు గారు దగ్గర ఉన్నారు. “అహా, అవును ఆయనకు నష్టంకలుగుతుంది, సందేహం ఏమిటి? ఆ నష్టం మీది కాదు కదా!”

“దేశానికోసమని—” అని వాళ్లు ఏదో అనబోతున్నారు. మాట్లాడనివ్వకుండా మాస్టరుగారు అన్నారు—“దేశంఅంటే దేశంలో ఉండే మనుష్యులుగాని దేశంయొక్కమట్టికాదు గదా! ఒక్క మాటు కళ్లువిప్పి ఎన్నడూ మీరు వాళ్లను చూచిన పాపాన్న పోలేదే! ఇప్పుడు వాళ్ల మీదపడి, ‘మీరు ఏడుపు వాడుకచేస్తున్నారు, ఏబట్టలు కట్టుకుంటున్నారు,’ అని అడుగుతూ వాళ్లను పీడిస్తారెందుకు? వాళ్లు అది సహించి ఊరుకోరు, వాళ్లను మేము ఊరుకోనివ్వము.”

“మేము స్వదేశీఉప్పు, స్వదేశీచీనీ వాడుతున్నాము, స్వదేశీబట్టలు కట్టుకుంటున్నాము.”

ఆయన అన్నారు—“మీకు కోపంగా ఉన్నది, గనుక పట్టుదలగా ఉన్నది. మీరు ఆ మత్తుమీద చేయడంవల్ల చేసే దేదో సంతోషంతో చేస్తున్నారు. మీకు డబ్బుఉన్నది అందుచేత అర్థశా అధికం ఇచ్చి స్వదేశీ వస్తువులు కొనుక్కోగలరు. దానివల్ల మీకు సంతోషం కలుగుతున్నది. మీ సంతోషానికి వాళ్లు అడ్డురాలేదే! కాని మీరు బోధుడవయ్యేగించి మీఇష్టప్రకారం వాళ్లచేత చేయించాలని చూస్తున్నారు. వాళ్లు ‘చావునోట్లో పడకుండా ఈవారే ఏలాగు గడవగలము అని,’ ప్రతిరోజూ ప్రాధున్న మొదలు సాయంత్రంవరకూ నానా

రకాల అవస్థలూ పడుతున్నారు. ఏలాగైనా బ్రతికిఉంటే చాలును అని గొంతుకలో ఊపిరి ఆడుతున్నంతసేపూ అన్నిరకాల లాగు లాటలూ, పీకులాటలూ, పడుతున్నారు. వాళ్లకు అర్థణా అంటే ఎంతో మీరు ఎప్పటికీ ఊహించనైనా ఊహించలేరు. మీతో వాళ్లను సరిపోల్చడ మేమిటి? జీవనమంతా మీరు మీది గదిలోనే గడుపుతున్నారు, వాళ్లు కిందను పడిఉన్నారు—ఇప్పుడు మీ పూచీఅంతా వాళ్లనెత్తిమీద వేసేయాలని చూస్తున్నారా! మీ కోపమంతా వాళ్లద్వారా తీర్చుకోవాలని చూస్తున్నారా! అది ధైర్యహీనులైన అధముల లక్షణం అని నా నమ్మకం. మీరు ఎంతవరకు చేయగలరో చేయండి—నేను ముసలివాడను, అయినా చచ్చేవరకూ మీరే నాయకులంటూ మీవెనకనే రావడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. కాని ఈ బీదవాళ్ల స్వాతంత్ర్యాన్ని కాళ్లకింద వేసి తొక్కుతూ, మీ జయపతాకాలమీద 'స్వాతంత్ర్యము' అని పెద్దపెద్ద అక్షరాలతో వ్రాసుకుంటే, మీకు విరుద్ధంగా నేను పనిచేస్తాను. దానివల్ల చావువచ్చినా నాకు సమృతమే!”

అందులో, ఒకరిద్దరుకారేమో గాని, అందరూ మాస్టరుగారి శిష్యులే; అందుచేత పెంకిమాటలాడడానికి సంకోచించారు. డానివల్ల రక్తంలో మరింత ఉడుకుపుట్టింది. కోపం మనస్సులో కుతకుతమని ఉడకడం ఆరంభించింది. నావైపు చూచి అన్నారు—“చూడండి, దేశంలోఉండే ప్రజలందరూ ఈవాళ్ల వ్రతంపట్టారు, మీరు ఒక్కరే దానికి తిద్దువస్తారా!”

“అడ్డుపెట్టడం నాకు సాధ్యమే! యావచ్చక్కీ వినియోగించి నాకు సాధ్యమయినంత సహాయం చేస్తాను,” అని నేను అన్నాను.

ఎం. ఏ. క్లాసు కుర్తవాడు మెడవంక చేసి నవ్వుతూ అడిగాడు, “మీరు ఇప్పుడు చేస్తూఉన్న సహాయం ఏమిటి చెప్పండి చూదాము.”

నేను అన్నాను, “స్వదేశీమిల్కునుంచి బట్టలూ, నూలూ, తెప్పించి మా సంతలలో దుకాణాలు పెట్టిస్తున్నాను—మా సంతలలోనేకాదు, ఇతరతాలూకాల సంతలకు కూడా పంపిస్తున్నాను.”

ఆ కుర్తవాడు అన్నాడు, “కాని మీ సంతలలోకి వెళ్లి చూచివచ్చాము, స్వదేశీనూలు ఎవరూ కొనడంలేదే!”

“అది నా తప్పుకాదు, నా సంత తప్పుకాదు. దానికున్న కారణమంతా ఒక్కటే—దేశమందరూ మీ వ్రతం పట్టలేదు.”

మాస్టరుగారు అన్నారు, “అదిఒక్కటే కారణం కాదు. వ్రతంపట్టినవాళ్ల వ్రతమైనా ‘వివ్రతం చేయవలెను’ అనే. వ్రతం పట్టని దేవాంగులచేతనే బట్టలు నేయించాలని మీ వ్రతం, వ్రతం పట్టనివాళ్ల చేతనే స్వదేశీబట్టలు కొనిపిద్దామని మీ వ్రతం. అది సాధించే మార్గమేమిటి!—వీలయితే బలం ఉపయోగించడం, లేకుంటే జమీదార్లకొరడాలు ప్రయోగించడం! దానిఅర్థము ఒక్కటే—వ్రతం మీది, ఉపవాసం వాళ్లది, ఉపవాసం తరవాత పారణ తిరిగి మీదే!

సయస్సుక్లాసు కుర్తవాడు అడిగాడు, “ఉపవాసంలో మీరు తీసుకున్న వంతు ఏదో చెప్పండి?”

“వంటానంటే చెపుతాను,” అన్నారు మాస్టరుగారు. “వినండి—తాను తెప్పించిన స్వదేశీనూలు తానేకొంటాడు. ఆ నూలు దేవాంగులకు ఇచ్చి తానే బట్టలు నేయిస్తాడు. బట్టలనేత స్కూలు ఒకటి పెట్టించాడు. ఆ నూలుతో గావంచాలు తయారు చేయించాడు; ఆ గావంచాఖరీదు బశారసుచీరలఖరీదు అయి పోయింది—అంత వర్తకజ్ఞానం మా *బాబాజీది!—అందుచేత ఆ గావంచాలు అతనే కొనుక్కొని కూర్చుండే గదికి కర్టెన్లు చేశాడు—కాని దానివల్ల పెనకనుండేది ఏదీ మరుగుపడేది కాదు. స్వదేశీ వ్రతం పట్టువిడవగానే మనదేశస్థుల పనివాడితనం చూచి అందరికంటే మీరే గట్టిగా నవ్వుతారు. తరవాత, ఆ స్వదేశీ రంగుగావంచాలు ఒక వేళ దొరలు కావాలంటారేమో గాని, మనవాళ్లు మాత్రం కావాలనరు.”

ఇన్నాళ్లు నేను మాస్టరుగారితో కలిసి ఉన్నానుగాని ఆయనకు ఇంత శాంతిభంగం కలగడం నేను ఎన్నడూ చూడలేదు. అతనిమనస్సులో కొన్నాళ్లనుంచి ఒక మోస్తరు బాధ వుదుతూఉందని నాకు ఇప్పుడు స్పష్టం అయింది. అది లోలోపునే నిశ్శబ్దంగా పెద్దదయింది. ఆయనకు నామీద ఉన్న ప్రేమ దానికి కారణం. ఆయనలోనున్న ఓర్పు చుట్టూఉండే గట్లను ఆ బాధే కొట్టేసింది.

మెడికల్ కాలేజీ కుర్తవాడు అన్నాడు, “మీరు పెద్ద-
వాళ్లు, మీతో మేము వాదనచేయకూడదు. అయినా ఒక్క-
మాటలో చెప్పండి—“విదేశీసామాను మీ సంతలలోనుంచి
పంపించేయనంటారా?”

“పంపించను. ఎందుచేతను అంటే—అది నా సామాను
కాదు గనుక” అన్నాను.

“దానివల్ల మీకు నష్టంవస్తుంది గనుక” అని నవ్వుతూ
ఎం. ఏ. క్లాసు కుర్తవాడు అన్నాడు.

“అహా, నష్టం వస్తుంది ; ఎవరిది నష్టమో వాళ్లకే
తెలుస్తుంది ఆ నష్టం ఎటువంటిదో!” అని మాస్టరుగారు
అన్నారు.

అప్పుడు కుర్తవాళ్లందరూ “పందేమాతరం” అని
గట్టిగా కేకలువేసుకుంటూ బయటికి వెళిపోయినారు.

ఇదయిన కొన్నాళ్లకు, ఖంచూని తీసుకొని ఒకనాడు
మాస్టరుగారు నాదగ్గిరికి వచ్చారు.

ఏమిటి సమాచారం ?

వాడి జమీదారు ‘హరిశ్ కుండు’ వాడికి నూరు
రూపాయలు జరిమానావేశాడు.

“ఏమీ, వాడుచేసిన అపరాధం ఏమిటి?”

“వాడు విదేశీబట్టలు అమ్ముతున్నాడు. ఎవడో వాణ్ణి
పట్టుకొని పాల్లజమీదారిదగ్గిరికి తీసుకువెళ్లాడు. వాడు

జమీదారుగారి కాళ్ళమీద పడి వేడుకున్నాడు—“మహా ప్రభూ! వైవాళ్ళదబ్బు అప్పుతీసుకువచ్చి బట్టలు కొన్నాను. ఈ నాలుగూ అమ్మేసి మరిఎప్పుడూ ఇటువంటిపని చేయను,” అని అన్నాడు. ఆలాగు వల్లకాదన్నారు జమీదారుగారు. “నా ముందర అవన్నీ కాల్చి మరివెళ్లు” అన్నారు. కడుపుమండి డొరుకో లేక పంచు అన్నాడు అప్పుడు, “నాకు అంత సామర్థ్యం లేదు, నేను బీదముండావాణ్ణి, మీరు లక్షాధికార్లు; వాటి ఖరీదిచ్చి మీరు కొనేసుకొని కాల్చించేయండి.” అమాటలు విని జమీదారుగారు అగ్నిహోత్రుడయిపోయి, “పొగరుబోతు వెధవ, మాటలు నేర్చుకున్నాడు! కొట్టండి నాలుగు జోడు దెబ్బలు” అన్నారు. పంచు తిట్లు తిన్నాడు, తగినశాస్త్రీ అయిపోయింది. పైగా జరిమానా కూడానా! వీళ్లే సందీప్ వెనక ‘పందేమాతరం’ అని కేకలువేసుకుంటూ తిరుగు తుంటారు! వీళ్లు దేశసేవకులు!”

“ఆ బట్టలు ఏమయినాయి?”

“తగలబెట్టేకారు.”

“ఇంకఎవరెవరున్నారు అక్కడ?”

“లెక్కలేనంతమంది— ‘పందేమాతరం’ అని కేకలు వేస్తూ నిలుచున్నారు. సందీప్ కూడా ఉన్నాడు. చివరకు పిడికెడుబూడిద తీసిపట్టుకొని ఆరంభించాడు—సోదరులారా, మనము విదేశీవర్తకానికి అంత్యేష్టిసత్కారం జరిగిస్తున్నాము; ఆ సంబంధంలో మొదటిచితాగ్ని మిగ్రామంలో వెల్లిగింది.

అందుచేత ఈ భస్మం అతిపవిత్రమయినది. ఈ బూడిదే ఓంటిని రాసుకొని స్వదేశీకార్యం సాధించడానికి బయలుదేరండి.”

“నువ్వు క్రిమినలోకేను వెట్టాలి పంచూ,” అన్నాను నేను.

“ఎవరూ సాక్ష్యానికి రారు,” అన్నాడు పంచు.

“ఎవరూ సాక్ష్యంచెప్పరూ! సందీప్! సందీప్!”

సందీప్ గదిలోనుంచి వైకి వచ్చి—‘ఏమిటికథ’ అన్నాడు.

“ఇతని బట్టలమూట వాళ్ల జమీదారుగారు నీఎదుటనే తగలబెట్టేశారట, నువ్వు సాక్ష్యం ఇవ్వవూ?”

“ఇవ్వకేమి? తప్పకుండా ఇస్తాను — కాని నేను జమీదారుగారి పక్షం సాక్ష్యం ఇస్తాను,” అని నవ్వుతూ అన్నాడు సందీప్.

“అదేమిటి! సాక్ష్యం అన్నాక ఫలానావారి పక్క అన్నమాట ఏమిటి? సాక్ష్యం ఎప్పుడూ ఒక్కపక్కే—సత్యం పక్క!”

“జరిగినదిఒక్కటే గాబోలు సత్యం అంటే నీ ఉద్దేశం?” అని అన్నాడు సందీప్.

“అదికాక వేరే సత్యం ఎక్కడిది?”

సందీప్ అన్నాడు—“జరగవలసినదిఎదో అది అన్నిటికంటే గొప్పసత్యం. మాయతో ఈ జగత్తు ఏలాగు కట్టబడ్డదో అలాగే మిథ్యతో ఆ సత్యం మనము నిర్మించాలి. సృష్టిచేయ-

దానికి ఈ పృథ్వీమిడికివచ్చిన మహాపురుషులు సత్యాన్ని నిర్మిస్తారు గాని సత్యం వెనక వెళ్లరు.”

“కాబట్టి?”

“కాబట్టి, మీరు దేనినైతే అబద్ధం అంటారో అటువంటి అబద్ధంసాక్ష్యం నేను ఇస్తాను. తమ రాజ్యాలనూ సామ్రాజ్యాలనూ విస్తరింపజేసినవారూ, కొత్త సంఘసాంప్రదాయాలూ మతాలూ స్థాపించినవారూ అబద్ధమంటే జడవలేదు—కాళ్లు చేతులూకట్టేసిన-నిజము కోసము మీరు ఏర్పరచిన కోర్టులలోకి వచ్చి ఛాతీవిరుచుకునిలబడి, వాళ్లు నాలాగే అబద్ధాలు ధైర్యంగా చెప్పగలరు. అధికార్లకూ, పాలించేవాళ్లకూ, అబద్ధంఅంటే భయంలేదు. లోబడిఉండేవాళ్లకోసమే సత్యంతోచేసిన ఇనపగొలుసులు. మీరు దేశచరిత్రలు చదవలేదా? రాష్ట్రయజ్ఞాలు జరుగుతున్న పృథ్వీయొక్క పెద్దపెద్ద వంటశాలలలో తయారవుతుంటుంది పాలిటికల్ ఖచిడీ*— అందులోవేసే మసాలాదినుసు అబద్ధాలు, అది మీకు తెలియదా?”

“ప్రపంచంలో చాలా ఖచిడీ తయారు అవుతూఉంది ఇప్పుడు, గాని—”

“కాని మీకు వండడంతోసంబంధంలేదు; వంటఅయిన తరువాత అది నోటినిండా కుక్కుకొని మింగవలసినవాళ్లు మీరు. బంగాళాదేశం రెండు ముక్కలు చేసేస్తారు, అది మన

* కళ్ళూ, బియ్యమూ, పెయ్యూ, మసాలా వేసి తయారుచేస్తేవంట.

మంచికోసంచేసిన పనే అంటారు మన పరిపాలకులు. ఉన్నత విద్య మనకు దొరకకుండా తలుపులుగట్టిగా బిగించేస్తారు, అదంతా మన ఆదర్శాలు ముందుకుతీసుకువద్దామనే సదుద్దేశంతోనే అని అంటారు. మీరు సాధువులయి కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకొని ఇంట్లో ఒకమూల కూర్చుంటారు, మేమైనా ప్రయత్నించేసి అబద్ధాలతో కోట దిట్టపరుచుకోవద్దా?”

అప్పుడు మాస్టరుగారు అన్నారు—“ఇవన్నీ వాదన చేయవలసిన మాటలు కావు నిఖల్. మనలోనూ అందరిలోనూ కూడా మూలమైన వస్తువయి ఉన్నది మహాత్కృష్ణమైన సత్యము. ఆ సత్యాన్ని చుట్టబెట్టిఉన్న అన్ని ఆవరణలూ తెగగొట్టి, దానిని మన పనులలో వెల్లడిచేయడమే మానవ జన్మయొక్క ముఖ్యోద్దేశం గాని, బయటనుండే నిస్సారమైన వస్తువులను పోగుచేసుకుంటూ కూర్చోవడం కాదు, అని లోపునున్న సత్యాన్ని గ్రహించనివాడు ఏలాగు నమ్మగలడు.”

సండిప్ నవ్వుతూ అన్నాడు—“సరిగా స్కూలుమాస్టరు అనవలసిన మాటలే మీరు అన్నవి. అటువంటివి పుస్తకాలలో ఉండవలసిన మాటలు. ప్రపంచంలో మనకళ్లముందర కనబడేవి ఇంకొకమోస్తరు పనులు. స్తూపాకారంగా అన్నీ కూడబెట్టుకోవడమే మనుష్యులు చేస్తూఉన్న ముఖ్యమైన కార్యసాధన. అటువంటివాళ్లు విజ్ఞాపనపత్రికలలో పెద్దపెద్దఅక్షరాలతో అబద్ధాలు వ్రాస్తారు; రాజకీయ వ్యవహారాలకోసమని ఉంచిన చిత్తాలలో పెద్దపెద్దకలాలతో అబద్ధంలెక్కలు ఎక్కిస్తారు;

వాళ్ల వార్తాపత్రికలన్నీ సామానుతోనిండిన పడవలాగు అబద్ధాలతో నిండిఉంటాయి ; ఈగలు విషజ్వరంయొక్క బీజాలు అంతటా వ్యాపింపజేసేటట్టు, వాళ్ల మత-ప్రచారకులు అబద్ధాలు ప్రచారంచేస్తూ తిరుగుతుంటారు. నేను వాళ్ల శిష్యుణ్ణి. నేను కాంగ్రెస్ కోసమని పనిచేస్తున్నప్పుడు బజారు పద్ధతులు కాస్త కనిపెట్టి ఒక రహస్యం నేర్చుకున్నాను—ఎటువంటి సంకోచమూ లేకుండా అరపాలు. సత్యంలో తొంభైతొమ్మిదిన్నర పాళ్లు అసత్యం కలిపేవాణ్ణి. ఇప్పుడు నేను కాంగ్రెస్ లో లేను, గాని అప్పుడు నేర్చుకున్న దిమాత్రం మరవలేదు. మానవుని లక్ష్యం సత్యము కాదు, ఫలలాభము—ఇదే అన్ని నీతులయొక్క సారమని నా నమ్మకం.”

“సత్యే ఫలలాభం!” అన్నారు మాస్టరుగారు.

“అవును మిథ్యను పండించడంవల్లనే ఆ పంట పండుతుంది. కాళ్లకిందనున్న మట్టిని గుండగుండగా కొట్టిసతరవాతనే ఆ పంట పండుతుంది. సత్యం అని దేనిని అంటామో అది దానంతటా అదే పుట్టి పెరుగుతుంది. అది కలుపు, గాబు ; అది ముళ్ల మొక్కలాంటిది—దానిని ఆశ్రయించుకొని కూర్చుండేవి వురుగులు,” అని అన్నాడు సందీప్.

అంటూ తొందరతొందరగా వెలిపోయినాడు; మాస్టరుగారు చిరునవ్వు నవ్వి నావై పుచూస్తూ అన్నారు—“సందీప్ కు మతం లేకపోలేదు—మన మతానికి విరుద్ధమైనది అతనిమతం. అతను చంద్రుడే, అయితే కర్తవ్యశాస్త్ర పూర్ణమనాడు ఉండేవెవు

కాక రెండోవైపు వెళ్లి పడి, అమావాస్యచంద్రుడు అయిపోయినాడు.”

“అందుచేతనే నామతమూ అతనిమతమూ ఎన్నటికీ ఒకటికాకుండాఉన్నవి. కాని అతనంటే నాకు సహజంగా ఒక ఆకర్షణ ఉన్నది. అతనివల్ల నాకు చాలా నష్టంకలిగింది. ముందుకు మరివిస్తారంగా కలుగుతుంది, అయినా అతనిని నిందించలేను.”

మాస్టరుగారు అన్నారు—“క్రమంగా నాకూ బోధపడ్డది. సండిప్ చేసేదంతా సహిష్టూ ఏలాగు ఊరుకుంటున్నావని చాలారోజులనుంచీ ఆశ్చర్యపడుతున్నాను. అది నీలోఉండే బలహీనతవల్ల అని కూడా అనుకున్నాను. మాటలకలయికలేదుగాని గతి నీదీ సండిప్ దీ ఒకటే.”

నేను హాస్యానికి అన్నాను, “మిత్రుడూ విరోధుడూ కలిసి *అమిత్రాక్షరియా! నాకు మిత్రుడు అవసరంలేదు; అదృష్టం అనే కవి నావిషయమై ప్యారడైజ్ లాస్ట్ లాంటి కావ్యంఒకటి వ్రాయబూనుకున్నట్టు ఉంది— అది అమిత్రాక్షరి గనుక నాకు మిత్రుడు అక్కరలేదు, ప్రాస అవసరంలేదు గనుక తోడు అక్కరలేదు!”

“పంచు సంగతి మనం ఇప్పుడు ఏమిచేయడం?” అని మాస్టరుగారు అడిగారు.

“పంచుఇల్లుఉండే జాగామీద హక్కు వాడికి చాలా కాలంకిందటనే వచ్చేసింది. జమీదారు వాణ్ణి అక్కడనుంచి

* బ్లాంక్ వర్స్ : Blank Verse :

ఏలాగైనా తరిమేయాలని చూస్తున్నాడు అని మీరు నాతో ఇంతకుముందు చెప్పారు. వాడిజాగా నేను కొనేసి వాణ్ణి అక్కడనే ఉంచుదామని చూస్తున్నాను,” అని అన్నాను నేను.

“నూరు రూపాయల జరిమానా?”

“జాగా నాది అయిపోతుంది. జరిమానా రూపాయలు ఏలాగు వస్తాయి?”

“వాడిబట్టల మూటో మరి?”

“వాడికి ఇంకొకటి కొనిఇస్తాను. నా ఎస్టేటులో మనిషి, వాడి ఇష్టమువచ్చిన బట్టలుఅమ్ముకుంటాడు, ఎవరు అడ్డుపెట్టగలరో చూస్తాను.”

చేతులు జోడించుకొని పంచు అన్నాడు, “రాజూ రాజూ దేబ్బలాడుతుంటే పోలీసుఇన్స్పెక్టర్లూ, పకీళ్లూ, బారిస్టర్లూ, రాబందులలాగు వచ్చి కూర్చుంటారు; నలుగురూ చూచి నవ్వుతుంటారు; చివరకు చావడం అనేసరికి నేనే రావాలి.”

“ఏమిరా, నీకేందుకు భయం?”

“నా ఇంటికి నిప్పుఅంటించేస్తారు. పిల్లలూ నేనూ అందరమూ దానిలోకాలి చస్తాము.”

మాస్టరుగారు అన్నారు—“సరే నువ్వు భయపడకు. నీ పిల్లలను కొన్నాళ్లదాకా మాఇంట్లోఉంచు, నీ ఇష్టంవచ్చినపని చేసుకుంటూ మీ ఇంట్లోనువ్వుఉండు. నీ ఓంటిమీద బ్రహ్మ-దేవుడు చెయ్యి వేయలేడు. అన్యాయానికి జడిసి నీవ్వుపారి-

పోతానంటే నేను ఎంతమాత్రం ఒప్పుకోను. సహించి ఉరుసున్న కొలదీ వెత్తివీడ బరువు విస్తారం అవుతుంటుంది.”

పంచుస్థలం క్రియచీటి ఆవాళే రిజిస్టరీ చేయించి, స్థలం వశపరచుకున్నాను. అప్పటినుండి ప్రారంభమయింది గోల్ మూల్.

పంచుకు వచ్చిన అస్తి వాడి తాతగారిది, అనగా చల్లతండ్రిది. వీడుతప్ప మరెవరూ వార్సులు లేరని అందరికీ తెలుసును. హఠాత్తుగా ఎక్కడనుంచో ‘నాకు జీవితపు హక్కు ఉన్నది’ అంటూ మూటాముల్లితోసహా జపతావళం తిప్పుకొంటూ ఒక అత్తగారూ, ఆమెవెధవకూతురూ ఇంటికి వచ్చి కూర్చున్నారు.

పంచు నిశ్చేష్టుడయిపోయి, “చాలా కాలం అయిందే మా అత్త చచ్చిపోయి!” అని అన్నాడు.

దానికి జబాబు ఏమిటంటే, పంచు తన మామ మొదటి పెళ్లాం మాటే అనుకుంటున్నాడు అని. పంచుమామ రెండో పెళ్లామో!

కాని మామ చచ్చిపోయి చాలాకాలం అయినతరవాత అత్త చచ్చిపోయిందే! రెండో పెళ్లికి అవకాశం ఎక్కడ?

అది కాదన లేదు ఆ అత్త. అయితేనేమి, రెండో పెళ్లి మొదటి పెళ్లాం పోయిన తరవాత కాదు, పోకముందే. సవతితోకలిసి సంసారం చేయలేక అమ్మగారింట్లోనే ఉన్నదట, మొగుడు చచ్చిపోయినాడని తెలియగానే వైరాగ్యంపుట్టి

బృందావనం వెలిపోయిందట. “నుండు జమీదారుగారి ఉద్యోగస్థలకూ, కొంతకొంతమంది ప్రజలకూ, ఆ గుంగతి తెలిసిఉంటుందనుకుంటాను. జమీదారుగారు గట్టిగా ఒక కేకవేశారంటే నా పెల్లినాడు విందుకువచ్చినవాళ్ళకూడా బయలుపడవచ్చును.” అని ఆమె అన్నది.

‘ఇదేమిటి ఈ గ్రహచారం పంచుకి మల్లాను!’ అని నాలోనేను ఒకనాడు అతి చికాకుపడుతూ ఉన్నాను. అటువంటప్పుడు అంతఃపురంలోనుంచి కబురువచ్చింది విమల పిలుస్తున్నదని.

ఉలికిపడ్డాను. “ఎవరు పిలుస్తున్నారు?”

“రాణీఅమ్మగారు”

“రెండోరాణీఅమ్మా?”

“చిన్నరాణీఅమ్మ.”

“చిన్నరాణీ!” వంద సంవత్సరాలనుంచి చిన్నరాణీ నన్ను పిలవడంలేదు అనిపించింది.

చావిడిలో కూర్చున్నవాళ్ళనందరినీ అక్కడనే కూర్చోమని చెప్పి అంతఃపురంలోకి వెళ్లాను. పడకగదిలో విమలను చూచి మరీఆశ్చర్యపడ్డాను—విస్తారం కాకపోయినా, ఒళ్ళంతా మాత్రం కొద్దో గొప్పో ముస్తాబుచేసుకొంది. కొంతకాలంబట్టి ఆ గదికూడా ఎవరూ చక్కబెట్టడం లేదు. అన్నీ చాలా తారుమారుగా పడిఉన్నది. చూచేసరికి విమల కేవలం పర-

భ్యాసంగాడన్న మనిషిలాగు కనబడుతూఉంది. ఆ గదికూడా అనాడు వెనుకటి మోస్తరుగా కొంచెం చక్క బెట్టినట్టు ఉన్నది.

విమలముఖం చూస్తూ నిలబడ్డాను. నేను ఏమీ అనలేదు. విమల ముఖం ఎర్రగా చేసుకుంది. కుడిచేతితో ఎడమచేతి గాజులు అతివేగంగా తిప్పుతూ అన్నది — “చూడండి, మన దేశం అంతటిలోకి కేవలం ఒక్క మన సంతకుమాత్రమే విదేశీబట్టలు దిగుమతీ అవుతున్నవి. అది కాగుంది అంటారా?”

“ఏమిటి చేస్తే బాగుంటుంది?”

“అవన్నీ సంతలోనుంచి వెళ్లగొట్టేయాలి”

“సామాను నాది కాదే?”

“కాని సంత మీదేనా?”

“సంతమీద నాహక్కుకంటే కొనడానికి అక్కడికి సదా వచ్చేవాళ్ల హక్కు అధికము.”

“వాళ్లు స్వదేశీవస్తువులు కొనుక్కోవచ్చును!”

“కొంటే నాకు సంతోషమే. కాని కొనకపోతే?”

“అదేమి టామాట? అంత పొగరా వాళ్లకు? ఆలా అయితే—”

“నాకు అట్టే వేళ లేదు ఇప్పుడు. దానిగురించి వాదన చేసి ఏమి ప్రయోజనం? వాళ్లను నేను ఎంతమాత్రం బలవంతపెట్టలేను.”

“బలవంతం మీ స్వలాభంకోసం కాదే! దేశం కోసము.”

“దేశాని కోసం చేసిన క్రూరప్రవర్తన దేశం మీద చేసిన క్రూరప్రవర్తనే. ఆసంగతి నీకు బోధపడదు.”

అలాగు అంటూ పైకి వచ్చేశాను. ప్రపంచంతా అకస్మాత్తుగా దీప్తితో నిండిఉన్నదన్నట్టు నా కళ్లకు అగపడ్డది. భూమికిఉండే భారమంతా పోయిందనిపించింది—తన మీద నుండే సకలదీవరాసులను పోషిస్తూ, రాశ్రీపగళ్లను జపమాల-లాగు అతివడిగా తిప్పుతూ, యుగాల తరబడి ఆకాశంలో గిరున తిరుగుతుండడం దానికి ఇంత సులభమయిన పనా అనిపించింది. దాని అనుభవం నాలోపున నాకు కలిగింది. అది వహిస్తూఉన్న భారానికీ అంతం లేదు, అది అనుభవిస్తూఉన్న ముక్తికీ అంతంలేదు. ఎవరు దానిని ఆపగలరు? ఎవరూ ఆపరు. ఏవిధంగానూ ఆపలేరు. అకస్మాత్తుగా, నా మనస్సులోనున్న లోతులోనుంచి గొప్ప ఆనందం పుట్టింది—సముద్రంమధ్య లేచి ఆకాశాన్ని అంటుకొంటున్న జలస్తంభం అది.

“వాతాత్తుగా నీలోజరిగిన దేమిటి?” అని అనేకసార్లు నన్ను నేను ప్రశ్నించుకున్నాను. మొట్టమొదట ఎటువంటి జవాబూ రాలేదు. తరవాత స్పష్టంగా బోధపడ్డది. కొద్ది రోజులనుంచీ నా మనస్సును కట్టి బాధకలిగిస్తూఉండే బంధం తెగిపోయింది. మనస్సులో మరి ఎటువంటి కలతగాని మబ్బుగాని లేదు. అది చూచి నేను ఆశ్చర్య పోయాను. ఫాక్టోగ్రాఫ్

పేటలో బొమ్మపడ్డట్టుగా, అతివివరంగా విమలకుండే సమస్తమూ నా మనస్సులో పడ్డది. నన్ను సంతోషపెట్టి తన పని సాధించుకుందామని ప్రత్యేకంగా ముస్తాబుఅయి వచ్చింది, అది స్పష్టం. ఇప్పటివరకు విమలనూ విమలముస్తాబునూ వేరువేరుగా ఎన్నడూ నేను చూడలేదు. ఈవారే ఆమె తలనున్న విదేశీసిగ కేవలం తలమీద పెట్టిన వెండ్రుకలచుట్టలాగు నాకు కనబడ్డది. ఒకనాడు ఆ సిగ నాకంటికి అమూల్యమయిన వస్తువయి ఉండెను. ఈవారే విమల దానిని అతిచవకగా అమ్మడానికి సిద్ధపడ్డది.

సందీప్ కీ నాకూ స్వదేశీవిషయమయి మాటిమాటికీ వాదన జరుగుతుండేది. నాకూ అతనికి చాలా మతభేదం ఉన్నది, విరోధంకలుగుతుంటుంది. కాని ఆ విరోధం నిజమైన విరోధం, మతభేదం వల్లవచ్చిన విరోధం. కాని విమల నాతో అంటూఉన్న మాటలన్నీ కేవలము సందీప్ నీడతో తయారయినవి, అతని విడియాలతోచేయబడ్డవి కావు—నీడ మారుతుంటే ఈమె మాటలుకూడా మారుతుంటాయి. ఇదంతా నాకు స్పష్టంగా తెలిసింది. లేకమాత్రమయినా సందేహంలేదు.

విరిగిపోయిన సంజరంలాంటి నా పడకగదిలోనుంచి బయటికి వచ్చాను. బయటనున్న ఎండ ప్రకంచాన్ని బంగారపు కాంతితో నింపుతూఉంది. తోటలో చెట్లకింద మైనగోరలగుంపుఒకటి, ఏకారణంచేతనోగాని, కిచకిచమంటూ పెద్ద పందడి చేస్తున్నది. వరండాకు దక్షిణంవైపుఉన్న రోడ్డుమీద రెండు-

వైపులా చెట్లు ఉన్నవి. ఆ చెట్లనిండాఉండే పువ్వులకోభతో ఆకాశం నిండిపోయింది. మరికొంచెందూరంలో, బయటనున్న రోడ్డుచక్కను, ఎడ్లువిప్పేసిన బండిఒకటి నేలమీద వాలిఉన్నది. విప్పిన రెండుఎడ్లలో ఒకటి గడ్డిమేస్తున్నది. రెండోది కాళ్లు నిగడతన్న ఎండలో పడుకొనిఉన్నది. దానివీపుమీద ఒక కాకి కూర్చొని ముక్కుతో పొడిచి పురుగులు వరుకుంటున్నది— సుఖంగాఉండడంచేత ఎడ్లు కళ్లుమూసుకున్నది. ఈ విశ్వమంతటాలోకీ మిక్కిలి విలువయినది, ఎటువంటి కృత్రిమమూలేనిది ఏదిఉన్నదో, ఈ రోజున దానిదగ్గిరికి వచ్చి కూర్చున్నాను అనిపిస్తున్నది. దానిలోపున కొట్టుకుంటూఉన్న గుండె స్పష్టంగా వినబడుతున్నది. దాని వేడివేడి ఊపిరి ఆ పువ్వుల వాసనతో కలిసి వచ్చి నా హృదయంమీద పడుతున్నది. నేను ఉన్నాను స్వేచ్ఛగా మిగిలినదంతా ఉన్నది స్వేచ్ఛగా—ఈ రెండూ కలిసి ఆకాశాన్ని సంగీతంతో నింపుతున్నవి—ఏమి మనోహరం ఆ సంగీతం!

తరవాత ఆ పంచు జ్ఞప్తికి వచ్చాడు. ఒకమూలనుంచి దారిద్ర్యము, ఇంకొక మూలనుంచి కపటము, ఈ రెండూకలిసి ఉంచిన బోనులో పడిపోయినాను. మీదనుంచి బంగారపుఎండ కాస్తూఉంటే, కాళ్లు నిగడదన్న దేశము యావత్తూ ఆక్రమించుకొని పడిఉన్న ఎడ్లులాగు ఉన్నాడు ఆ పంచు. దానివలె కళ్లుకూడా మూసుకొనే ఉన్నాడు. కాని సుఖంచేతకాదు, క్లాంతివల్ల, వ్యాధివల్ల, ఉపవాసాలవల్ల. మన దేశమంతటా

వ్యాపించిఉన్న రయితుల దుస్థితిని తెలియజేసే బామ్మ మన పంచు. తన స్థూలకాయంనిండా విభూతిపెండెలు పెట్టుకొన్న, ఆ పరమనిష్ఠాపరుడు, హరిశ్ కుండును చూచాను. అతనూ ఏమీ చిన్నమనిషి కాదు, భయంకరమైన ఆకారం అతనిది—వెదురు-వనంఅడుగున ఎన్నో సంవత్సరాలబట్టి చేరుతున్న మురికినీళ్లు ఒక పెద్ద చెరువుఅయి ఉన్నవి, జిడ్డు దానిమీద పచ్చని మీగడలాగు ఒక చివరనుంచి ఇంకొక చివరవరకూ వ్యాపించి ఉంది— దానిలాగు ఉన్నాడు మన కుండ్లా, ప్రతిక్షణమూ విషబుద్ధుదాలు కక్కుతున్నాడు.

మనదేశంలో ఒక బ్రహ్మాండమైన తామసికత ఉన్నది. ఒకపక్కను కనబడుతున్నది—అజ్ఞానాంధకారం, ఉపవాసాలవల్ల కృశించిపోవడం, నిరాశవల్ల ఇగిరిపోవడం. వీటికి కారణమైన ఆ తామసికతే రెండోపక్కను చస్తున్న వాళ్ల రక్తం పీల్చి, బాగా ఉబ్బి, తన చలనంలేని జడత్వంకింద ఈ పృథ్విని తొక్కి వీడి-స్తూఉంది. చివరవరకూ దానితో యుద్ధంచేయాలి. అపనే వందలకొలది సంవత్సరాలబట్టి నడుస్తూ ఆగుతూవస్తున్నది. నాచుర్నిద్ర పోవలెను. నాచుట్టూఉన్న ఆవరణ పడిపోవలెను. అంతఃపురజాలలో చిక్కుకొని నా జీవితం వ్యర్థం చేయకూడదు. మేము పురుషులము. ముక్తే మా సాధన. *విడియల్ యొక్క-పిలుపు వినగానే ముందుకు, దానివైపు, పరుగెత్తుతాము. దైత్య-పురిగోడలు చాటి మధ్యనున్న లక్ష్మిని పైకి తీసుకురావలెను.

*విడియల్ : ఆచర్యము.

ఆ దండయాత్ర కోసమని తన నిపుణహస్తంతో జయపతాకం తయారు చేసేదే మా కంటికి నిజమైన సహధర్మిణి. ఇంటిమూల కూర్చొని మాకోసం ప్రేమజాలం అల్లనివ్వము, ఆమె ఛద్ద వేషం ఈవారే ముక్కలుముక్కలుచేసి ఆమెయొక్క నిజస్వరూపంతో ఆమెను చూస్తాము. ఆమెను మాకోరికలతోనే అలంకరించి అప్పరసను చేసి, మాతపస్సునే భంగంచేయడానికి తీసుకురాము. నేను జయంపొందుతాను అని నాకు ఈవారే నమ్మకం కలుగుతున్నది. ఉన్నది ఉన్నట్టు కనబడుతున్నది. నేను ముక్తిని పొందాను, నేను ముక్తిని ఇస్తాను. నాపని నేను చేసుకుంటాను. దానిద్వారా జీవనం సఫలంచేసుకుంటాను.

తిరిగి అప్పుడప్పుడు లోపున బాధపుడుతుందని నాకు తెలుసును. కాని దాని సంగతి బోధపడ్డది, గనుక ఇక దానిని లక్ష్యపెట్టను. ఆ దుఃఖము నా ఒక్కడిదే, గనుక దానికున్న విలువ ఏమిటి? విశ్వమంతటా వ్యాపించిఉన్న దుఃఖాన్ని హారం చేసి మెడలోవేసుకుంటాను. ఓ సత్యమా! రక్షించు, నన్ను రక్షించు! మోసముతో కట్టిన దొంగస్వర్గానికి నన్ను తిరిగి వెళ్లనివ్వకు. నేను ఒంటరి బాటసారిని కావలసివస్తే అవడానికి సంసిద్ధుడను, గాని నేను వెళ్లేబాట నీ బాటే అవునుగాక! నా లోపున ఈవారే నీ జయభేరి మోగుతున్నది.

సందీప్ కథ

విమల ఆవార రమ్మని నాకు కబురుచంపింది. చెల్లాను. కొంతనేపటివరకూ నోటివెంట మాటలేదు. కళ్లుమాత్రం స్లీప్తో నిండిపోతున్నవి. నిఖిల్ దగ్గర ఏమీ సాధించలేక పోయింది, బోధపడుతూఉంది. వీలాగైనా సాధిస్తాను అనే గర్వంతో వెల్లింది గాని నాకుమాత్రం అంతగా ఆశలేదు. పురుషుడు ఎక్కడదుర్బలుడో స్త్రీకి బాగా తెలుసును, గాని పురుషుడు ఏవిషయాలలో నిగ్గయినపురుషుడో అవిషయాలలో స్త్రీకి పరమరహస్యం. ఆ రహస్యం, భేదించడం స్త్రీకి చేతకాదు. నిజమేమిటంటే, స్త్రీవ్యక్తి పురుషునికి అభేద్యం, పురుష వ్యక్తి స్త్రీకి అభేద్యం. ఆలాగే కానిపయనమందు 'స్త్రీ' అని, 'పురుషుడు' అని రెండుజాతులు అనవసరము—సృష్టి తనకత్తి వ్యర్థపరుచుకున్నట్టే!

గర్వం! స్వాభిమానం! అవసరమయినది కాలేదు అని కాదు; తననోటితో తానుఅడిగినది దొరకలేదు అని దుఃఖం! ఈ 'నా' 'నేను' కోసమని స్త్రీలో ఎన్నో చిన్నలూ వన్నెలూ, ఎంతో ముస్తాబు, ఎంతో ఏడుపు, ఎంతో నవ్వు, ఎంతో మోసము, ఎన్నో వేషాలు పుట్టాయి. అందులోనే ఉన్నది ఆమె మాధుర్యం. వ్యక్తివిశేషం మనకంటే వాళ్లలో బలంగా ఉంటుంది. మనను సృజిస్తున్నప్పుడు దేవుడు స్కూలుమాస్టరు

—అతని దస్తరంలో విధులూ, నిషేధాలూ, నీతులూ తప్ప మరేమీ లేవు. వాళ్లను పుట్టించినప్పుడు హెడ్ మాస్టరుకునికి రాజీనామా పెట్టేసి, ఆర్టిస్ట్ అయి బయలుదేరాడు; అప్పుడు దగ్గిర ఉన్న చి రంగులపెట్టే, కుంచీ—అంతే!

గర్వభంగం కావడంచేత ముఖం ఎర్రగా కందిపోయి కంటనీళ్లు పెట్టుకొంటూ విమల అక్కడ నిశ్శబ్దంగా నిలబడ్డది. సూర్యాస్తమయ మప్పుడు దిగంతాన కనబడే వర్షపుమేఘం ఆమె; ఈవారే అగ్ని తోకూడా నిండి ఉన్నదా అనిపించింది. అతి మనోహరంగా ఉన్నది చూడడానికి. బాగా దగ్గిరికి వెళ్లి చెయ్యి పట్టుకున్నాను. ఆమె చెయ్యి వెనకకు తీసుకోలేదు, గజ గజ వణకడం ఆరంభించింది. “మనమిద్దరమూ సహాయోగులము? మనఇద్దరిదీ ఒకటే లక్ష్యం. కూర్చోండి ఇక్కడ,” అని నేను అన్నాను.

ఆలా అంటూ విమలను ఒకకుర్చీమీద కూర్చోపెట్టాను. కాని ఏమిటియాశ్చర్యం! అంత వడి వచ్చి ఒక్కమాటు తకీమని నిలబడిపోయింది. వద్దానది శ్రావణమాసంలో హోరు హోరుమని శబ్దంచేసుకుంటూ, ముందు కనబడ్డవన్నీ తోసుకుంటూ అతివడిగా ప్రవహించుకుపోతుంటుంది—దేనినీ మరి ఉండనివ్వదు అనిపిస్తుంది. అంతజోరయినది కూడా ఒక్కొక్క చోట, ఏకారణమూ లేనిదే తిన్న నీ తనదారి పూర్తిగా వదిలిపెట్టి, ఒక పక్కనుంచి రెండోపక్కకు తిరిగిపోతుంది. తిడుగునుంచి ఎటువంటిఅడ్డు వచ్చిందో ఆ మకరవాహినికి తెలియదేమో.

విమలచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకొని కూర్చున్నాను. నా దేహవీణలో చిన్నా పెద్దా, అన్ని తీగలూ ఝాంకారం ఆరంభించాయి. కాని అది ఆ 'అస్థాయి' దగ్గరనే ఆగిపోయిందేమి? 'అంతరం' వరకూ నడిచింది కాదేమి? బోధపడ్డది—జీవనప్రవాహంకిందను లోతుగా అడుగునడిచే నేల చిరకాలంనుంచి పారుతున్న నది-వల్ల తయారుఅయినది. ఇచ్చాప్రవాహం, ప్రబలమయి పారుతున్నప్పుడు ఒకొకదగ్గర అడుగున కన్నం చేసేస్తుంటుంది, ఒకొకదగ్గర ఆలాగువచ్చి నిలబడిపోతుంటుంది. నా లోపున ఏదో సంకోచం ఉండిపోయిందనుకుంటాను. అది కేవలం ఒక్కవస్తువు కాదు, అనేకము కలిసి తయారయినది. అందుచేతనే దాని ఆకారం స్పష్టంగా తెలియడం లేదు, అది ఏదోఒకవిధమైన అడ్డు అని మాత్రం తెలుస్తున్నది. ఏది ఏలాగైనా ఒకటిమాత్రం నిజము—నేను ఎన్నడూ, ఏకోర్పులోపడితే ఆకోర్పులో, ప్రమాణాలతోకూడా రుజువుపడను. నేను నాకే రహస్యం, అందుచేతనే నేనంటే నాకు అంత ఆకర్షణ; నన్నునేను పూర్తిగా పోల్చేసుకుంటే ఆ ఆకర్షణ ఒకమూలతోనేసి తురీయ అవస్థలోకి వెళిపోయిఉండును.

కుర్చీమీద కూర్చొనిఉన్నది విమల. చూస్తూఉండగానే ముఖం తెలతెల్లగా అయిపోయింది. శనిచేతిలోనుంచి తప్పించుకువచ్చాను అనుకున్నది. ధూమకేతువు ఝైం మంటూవచ్చింది, గాని పక్కనుంచి వెళిపోయింది. ఆ నిస్పృతోకరావుడువల్ల విమల 'కొంచెంసేపు మూర్ఛపోయినట్టు' అయిపోయింది. ఆ

మూర్ఖ పోగొడదామనే ఉద్దేశంతో మాట్లాడం ఆరంభించాను, “అద్దుడిన్నది. కాని దానికని దుఃఖపడవద్దు, దానితో యుద్ధం చేదాము,—మీ రేమంటారు, రాణీ?”

విమల కొంచెం దగ్గి గొంతుక సవరించుకొని, “అహ” అన్నది—అంతే.

“మన పని ఏలాగు ఆరంభించాలో ఆ ఏర్పాట్లుగురించి కొంచెం స్పష్టంగా అనుకుందాము,” అని నేను అన్నాను.

అంటూ జేబులోనుంచి పెనసలూ కాగితమూ తీశాను. కలకత్తానుంచి మా దళం కుర్రవాళ్లు వచ్చి ఉన్నారు, వాళ్లందరినీ ఏమోస్తరుగా విభజించి మా కార్యం నడపాలో ఆ ప్రసంగం ఆరంభించాను. నేను మాట్లాడుతూఉంటే మధ్యను విమల హఠాత్తుగాలేచి, “ఇప్పటికి ఉండనివ్వండి సందీప్ బాబూ, సాయంకాలం అయిదు ఘంటలకు వస్తాను, అన్నీ మాట్లాడదాము అప్పుడు,” అంటూ గదిలోనుంచి తొందర తొందరగా బయటికి వెలిపోయింది.

ఇంతసేపటిబట్టి ప్రయత్నంచేసిందిగాని నే నంటున్నదాని వైపు మనస్సును తిప్పుకోలేకపోయిందని స్పష్టము. తనమట్టుకు తాను కొంతసేపు ఒంటరిగా కూర్చోవాలి ఇప్పుడు, బహుశా మంచంమీద పడుకొని కొంచెం ఏడుస్తుందికూడా గాబోలు.

విమల పైకి వెలిపోగానే ఆ గదిలో గాలికి మరింత మత్తెక్కుతున్నది అనిపించింది. సూర్యుడు అస్తమించిన కొంచెం సేపటికి ఆకాశానఉన్న మేఘం రంగులనుయం అయినట్టుగానే

నా మనస్సు ఉన్నతమవడం ఆరంభించింది. సుముహూర్తం చేతిలోనుంచి బారిపోనిచ్చాను, ఎంత ధైర్యంలేనివాణ్ణి! పిరికి పెద్దమ్మను! ఇటువంటి అద్భుతమయిన సంకోచం చూచి విమలకు తిరస్కారభావం వుట్టి ఉంటుంది. అందుచేతనే వెలిపోయి ఉండవచ్చును—ఆమె తప్పేమీ లేదు.

ఆ ఆవేశం ఇంకా నా రక్తంలో దగ్ దగ్ మంటూ ఉండగానే అమూల్య నన్ను చూడడానికి వచ్చాడని నౌకరు వచ్చి చెప్పాడు. ఇప్పుడు చూడనని చెప్పి పంపించేదామని బుద్ధి వుట్టింది; ఇంకా నిశ్చయం చేసుకోలేదు, అంతటిలో గదిలోకి వచ్చేకాదు అమూల్య.

ఉప్పు, పంచదారా, బట్టలూ—వీటినిగురించి జరుగుతున్న యుద్ధం మాటలు ప్రారంభం అయినాయి, గదిగాలిలో ఉండే నివా ఎగిరిపోయింది. కల పోయి తెలివినవచ్చింది అనిపించింది. నడ్డిబిగించి సిద్ధంగా నిలుచున్నాను. ఇక రణ క్షేత్రానికే యాత్ర! హర, హర, భం, భం!

ఇప్పటి స్థితి ఇదీ : కుండు జమీదారుగారి తాలూకాలో పెద్దాచిన్నా ప్రతివర్తకుడూ మా ఇష్టప్రకారం నడుచుకోడానికి బిచ్చుకున్నాడు. నిఖల్ ఎట్టేటు ఉద్యోగస్థులు చాలాభాగం లోలోపున మా పక్షమే. వాళ్లు వెనకనుండి మా తరపున అందరినీ పురికొల్పుతున్నారు. మార్వాడీ వర్తకులు, “మాదగ్గిర ఏమైనా పినాల్టీ పుచ్చుకొని మా సామాను అమ్మేసుకోనివ్వండి, లేకపోతే దిహాలా అయిపోతాము,” అని బ్రతిమాలు-

కొంటున్నారు. సాయిబులు ఏవిధంగానూ ఉన్నారు.

ఒక కాపు తన పిల్లలకోసమని చవక జర్నల్ కాలుపులు కొని తీసుకువెళుతున్నాడట. మా దళంలో చేరినవాడు, ఈ గ్రామంకు రవాడు ఒకడు, అవి బలవంతాన తీసుకొని తగలబెట్టేశాడట. దానికోసమని పెద్ద గొడవ జరుగుతూ ఉంది. వాటికి బదులుగా స్వదేశీకాలుపులు కొని ఇస్తామని మేము అన్నాము. కాని స్వదేశీవి చవకరకం రోమంబట్టులు ఎక్కడ ఉన్నవి? రంగువేసినబట్టులు ఎక్కడా దొరకవు స్వదేశీవాల్లాలో. కాష్మీరుకాలుపులు కొనిఇవ్వడం మాత్రం కాదు. ఆ కాపు ఏడుస్తూ నిఖల్ దగ్గర వచ్చిపడ్డాడు. నిఖల్ దావా చేయమని చెప్పాడు. కావలసిన భోగటూ ఎదీ దొరకకుండా చేదామని ఎట్టేటు ఉద్యోగస్థులంతా పట్టుపట్టి పని చేస్తున్నారు; ఎట్టేటు స్త్రీడరుకూడా మా పక్షమే!

అయితే ఇంకొక సంగతి—కాల్చేసిన బట్టలకు బదులుగా స్వదేశీబట్టలు కొనిఇచ్చి, పైగా కోర్టులలో దావాలు జరిపించవలసివస్తే, దీనంటికి కావలసిన రూపాయిలు ఎక్కడనుంచి వస్తాయి! కనబడ్డవన్నీ తగలబెట్టేస్తూఉంటే విదేశీసామాను మరింత విస్తారం ఖర్చు అవుతున్నట్టుండే! నబాబుగారికి బిల్వారి లష్టర్లు విరిగే శబ్దం మీద సరదా విస్తారమయి ఇంటింటికి వెళ్లి లష్టర్లు విరగగొడుతుంటే బిల్వారివర్తకుడి వ్యాపారం బాగా జరిగిందట—అలాగే ఉంది ఇది.

అంతకుంటే పెద్దప్రశ్న ఏమిటంటే—చవక స్వదేశీ రోమంబట్టలు ఎక్కడా లేవు. సీతాకాలం వచ్చిపడ్డది. ఇప్పుడు ప్లానల్లా, శాలువులూ వాడనివ్వడమూ, లేక వాటి అమ్మకం మానించేయడమూ?

నేను అన్నాను—“విదేశీబట్ట కొన్న వాళ్లందరికీ స్వదేశీ బట్ట ఇస్తూఉండాలంటే చాలలేము. ఆ శిక్ష వాళ్లమీదనే పడాలి, మనమీదకాదు. దావాచేస్తామని కోర్టుకు పరుగెత్తే వాళ్ల ధాన్యపుకొట్లకూ ధాన్యపుకుప్పలకూ రాత్రికాగానే నిప్పు అంటించేస్తుండాలి. ఆకాశంవైపు చూస్తూ బుర్ర గోక్కుంటుంటే ఏమీప్రయోజనం లేదు. అదుగో చూశావా, అమూల్యా! నువ్వు ఆలాగు భయపడుతుంటే పనికిరాదు. ఆ ధాన్యపుకుప్పలకు నిప్పంటించి దగ్గిర చూస్తూ నిలుచోవడం నాకుమట్టుకు సరదా అనుకున్నావా ఏమిటి! కాని జరుగుతూ ఉన్నది యుద్ధం అన్నమాట మరిచిపోకు. ఒకరికి దుఃఖం కలుగజేయడం కష్టంఅయితే మధురమైన ప్రేమరసంలో ములిగి చావవలసిందే!”

విదేశీ రోమంబట్టలూ, శాలువులూ, వీటిమాట ఏమిటి అయితే? ఎంత ఇబ్బంది పడనీ, ఎవరికీ భీష్మంది కలగనీ అవి-మాత్రం ఒప్పుకోము. విదేశీతో మాకు ఏవిషయంలోనూ రాజీ అక్కరలేదు. కారణాలతో మాకు అవసరంలేదు. విదేశీ రంగుశాలువులు రాకముందు కాపులపిల్లలు దుప్పట్లతో చలికాలం గడిపేవారు కాదా? ఇప్పుడూ ఆలాగే గడుపుకోనీ.

వాటితోపరచా తీరదని నాకు తెలుసును, గాని సరదాలు తీర్చుకోడానికి ఇదికాదు సమయం.

సంతకు సామాను తీసుకువచ్చే పడవవాళ్లను అనేకమందిని, నయానా భయానా, ఏల్కాగై లేనేమి, మా పక్కకు తీసుకు వచ్చేశాము. అందరిలోకి మోతుబరి ఒక సాయిబు. వాడిపేరు మీర్ జాన్. ఎంతంతాలు పడ్డా వాడు మెత్తపడ్డ లేడు. ఆ సంత-సూపరెంటును పట్టుకున్నాను—“వాడి పడవ ముంచేయాలి ఏల్కాగై నా; ఆ ఏల్కాటు మీరు చేయలేరా?” అని అడిగాను. “ముంచేయడం మహా పెద్దపని కాదు గాని, చివరకు ఆ పూచీఅంతా నానెత్తిమీద పడదూ!” అనిఅన్నాడు. “ఎవడినెత్తి మీదనో పూచీపడేటట్టుగానా పనిచేయడం? ఎంత జాగ్రత్తగా చేసినా పడవచ్చును అంటారూ—అప్పుడు నా భుజం ఉండనే ఉంది,” అని నేను అన్నాను.

సంతకూడింది, పడవవాళ్లందరూ సామాను తీసుకొని సంతకు వెలిపోయినారు. మీర్ జాన్ ఖాలిపడవ రేవులో కట్టి ఉన్నది. పడవనడిపేవాళ్లు ఎవరూ రేవుదగ్గర లేరు. సూపరెంటు ఒకహరికథ పెట్టించి అందరు పడవవాళ్లనూ అక్కడికి మెల్లిగాలాగాడు. అక్కడ ఎవరూ లేనప్పుడు పడవనువిప్పించి దానిలో రాయీ రప్పా భారంకోసమని వేయించి, మధ్యప్రవాహంలోకి తీసుకువెళ్లి పడవకు కన్నంపెట్టించి ముంపించేశాడు.

మీర్ జాన్ కి అంతా బోధ పడ్డది. ఏడుస్తూ న్నాదగ్గరికి

వచ్చి చేతులు జోడించి అన్నాడు—“తప్పుతియింది మహా-
ప్రభూ ఇకముందు—”

“అంత బాగా ఇప్పుడు ఏలాగు బోధపడ్డది?” అని అడి-
గాను.

నే నడిగినదానికి సరీగా జబాబు ఇవ్వకుండా అన్నాడు,
“ఆ పడవ ఖరీదు రెండువేలకు తక్కువ ఉండదు! ఇప్పుడు
నాకు తెలివవచ్చింది. ఈ తప్పు మీరు తీసుకొన్నా—”

అంటూ వచ్చి నా పాదాలు పట్టుకున్నాడు. ఒక పది
రోజులు పోయినతరువాత తిరిగి కనబడమన్నాను. వాడికి రెండు
వేల రూపాయలు ఇవ్వగలిగినట్టయితే వాణ్ణి కొనుక్కొని
ఉంచుకున్నట్టే. ఇటువంటివాళ్లను మాదళంలోకి తీసుకురా-
గలిగితే మా పని బాగా జరుగుతుంది. చేతులో బాగా
పైసా లేనిదే ఏమీ లాభం లేదు.

విమల మధ్యాహ్నం గదిలోకి వస్తూనే, కుర్చీమీది-
నుంచి లేచి అన్నాను—“అంతా సిద్ధంగాఉండి రాణి, మరి
ఎటువంటి ఆలస్యమూ లేదు. రూపాయలుమాత్రం కావాలి.”

“రూపాయలారా? ఎన్నిరూపాయలు?” అని అడిగింది
విమల.

“అట్టే విస్తారంకాదు, గాని ఎక్కడనుంచో ఒకదగ్గిర-
నుంచి రూపాయలు మాత్రం రావాలి!”

“ఎంతకావాలి చెప్పండి.”

“ప్రస్తుతం యాభై వేలు చాలు.”

రూపాయిలనుభ్య విని విమల కంగారుపడ్డది, కాని ఆ సంగతిపైకి తెలియనిచ్చింది కాదు—‘చేయలేను’, ‘చేయలేను’, అని ప్రతిదాని విషయంలో ఏలాగు అనగలదు! నేను అన్నాను—“అసాధ్యమయినది సాధ్యం చేయగలరు మీరు. ఇదివరకు ఎంతో చేసి ఉన్నాను. మీరు సాధించినది ఎంతో నేను మీకు కనపరచగలిగితే మీకు బోధపడి ఉండును. కాని ఇదికాదు దానికి సమయం, ముందుకు ఒకనాడు ఆరోజు వస్తుంది. ఇప్పుడు కావలసినది రూపాయిలు.”

“ఇస్తాను,” అన్నది విమల.

నగలు అమ్మి ఇద్దామని విమల నిశ్చయం చేసుకున్నది. ఆమాట పోల్చుకొని నేను అన్నాను—“వస్తువులు చేతిలో ఉంచుకోవడం మంచిది, ఎప్పుడు ఎటువంటి అవసరం వస్తుందో చెప్పలేము.”

విమల నా ముఖం చూస్తూ కూర్చున్నది.

“మీ భర్త రూపాయిలలోనుంచి మీరు తీసుకురావాలి నేనుకోరే రూపాయిలు,” అన్నాను.

విమల మరింత గాబరా పడ్డది. కొంచెంసేపు ఊరుకొని అన్నది—“ఆయనరూపాయిలు నేను ఏలాగుముట్టుకోగలను?”

“అతని రూపాయిలు మీరూపాయిలు కావా?”

“కావు,” అని అన్నది కొంచెం గర్వంతో

నేను అన్నాను— “అలా’ అయితే ఆ రూపాయిలు అతనివీ కావు, అవి దేశానివి. దేశానికి అవసర మున్న దెప్పుడో నిఖల్ వాటిని చోరీచేసి ఉంచినట్టే లెక్క!”

“అవి తీసుకురావడం ఏలాగు?”

“ఏవిధంగానో ఒకవిధంగా; మీరు వాటిని తీసుకు రాగలరు. తీసుకువచ్చి ఆ రూపాయిలు ఎవరివో వాళ్ళకే ఇచ్చేయండి. వందేమాతరమంత్రశక్తివల్ల ఈవాళ ఇనబపెట్టెల తలుపులు విడిపోతాయి, ఖజానాకొట్ల గోడలు విరిగి పడిపోతాయి; అధర్తం అనుకొని ఆ మహాశక్తిని మన్నించని వాళ్ళగుండెలు చీల్చుకుపోతాయి. ‘వందేమాతరం’ అనండి రాణీ!”

“వందేమాతరం!”

సందీప్ కథ

మేము పురుషులము, మేము మహారాజులము, మేము డబ్బు బలవంతాన తీసుకుంటాము, పృథ్విమీద పడ్డదగ్గిరనుంచీ మేము లూటీ చేస్తున్నాము. పృథ్విమీద మేము అధికారం ఎంత చేస్తూఉంటే అది మాకు అంత వశపడుతున్నది, మా అధికారం అంతమట్టుకు అంగీకరిస్తున్నది. మేము పురుషులము, మొదటినుంచీ పట్ల రాలుస్తున్నాము, చెట్లు కొడుతున్నాము, భూమిలోకి తవ్వతున్నాము, జంతువులను చంపుతున్నాము, పక్షులను కొడుతున్నాము, చేపలను పట్టుకొంటున్నాము. సముద్రం ఆడుగునుంచి, భూమికిందినుంచి, మృత్యువు నోటిలో నుంచి, మాకు కావలసినవల్లా తెచ్చుకుంటాము—ఆదాయం, ఆదాయం, ఆదాయం—ఇదొక్కటే పని మాకు. అటువంటి పురుషులమే మాది. సృష్టిలోఉండే ఏ భాండాగారాన్ని మేము లక్ష్యపెట్టము, ఎటువంటి ఇనపపెట్టినా మాకు భయంలేదు—మేము చాలా విరగకొట్టిఉన్నాము, కొల్లబెట్టి తీసుకొని ఉన్నాము.

అటువంటి పురుషస్వామ్యాలు మన్నించి, నెరవేర్చడమే పృథ్వికి ఆనందం. అటువంటి హక్కులను పాలించడంవల్లనే పృథ్వి ఫలవంతం అవుతున్నది, సార్థకం అవుతున్నది, సుందరమయినది అవుతున్నది. ఆలాగే కాకపోతే అన్నివైపులా అశుభలతో

నిండి, తననుకానే పోల్చుకోలేకపోయిఉండును; లేకపోలే దాని నాలుగుతలుపులూ వేపేఉండును, దానిహృదయంలోకి మనము వెళ్లలేకపోయిఉండుము, దానిగనులలో ఉండే రత్నాలూ కెంపులూ గనులలోనే ఉండును, సముద్రంలో ఉండే ముత్యాలు పైకి రాకపోను.

మేము పురుషులము. మాహక్కులే స్త్రీలకు వికాసానికి అవకాశం ఇస్తున్నవి. తమను మాకు అర్పించుకోవడంవల్లనే స్త్రీలు గౌరవం పొందుతున్నారు, మా రాజకోశంలో సుఖంతో కెంపులు చెల్లించడంవల్లనే వాళ్ళంతమ నిజమైన విలువను తెలుసుకోగలుగుతున్నారు, దుఃఖంతో ముత్యాలు చెల్లించడంవల్లనే తమ నిజమైన విలువను కనుక్కొంటున్నారు. ఈవిధంగా పుచ్చుకోవడమే పురుషులు దానము చేయడం అన్నమాట, ఈలాగు ఇవ్వడమే స్త్రీలు దానం పుచ్చుకోవడం అన్నమాట.

పెద్ద కోరిక ఒకటి కోరాను రాణిదగ్గర. మొదట, కొంచెం అపరాధం చేశాను అనిపించింది—మానవుని మనస్సు తన భర్తాన్ని విడిచిపెట్టదు కదా, తనతో కానే పోట్లాడుతుంటుంది నేను చేయమన్నది మహా కష్టమయిన పని. రాణిని పిలిచి, “ఈ చిక్కలలోకి మిమ్మల్ని లాగి మీ మనస్సుకు అకాంతి కలుగ జేయడం నాకు ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు,” అని చెప్పాలని ఒక మారు బుద్ధిపుట్టింది. క్రియాశీలతైన స్త్రీలలో ఇటువంటి కనులవల్ల అశాంతిపుట్టింది వాళ్ళ దేవదం పార్థకపరచడంవల్లనే పురుషుడు క్రియాశీలుడు అవుతున్నాడని ఒకమతాపాటు మరిచిపోయి-

నాను. ఇంతకాలమూ స్త్రీలను ఏడిపిస్తూ ఉండకుండా ఉంటే వాళ్లదుఃఖం, వాళ్లవికారం, వాళ్లభాండాగారాలలోనే నాలుగువైపులా తలుపులు గట్టిగా బిగించుకొని ఉండవలసి మూడులోకాలనూ, ఏడిపించి భన్యలనుగా చేయడమే పురుషధర్మం లేకపోతే అతనిచేతులకు అంతబలం ఎందుకు, అతని చెయ్యిపట్టుకు అంతగట్టి ఎందుకు?

విమలలో ఉండే అంతరాత్మ కోరేది ఏమిటంటే, నేను, అనగా సందీప్, ఒక గొప్ప త్యాగం ఏదైనా చేయమని ఆమెను కోరవలెను అని, ఆమెను చావుకు సిద్ధపడమని కోరవలెను అని. అంతకుతక్కువ ఏదైనా ఆమెను సుఖపెట్టదు ఇన్నాళ్లనుంచీ మనస్ఫూర్తిగా ఏడవలేదుగనుకనే నారాకకు ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నది. ఇంతకాలమూ ఆమె పరిపూర్ణమయిన సుఖంలో ఉండబట్టే నేను కవబద్ధంతమాత్రాన ఆమె వ్యూహంలో నాలుగుదిక్కులా దుఃఖము నవవర్ణంవలె కమ్ముకువచ్చింది జాలిపడి, ఆమెదుఃఖాన్ని నేను చల్లార్చిన పక్షాన నేను ఈ పృథ్విలోకి వచ్చిన లాభం ఏమిటి?

నాకు సంతోచం కలగడం ఎందుకు అనగా, నేను అడిగినది డబ్బు గనుక. డబ్బు పురుషులది; పురుషులే ఇవ్వవలెను. అది అడగడంలో కొంతభిక్షుకత ఉన్నది. అందుచేతనే చూపాయిల సంఖ్య బాగా ఎక్కించి చెప్పాను. వేయూ, అయిదు వందలూ అనేసరికి చోరీవాసన కొడుతుంది. అయితే వేలు చోరీకాదు, బందిపోటు.

నేను మంచి ధనవంతుడనై పుట్టవలసింది. నాకోరికలు అనేకంగా కేవలం డబ్బులేకపోవడంచేతనే నెరవేరకుండా మాటిమాటికి ఉండిపోతూవచ్చాయి. ఇతరులకు ఫరవాలేదు గాని నాలోమాత్రం లేమి శోభించదు. భాగ్యదేవతచేసిన ఈ అన్యాయం నేను తమించిఉండును, గాని ఆమె చేసినది ఉత్త అన్యాయమే కాదు విరసమయిన పనికూడాను, అందుచేత అది తమించరాని పని. ఇల్లు అద్దెకుపుచ్చుకుంటే నెలఅయేసరికి ఇంటి అద్దెరూపాయిల కని బుర్రగోళ్ళొని ఆలోచిస్తూ కూర్చోవడమూ, ఎక్కడికైనా బయలుదేరదామని రైలు ఎక్కిలే ఇంటర్ క్లాసు టికెట్టుకని జేబులు తడుముకోవడమూ మొదలైనపనులు నాలాంటి మనుష్యులవిషయంలో దుఃఖకరమైన సంగతులు కావు, హాస్యకరమైనవి. పితౄర్జితమైన సంపత్తి అంత అధికంగా నిఖల్లాంటివాడికి కేవలం అనవసరము. దారిద్ర్యం అతనికి కుదరనివస్తువు కాదు. చంద్రనాథ్ బాబుకు జోడుగాఉండి అకించనత అనే రెండెడ్లబండీని నిఖల్ అతి కులాసాగా లాగగలడు.

నా జీవితకాలంలో కనీసము ఒక్కమారైనా యాభై వేలరూపాయిలు చేతితో పట్టుకొని అవన్నీ రెండు రోజులలో స్వదేశీలో ఖర్చుచేసి సరదాతీర్చుకుందామని చాలాకాలంబట్టి ఉన్నది. నేను నవాబును, పాదుషాను. నాముష్టివేషం రెండు రోజులపాటైనా వదలి నిజమైన నన్ను అద్దంలో చూసుకొని సంతోషిస్తామని ఉన్నది.

కాని విమలచేతికి యాభై వేలు సులభంగా దొరుకుతాయని నాకు నమ్మకంలేదు. రెండుమూడువేలు దొరికేసరికి కష్టం అయిపోతుండేమో. పోనీ, ఎంతయితే అంతే—“అర్థం త్యజతి పండితః” అంటారుగాని కోరి త్యాగంచేయని పండితుడు ఒక్కముప్పాతికేకాదు, ఆఖరుకు పదిహేనుఅణాలవంతైనా విడిచిపెట్టేయడానికి ఒప్పుకుంటాడు.

ఇంతవరకు వ్రాశాను— ఇవన్నీ నా మనస్సులోని వ్యవహారాలు. వీలుచూచుకొని ఇవన్నీ బాగా విప్పిచెవుతాను, ఇప్పుడు అవకాశం లేదు. ఆ సూపరెంటు కబురుపంపాడు, తక్షణం ఒక పర్యాయం రావలసింది అని, ఎదో పెద్ద గండర-గోళం అవుతున్నదట.

ఎవడిద్వారా మేము నావ ముంపించామో వాణ్ణి పోలీసువాళ్లు పట్టుకున్నారురట, నానాఅవస్థా పెడుదుతున్నారురట, వాడు పాతనేరస్టుడట. వాడు పక్కామనిషి, వాడిలోనుంచి గుట్టులాగడం బహుళక్షణం. అయినా ఎవరుచెప్పగలరు! ముఖ్యమైనది ఏమిటంటే నిఖిల్ చాలాకోపంగా ఉన్నాడు, అందుచేత ఆ సూపరెంటు అట్టే జోరుగా ఏమీచేయలేడు, “చూడండి, నేను చిక్కులో పడితేమాత్రం మిమ్మల్ని జారిపోనివ్వను” అన్నాడు ఆ సూపరెంటు.

“నన్ను పట్టగలిగిన బోను ఏదీ!” అని నేను అన్నాను.

“మీరువ్రాసిన ఉత్తరం ఒకటి, అమోల్యబాబు

ప్రాసని చూడూ నాదగ్గర ఉన్నవి,” అని అన్నాడు సూపరెంటు.

తక్షణం జబాబు ఇవ్వవలసింది అని చెప్పి సూపరెంటు పంపించిన ఉత్తరం ఇందుచేతను అర్జంటు, మరి ఏకారణం వల్లా కాదు అని, ఇప్పుడు బోధపడ్డది. ఇటువంటిసంగతులు ఇంతకు ముందు నాకు తెలియవు. పరపక్షపువాళ్లనావను ఎంత సునాయాసంగా ముంచేశాడో తనపక్షపువాణ్ణికూడా అంతసునాయాసంగా ముంచేస్తాడు, అవసరం వస్తే—సూపరెంటుకు నామీద అంత ప్రేమ! జబాబు వ్రాసి పంపడానికి బదులుగా నోటిమాటతో చెప్పి ఉంటే, ఉండవలసినంత ప్రేమా ఉండును.

ఇప్పుడు చేయవలసిన దేమిటంటే, పోలీసువాళ్ల చేతులో ఏమైనాపెట్టి వాళ్లను ఓదార్చడం, అదీ చాలకపోతే ఎవడి పడన ముంచేశామో వాడినవ్వం కొంత తీర్చాలి. మేము వేసిన పెద్దవలవల్ల వచ్చినలాభంలో బాగా పెద్దభాగం సూపరెంటు వంతుకు వెళ్లాలి అని ఇప్పుడు బోధపడ్డది. కాని ఆమాట పైకిమాత్రం అనకూడదు — అతనూ “పంచేమాతరం” అంటాడు, నేనూ “పంచేమాతరం” అంటాను.

మూ వ్యవహారాలు జరిపించవలసిన ఉపకరణాలనిండా కావలసినన్ని చిల్లులు. చివరకు అందులో నిలిచి ఉండేదానికంటే అందులోనుంచి కోరి పైకిపోయేదే చాలా జాస్తి వ్యాయముద్ధి

మనలో అస్థిగతమై దాగి ఉంటుంది, అందుచేత సూపరెంటు మీద చాలాకోపం వచ్చింది మొట్టమొదట. మరి కొంచెంసేపు ఉంటే మనదేశస్థుల కపటంగురింది బోరుగా నా డైరీలో వ్రాసేసిఉండును. కాని నా లోపునున్న దానినీ వైనున్న దానినీ అతిస్పష్టంగా తెలుసుకొనేళ్ళకి నాకు ఇచ్చినందుకు భగవంతుడంటూ ఒకడుంటే, అతనికి కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా నమస్కారంచేసి ఒప్పుకోవాలి. వైవాళ్లను మోసపుచ్చుగలను గాని నన్ను నేను ఎన్నడూ మోసపుచ్చుకోలేను. అందుచేత నా కోపం అట్టేసేపు ఉండలేదు. నిజము నిజమే—అది మంచి కాదు, చెడ్డాకాదు—అదేసయిన్స్, విజ్ఞానము. మన్ను పీల్చేసినంత జలమూ పోగా మిగిలినదే జలాశయం అవుతుంది. “వందే మాతరం” కిందనుండే మట్టిజాగా, అన్నిటిమోస్తరుగానీ, నీటిని పీలుస్తుంది; అనీరు నేనూ పీలుస్తాను, సూపరెంటూ పీలుస్తాడు. అదిఅంతా కాగా మిగిలినదే “వందేమాతరం” అవుతుంది. దీనిని కపటం అని దూషించ వచ్చును గాని అది నిజమైన సంగతి అని మాత్రం ఒప్పుకోక తీరదు. భూమిమీద జరిగే ప్రతిగాప్ప కార్యంకిందా దళసరి పొర ఒకటి తయారవుతుంది. అది కేవలం బురద. అది మహాసముద్రం అడుగునై నా తప్పదు.

అందుచేత ఏపెద్దని ప్రారంభించినప్పుడై నా ఈ ఋతవ సంగతి మనం మరిచిపోకూడదు. సూపరెంటుకు కావలసినది సూపరెంటు తీసుకుంటాడు, నాకు కావలసినది నాకూ ఉండనే ఉంది. ఇవన్నీ పెద్దపనిలోని చిన్నపనులు—బుడిచిపెట్టకూడదు.

గుర్రాలకు మేతా పెట్టాలి, చక్రాలలో చమురూ వెయ్యాలి !

ఏది ఏలాగుఅయినా, రూపాయిలుమాత్రం కావాలి త్వరగా. యాభై వేలకోసుం కనిపెట్టుకొని కూర్చుంటే పని జరగదు. తక్షణం ఎంతదారికితే అంత సంగ్రహించాలి. కేవలం ప్రస్తుతంమాటే చూచుకుంటే భవిష్యత్తుపని నీళ్లభారే అని నాకు తెలుసును. ఈవారం అయిదువేలు పుచ్చుకోవడం రేపటి యాభై వేలను పువ్వుగా ఉంటూ ఉండగా తెంపేసినట్టే. త్యాగమార్గంలో నడుస్తుండేవాళ్లు లోభాన్ని అణచుకో అక్కరలేదు అని నిఖిల్తో నేను అనేకసార్లు అన్నాను ; లోభమార్గంలో వెళుతూఉన్న నేను ప్రతి అడుగుకీ లోభాన్ని అణచుకుంటూ ఉండాలి. యాభై వేలు నేను త్యాగం చేయగలను, నిఖిల్ మాస్టరు, చంద్రనాథ్ బాబు, ఏలాగు చేయగలడు ?

షడ్రిపులలో మొదటిరెండూ, ఆఖరిరెండూ, పురుషులు అనిపించుకోదగినవాళ్లవి. మధ్యరెండూ పిరికి పెద్దమ్మలవి. మాకు కోరిక ఉన్నదిగానీ లోభంలేదు, మోహంలేదు. అవి ఉన్నట్టే నా కోరికమంటిగలిసిపోతుంది. అవి మన భవిష్యత్తునూ, మన గతాన్నీ చుట్టుకొని ఉంటాయి ; మంచిమాటలతో వర్తమానాన్ని మరిపించడానికి గురువులు అవి. ప్రస్తుతం అవసరమైన చనులను చేయకుండా గతంనుంచీ భవిష్యత్తునుంచీ వస్తూఉన్న ముర్రీగానూ వింటూ కూర్చున్నవాళ్లు విరహిణి అయిన శకుంతల మాస్టరు — తలుపుదగ్గరికి వచ్చిన అతిథి కేక వాళ్లకు

వినబడదు ; దూరాన్న ఉన్న ఏ అతిథికోసం వాళ్లు కూర్చుంటారో, ఆ అతిథిని కూడా చివరకు పోగొట్టుకుంటారు.

ఆనాడు నేను విమలచెయ్యి పట్టుకున్నాను— ఆ స్పర్శ ఇంకా ఆమెమనస్సును కదిలిస్తూఉంది. నామనస్సులో ఉండే ఝాంకారంకూడా ఇంకా ఆగలేదు. ఆ ఝాంకారాన్ని ఎప్పటికీ తాజాగా ఉంచాలి. అలవాటువల్ల దానిని పాతచేసేస్తే అది ఒక మోటుఅయినది అయిపోతుంది—పాటవలె అతిమనోహరంగా ఉన్నదానిని అసహ్యం పుట్టించే తర్కానికి దించేయకూడదు. నేను అన్నదానికి చేనికీ కూడా 'ఎందుకు' అని అడిగేవాటి అవకాశము విమలకు చిక్కడం లేదు. మోహం కావాలి అనేవాళ్లకు కావలసినంత ఇవ్వవలసిందే, మనము ఎందుకు లేదనాలి.

నేను చేయవలసినది చాలాపనిఉన్నది. అందుచేత ఇప్పటిమట్టుకు ఈ కల్లుమీదనున్న పొంగుతో ఆగాలి. అడుగు దాకా వెళితే గొడవ అయిపోతుంది. సరిఅయిన సమయంవచ్చి నప్పుడు పోనివ్వను. కామముతో నిండిఉన్నవాడు లోభాన్ని విడిచి పెట్టేయాలి ; వైణికుడు వీణను పూర్తిగా తన స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకొన్నట్టు మోహాన్ని తనచేతిలోకి తెచ్చుకొని తానం వాయింపాలి.

ఇటువక్క మాపని చాలాబాగా నడుస్తూఉంది. మా జలం బాగా పెరిగింది. కాని 'భాయి' అనీ, 'బ్రదర్' అనీ ఎంత

గొంతుక బగలగొట్టుకున్నా సాయిబులుమా స్వదేశీలో చేరలేదని చివరకు, బొజ్జ నివృరుకుంటూ, బిప్పుకోవలసిందే. వాళ్లను అడుగునవేసి నొక్కేయాలి. మా చేతిలో బలం ఉన్నదని వాళ్లకు నచ్చజేయాలి. ఇప్పుడు వాళ్లు మామాట వినిపించుకోకుండా ఉన్నారు, కోరలు చూపించి జడిపిస్తున్నారు. కాని ముందుకు ఒకనాడు ఎలుగుబంటిని ఆడించినట్టు వాళ్లను ఆడిస్తాము.

“భారతవర్షం నిజమైన వస్తువైనప్పుడు అందులో సాయిబులుకూడా ఉన్నారని మరిచిపోకూడదు,” అని నిఖల్ అంటాడు.

“అది నిజమే కావచ్చును, గాని వాళ్ల యథార్థస్థానం తెలియజేసి అందులోనే వాళ్లను ఉండేటట్టు చేయాలి. ఆలాగు చేయనంతసేపు వాళ్లు విరోధం కనపరుస్తూనే ఉంటారు,” అని నేను అనేది.

“విరోధం లేకుండా చేయడానికి మార్గం, ఉండేవిరోధాన్ని పెంచడం గాబోలు?”

“పోనీ నీకు సమర్థమయిన మార్గం ఏది చెప్పు?” అని నేను అన్నాను.

నిఖల్ అన్నాడు—“విరోధం లేకుండా చేయడానికి ఒకటే మార్గం—”

బుద్ధిమంతులు వ్రాసిన కథలలాగు నిఖల్ చేసే వాదాలన్నీ

చివరకు ఒకనీతిగా తేలుతుంటాయి—ఈమాట నేను చాలా కాలంనుంచి ఎరుగుదును. నీతులలోనూ, సదుపదేశాలలోనూ ఇన్నాళ్ల బట్టి మసులుతున్నా అతనికి వాటిలో నమ్మకంపోలేదు— అదీ అన్నిటికంటే ఆశ్చర్యమయిన సంగతి. అందుచేతనే నేను అనడం, నిఖల్ పుట్టుకదగ్గిరనుంచీ ‘స్కూల్ బోయ్’ అని. అయితే ఉన్నది ఒక్కటి—ఎటువంటిమాయామర్మమూ లేదు అతనిలో. అతను అవాస్తవమంత్రం నేర్చుకున్నాడు, వాస్తవమనే సర్వకాటువల్ల చచ్చినా వాస్తవాన్ని నమ్మనంటాడు. చచ్చిన చిక్కు ఏమిటంటే, చావుకూడా ఇటువంటివాళ్లకు తగిన ప్రమాణం కాదు, “అపైన మరి లేదూ?” అంటుంటారు, కళ్లుమూసుకొని ఉండే.

చాలా కాలంనుంచి నాకు ఒకఉద్దేశం ఉన్నది. అదిగాని ఆచరణలో పెట్టగలిగితే మనం చూస్తూఉండగానే దేశమంతటా నిప్పుంటుకుంటుంది. దేశం ఒకమూర్తిరూపంగా కళ్ల ఎదుట కనబడనంతనేపు మనపాళ్లకు మెలకువరాదు. దేశము ఒక దేవి ప్రతిమలాగు వాళ్లకు అగపడాలి. నాన్నేహీతులకు ఆమాట తక్కిమని నచ్చింది, “ఒక మూర్తిని కల్పించాలి” అన్నారు. కల్పించిన ప్రతిమలు ప్రజలకు అంగీకారంగాఉండవు ; వాళ్లు ఇబ్బడు పూజచేస్తూ ఉన్న వాటిలో ఏదోఒకదానిని మనము ఉపయోగించుకోవాలి. మనదేశంలో పూజమార్గం లోతైన పునాదులుగలమార్గం. ఆదారి వెంటదే ధడిపిస్తూ మనదేశస్థులభక్తిని దేశమాతవైపు లాగాలి.

ఈ విషయంగురించి నిఖిల్ తో నాకు కొన్నాళ్లకిందట పెద్దవాదన అయింది. “సత్యం అని నమ్మే కార్యంలోకి శ్రమను రానివ్వకూడదు” అని నిఖిల్ అన్నాడు.

“మిష్టాన్న మితరే జనాః”, అని నేను అన్నాను. మోహం లేనిదే పామరులకు జరగదు—ఈ పృథ్విలో ముప్పాలికభాగం పామరులుకదా! మోహాన్ని నిలబెట్టిఉంచడం నిమిత్తమే ప్రతిదేశంలోనూ మనుష్యుడు దేవతలను సృజిస్తున్నాడు—ఆపాటిలేలుసును, మనుష్యుడికి తనసంగతి.”

“మోహం పోగొట్టడానికి దేవత, నిలబెట్టడానికి అప-దేవత” అని నిఖిల్ అన్నాడు.

“సరే ఒప్పుకున్నాను, మాకు కావలసినది అపదేవతే. లేకపోతే మా పని నడవదు. కాని ఒక గొప్పదుఃఖికరమైనసంగతి ఏమిటంటే, మనదేశంనిండా కావలసినంతమంది దేవతలున్నారు, వాళ్లకు కడుపు నిండా పెడుతున్నాము, గాని వాళ్లవల్ల కని-రాబట్టుకోలేకుండా ఉన్నాము. దానికి ఉదాహరణంగా చెపు-తాను వినండి—బ్రాహ్మణులు భూదేవతలని అంటున్నాము; వాళ్లపాదధూళి నెత్తిని రాసుకుంటున్నాము; వాళ్లకు సమ-ర్పించిన దక్షిణాలకు లెక్కలేదు. అయినా ఇంతకష్టపడి తయారు చేసినవస్తువును వృథాగా పోనిస్తున్నాము. ఎటువంటిపనీ వాళ్ల-వల్ల రాబట్టుకోలేదు. వాళ్లకు చేతనైనంత వాళ్ల చేత చేయించి-నట్టే మనకు ఇప్పుడు అసాధ్యమైనపనులు ఎన్నో సాధ్యమై ఉండును. ప్రపంచంలో ఒకదళం ఉన్నది, ఆదళంలోఉన్న మను-

మ్యల సంఖ్య చాలా ఎక్కువ, వాళ్లు ఎప్పుడూ భూమిట్టంతో సమానంగా ఉంటారు. వీపుమీదనో లేక నెత్తిమీదనో వాళ్లకు ఇతరుల పాదధూళి నియమం ప్రకారం ప్రాప్తం అవుతుంటేనేగాని వాళ్లు ఎటువంటిపనీ చేయలేరు. ఇటువంటి వాళ్లను వినియోగించడానికి తగిన ఒకగొప్పశక్తి ఉన్నది మోహంలో. వాళ్లను మన అస్త్రశాలల్లో వాడిచేస్తూ ఇన్నాళ్లు ఉంచాము. చివరకు, ఇన్నాళ్లకు ఆ అస్త్రాలతో మనం పనిచేయవలసినరోజు వచ్చింది, వాటిని ఇప్పుడు ఒకమూల పారేసి కూర్చోగలమా ?

కాని ఇటువంటివన్నీ నిఖిల్కి బోధపడేటట్టు చెప్పడం చాలాకష్టం. నిజం నిజం అంటూ అతని మనస్సులో కేవలం ఒకటి భ్రమలాగు కూర్చున్నది. నిజంఅంటూ ఏదోఒకటి ఉన్నదని అతని నమ్మకం. ఎక్కడైతే మిథ్య నిజముగా ఉన్నదో అక్కడ మిథ్యే నిజము అని నేను అతనికి ఎన్నోసార్లు చెప్పాను. ఇది తెలుసుకొనే, మనదేశంలో అజ్ఞానులకు ఎటువంటిసంకోచమూ లేకుండా చెపుతున్నారు మిథ్యే సత్యము అని. ఆ మిథ్యనుండి వాళ్లను విడిపించడం వాళ్లను సత్యశ్రద్ధలుగా చేయడమే. దేశమాతయొక్క ప్రతిమను సత్యమని పూజించేవాళ్లకు అది నిజంగా సత్యమయి వ్యవహరిస్తుంది. మన నైజమూ మన సంస్కారాలూ ఎటువంటివి అనగా—మనకు దేశంఅంటే ఒకంతట భక్తి పుట్టదుగాని దేశమాతప్రతిమ కనబడేసరికి భక్తిపుట్టిపోతుంది. ఇది తెలిసి

ఉన్నతరవాత . దేశకార్యం నడిపించదలచుకున్నవాళ్లు దేశ కార్యంలో ఉన్నంతసేపూ ఈమాట మనస్సులో పెట్టుకొనే ఉంటారు.

అలా అనేసరికి నిఖల్ ఉద్రేకుడయిపోయి అన్నాడు—
“సత్యంకోసం తగిన సాధనచేసే శక్తి మీరు పోగొట్టుకున్నారు ; గొప్పఫలం వదైనాటకటి ఆకాశంమీదినుండి హఠాత్తుగా పడిపోతే తీసుకుందామని మీకోరిక. దేశంకోసం చేయవలసిన పని ఎన్నో సంవత్సరాలనుండి నూనేసి ఇప్పుడు దేశాన్ని దేవుడుగా చేసి కొల్చి వరంపొందుదామని చేతులు చాచుకు కూర్చున్నారు.”

“అసాధ్యసాధన చేయాలి, అందుచేతనే దేశాన్ని దేవత చేయడం అవసరమయింది,” అని నేను అన్నాను.

“అనగా, సాధ్యమయినది చేయడానికి మీమనస్సు పోదు. ఇప్పుడు ఉండేదంతా ఈలాగే ఉండాలి, గాని నమ్మశక్యంకాని ఫలంమాత్రం మీకు దొరికిపోవాలి!” అని నిఖల్ అన్నాడు.

దానికి నేను జబాబు చెప్పాను—“నిఖల్, నువ్వు చెప్పేదంతా ఉత్తరదేశం. అటువంటి ఉపదేశం చిన్నప్పుడు అవసరం కావచ్చునుగాని పిల్లడికి పట్టవచ్చిన తరవాత అటువంటి వాటి ప్రయోజనం లేదు. ఇప్పుడు నాలుగువైపులా కుండుతూ ఉండే శుంటుక తగిన కృషి మేము ఎన్నడూ కలలోనైనా

చేయలేదు. ఈసంగతి ఊహవల్ల తెలుసుకో అక్కరలేదు మా కళ్లముందర జరుగుతూఉంది. అది దేనివల్ల?—దేశాన్ని దేవతలాగు చూడగలుగుతున్నాము గనుకనే. దేశానికి ఒక స్వరూపం ఇచ్చి అది శాశ్వతంగా మన మనస్సులలో ఉండేటట్లు చేయడమే ఈకాలపువాళ్ల ప్రతిభ. ప్రతిభ చేసేపని తరగ్గం కాదు, సృష్టి. ఇప్పుడు దేశంయొక్క హృదయంలో ఉన్నదానికి రూపం ఇస్తాము. “దేవి నాకు కలలో కనబడి మనమందరమూ ఆమెను పూజ చేయవలెను అని కోరిందని, ఇంటంటికి వెళ్లి నేను ప్రతివాళ్లతో చెబుతాను. బ్రాహ్మలద్గిరికి వెళ్లి, ‘మీరు దేవి పూజారులు, దేవిపూజ ఆగిపోబట్టే మీరు రోజురోజుకీ అధోగతి పాలవుతున్నారు’ అని చెబుతాను. నేను చెప్పేది అబద్ధమని నువ్వు అంటావు కాబోలు. కాని, అది అబద్ధంకాదు. నా నోటివెంట ఈ మాట విందామని మనదేశస్థులు కోటాన-కోట్లు కనిపెట్టుకొని కూర్చున్నారు; అటువంటప్పుడు నేను చెప్పేది అబద్ధము ఏలాగవుతుంది? అదిసత్యము. నేను విన్నవాణిని ప్రచారంచేయడం ప్రారంభించానంటే దాని ఫలం ఎంత అశ్వర్యమయినదో నీకే తెలుస్తుంది.”

“అంతదాకా బ్రతికి ఉండాలి కదా! ఇంతకూ మీరు దేశంచేతిలోపెట్టే ఫలంకాక ఆ వైఫలం ఒకటి ఇంకా ఉంది కదా! అది బహుశా ఇహలోకంలో మనకు కనబడదు,”

“నాకు కావలసినది ఈనాడు నాచేతికి దొరికిన ఫలము. ఆఫలమే నాది” అని అన్నాను నేను.

“నాకు కావలసినది ఈవారేది కాదు, లేపటిది. అదే అందరికీ లాభించేది,” అన్నాడు అతను.

నిజమేమిటంటే, కల్వనశక్తి ఒక్కటే బంగారీవాడికుండే అస్త్రీ. అందరికివలెనే నిఖిల్ కుకూడా అది ఉండవచ్చును, గాని ఎక్కడనుంచో పైనుంచి న్యాయబుద్ధి ఒకటివచ్చి ఒక మహా వృతంలాగు అతనిమీద శాఖలూ కొమ్మలూ అల్లి నాశనం చేసేయడానికి సిద్ధంగా ఉంది. భారతవర్షంలో జగద్ధాత్రి-పూజా, దుర్గపూజా స్థాపించినది బంగారీవాడే, దానివల్లనే అద్భుతమైన తనశక్తిని అందరికీ వెల్లడిచేస్తున్నాడు. ఆ దేవి నిజంగా రాజకీయ సంబంధమైనదేవి, “పాలిటికల్ గాడెస్” అని నానమ్మకము. మహావృద్ధియ ప్రభుత్వం రోజులలో బంగారీ వాళ్లు దేశశక్తిని వేడుకున్నారు, శత్రుజయం కోసమని వరం ఇవ్వవలసింది అని. ఈ ఇద్దరు దేవులూ ఆ శక్తియొక్క వేరు వేరు స్వరూపాలే. ఆదర్శానికి, సాధనకూ తగినరూపం భారత వర్షంలో బంగారీలుకాక ఇంకెవరైనా ఇవ్వగలిగారా ?

కల్వన చేయగలిగిన దివ్యచతువు నిఖిల్ కి లేనేలేదు, ఆ కన్ను గుడ్డి అయిపోయింది. అందుచేతనే అతిసునాయాసంగా అనగలిగాడు—“మహావృద్ధియ రాజ్యం రోజులలో మహారాష్ట్రలూ, నీకులూ, కత్తి చేతపుచ్చుకొని ఫలం కోరారు, మనము కత్తి మనదేవిచేతిలో పెట్టి, మంత్రాలు చదువుతూ, ఫలం కోరుతున్నాము. అయితే దేశం దేవికాదు, అందుచేత మనకు దొరికిన ఫలం బలివేసిన మేకలూ, గేదెలూ. ధర్మమార్గం

విడువకుండా ఎప్పుడు దేశనేవ చేయడం ప్రారంభిస్తామో అప్పుడే మన దేశంకంటే గొప్పదైనదేవి మనకు సత్యమయిన ఫలాన్ని ఇస్తుంది, ఆమే నిజమైన దేవత.

అయితే వచ్చిన చిక్కు ఏమిటంటే, నిఖల్ ఆడేమాటలు కాగితముమీద చదవడానికి అతిథింపుగా ఉంటాయి; నా మాటలు కాగితంమీద వ్రాయవలసినవి కావు, ఘంటం పుచ్చుకొని దేశంయొక్క హృదయం చీల్చి దానిలో వ్రాయవలసినవి. పండితుడు కృషితత్వంగురించి పుస్తకం వ్రాసి సీరాతో అచ్చువేయిస్తాడు, గాని వ్యవసాయదారుడు తన కోరికను తెలియజేసే మార్గంమాత్రం అదికాదు; వాడు నాగలి నక్కుతో భూమిమధ్యను నాటుతాడు తనకోరికను.

విమల నాకు కనబడగానే నేను అన్నాను, “ఏదేవిని ఆరాధిద్దామని అనాదీనుండి ఈ పుణ్యమీద మనము జన్మ గ్రహణంచేస్తున్నామో, అదేవి సాక్షాత్తు మనకల్ల కగపడకపోతే మనము ఆమెను నమ్మగలిగామా? మీ దర్శనం నాకు దొరకక పోయిఉంటే దేశంఅంతా ఒక్కమూర్తిలో కనబడకపోను. ఈ మాట మీతో నేను అనేకసార్లు చెప్పాను, మీరు బోధపరుచుకున్నారో లేదో చెప్పలేను. దేవతలు స్వర్గలోకంలో కంటికి అగపడరు, మర్త్యలోకంలోనే కల్లకు కనబడతారు— ఈ సంగతి బోధపరచడం చాలా కష్టం.”

విమల అదొకచిత్రంగా, నావైపు చూస్తూ, “నువ్వు అనేదంతా నాకు బాగా బోధపడ్డది,” అని అన్నదీ—“మీరు”.

అనడానికి బదులుగా “నువ్వు” అని విమల అనడం ఇదే మొదటిసారి.

నేను అన్నాను—“కృష్ణుడు అర్జునుని కంటికి మామూలు పారథిలాగే కనబడేవాడు; అటువంటికృష్ణునికి ఒకవిరాటురూపం ఉండెను. ఆ విశ్వరూపం ఒకనాడు అర్జునునికికూడా కనబడ్డది, అప్పుడే, అతని నిండుస్వరూపం అర్జునునికి కనబడ్డదన్నమాట. నీ విశ్వరూపం మన దేశం. అందులో నీవు నాకు కనబడ్డావు. గంగా బ్రహ్మపుత్రా నీ మెడలోవేసిన ఏడుపేటల హారము; దూరాన కనబడతున్న నీలజలధారల ఒడ్డునున్న వనరేఖ కాటుక రాసిన నీ కనురెప్పలు; పచ్చని వరిచేలలో ఎండా నీడా పడుతూ ఉన్నప్పుడు, నువ్వు కట్టుకుండే డోరియాచీర గాబోలు గాలికి కొట్టుకుంటున్నది అవిపిస్తుంది; నడివేరవి మథ్యాన్న మప్పుడు ఆకాశము, నాలుక చాచుకొని యూకొడుతూ ఎడారిలో పడుకొనిఉన్న సింహంలాగు, ఉంటుంది—అందులో కూరమైన నీ లేజస్సు నాకు కనబడ్డది. దేవి తన రూపాన్ని ఈ విధంగా తన భక్తుడికి కనపరిచినందుకు తప్పకుండా ఆ దేవి పూజ మన దేశమంతటా వ్యాపింపజేస్తాను. దానివల్ల మన దేశస్థులకు ఒక కొత్తజన్మ కలుగుతుంది. నీ మూర్తినే ప్రతి మందిరంలో ప్రతిష్ఠ చేస్తాను. కాని ఆ మాట అందరూ బాగా బోధపరుచుకొను. గనుక దేశంలోఉండే యావన్నందినీ పిలిచి దేవిమూర్తిని నాచేతితో నేనే చేసి ఎవరిమనస్సులోనూ ఎటువంటిసందేహమూ ఇకముందు లేకుండా ఉండేటట్టు పూజ

చేయాలని నేను సంకల్పించుకున్నాను. నువ్వు ఆ వరం నాకు ఇయ్యి, ఆశక్తి నాకు దయచేయి.”

విమలకల్లు మూసుకుపోయినాయి. కూర్చున్నచోట ఆలాగే ఉండిపోయింది, రాలిపోతూ అనిపించింది. నేను మరి ఒక్కమాట అనిఉంటే ఆమెకు మరి ఒంటిమీద తెలివి ఉండక పోను. కొంచెంసేపు అయినతరవాత కల్లువిప్పి అన్నది— “ప్రళయమార్గంలో వెళుతూఉన్న పథికుడవు నువ్వు, నువ్వు ఆలాగు నీ దారిని వెళుతూఉంటే నిన్ను అడ్డుపెట్టడము ఎవరి- తరము? నీ ఇచ్చావేగాన్ని ఎవరూ ఆపలేరు, నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తూఉంది. రాజులు నీదగ్గిరికి వచ్చి వాళ్ల రాజదండం నీఎదుట పడేస్తారు. ధనికులు వాళ్ల కొట్టు విప్పి నీముందర డబ్బురాసులు పోసేస్తారు. ఏమీలేనివాళ్లుకూడా వచ్చి నీముందర ప్రాణాలను సమర్పించి వాటిని అంగీకరించమని అడుగుకుంటారు. ఇది మంచి ఇది చెడ్డా అనే విచక్షణ మరి ఉండదు, అంతా కొట్టుకుపోతుంది. నువ్వు నారాజువు, నా దేవతవు, నా లో నీకు ఏమికనబడ్డదో నాకు తెలియదు గాని నా హృదయపద్మంమీద కూర్చున్న నీ విశ్వరూపమాత్రం నాకు కనబడ్డది. దానిఎదుట నేను ఎక్కడ! మహాప్రళయం, ఏమిటి దాని మహాశక్తి! అది నన్ను పూర్తిగా నాశనం చేసేవరకూ నాకు బ్రతుకులేదు. నేను మరి సహించలేను, నాగుండె బద్దలయిపోతూఉంది.”

ఆలాగు మాట్లాడుతూ కుర్చీమీదనుంచి గచ్చుమీద

చదివోయి నాకాళ్లు పట్టుకున్నది. అటువైని ఏడుపు, వెక్కి వెక్కి ఏడుపు.

హిప్పోటిక్స్ అంటే అదీ! ఆ శక్తి పృథ్విని జయించే శక్తి. ఎటువంటి ఉపాయమూ లేదు, ఎటువంటి ఉపకరణాలూ లేవు, కేవలము ఒక సమైక్యతానాస్త్రము. సత్యమేవ జయతి అని అన్నది ఎవరు? జయం మోహానిది. బంగారీలు అది గ్రహించే దశభుజములదేని పూజను మన దేశములోకి తీసుకువచ్చారు; సింహవాహినీయొక్క మూర్తిని కనిపెట్టినది బంగారీలే. ఆ బంగారీలే ఇప్పుడు ఇంకొకమూర్తిని స్థాపిస్తారు; ప్రపంచాన్ని కేవలం సమైక్యతానాస్త్రము జయిస్తారు—వందేమాతరం!

చెయ్యి పట్టుకొని మెల్లిగా లేవనెత్తి విమలను కుర్చీమీద కూర్చోపెట్టాను. ఆవేశము తగ్గిపోకముందే ఆమెతో అన్నాను, “మన దేశములో తల్లిపూజ స్థాపించేభారం ఆమె నామీద వేసింది, గాని నేను గర్హితును.”

విమలముఖం అప్పటికి ఇంకా ఎర్రగాఉన్నది; కళ్లనిండా నీరు; గద్గదస్వరంతో అనడం ప్రారంభించింది—“నీవా గర్హితు! ఎవనివద్ద ఏమిఉన్నా అదిఅంతా నీదే. నాదగ్గర పెట్టెడు ఆభరణాలు ఉండి ఏమిప్రయోజనము? నాదగ్గరఉండే బంగారమూ, మణిమాణికళ్యాణాలూ, అన్నీ తీసుకో నీ పూజకు, నాకు అవి ఏమీ అవసరము లేదు.”

విమల ఇంతకుముందుకూడా ఒకమారు తన నగలు తీసుకోమని సాతో అన్నది. ఎటువంటి పనిఅయినా వెనక-

తీయవలసినవాడను కాను నేను. ఇదిమాత్రం చాలాకష్టం అనిపించింది. కారణం ఏమిటి అని అలోచించి చూచాను. సనాతనంనుంచి స్త్రీకి ఆభరణాలు ఇచ్చే అధికారం వురుషునిది. అటువంటిది, అడవానిదగ్గర ఆభరణాలు వుచ్చుకోవడంవల్ల మొగవాడి పోరుపోనికి హాని కలగకమానదు.

కాని ఇటువంటివాటిలో కొంతవరకు తనను తాను మరిచిపోతూ ఉండాలి. వుచ్చుకుంటూ ఉన్నది నేను కాదు. చేస్తూఉన్నది తల్లిపూజ, అంతా ఆ పూజలోకి వెలిపాతుంది. చాలా గొప్పగా పూజ జరిగించాలి, “ఇంత వైభవంగా ఏపూజా మనదేశంలో ఇంతకుముందు జరగలేదు,” అని అందరూ అనాలి. నవయుగచరిత్ర హృదయముమధ్యను ఈపూజను ప్రతిష్ఠించాలి. ఇది నా దేశానికి నేను ఇచ్చిన దానం. నా దానాలన్నిటిలో ఉత్కృష్టమయిన దానం కావలెను ఆ పూజ. పామరులు దేవతలను ఆరాధిస్తారు, సందీప్ దేవతలను సృష్టిచేస్తాడు.

ఇవన్నీ పెద్దమాటలు. ఇప్పుడు చిన్నవాటిలోకి దిగాలి. ప్రస్తుతము కనీసం మూడువేలు ఉంటేనే గాని జరగనేజరగదు, అయిదువేలు ఉంటే బాగా సరిపాతుంది. కాని ఇంతగొప్ప ఉద్దీపనలోనుంచి వస్తూనే రూపాయిలమాట ఎత్తడం ఏలాగు ? కాని మరి వేళలేదు ఆలస్యం చేయకూడదు.

సంకోచాన్ని దిగతొక్కి అన్నాను, “మూ ఖజానాపెట్టెలు ఖాళీ అయిపోయినాయి రాణీ, పనిఅంతా నిలిచిపోడానికి సిద్ధంగా ఉంది.”

విమలఘుఖం వాడిపోయింది. యాభైవేలూ నేను ఇప్పుడే ఇమ్మంటున్నానని గాబోలు అనుకుంటున్నది! ఆ భయం ఒక పెద్దరాయిఅయి గుండెమీద కూర్చున్నది; రాత్రిఅంతా ఆలోచించినా ఏదారి కానరాలేదు గాబోలు. తన మనస్సులో ఉన్న ప్రేమను పూజద్వారా వెల్లడిచేయడానికి తగిన ఉపాయము ఏదీ చేతికి దొరకలేదు, తన హృదయాన్ని నా పాదాల జగ్గిర సమర్పిద్దామంటే అదీ చేయలేకుండాఉన్నది. అందుచేత నాకు ఇవ్వబోయే రూపాయిల మొత్తము బాగా పెద్దదిచేసి, పైకి రాలేక తనలోపున కొట్టుకుపోతున్న ప్రేమకు ఆ రూపాయిలే ఒక ప్రతిమూర్తిగాని చేయాలని కోరుతున్నది. కాని దారిఏదీ కనబడడంలేదు, ఊపిరి అందక బాధపడుతూఉన్నది. ఆమె పడుతూఉన్న బాధ వచ్చి నాకు తగులుతున్నది. ఇక ఆమె పూర్తిగా నాదేను; వేళ్లతో సహా పీకేబాధ నాకు మరి కలగదు; ఇకముందు అతిజాగ్రత్తతో చూచుకోవాలి, అతిముద్దుతో పెంచాలి.

నేను అన్నాను—“ఇప్పుడు ఆ యాభైవేలు అంత అవసరంకాదు రాణీ. లెక్కవేసి చూచాను, ఐదువేలు చాలు ననుకుంటాను. ఐదువేలేమిటి, ఆఖరుకు మూడు వేలైనా చాలును.”

అనేసరికి విమల మనస్సున ఉండే బాధ హఠాత్తుగా తగ్గిపోయి పాటపాడుతున్న డా అన్నంత ఉల్లాసంతో, “రెచ్చిస్తాను, అయిదువేలరూపాయిలు రెచ్చిస్తాను,” అన్నది.

పూర్వం రాధ పాడిన పాట జ్ఞాపకంవచ్చింది నాకు—
 మూడు లోకాలలో వెతికినా దొరకని పువ్వు కొప్పులో
 పెట్టుకొని ప్రియునిదగ్గరికి రావలెనని రాధ కోరిక—అయిదు
 వేల రూపాయిలు తెచ్చి ఇద్దామని విమలకోరిక. రెండిటిదీ
 ఒకటే స్వరం, రెండూ ఒకటే పాట, మాటలుమాత్రం వేరు.
 పిల్లనగ్రోవి గొట్టం సన్నం గనుక అటువంటిస్వరం, అటువంటి
 పాట. అత్యాశ ఆ పిల్లనగ్రోవిమీద కాలువేసి కుచ్చినట్టయితే
 పిల్లనగ్రోవి పిప్పిఅయిపోయి ఉండును, పాట మరి వినబడక
 పోను. దానికి బదులుగా, “ఎందుకు, నీకు అన్నిరూపాయిలు
 అవసర మేమివచ్చింది? నేను ఆడదానను కదా, అంతమొత్తం
 నాకు ఎక్కడ దొరుకుతుంది?”—ఇటువంటి నానారకాల
 మాటలూ వచ్చిఉండును ఆపాటలో; అది రాధపాటతో
 ఎంతమాత్రం కలియకపోను. అందుచేతనే నేను అటున్నాను
 —మోహమే వాస్తవం, అదే ఆ పిల్లనగ్రోవి; మోహంపోతే
 మిగిలినది ఆ విరిగిన పిల్లనగ్రోవి గొట్టం. అది అతినిర్మలమైన
 శూన్యం. సంపూర్ణమయిన శూన్యం నిఖిల్కి ఇప్పుడు దొరికింది,
 ఆ సంగతి అతని ముఖంమీదనే కనబడుతున్నది, చూడడానికి
 నాలాంటివాడికికూడా బాధ కలుగుతున్నది. ఐనప్పటికీ
 సత్యమే కావాలి అని నిఖిల్కు బడాయి. ఇవతల నాబడాయి.
 ఏమిటీఅంటే, చేతనయినంతవరకు మోహాన్ని నాచేతిలోనుంచి
 జారిపోనివ్వను అని. “యాదృశీ భావనా యస్యే సిద్ధి ర్భవతి
 తాదృశీ,” ఎటువంటి వాళ్లకు అటువంటిది ‘దోహతు’

ఉంటుంది, మూలుగులవల్ల ఏమిప్రయోజనం ?

విమల మనస్సును ఆ మీదిప్రదేశంలోనే ఎగురుతూ ఉంచుదామనే ఉద్దేశంతో అయిదువేల రూపాయలమాట నాలుగు మాటలతో పూర్తిచేసి తిరిగి మహిషాసుర మర్దనీ పూజ విషయమయి మాటలు ప్రారంభించాను—పూజ ఎప్పుడు చేయడం? ఎక్కడ చేయడం? నిఖిల్ ఎట్టేటు గ్రామం రుయిమా రేలో మార్గశిర మాసంలో హోనేన్ గాడీమేళా అని ఒక పెద్ద జాతర ఆవుతుంది. అక్కడకు లక్షలకొలది ప్రజ వస్తారు. అక్కడ ఆపూజ జరిగేటట్టు గాని మనం ప్రయత్నంచేస్తే చాలా బాగా ఉంటుంది.' విమలకు ఉత్సాహం పుట్టింది. ఇది విదేశీ బట్టలు తగలబెట్టడం కాదు, ఇళ్లు తగలబెట్టడం కాదు, అందుచేత నిఖిల్ కు ఎటువంటి అభ్యంతరమూ ఉండదు అని అనుకున్నది. నాలోపున నేను నవ్వుకున్నాను— తొమ్మిది సంవత్సరాలు రాత్రింబగళ్లు ఒక్కదగ్గర ఉన్న వాళ్లకుకూడా ఒకరిసంగతి ఒకరికి తెలియదు కదా! వాళ్లకు తెలిసేది కేవలం ఇంటిసంసారం సంగతులే; పైవ్యవహారం ఒక్కటి ఇంట్లోకి ఎప్పుడైతే నా దూరిందా, ఎటువంటిదన్నూ వాళ్లకు మరి దొరకదు. బయటనున్న ప్రపంచానికీ ఇంట్లోనున్న దానికీ సంపూర్ణమయిన కలయిక ఉన్నదనే వాళ్ల నమ్మకము; తొమ్మిది సంవత్సరాలూ బయటకు రాకుండా ఇంట్లోనే కూర్చోడంవల్ల వచ్చిన లాభం ఇదీ. ఎన్నడూ కలియనివి ఒక్కమాటు ఎక్కడయినా కలియ-గలవ్వా? ఈ సంగతి ఇప్పుడు బోధపడుచుకొనవలసి వచ్చింది.

పోనీ పొరపాటుపడ్డవాళ్లు దెబ్బలు తినితిని వాళ్ల తప్పు వాళ్లే తెలుసుకోనీ, దానిగురించి నేను దుఃఖించ నవసరంలేదు.

విమలను ఈ ఉద్దీపనలో ఉంచి ఆ బెలూన్ ను చాలా-
నేపు ఎగిరిస్తూఉంచడం సాధ్యంకానివని. కనుక ప్రస్తుతం జరగ-
వలసిన పని చేతనయినంత త్వరలో, చేయించేయాలి. విమల
కుర్చీమీదనుంచి లేచి తలుపుదాకా వెళ్లేసరికి, మనస్సులో
ఏమీలేకుండా ఏదో అడిగినట్టుగా, అడిగాను, “రాణీ,
అయితే రూపాయిలు ఎప్పుడు—”

“నెలాఖరున కొత్తనెల ఖర్చులకని రూపాయిలు
వసాయి—”

“అంత ఆలస్యం అయితే లాభం లేదు.”

“ఎప్పుడు కావాలి అయితే?”

“రేపే!”

“సరే, రేపే తెచ్చిస్తాను ఆలా అయితే.”

నిఖిల్ కథ

పత్రికలలో నామీద వ్రాత ఆరంభం అయింది. నన్ను వెక్కిరిస్తూ బొమ్మలూ, పద్యాలు, త్వరలో ప్రకటించే ప్రయత్నం జరుగుతున్నదని కూడా విన్నాను. హాస్యరసప్రవాహం పొడచూపుతున్నది. అనృతధారలుకూడా ఆ ప్రవాహంలో పడతాయి. ఇదంతా చూడగానే మనదేశస్థుల బంట్రోతులకరింపు వుడుతుంది. ఆ బురద వసంతకొట్టే పిచ్చారీలు తమచేతులలోనే ఉన్నవని వాళ్లు బాగా ఎరుగుదురు. నాలాంటి పెద్ద మనిషి ఎవడైనా తెల్లబట్టలు వేసుకొని బట్టలు బురదకాకుండా రోడ్డుపక్కనుంచి మెల్లిగా వెళిపోదామంటే వీలయిన పనా ?

నా తాలూకాలో చిన్నాపెద్దా అనక ప్రతివానికి స్వదేశీమీద చాలా అభిమానంగా ఉన్నదిగాని నాభయంవల్ల ఎవరూ ఏమీ చేయలేకుండాఉన్నారు అని కూడా వ్రాశారు. ఎవడైనా సాహసుడు, ఒకడూ అరా, స్వదేశీ వస్తువులు వాడుకచేసేవాడు ఉన్నట్టయితే వాడిమీద నా జమీదార్ గిరి చూపించి వాణ్ణి నానా బాధలూ పెడుతున్నానట. పోలీసు వాళ్లకూ నాకూ లోలోపున ఏదో సంబంధము ఉన్నదట. మేజస్ట్రేటుగారికి నాకూ రహస్యంగా ఉత్తరాలు జరుగుతున్నవట. పితౄర్జితంగా నాకువచ్చిన బిరుదుకు స్వార్జితమయినవి కొన్ని కలశడానికి నేను చేస్తూఉన్న ప్రయత్నం వృథా కాదు

అని వార్తాపత్రికలవాళ్లు రహస్యం కనుక్కోగలిగారట. నా పేరు స్పష్టంగా చెప్పలేదు గాని వ్రాసినదంతా ఎవరిమీదనో చదివేవాళ్లకు ఎటువంటి సందేహమూ ఉండదు.

అటుపక్క, మాతృవత్సలుడు హరిశ్ కుండుగారి గుణాలను స్తోత్రంచేస్తూ ఉత్తరాలమీదఉత్తరాలు పడుతూఉన్నవి పత్రికలలో. ఇటువంటి దేశసేవకులు మరికొంతమంది మనలో ఉన్నట్టుయితే మన వందేమాతరంతో కలిపి మ్యాంఛెస్టరు ప్యాక్షరీల చిమ్నీలు చావుబాకాలు ఈపాటికి ఉడుతూ ఉండును అనికూడా వ్రాశారు. సీమఉప్పు తమతాలూకాలలోకి దిగుమతి కానిచ్చే ఏకజమీదారుల ఖజానాలు తగలబెట్టేశారో ఆ వివరమంతా తెలియజేస్తూ ఎర్రసిరాతో వ్రాసినఉత్తరం ఒకటి నాకు వచ్చింది. అగ్నిదేవుడు ఈ దేశము పావనం చేయడమనేపనిలోనే కూర్చుంటాడట. తల్లికి నిజమైన సంతానముకానివాళ్లు తల్లి ఒళ్లోనుంచి దిగేటట్టు చేయాలట, దానికి తగిన ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నవట— “ఇట్లు, తల్లి ఒడిలోని అధములలో అధముడు, అంబికా చరణ గుప్త” అని దొంగ సంతకము.

నాకు తెలుసును, ఇదంతా ఈ చుట్టుపక్కలఉండే స్కూలూ కాలేజీ కుర్రవాళ్ల పని. వాళ్లలో ఇద్దరుముగ్గుర్ని విలిపించి ఆ ఉత్తరం చూపించాను. బి. ఏ. చదువుతున్న కుర్రవాడు అతిగంభీరభావంతో అన్నాడు—“మీ దేశంలో ఒక దళం ఉన్నదట, ఆ దళంలోవాళ్లు స్వదేశీఅంటే చచ్చిపో-

తున్నారు, ఆ స్వదేశీ దేశమంతటా వ్యాపింపజేయడానికి వాళ్లు చేయలేనిపని లేదట, మేమూ, వింటున్నాము.”

“వాళ్ల అన్యాయమూ, జబరుదస్తీలకు మనలో ఒక్కడయినా లోబడవలసివస్తే అది మన దేశానికంతటికీ కలిగిన పరాభవమన్నమాటే,” అని నేను అన్నాను.

“మీరు అనేది నాకేమీ బోధపడడం లేదు,” అన్నాడు హిస్టరీ ఎం. ఏ.

నేను అన్నాను—“దేవతలు మొదలు కనిష్టేబులవరకూ అందరికీ జడిసి జడిసి మనదేశం సగంచచ్చింది. ముక్తి అని పేరు పెట్టి మీరు ఇప్పుడు మరిఒక కొత్తభూతాన్ని తీసుకువచ్చి మీ దుర్మయాలవల్ల మన దేశస్థుల పిరికితనము మరింత అధికంచేసి దానిమీద మీ జయపతాకం స్థాపించవచ్చును, గాని దేశమంటే నిజమైన అభిమానం గలవాడు ఒక్కడైనా మీ భయ-శాసనాన్ని మన్నించడు.”

“రాజ్యశాసనము భయ-శాసనము కానిదేశం ఒక్కటైనా చూపించగలరా?” అన్నాడు హిస్టరీ ఎం. ఏ.

“భయ-శాసనం ప్రతిదేశంలోనూ కొంతవరకు ఉన్నది. దాని విరివినిబట్టే దేశస్థులకుఉన్న స్వాతంత్ర్యం తెలుసుకోవచ్చును. చోరీ, బందిపోటూ, మొదలయినవాటిమీదనే భయ-శాసనం ప్రయోగిస్తూ ఉన్న దేశాలలో ప్రజలు కొంతవరకు స్వాతంత్ర్యం పొందారని అనవచ్చును; ఆ దేశాలలో ముఖ్యులు ఇతరులను తమకు లోబరుచుకుందామని ప్రయత్నం

చేయడంలేదని ఊహించవచ్చును. కాని మనము ఎటువంటి బట్టలు వేసుకోవలెనో, ఏడుకాణములలో కొనవలెనో, ఏమిటి తినవలెనో, ఎవరితో కూర్చోని భోజనంచేయవలెనో — ఇటువంటివన్నీ శాసనానికి భయపడి నిశ్చయించుకోవలసివస్తే మనకు ఎటువంటిస్వేచ్ఛా లేదని ఒప్పుకోవాలి. అప్పుడే మన మనుష్యత్వము పూర్తిగా నాశనము అయిపోయింది అన్నమాట.

“మనుష్యుని స్వేచ్ఛను నాశనం చేసేవనులు మరి ఏదేశంలోనూ, ఏసంఘంలోనూ, జరగలేదా?” అని అడిగాడు హిస్టరీ ఎం. ఏ.

“ఎవరన్నారు జరగలేదని? ఏదేశంలో ఏపరిమాణంలో బానిసవృత్తి జరుగుతున్నదో, దానికి ఆదేశాస్తులు ఎంతవరకు తోడ్పడుతున్నారో, ఆ పరిమాణంలో మనుష్యత్వం వారు నాశనం చేస్తున్నారు.

“అయితే, ఈబానిసవృత్తి మనుష్యధర్మం అన్నమాట. అదే మానుషత్వం,” అన్నాడు ఎం. ఏ.

బి. ఏ. అన్నాడు, “సంఘంబాబు ఈ సంబంధంలో ఇచ్చిన దృష్టాంతం నాకు బాగా నచ్చింది. అదుగో అటు చూడండి ఆ జమీందారు హరిష్ కుండా, ఇటు చూడండి సాన్ కి ఖాంగాలో ఉన్న చక్రవర్తి కుటుంబంవారికి ఇద్దరికీద్దరూ ఒకగిద్దెడు సీమఉప్పయినా దొరకకుండా వాళ్ల వాళ్ల తాలూకాలు ఒకమూలనుంచి ఇంకొకమూలవరకూ క్రమంగా ఉండి-

పించేశారు. ఎందుచేత ? ఎందుచేతనా—వాళ్లు ఎప్పుడూ ఆ-
లాగు జబర్ దస్తీగానే రాజ్యం చేస్తున్నారు. స్వభావసిద్ధంగా
బానిసలయినవాళ్లకు మీదఎక్కి కూర్చోనే అధికారి ఒకడు
లేకపోవడమే అన్నిటికంటే గొప్ప ఆపద !”

ఫేల్డు ఎఫ్. ఏ. అన్నాడు—“నాకు ఒక మంచినంగతి
జ్ఞాపకం ఉంది. చక్రవర్తిగారి తాలూకాలో ఒక కాయస్థుడు
ఉండేవాడు, అతను జమీదారంటే ఏమీ లక్ష్యపెట్టేవాడు
కాదు. తన అధికారంలో ఉన్న ఒక్కసంతలోనూ తన ఇష్టం
వచ్చినట్టు ప్రవర్తిస్తూ ఉండేవాడు. జామీదారు అతనిని దా-
వాలోకి దింపి చివరకు తిండికికూడా లేకుండా చేశాడు.
రెండురోజులు పొయ్యిలో నిప్పులేకపోయేసరికి పెళ్లాం వెండి
వస్తువులు పట్టుకొని బయలుదేరాడు—అవి అమ్ముకొని తినాలి,
అది ఒక్కటే అతనికి మిగిలిన ఆధారము. జమీదారుగారి ఆజ్ఞ
అయింది, డొల్లో ఎవడికీ సాహసం లేదు అవి కొనడానికి. ఎన్నేటూ
మేనేజరు, ‘అయిదురూపాయలకు ఇస్తే నేను కొంటాను,’
అన్నాడు, వాటిఖరీదు ఎంతలేదన్నా ముప్పై రూపాయలకు
తక్కువ ఉండదు. అయిదురూపాయలకు అమ్ముతాడా చస్తాడా!
వేరే ఉపాయం తోచక ఆఖరుకు అమ్మేయడానికి ఒప్పుకొని మేనే
జరు చేతిలో పెట్టాడు వస్తువులమూట. మేనేజరు అది పుచ్చుకొని
ఈ అయిదురూపాయలూ నీ సిస్తుకింద జమకట్టాను పొమ్మ
న్నాడు. ఆమూట వినిచక్రవర్తి జమీదారుని బోయ్ కాట్ *

చేదామని నిశ్చయించుకున్నాము. ఆమాట సందీప్ బాబుతో చెప్పేసరికి ఆయన అన్నాడు—“నిండుప్రాణాలతో ఉన్న ఇటు వంటివాళ్లు నలుగురినీ మీరు అవతలికి వెళ్లగొట్టి శ్మశానం నుంచి శవాలను తీసుకువచ్చి మీ స్వదేశీ సాధిస్తారా ఏమిటి? వీళ్లకే తెలుసును తమకు కావలసినదేదో, తెలుసుకొని సంపాదించుకోడంకూడా వీళ్లే ఎరుగుదురు. ప్రభువులంటే వీళ్లే. తమకు కావలసినది కోరుకోడం చేతకానివాళ్లు కేవలం వీళ్ల ఇష్టప్రకారమే నడుచుకొని తీరుతారు, వీళ్లు చావమంటే చస్తారు.” సందీప్ బాబు, తరవాత, చక్రవర్తిజమీదారును మీతో సరిపోల్చి అన్నాడు—“వాళ్ల తాలూకాలో ఈరోజున డా॥ ఆ॥ అనకుండా ప్రతివాడూ స్వదేశీ అంగీకరించాడు, గాని నిఖిల్ తలకిందుల తపస్సుచేసినా తన తాలూకాలోకి స్వదేశీ తీసుకురా గలడూ?”

“నాకు కావలసినది స్వదేశీకంటే చాలాగొప్పది. అందు చేత స్వదేశీ స్థాపించడం నాలాంటివాడికి చాలా కష్టమయిన చని. నాకు ప్రాణంలేని ఎండుకర్రముక్క అక్కరలేదు; ప్రాణంతో ఉన్న చెట్టు కావాలి. గనుక నేను చేయబూనుకున్న పని చాలాకాలం పడుతుంది,” అని అన్నాను.

హిస్టరీ కుర్తవాడు వేళాకోళంచేస్తూ అన్నాడు—
“మీరు ప్రాణంలేని కర్రా సంపాదించలేరు, బ్రతికిఉన్న చెట్టు సంపాదించలేరు. సందీప్ బాబు అన్నమాట నిజము—సంపాదించడమనగా బలవంతాన లాక్కొని తెచ్చుకోవడము. ఈ

సంగతి మాకు 'స్కూల్లో' చెప్పినదానికి కేవలము విరుద్ధము; గనుక ఇది నేర్పుకోడానికి మాకు చాలాకాలం పట్టింది. నాకళ్లతోనేను చూచాను—హరిష్ కుండూగారి గుమాస్తా గురుచరణభాదురీజమాబందీకి బయలుదేరి జమీదారిగారికి బాకీపడిపోయిన ఒక రయితుదగ్గరికి వచ్చాడు. ఆ రయితు ఒక సాయిబు, అమ్మితే వైసాఅయే వస్తువు ఒక్కటి కనబడలేదు ఆ సాయిబు దగ్గర. ఇంట్లో ఉన్నదంతా ఒక యువతి, తనభార్య. 'నీభార్యను మారుమనువుకు పంపి బాకీ చెల్లించు' అని గుమాస్తా అన్నాడు. మారుమనువుకు ఒప్పుకున్న మొగుడు జతకూడాడు, జమీదారుగారి అప్పు తీరిపోయింది. మీతో ఇప్పుడు చెవుతున్నాను—ఆ భర్త కళ్ల నీళ్లు చూచి నాకు రాత్రిమరి నిద్ర వచ్చింది కాదు. కష్టం అయితే కావచ్చును గాని డబ్బు రాబట్టుకోవలసినదగ్గర బాకీ ఉన్నవాడి భార్యను అమ్మించిఅయినా రాబట్టుకోగలిగినవాడు మనుష్యత్వాన్ని బట్టి చూస్తే నాకంటే గట్టివాడని నేను ఒప్పుకోక తీరదు. నేను ఆలాగు చేయలేను, నా కళ్ల వెంట నీళ్లు వస్తాయి, గనుకనే అన్నీ నాచెయ్యి తప్పించుకొని పారిపోతాయి. మనదేశాన్ని ఎవరైనా రక్షించగలిగితే ఇదుగో ఈ గుమాస్తాలు, ఈ కుండు, ఈ చక్రవర్తి లాంటి వాళ్లే!”

నేను నిర్ఘాంతపోయి అన్నాను—“అలాగైతే మనదేశం ఈ గుమాస్తాలూ, కుండా, చక్రవర్తులు చేతులలోపడకుండా కాపాడడమే నాపని. చూచావూ అబ్బాయి, అస్థిగతమయి-

పోయి మనలోఉన్న బానిసత్వము ఏమాత్రం అవకాశం దొరకినా బయటికి వచ్చేస్తుంది; వచ్చి ఒక భీషణమైన క్రౌర్యముయి అందరినీ వీడిస్తుంది—కోడలుగాఉండి రోజూ మొట్టికాయలుతినడమూ అత్తగారయి అందరికంటే ఎక్కువ కాల్పుకు తినడమూ! ప్రతిదానికీ జడవడమూ, ప్రతిదానికీ లోబడి ఉండడమూ, మీకు అలవాటయిపోయింది. అది ఒక మతమయి మీలో కూర్చున్నది. అందరిలోనూ అటువంటి భయమూ లొంగుబాటూ వుట్టించడమే ఇప్పుడు మీ ధర్మము. నేను చేస్తూ ఉన్న యుద్ధం మిమ్మల్ని పట్టుకున్న బలహీనతతోనూ, మీ దారుణతతోనూ.

నేను చెబుతుండే ఈ మాటలన్నీ మామూలు-మాటలే, సరళస్వభావము గలవాళ్లకు బోధపరుచుకోడానికి ఒక్కనిమిషమైనా పట్టదు. గాని మన బి. ఏ. లూ, ఎం. ఏ. లూ వాటిని నులివేసి అష్టవక్రం చేసేస్తారు—వాళ్లకుండే దేశచరిత్ర-జ్ఞానమంతా నిజాన్ని తారుమారు చేయడానికే గాబోలు ఉపచరిస్తుంది.

ఇవతల, పంచదగ్గర చేరుకున్న మాయఅత్తగారి సంగతి నన్ను బాధిస్తున్నది. అత్తకాదు అని చూపించడము చాలా కష్టము. నిజంగా జరిగిన సంగతికి సాక్షులు అట్టే-మంది ఉండరు—ఒకొక్కప్పుడు ఒక్కసాక్షి లేకపోవచ్చును. కాని ఎన్నడూ జరగని సంగతి విషయంలో మనము ప్రయత్నం చేయగలిగితేమాత్రము కావలసినంతమంది సాక్షులు. నాచు

నాకు ఇల్లు క్రయంచేశాడు, గనుక ఆక్రయం ఏలాగైనా రద్దు చేయిద్దామని వేసిన ఎత్తు ఇది.

నాకు ఉపాయంవదీ తోచక నా బాగాలో ఎక్కడైనా ఒక చిన్న ఇల్లు కట్టించి ఇచ్చేస్తే తీరిపోతుంది అనుకుంటున్నాను, అప్పుడు మాస్టరుగారు వచ్చి అన్నారు—“అన్యాయం చేదామని నిశ్చయించుకుకూర్చున్న వాళ్లదగ్గర ‘మనము ఏమి చేయగలము’ అనుకుంటూ ఊరుకోడం నాతరంకాదు. నేను దానికి తగిన పని చేయాలి, ఆప్రయత్నంలోనే ఉన్నాను.”

“మీరా!” అని అన్నాను ఆశ్చర్యపడుతూ.

“అహ, నేనే!”

ఇదంతా దావాలతో పని. అటువంటివాటిలో మాస్టరు గారు ఏమి చేయగలరో నాకు ఏమీ బోధపడలేదు. రోజూ సాయంకాలం నాదగ్గరికి వచ్చేవేళకు ఆవాళ రాలేదు. కనుక్కుంటే, ట్రంకూ పరుపూ పట్టించుకొని పైకి వెలిపాయి నారని తెలిసింది, తిరిగి వచ్చేసరికి మూడునాలుగురోజులు అవుతుందని మాత్రం చెప్పారట. పాతులను జాగ్రత్తపెడదామని పంచు మామగారిఊరికి వెళ్లిఉంటారు అనుకున్నాను. ఆపని మీద వెళ్లిఉంటేమాత్రం ఆయనది వృథాప్రయత్నం అవుతుంది.

శరత్కాలంలో సాయంత్రంపడుతూ ఉండేసరికి రోజూ ఆకాశాన్ని ఓకతరహా బురదరంగు చేరుతుంటుంది. ఆ సమయంలో మన మనస్సులలోకూడా కొంత కలత వుడుతుంది.

ఈ ప్రపంచంలో అనేకమంది నివాసం ఇటికలతో కట్టిన పక్కా ఇళ్లలో. వాళ్లకు 'బయట'తో ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు; 'బయట' అనేది లేదనుకొనే, వాళ్లు జీవనయాత్ర చేయగలరు. నేను ఆలాగు చేయలేను—నా నివాసస్థానము ఆ బయటనే. నా మనస్సు ఎప్పుడూ ఔట్లకింద బస చేసుకు కూర్చుంటుంది; వాయుదూత నాలుగువైపులనుంచి తీసుకు వస్తున్న సందేశాలను అందుకుంటూ ఉంటుంది; చీకటి వెలుతురూ కలిసి వాయిస్తూఉన్న వీణనాదం తగలగానే నాహృదయంకూడా వాగి పాడుతుంటుంది. పగటిపూట బాగా వెలుతురు ఉన్నంతసేపూ సంసారసంబంధమయిన పనులు తక్కువేనన్న నాలుగు వైపులా కనబడుతుంటాయి; అప్పుడు అవి తప్ప ప్రపంచంలో మరేమీ లేదు అనిపిస్తుంది. ఆకాశాన్ని మెల్లిమెల్లిగా కాంతి తగ్గి, చివరకు స్వర్గద్వారం తలుపులు మూసుకుపోతాయి. సంసారం కొంతసేపు మన కంటికి అగపడకుండా చేయడానికి గాబోలు ప్రపంచంమీదికి సంధ్య వస్తుంది అని అప్పుడు అనిపిస్తుంది. నాలుగువైపులా నిండిఉన్న మహాంధకారాన్ని 'ఆ ఒక్కని'తో నింపవలసిన సమయం ఇది అని జలస్థలాకాశాలు మనకు చేనే ఉపదేశం. పగటివేళ 'అనేకము' ద్వారా వికాసంపొందే స్త్రాణం చీకటి కాగానే 'ఏకము'లో మూసుకుంటుంది—వెలుతురూ చీకటి అనే వాటి అర్థం ఇదే. ఈ నిజము నాకు అక్కరలేదు అని పట్టుపట్టి మనస్సును రాయిచేసుకొని నేను కూర్చోలేను. కనుక, రెండు వేయకుండా

చూస్తూఉన్న ప్రేయసి నల్ల కళ్ల చూపులవలె ఈ పృథ్విని గాఢాంధకారము ఆక్రమించి ఉన్న సమయంలో, నాలో ఉన్న సర్వమూ నాచెవిలో చెపుతూ ఉంటుంది—“పనే మనుష్యుని ఆదీ అంతమూ అని అనుకొంటారు, గాని అది ఎన్నటికీ సత్యం కానేరదు. ఉత్తరబద్ధము. మానవజీవనం యొక్క రహస్యం—సారం—పనీ కాదు, దాసత్వమూ కాదు. దాసత్వం భర్తతోసం కావచ్చును సత్యంతోసము కావచ్చును, అయినా దాసత్వం దాసత్వమే, దానివల్ల జీవనం సార్థకం ఏలాగు కాగలదు?

ఆహా నిఖలేశ్, చీకటిరాత్రిని నక్షత్రాలు చూస్తూ బయట కూర్చోనే వాడవు జ్ఞాపకం ఉన్నదా? చీకటి కాగానే పని అంతా తెముల్చుకొని ఆ అంధకారంలో, ఆ అమృతంలో మునిగిపోయి కూర్చుండేవాడవు జ్ఞాపకం ఉన్నదా? అటువంటి నిన్ను శాశ్వతంగా వదులుకున్నావా ఏమిటి నిఖల్? లెక్కలేని పనులమధ్య నున్నప్పటికీ ఏకాకినని అనుకోవలసిన వాని అవస్థ చాలా కష్టమయినది!

మథ్యాన్నము మెల్లి మెల్లిగా సంధ్యకావస్తున్నది. ఆనాడు నేను చేయవలసినది ఏదీ కనబడలేదు. ఏపనిలోకి మనస్సు పోలేదు. మాస్టరుగారు కూడా ఉల్లోలేరు. శూన్యం భరించలేక నా మనస్సు ఏదైనా దొరికితే ఆసరాచేసుకొని కూర్చుందామని కోరుతున్నది! ఏమీతోచక ఇంట్లోనున్న పూలతోటలోకి వెళ్లాను. చామంతి పువ్వులంటే నాకు చాలా సరదా. అనేక

రంగుల చామంతి మొక్కలు తొట్టెలలో వేసి తోటలో పేర్పించాను. అవన్నీ పూచినప్పుడు పచ్చని సముద్రంలో లేచిన కెరటాలు అంతా పొంగుతో నింపేశాయా అనిపించేది. ఎన్నో రోజులయి ఉంటుంది, అటువైపు వెళ్లి నేనువాటిని చూచి. నా మనస్సులో నేను నవ్వుకొని అన్నాను—“ఓహో, విరహిణి అయిన చామంతి విరహం పోగొట్టడానికి వచ్చినట్టున్నాను!”

నేను పూలతోటలో ప్రవేశించేసరికి బహుళపాద్యమి నాటి చంద్రుడు అప్పుడే ఉదయించి మా గోడమీదనుంచి కనబడుతున్నాడు. ఆ వెన్నెల నా ముఖంమీద పడుతున్నది; గోడ చేరువను బాగా చీకటిగా ఉన్నది; తోటలో పశ్చిమ భాగమంతా అప్పుడే వెన్నెలతో నిండిపోయింది. వెనకనుంచి మెల్లిగా వచ్చి చీకటియొక్క కళ్లు తన చేతులతో మూసి పెంకినవ్వు నవ్వుతున్నాడు చంద్రుడు అని అనిపించింది.

తోటలో ఒకవైపు గ్యాలరీలాగు మెట్లు కట్టించి దాని మీద చామంతి మొక్కల తొట్టెలు వరసలువరసలుగా పేర్పించాను. అటువైపు వెళుతున్నాను, మెట్లఅడుగున ఎవరో కనబడ్డారు—గడ్డిలో చలనం అన్నమాట లేకుండా పడుకొని ఉన్నారు. నాగుండె దబ్బదబ్బమని కొట్టుకోవడం ప్రారంభించింది. నేనూ దగ్గరికి వెళ్లాను, ఆ పడుకున్న వారు అదిరిపడి తొందర తొందరగా లేచి కూర్చున్నారు.

తరవాత ఏమిటి చేయడం! అక్కడనుంచి తిరిగివెళ్ళిపోయేదా లేదా అని ఆలోచిస్తున్నాను, విమలకూడా లోపుకు

వెలిపోనా లేదా అని ఆలోచిస్తున్నది, సందేహంలేదు. కాని అక్కడ నిలబడి ఉండడం ఎంతకష్టమో వెలిపోవడంకూడా అంతకష్టమే! ఏమి చేయాలో నేను ఇంకా నిశ్చయించుకోలేక పోయినాను. విమల లేచి నిలుచొని తలమీదికి చీరకొంగు లాగుకొని ఇంటివైపు వెలిపోతున్నది.

విమల హృదయంలో ఉండే దుర్భరమైన దుఃఖం ఆ రెండునిమిషాలలో రూపంధరించి నాకంటికి కనబడ్డది. నాదుఃఖ మంతా, ఒక్కక్షణంలో కొట్టుకుపోయింది. “విమలా” అని పిలిచాను.

విమల అదిరిపడి నిలుచున్నది. నావైపు తిరగలేదు. నేను ఆమెఎదుటికి వెళ్లాను. నా ముఖంమీద వెన్నెల పడుతున్నది, ఆమెముఖాన నీడ. ఆమె పిడికెళ్లు పట్టి కళ్లు మూసుకొని నిలుచున్నది. అప్పుడు నేను అన్నాను—“విమలా, ఇక్కడ నీకు నాలుగువైపులా అడ్డు, కట్టిపెట్టి నిన్ను ఈ పంజరంలో ఎందుకు ఉంచుతున్నానో నాకే బోధపడకుండాఉంది. ఇందులో ఉన్నట్టయితే నువ్వు కృశించిపోతావు, తప్పదు.”

విమల కళ్లుమూసుకొనే ఉంది, ఒక్కమాటఅయినా అనలేదు.

“నిన్ను కట్టిపెట్టి బలవంతాన ఈలాగు ఉంచడం నా జీవనాన్ని ఒక ఇనపగాలుసుగా చేసుకోవడం. దానిలో ఏమి ముఖం ఉన్నది?” అని నేనే అన్నాను.

— విమల ఒక్క మాట అనలేదు.

“గనుక, ఇదే నీకు విడుదల, నిజంగా నెపుతున్నాను, నామాట నమ్ము. నేను ఏది అయినా కాకపోయినా నీచేతికి సంకల్పమాత్రం కాను,” అని నేను అన్నాను.

ఈలా అంటూ ఇంటివైపు వెలిపోయినాను. ఇది నా బౌద్ధార్యంవల్ల కాదు, బౌద్ధాసీన్యంవల్ల అంతకంటే కాదు; ఒకరి స్వేచ్ఛకు అడ్డుపడినంతనేపు నాకు ఎప్పటికీ ముక్తి దొరకదు అని గ్రహించడంవల్ల. విమలను నామెడలోని హారంగా చేసుకోవడం అనగా నామెడను ఒకభారం వేలగట్టుకోవడం అన్నమాట. అటువంటిది నాకు అక్కరలేదు. నాకు సుఖం లేకపోతే లేకపోనీ, దుఃఖము రావలసి ఉంటే రానీ, గాని నన్ను మాత్రం కట్టిపెట్టి ఉంచవద్దని చేతులుతోడించి ఆ ముక్తిదాయకుని అడుక్కుంటున్నాను. మిథ్యను సత్యంఅనుకోని పట్టుకుకూర్చోడం తన మెడను తానే పిసుకుకోవడం అన్నమాట. అటువంటి ఆత్మహత్యనుండి నన్ను రక్షించమని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ముందు గదిలోకి వచ్చి చూచేసరికి అక్కడ మాస్టరుగారు కూర్చోని ఉన్నారు. నాగుండె ఇంకా కొట్టుకుంటున్నది, గాబరా తగ్గలేదు. ఆయనను చూస్తూనే పలకరించనె నా పలకరించకుండా, “స్వేచ్ఛ—ముక్తి—అన్నిటికంటే గొప్పది, మనిషికి—కాదండీ మాస్టరుగారూ?” అని ప్రారంభించాను. “ముక్తితో సమమయినది ఏదీ లేదు, దాని ముందర ఏదీ ఏనీకీ రాదు.”

నాఉద్దేశం చూచి మాస్టరుగారు ఆశ్చర్యపోయినారు. ఏమీ మాట్లాడలేదు, నా వైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

మల్లానేనే అన్నాను—“పుస్తకాలు చదివినంత మాత్రాన మనకు ఏమీ తెలిసిపోదు. మనలోనున్న కోరికలు బంధాల వంటివి, మననూ కట్టి ఉంచతాయి, ఇతరులనూ కట్టిపెట్టి ఉంచుతాయి అని, శాస్త్రాలలో చదువుతుంటాము. కాని అవి వట్టి మాటలు. వాటివల్ల మనకు ఏమీ బోధపడదు. పక్షిని ఏనాడయితే పంజరంలోనుంచి విడిచిపెట్టేస్తానో అనాడు నిజంగా బోధపడుతుంది—నేను పక్షిని వదలడం కాదు, నన్నే పక్షి వదిలింది అని. నేను దేనిని పంజరంలో కట్టిపెట్టి ఉంచుతానో అదే నన్ను నా ఇచ్చులో కట్టి ఉంచుతుంది—ఆ ఇచ్చా బంధం సంకల్ప బంధంకంటే చాలా బలమైనది. ఈ సంగతి మాత్రంలో కంటలో ఎవరూ బోధపరుచుకోరు, నేను చెప్పాను చూస్తుండండి మాస్టరుగారూ. సంస్కరణ ఇంకెక్కడో కావలసి ఉన్నదని తప్పు అభిప్రాయపడుతున్నారు అందరూ. గాని నిజంగా సంస్కరణ మన ఇచ్చులలోనే కావలసి ఉన్నది.”

“మనము కోరేది మనచేతిలో పడడమే స్వాధీనత పొందడం అని అనుకుంటున్నాము గాని మనము కోరేదానిని మన స్సులోనే త్యాగంచేయడం నిజమైన స్వాధీనత పొందడం,” అని మాస్టరుగారు అన్నారు.

ఇటువంటివన్నీ ఆలాగు మాటలతో చెపుతున్నంతసేపు ఎవరిలోనూ నమ్మకం పుట్టించవు, విన్నవాళ్ళు ఇవన్నీ వట్టిబోడి మాటలు, నిస్సారమైనవి అనుకుంటారు. కాని అనుభవంవల్ల ఛరవ్యవృత్తి తెలిసినా వాటినే అమృతం అని పట్టుకుంటారు. దేవ-

తలు ఈ అమృతాన్ని తాగే అమరులయినారు. 'సౌందర్యం' అనేదానిని చేతిలో పట్టుకుకూర్చున్నంతసేపు అదిమనకు కనబడదు. దానిని చూడవలెనంటే పట్టువదలాలి ముందు. ఈ పృథ్విని జయించినవాడు అలెగ్జాండర్ కాడు, బుద్ధుడు. ఈ సంగతి పొడిమాటలతో చెవుతూఉన్నంతసేపు అబద్ధం అనిపిస్తుంది. దీనిని గీతం రూపంగా ఎప్పుడు వెల్లడిచేయగలనో కదా! ఈ మాటలు బ్రహ్మాండమంతటిలోనూ నిజమయినవి; సజీవములు; ఇవి గంగో-త్రినుంచి వస్తూఉన్న గంగమోస్తరుగా వచ్చి అచ్చపుస్తకాల పుటలను నింపి మన హృదయాలలోకి ఎప్పుడు పొంగి పారలి వస్తాయో కదా!"

మాస్తరుగారు నాలుగు రోజులబట్టి ఊల్లో లేరని ఇంత సేపటికి జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఎక్కడికి వెళ్లారో అదీ తెలియలేదు. ఆ సంగతి ఇంతసేపూ మరిచిపోయినందుకు సిగ్గుపడుతూ— "మీరు ఎక్కడ ఉన్నారు ఈ నాలుగురోజులూ?" అని అడిగాను.

"పంచ ఇంట్లో" అని అన్నారు.

"పంచ ఇంట్లోనా? ఈ నాలుగు రోజులూ అక్కడే ఉన్నారా?"

"అహా, అక్కడే. పంచు అత్తనని వేషం వేసుకువచ్చిందే. ఆమెతో కొంచెం మాట్లాడి చూదామని బుద్ధి పుట్టింది. నన్ను చూస్తూనే ఆశ్చర్యపడిపోయింది, ఉత్తమ జాతులపాళ్లు ఎవరూ వాళ్ల ఇంటికి రాగలరు అని ఊహించనైనా 'ఉహింకలేక

18914

పోయింది. రావడంతో సరిపోలేదు, వచ్చి వాళ్ళ ఇంట్లో బస-
చేసుకుకూర్చున్నాను. అది చూచి ఆమె సిగ్గు పడ్డది. ఆమెతో
అన్నాను— “దూషించి నన్ను ఈ ఇంటినుంచి వెళ్లగొట్టలేవు
తల్లీ. నేను ఎప్పుడు ఉన్నానో పంచుకూడా ఉన్నాడన్న
మాటే. తల్లీలేని ఈ పిల్లలందరూ ఇల్లులేక వీధులవెంట పడిలే
నేను చూడలేను.”—రెండురోజులు ఏమీ అనకుండా నా
మాటలు విన్నది—“అవును” అనలేదు “కాదు” అనలేదు ;
చివరకు ఈ వాళ్ళ మాటాముల్లే కట్టింది—“బృందావనం వెళ్లి-
పోతాను, ప్రయాణం ఖర్చులు ఇవ్వండి,” అన్నది. బృందావనం
వెళ్లదు, నాకు తెలుసును? కాని ప్రయాణం ఖర్చులు మాత్రం
కొంచెం ఖారీగానే ఇవ్వాలి, అందుకూ ఇప్పుడు నీడగ్గిరికి
వచ్చినది.”

“అహ, కావలసినంతా ఇస్తాను.”

“ఆ ముసలిది దుర్మార్గురాలు కాదు,” అని ప్రారంభిం-
చారు మాస్టరుగారు. “ఆమెది ఏజాతో తెలియక పంచు ఆమెను
నీళ్లు ముట్టుకో నిచ్చేవాడు కాదు ; ఇంట్లోకి ఆమె రావడం
తరవాయి, ఏదో ఒక పేరుపెట్టి ప్రొద్దుస్తమానమూ పోట్లాట.
తాను ముట్టకుంటే నాకు అభ్యంతరం లేదని కనిపెట్టింది, ఇక
నా నేపలో పడ్డది. చక్కగా చేస్తుంది ఏపని చేసినా. అతి
చక్కగా వండుతుంది. నా వ్యవహారం చూచేసరికి పంచుకి
నామీద వీకాస్త భక్తి మిగిలి ఉన్నదో అదికూడా ఎగిరి-
పోయింది. పూర్వం నన్ను చూచి ‘బ్రాహ్మడు ఎదైనా కాక-

పోయినా, సరళమయినమనిషి' అనుకుండే వాడు. ఇప్పుడు ఏలాగైనా ఆ ముసలిదానిని వలలో వేదామని ఆమె వండినది తినడానికికూడా సిద్ధం అయిపోయినాడు అనుకున్నాడు. ఎత్తులులేనిదే ప్రపంచంలో నెగ్గడం కష్టము కావచ్చును, గాని ఆలా అని చెప్పి దేశాచారమూ కులధర్మమూ పూర్తిగా వదులుకుంటామా? దొంగ సాక్ష్యం తయారుచేసి ఆ ముసలిదాన్ని వెళ్లగొట్టగలిగితే తప్పేమీ లేకపోను—అప్పుడు జాతికి నష్టం రాదు, కదూ! ...సరే దానిమాట ఆలాగు ఉండనీ— అది ఏలాగు కానీ, ముసలిదానిని ఇంట్లోనుంచి పంపించేశాక— మాత్రం కొన్నాళ్లవరకూ, పంచుఇల్లు మనం కాపాడాలి. లేకపోతే హరిశ్ కుండువల్ల ఏదో ప్రమాదం రాకమానదు. అతను అన్నాడట కదూ, అతని 'పరిషత్తు' వాళ్లతో—“నేను ఒక దొంగ అతను తీసుకువచ్చి పెడితే ఎత్తుకుఎత్తు వేసి వాడు ఒక దొంగతండ్రిని కుదుర్చుకున్నాడు. చూస్తాను కదూ, ఆ తండ్రి వాణ్ణి ఏలా కాపాడతాడో!”

“వాడు బ్రతక వచ్చును చావవచ్చును. కాని వృత్తి అని పేరుపెట్టి, ఆచారం అని పేరుపెట్టి, మతము అని పేరుపెట్టి శాతిఅని పేరుపెట్టి, వేయిరకాల వలలు పన్నుతున్న వీళ్లతో యుద్ధంచేయక మానను. పోట్లాటలో వీగి పడి వచ్చినా, ఆనందంతో చావవచ్చును,” అని నేను అన్నాను.

విమల కథ

ఒక్క జన్మంలో ఇంత జరగ గలదని ఊహించ శక్యమయినా కాదు. అప్పుడే ఏడుజన్మాలు పొందాను అనిపిస్తున్నది. ఈ రెండు మాడు మాసాలలో వేయిసంవత్సరాలు గడిచి పోయినాయి. రోజులు నడుస్తున్నట్టు తెలియనే లేదు, అంతవడిగా పరుగెత్తుకుపోతున్నవి. ఆవాళ హఠాత్తుగా ఒక్కగుడ్డు తగిలేసరికి కళ్లు విప్పి చూచాను.

మా మార్కెట్లోకి విడేశీ వస్తువులేవీ రాకుండా చేయడం విషయమయి నాభర్తతో మాట్లాడదామని వెళ్లినాడు ఆయనకూ నాకూ కొంత వాదన ప్రతివాదనలు ఆవుతాయి అనుకున్నాను. అయితే, నాకు ఒక నమ్మకం ఉండేది, తర్కాన్ని తర్కంతో నేను ఖండించనక్కర లేదు అని. నా చుట్టూ ఉన్న వాయుమండలంలోనే ఒకమంత్రశక్తి ఉన్నది. సుదీప్ అంత గొప్పవాడుకూడా వెద్-ద సముద్రకెరటంలాగు వచ్చినాపాదాల దగ్గర విరిగి పడిపోయినాడు. నేను పిలవడంవల్ల వచ్చాడా అంటే అదీ కాదూ! ఆ పిలుపు నా చుట్టూఉన్న వాయుమండలానిదీ. తరువాత, ఆనాడు చూచాను ఆ అమూల్యని—పాపం అతి అల్పవయస్సు; చూచేసరికి ముద్దువచ్చే మురళి అనీపించింది—అహ, ఏమిటి ఆ అమాయకత్వము, ఆ ప్రేమ! సోదగ్గరికి వచ్చాడు ఆనాడు—అరుణోదయమప్పుడు

ప్రవహిస్తున్న నదిలో కనబడేకాంతి, అతనికాంతి; లోపునఉన్న జీవవధారను వెల్లడిచేస్తూ ఉన్నది. భక్తుని ముఖం చూచినప్పుడు దేవికి ఎటువంటి ఆనందం కలుగుతుందో అప్పుడు బోధపడ్డది నాకు. నాలో ఉండే శక్తి ఏవిధంగా పని చేయగలదో అప్పుడు కనుక్కోగలిగాను.

కనుక ఆనాడు నాలో సంపూర్ణమైన విశ్వాసం గలిగి వజ్రవాహినిఅయిన విద్యుచ్ఛిఖవలె నా భర్తదగ్గరికి వెళ్లాను. కాని జరిగినదేమిటి?—ఇప్పటికీ తొమ్మిది సంవత్సరాలు అయింది, గాని ఒకనాడూ చూడలేదు ఆనాడు ఆయన కళ్లలో నాకు కనబడ్డ ఉదాసీనత. కేవలం ఎడారిమీద కనిపించే ఆకాశమా అనిపించింది ఆ ముఖం. తనలో ఎటువంటి కాంతి లేదు సరే కదా, తనకు కనబడే వాటిలోనైనా ఉన్నదా అంటే, అవి కూడా కేవలం వివర్ణపదార్థాలా అనిపించింది ఆ ముఖంచూస్తే. ఆయనకు నామీద కొంచెం కోపం వచ్చిఉన్నా బ్రతికాను అనుకొందును. ఎటువంటి చలనమూ లేదు, ఎక్కడా ముట్టుకో లేకపోయినాను. నేను నిజమైన పదార్థాన్ని కాను, మాయను అనిపించింది, స్వప్నాన్ని అనిపించింది. స్వప్నం కావడంవల్ల ఆ స్వప్నం చెదిరిపోగానే మిగిలినది ఉత్త గాఢాంధకారము.

నాకు యాభైలేకపోవడంచేత, యాపవతులైన నా ఇద్దరి తోటికోడళ్లనూ చూస్తే ఇంతకు ముందు ఈర్ష్యగా ఉండేది. భగవంతుడు నాకు శక్తి ఇవ్వలేదు, నాకున్న శక్తి నా భర్తగారి ప్రేమ ఒక్కటే అనుకొనేదానను. క్లిమిరాపాత్రతో కలుపు-

నిండా తాగాను, నిమకు బాగా అలవాటుపడ్డాను. ఇప్పుడు హఠాత్తుగా ఆసురాపాత్ర ముక్కలయి కిందపడ్డది. నేను ఇక ఏలాగు బ్రతకగలను?

ఆవాళ తొందరతొందరగా సిగవేసుకోడానికి కూర్చున్నాను. ఛీ, ఛీ, ఎంత సిగ్గులేని పని! ఎంత సిగ్గులేని పని! చిన్న తోటికోడలి గదిపక్కనుంచి వెళుతూఉంటే ఆమె నన్ను చూచి అన్నది—“ఓహో, ఛోటారాణి లాగుంది! నీ సిగ గంతులు వేస్తున్నావే! పోనీ సిగతోపాటు తలకూడా గంతులు వెయ్యలేదు కదా?”

ఉద్యానంలో ఆనాడు, “ఇదేనీకు విడుదల” అని ఎంత సునాయాసంగా అనగలిగారు! విడుదల—ముక్తి—ఒకరు మనకు ఇవ్వగలిగినదా! అంతసులభంగా మనము పుచ్చుకోగలిగినదా! విడుదల అనేది ఒకవస్తువు అయితే కదూ, ఇవ్వడానికి పుచ్చుకోడానికి? విడుదల అనగా శూన్యం అన్నమాట. ఇప్పటివరకు ప్రేమలో ఈదుకుంటూ చేపలాగు బ్రతికాను. ఇప్పుడు హఠాత్తుగా అందులోనుంచి తీసి గాలిలో పట్టుకొని, “ఇదుగో, ఇదే నీకు విడుదల” అంటే, నేను ఎటు వెళ్లగలను? ఏలాగు బ్రతకగలను?

ఈవాళ నా పడకగదిలోకి వెళ్లి నప్పుడు నాకు అక్కడ కనబడ్డది ఉత్త సామానే—ఉత్త అద్దం, ఉత్త మంచం, ఉత్త బట్టల ప్లాండు, వాటిఅన్నిటిమీదా వ్యాపించిఉండే ప్రేమ, వాటిలో చూపిఉన్న హృదయం ఏదీ? దానికి బదులుగా వచ్చిఉన్నది

‘విడుదల’; అక్కడ నాకు కనబడ్డదల్లా ‘విడుదల’—ఒక భయం-
కరమైన శూన్యం! ఏరు ఎండిపోయింది, ఒక్కచుక్క నీరు లేదు,
గులకరాళ్లు పైకి వచ్చాయి. సామానుఅంతా ఉన్నది, ప్రేమ
మాత్రం లేదు!

‘నాజీవనంలో నిజం అనేది అంత పిసరైనా ఇంకా మిగిలి
ఉన్నదా? ఉంటే ఎక్కడ ఉన్నది?’ అనుకుంటూ, అతిగాబరాగా
చెతుక్కుంటూ తిరుగుతున్నాను, లేదేమోఅని అనుమానిస్తు-
న్నాను—ఆసమయంలో తిరిగి కనబడ్డాడు సందీప్. ప్రాణానికీ
ప్రాణానికీ రాపుడు కలగగానే నిప్పుపుట్టి మునపటి మోస్తరుగానే
మండడం ప్రారంభించింది. మిథ్య ఎక్కడ? అంతా నిజమే,
బ్రహ్మాండమైన నిజం! అదుగో ఆ బడారాణి జపమాల తిప్పుతూ
ఉంది; రెండోరాణి దాసీతో కలిసి నవ్వులాడుతూఉంది,
హాస్యంపాటలు పాడుతూఉంది; నానారకాల మనుష్యులు
నానారకాల పనులమీద తిరుగుతూ కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు,
నవ్వుతున్నారు—నాలో ఉన్నది వాటిఅన్నిటికంటే కూడా
నిజము, వేయి రెట్లు నిజం.

‘యాభై వేలు కావాలి’ అన్నాడు సందీప్. ‘తెచ్చిఇస్తాను
యాభై వేలు ఒక లెక్కా!’ అన్నది మత్తెక్కిఉన్న నా
మనస్సు ‘ఎక్కడనుంచి తెస్తాను’ ‘ఏలాగు తెస్తాను’—ఇవన్నీ
ఒక మాటలా! ఇదుగో చూడండి నా సంగతి, ఎందులోనుంచి
ఏమి అయినానో! “విమలా ఒక లెక్కేనా?” అని అందరూ
అనడగిన స్థితిలోనుంచి “విమల కానిది ఏమిఉన్నది?” అనే స్థితికి

ఒక్కరెప్పుసాటుతో వచ్చేశాను. ఇప్పుడు నేను చిన్న సంజ్ఞ చేసినంత మాత్రాన ఏమికావలంటే అది నెరవేరుతుంది. తెచ్చి ఇవ్వగలను, ఇవ్వగలను, గలను, గలను, ఒక్క పిసరు సందేహంలేదు!

అలాగు అనుకుంటూ వచ్చేశాను ఆవాళ సందీప్ దగ్గరనుంచి. అటులేరువాత నాలుగువైపులా చూడును, రూపాయిలు వవీ? వదీ కల్పతరువు? బయటనున్న ప్రపంచం హృదయాన్ని ఇంత ఆవమాన పరుస్తుంది ఎందుచేతనో? వివస్వతికి రూపాయిలు తెచ్చియుస్తాను. ఏమిచేసి తెచ్చినా తప్పలేదు, పాపంలేదు పాపం అనేది దీనులకు; శక్తివంతులదగ్గిరికి రాదు. దొంగ చోరి చేస్తాడు, వీర్యవంతుడైన రాజు లూటీచేసి తీసుకుంటాడు.

భోగట్టా సంపాదిస్తున్నాను ఖజానా ఎక్కడ ఉన్నదీ, రూపాయిలు వసూలుపుచ్చుకుండే ఖజాన్ జీ ఎవరో, అక్కడ ఎవరెవరు పారా ఇస్తుంటారో. ముందుఇంటి వరండామీదికి వచ్చి ఎదుటనున్న ఆఫీసులవరస చూస్తూ రాత్రిలో సగం భాగం గడిపాను. ఆ ఇనపగజాల పిడికిలిపట్టులోనుంచి యాభై-వేలు ఏలాగు లాక్కోగలను? మనస్సున దయ అన్నమాట లేదు—నా మంత్రబలంవల్ల పారా ఇస్తున్న వాళ్లనుదరిసి చంపేయగలిగితే ఊణాఅమీద ఆ పని చేసి లోపునుంచి రూపాయిలు తీసుకు వచ్చేదామ. బందిపోటుదొంగల గుంపు దుర్గను, వరం అడుగుతూ కత్తులు చేతపుచ్చుకొని నా బుర్రలో నృత్యంచేస్తున్నారా అని ఆ ఇంటిరాణి, విమలకు, అనిదించింది. కాని బయటమ్మాత్రం భిక్షువులు రూపాయరూపాయకూ పాతా ఖూరుతున్నవి.

ఘంటఘంటకూ తంగ్ తంగ్ మని ఘంటలు పడుతున్నవి; ఆ మహారాజుల మహాలే నెమ్మదిగా, హాయిగా, నిద్రపోతున్నది.

చివరకు ఒకనాడు అమూల్యుని పిలిచాను. “దేశసేవ కోసం రూపాయిలు చాలా అవసరం. ఖజాన్ డి దగ్గరనుంచి ఆ రూపాయిలు తీసుకురాలేవా?” అని అన్నాను.

ఛాతీ విరుచుకొని, “ఎందుకు తేలేను?” అన్నాడు అమూల్య.

అయ్యో పాపం! సందీప్ ఎదుట నేను ఆలాగే అన్నాను, “ఎందుకు తేలేను?” అని. అమూల్య ఛాతీవిరుపువల్ల నాకు ఏమీ మనశ్శాంతి కలగలేదు.

“ఏలా తెస్తావో చెప్పు, చూదాము,” అన్నాను.

ఇక ఎటువంటి ఎటువంటి అసాధ్యమైన ఎత్తులు చెప్పడం ఆరంభించాడంటే, చిన్నపిల్లలకోసం కల్పించే కథలలో వ్రాయడానికి తప్ప ఇంకెందుకూ పనికిరావు అవి.

“ఈ పిల్లతరహా చాలించు ఇక,” అని నేను అన్నాను

“పోనీ ఐతే, రూపాయిలు ఇచ్చి ఆ పారావార్లను వశపరుచుకుంటాను,” అన్నాడు.

“రూపాయిలు ఎక్కడ దొరుకుతాయి నీకు?”

“బజారు లూటీచేసి తెస్తాను,” అని అన్నాడు, ఎటువంటి జంకూకొంకూ లేకుండా.

“అటువంటి పని ఏదీ అవసరం లేదులే—నా నగలు ఉన్నవి వాటితో పని జరుగుతుంది.”

“కాని, అన్నట్టు ఖజాన్ దీదగ్గిర లంచం పనికిరాదు. పోసీలెండి, మరిఒక ఉపాయం ఉన్నది, అతి సులభమైనది.”

“ఏమిటది?”

“మీతో చెప్పడం ఎందుకు లేండి, ఆ పని చేయడం అతిసులభం.”

“వినా చెప్పుదూ వింటాను.”

చొక్కాజేబులోనుంచి అమూల్య * పోకెట్ ఎడిషన్ భగవద్గీత ఒకటి తీసి తేబిల్ మీద పెట్టాడు, తరవాత ఒక చిన్న పిస్తోలీ పైకి తీసి నాకు చూపించాడు. ఒక్క మాట అయినా అనలేదు.

ఏమి ఘోరం, ఏమి ఘోరం ! మా ఖజాన్ దీను చంపేదామని అనుకోడానికి అమూల్యకు ఒక్కనిమిషం పట్టలేదు ! పిల్లవాడి ముఖం చూస్తే పిట్టకైనా హానిచేయలేదు అనిపిస్తుంది గాని అతనినోట వచ్చినవి ఎటువంటి మాటలు ! నిజం ఏమిటంటే, ఈ ప్రపంచంలో ‘ఖజాన్ దీ’ అనేది ఎంత సత్యమైన వస్తువో అతనికి ఏమి తెలియనే లేదు. అతనికి కనబడేది శుద్ధ శూన్యం, ఆకాశం. ఆ ఆకాశంలో ప్రాణం లేదు, నొప్పి లేదు,

* పోకెట్ ఎడిషన్ : Pocket Edition : తెలుగు చట్ట చిన్న నైపుణ్యం.

ఉన్నది భగవద్గీతలో కాలుమాత్రమే— “సమాన్యతే హన్య-
మానే శరీరే.”

“ఏమిటి నీ ఉద్దేశం, అమూల్యా! మా ఖజాన్‌జీకి
పెళ్లాం ఉన్నది, కొడుకులూ కూతుళ్లూ ఉన్నారు, అతనికి—”

“పెళ్లామూ పిల్లలూ లేనివాడు ఎవడైనా ఉన్నాడా
ఏమిటి మన దేశంలో? చూచారూ, బాలి అనేది కేవలం మన-
యెడల జాలే—మన మెత్తని మనస్సులకు బాధకలుగుతుండేమో
అని ఇతరులకు బాధ కలుగజేయలేము. ఇదే పిరికితనం, పిరికి-
తనంయొక్క పరిపాకం!

సందీప్‌మాటలు ఈ కుర్రవాడి నోటివెంట విసగానే
నా లోపున వణుకు పుట్టింది. పసిబాలుడు అతను, మంచిని నిజంగా
మంచి అని నమ్మేవయస్సు, మనస్సు ఒళ్లూ బాగా పెరగవలసిన
వయస్సు. చూచి నాలో ఉన్న మాతృత్వం మేలుకొన్నది.
నామట్టుకునాకు మంచి అనిగాని చెడ్డ అనిగాని ఏదీ లేదు,
ఉన్నదంతా మృత్యువు ఒక్కటే—చక్కని మనోహరమైన రూ-
పం ధరించిన మృత్యువు. కాని ఈ పద్దెనిమిది సంవత్సరాల యువ-
కుడు నిరపరాధియైన ఒక ముసలివానిని చంపడమే ధర్మం అని
అంత సునాయాసంగా నమ్మడం చూస్తే నాకు ఒళ్లంతా పులక-
రించింది. అతనిమనస్సులో ఎటువంటిపాపమూ లేకపోవడం-
వల్ల ఆ మాటలుకుండే పాపం మరీ భయంకరంగా నా కంటికి
కనబడ్డది. ఆ పిల్లవాడిలో కనబడేది తల్లిదండ్రుల పాపం అని
అనిపించింది.

ఉత్సాహమూ విశ్వాసమూ, వీటితో నిండిఉన్న ఆ పెద్దపెద్ద కళ్ళురెండూ చూచేసరికి నా గుండె జారిపోయింది. అజగరం నోటిలోకి వెలిపోతున్నాడు కుర్రవాడు, ఎవరు అతనిని రక్షించగలరు? మన దేశమే ఒక నిజమైన తల్లి అయి లేచి ఆ చనిబిడ్డను ఒళ్లో కూర్చోపెట్టుకొని కాగలించుకోదెందుకు? “నాయనా, నన్ను నీవు బ్రతికించి ఏమి లాభం రా బాటూ, నిన్ను నేను బ్రతికించి ఉంచలేకపోయాక?” అని ఆ తల్లి నోటితో ఎందుకు అనదు?

తెలుసును, నాకు తెలుసును, ఈ పృథ్విలో కలుగుతుండే జయమూ, అభివృద్ధిచెందుతుండే శక్తి, ప్రతాపమూ, నైతాను సహాయంవల్లనే. కాని ‘తల్లి’మాత్రం ఎటువంటిసహాయమూ లేకపోయినా, ఒంటరిగానే నిలబడుతుంది; ఆ నైతాను సహాయమూ, సమృద్ధి, ఎంతతుచ్చమైనవో అందరికీ తెలియజేస్తుంటుంది. తల్లికి కావలసినది కార్యసిద్ధి కాదు—అది ఎంత గొప్పకార్యసిద్ధిఅయినా సరే—తల్లికి కావలసినది ప్రాణం; తల్లి ఎప్పుడూ ప్రాణం ఇవ్వాలనే కోరుతుంటుంది, రక్షించాలనే కోరుతుంటుంది. ఆ బాలుణ్ణి రెండుచేతులతో గట్టిగా పట్టుకొని, కాపాడి ఉంచాలని నా ప్రాణం ఈవారే కొట్టుకుంటున్నది.

ఒక్క మణింటదట అతనిని చోరికి వెళ్లమన్నాను, ఇప్పుడు చెప్పేమాటలు వాటికి కేవలం విరుద్ధం. ఎవరైనా ఛింట్లు ‘అది సడవార్ల దార్బల్యం’ అంటారు. పృథ్విని ముం-

చేయడానికి సిద్ధపడ్డప్పుడే వాళ్లు స్త్రీలదుర్బలాన్ని నత్తిమీద పెట్టుకుంటారు.

“అమూల్య, నువ్వు ఏమీ చేయక్కరలేదులే, రూపాయిలు జాగ్రత్తపెట్టే భారం నాది,” అని చివరకు అన్నాను.

అమూల్య ద్వారందాకా వెళ్లాడు, అప్పుడు మళ్లా పిలిచి అన్నాను—“అమూల్య, నేను నీ అక్కను. పంచాంగం ప్రకారం ఈవారే *భాయ్‌ఫోటా తిథి కాదు. కాని వాస్తవమైన భాయ్‌ఫోటా తిథి సంవత్సరానికి మూడువందల అరవై అయిదు రోజులూ వస్తూఉంటుంది. ఇదే నా ఆశీర్వాదం—“ఈశ్వరుడు నిన్ను కాపాడు గాక !”

నా నోటినుండి ఈమాటలు వినగానే అమూల్య కంగారు పడ్డాడు. కొంచెం సగుడుకొని నాకు నమస్కారంచేసి నా పాదధూరి తీసుకున్నాడు. లేచి నిలుచొనేసరికి అతనికళ్లనిండా నీళ్లు; చూచి నేను అన్నాను—“తమ్ముడూ, నేను చావడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను, నీ పాపాలను నన్ను తీసుకుపోనీ; నాపాపాలు ఏవీ నీకు అంటకుండా ఉండాలని నా కోరిక.”

“నీ పిస్తోలీ నాకు ప్రణామిగా ఇచ్చేయాలి అమూల్య!” అన్నాను.

* అంగారాదేశంలో కార్తికమాసంలో వచ్చే ఉత్సవం. అనాడు అక్కపెల్లెళ్లు అన్నదమ్ములను తమ ఇళ్లకు తీసుకువచ్చి వాళ్లకు భంజం కలిపి వాళ్లనొనట గంధంబొట్టు పెడతారు.

† పెద్దలకు ప్రణామముచేసి ఇచ్చినది.

“దానికో ఏమిటి చేస్తావు, అక్కా?”

“చావు అభ్యాసు చేస్తాను.”

“అదే కావలసినది అక్కా, స్త్రీలుకూడా చావడానికి చంపడానికి శక్తి సంపాదించాలి,” అంటూ పిస్తోలీ నా చేతిలో పెట్టాడు.

ఆతని కోమలముఖాన ఒక దీప్తిరేఖ కనబడ్డది, అది నా జీవనంలో ఉపకాలపు అరుణరాగం పూసి వెలిపేయింది. పిస్తోలీ బట్టలోనుంచి గుండెదగ్గరికి జారవిడిచి అన్నాను, “ఇది నా తమ్ముడు నాకు ఇచ్చిన ప్రణామి, నన్ను రక్షించే ఆఖరు సాధనం.”

నా నారీహృదయంలో మాతృపీతం దగ్గరఉండే ద్వారం ఇన్నాళ్లకు ఈ ఒక్కమారు తెరుచుకొన్నది. ఒకమారు తెరుచుకొన్న తరువాత ఎప్పటికీ తెరిచే ఉంటుందనుకొన్నాను. కాని దాని శ్రేయోమార్గం తిరిగి మూసుకుపోయింది; ప్రేయసి తల్లిని పైకి రాకుండా తాళంవేసి మునపటివలె లోపునే ఉంచింది.

ఆ మర్నాడు సందీప్ కనబడ్డాడు, నాకు తిరిగి మత్తు ఆరంభం! వూర్తిగా బట్టలువిప్పేసి దిగంబరియై ఉన్నతల నా హృత్పిండంమీద నిలుచొని సృత్యం ప్రారంభించింది. కాని ఇదేమిటిది! ఇది నా నిజమైన స్వభావమా! కాదు కాదు, ఎన్నటికీ కానేరదు!

ఈ సిగ్గుమాలినతనాన్ని, ఈ క్రౌర్యాన్ని, ఇంతకుముందు నాలో నేను ఎన్నడూ చూడలేదు. హఠాత్తుగా పాములవాడు వచ్చి నాబట్టలోనుంచి పాము తీస్తానని చెప్పి ఇది తీశాడు, కాని ఇది నాపైటచెంగులోనిది కాదు, వాడు తన బట్టలో దాచితెచ్చినది. నన్ను ఇప్పుడు ఒక భూతం పట్టుకొని ఉన్నది, నేను ఈవారే చేనే దేదీ నాపని కాదు, అంతా దాని ప్రభావం!

అభూతమే ఒకనాడు దేవతావేషం వేసుకొని ఎర్రగా మండుతున్న మహల్నీ చేతపుచ్చుకొని నా దగ్గరికి వచ్చి అన్నది, “నేనే నీ దేశము, నేనే నీ సందీప్, నాకంటె గొప్పపదార్థము నీకు మరి లేదు—వందేమాతరం.” నేను చేతులు జోడించి అన్నాను, “నీవే నా ధర్మము, నీవే నా స్వర్గము, నా కున్న సమస్తమూ నీ ప్రేమలో ముంచేస్తాను—వందేమాతరం.”

అయిదువేలు కావాలా? సరే, అయిదువేలు తెచ్చి ఇస్తాను. రేకే కావాలా? ఆహా, రేపే ఇస్తాను. ఆ అయిదువేల రూపాయల దానం దుస్సాహసంతోనూ, పాపంతోనూ సారాలాగు పొంగుతుండాది. అటుతరువాత? తరువాత, మత్తెక్కి నృత్యంచేయడము! చలనంలేని పృథ్వి మన కాళ్లకింద అల్లాడడం ఆరంభిస్తుంది, కళ్లలోనుంచి అగ్నిజ్వాలలు వస్తాయి, చెవులలో తుపానుఝాంకారం పుడుతుంది, కళ్ల ఎదుట ఏది ఉన్నదీ ఏదిలేనిదీ, ఆ జ్ఞానంకూడా ఉండదు—చివరకు ఇటూ అటూ ఊగిపడిపోతూ వెళ్లి, మృత్యువు ఘృధ్యన్న చేరు-

కుంటాము. నిప్పుంతా ఒక్కచోటలో ఆరిపోతుంది, బూడిద-
అంతా గాలికి ఎగిరి పోతుంది, ఇక ఏమీ మిగలదు.

రూపాయిలు ఎక్కడ దొరుకుతాయి, ఏలాగు లీసుకురా-
గలను అని ఎంతలాలోచించినా దారిపడి కనబడలేదు. ఆవార
ఆ తీవ్రమైన ఉత్తేజంవల్ల పుట్టిన వెలుతురులో రూపాయిలు
ప్రత్యక్షంగా కనబడ్డవి.

ప్రతిసంవత్సరం దుర్గపూజ రోజులలో నా భర్త ఇద్దరు
వదినగార్లకూ మూడేసివేలరూపాయిలు ప్రణామిగా
ఇస్తుండేవారు. వారిద్దరివేరా ఆ రూపాయిలు బ్యాంకులో వడ్డీకి
ఏటేటా వేస్తుండేవారు. ఈ ఏడుకూడా మామూలు ప్రకారం
ప్రణామి ఇచ్చారు. కాని రూపాయిలుమాత్రం ఇంకా
బ్యాంకుకు వెళ్లేలేదని నాకు తెలుసును. అవి ఎక్కడ ఉన్నవో
అదికూడా నాకు తెలుసును. మా పడకగదికి అంటి మేము
బట్టలు కట్టుకోడానికి ఉపయోగిస్తూఉన్న పంచగది చిన్నది
ఒకటి ఉన్నది, ఆ పంచలో ఒక మూల ఇనపపెట్టె ఉన్నది;
ఆ పెట్టెలో ఉంచారు రూపాయిలు.

ప్రతిమారూ ఆయనే స్వయంగా కలకత్తా వెళ్లి
బ్యాంకులో ఆరూపాయిలు జమకట్టించి వస్తుండేవారు. ఈమా-
రు ఇంకా వెళ్లేడం పడలేదు. అది కేవలం దైనికృతమే అంటాను
నేను! దేశానికి కావలసిఉన్నది గనుక అది అక్కడ నిలిచి-
పోయినది, ఆ రూపాయిలు బ్యాంకుకు లీసుకువెళ్లేడం ఎవరి-
సాధ్యం! ఆరూపాయిలు లీసుకోకుండా ఉండడం నాకు ఏలాగు

సాధ్యమవుతుంది? ప్రళయంకరి బలికోసము చేయ్యి ఛాస్తున్నది పునుక కప్పెరలో రక్తం వేయమని. “నాకు ఆకలి, ఇవ్వండి, బలి ఇవ్వండి,” అంటున్నది. నేను ఈ అయిదువేల రూపాయిలు ఇస్తున్నాను, అవి రూపాయిలు కావు, నా హృదయంలోని రక్తం. ఈ రూపాయిలు ఎవరివో వారికి ఏమీ పోయినట్టే అనిపించదు. కాని నన్ను మాత్రం పూర్తిగా నాశనం చేస్తున్నావు తల్లీ !

నా ఇద్దరుతోటికోడళ్లు దొంగలు అని నామనస్సులో నేను అనేకసార్లు అనుకున్నాను. అతిసులభంగానమ్మే స్వభావం గనుక నా భర్తను తియ్యని మాటలతో మోసపుచ్చి ఆయనదగ్గర డబ్బులాగుతున్నారు అనుకొనేదానను. వాళ్లభర్తల మరణానంతరం ఎట్టేటుసామాన్లు అనేకం వాళ్లస్వంత వాడుకకోసం తీసుకుంటున్నారు అని నా భర్తతో నేను చాలాసార్లు ఫిర్యాదు చేశాను. ఆయన ఏమీజబాబు చెప్పకుండా ఊరుకున్నారు. నాకు కోపంవచ్చి అనేదానను, “దానం చేయాలంటే చేయండి గాని దొంగతనం ఎందుకు చేయనిస్తారు?” అని. నా ఫిర్యాదులు విని భగవంతుడు లోలోపున నవ్వుకొని ఉంటాడు—ఈవాళ్ల నా భర్త ఇనపపెట్టెలోనుంచి నా ఇద్దరుతోటికోడళ్ల రూపాయిలూ ధొంగలించడానికి నేనే బయలుదేరుతున్నాను.

రోజూ రాత్రి నా భర్త ఆ చిన్నపంచగదిలోనే బట్టలు విడుస్తారు. ఆ చొక్కాజేబులోనే ఆయన తాళాలగుత్తి ఉంటుంది. ఆ తాళాలు వైకిటిని ఇనపపెట్టె తెరిచాను. శబ్దం ఏమాత్రం అయ్యేసరికి ప్రపంచంతా మ్రోలుకొన్న తేచి

పోతుందా అనిపించింది. నా కాళ్ళూ చేతులూ చల్లగా అయిపోయినాయి, గుండె దగ్గరమని కొట్టుకుంటూ వణకడం ఆరంభించింది.

ఇనపపెట్టెలో అడుగున లాగితే వచ్చే సారుగు ఒకటి ఉన్నది. అది లాగి చూచాను, అందులో నోట్లులేవు. కాగితాలలో చుట్టి కాసులదొంతులు కనపడ్డవి. ఒక్కొక్కదొంతిలో పన్నీరూపాయిలు ఉన్నవో, నాకు ఎన్నిదొంతులు కావాలో, ఆ లెక్కఅంతాచూచే సమయం కాదు అది. ఇరవైదొంతులు ఉంటే ఆ ఇరవైయిటీసి నా పైటచెంగున కట్టాను.

బరువేమీ తక్కువకాదు. ఆ చోరీభారంవల్ల నాగుండె నేలమీద కూలిపోతున్నది అనిపించింది. నోట్లకట్టఅయితే అంత భయంకరమైన చోరీ అనిపించక పోనేమో—ఇవన్నీ బంగారం!

దొంగలాగు ఆ రాత్రి నా గదిలోకి వెళ్లేసరికి ఆ గది మరి నా గది అనిపించింది కాదు. ఆ గదిలో నాకు ఎటువంటి అధికారం ఉండేది! దొంగతనంచేసి అదంతా పోగొట్టుకున్నాను. నా మనస్సులో నేను జపంచేసుకున్నాను— “వందేమాతరం, వందేమాతరం! దేశం! నా దేశం! నా బంగారు దేశం! బంగారంతా దేశానిదే! ఎక్కడెక్కడ ఉన్నదీ దేశానిదే! దేశానిదికాని బంగారం ఎక్కడలేదు!

కాని రాత్రి ఆ అంధకారంలో మనస్సు చాలా దుర్బలంగా ఉంటుంది. పక్కగదిలో నా భర్త నిద్రపోతున్నారు.

కళ్లు మూసుకొని ఆయనగదిలోనుంచి నడిచి బయటికి వెళ్లిపోయినాను. అవతలఉన్న డాబామీదికి వెళ్లి పైటచెంగులో కట్టిన దొంగరూపాయిలమీద గుండెమోపి పడుకున్నాను. ఆ పొట్లాలు గుండెను ఒత్తుతున్నవి. నిశ్శబ్దమైన ఆ రాత్రి నా ముఖంపైపు వేలు చూపించుతున్నది. నా ఇంటినీ దేశాన్నీ వేరు వేరు వస్తువులలాగు చూడలేక పోయినాను. ఇవాళ ఇల్లూ దోచేశాను, దేశమూ దోచేశాను. పాపంవల్ల రెండు దోపుళ్లూ ఒక్కమారు సంభవించాయి—ఇల్లు మరి నా ఇల్లు కాదు అప్పటినుండి; దేశంకూడా పరదేశం అయిపోయింది. నేను ముప్పిఎత్తి దేశనేవ చేస్తూఉండి ఆ నేవ ఇంకా పూర్తికాకముందే చచ్చిపోయినా, ఆ అసమాప్తమైననేవ పూజఅయిఉండును. దేవత దానిని పూజఅని అందుకొని ఉండును. కాని చోరీ పూజ కాదే; దీనిని దేవతచేతులలో ఏలాగు పెట్టగలను? వహవ్యా, భారంవేసి పడవను ముంచినట్టుగా ఈ చోరీమూలతో దేశాన్ని ముంచివేయ సిద్ధపడ్డానే! నేను చస్తున్నాను, గాని దేశాన్ని కాగలించుకొని దానినంతటినీ అపవిత్రం ఎందుకు చేయాలి?

ఈ రూపాయిలు తిరిగి ఇనపపెట్టెలో ఉంచేయడం అనేది అసాధ్యమైనవని. ఈలాంటి రాత్రి వేళ ఆ గదిలోకి మళ్ళీ వెళ్లి ఆ తాళాలు తీసి ఆ పెట్టె తెరిచే శక్తి నాకు లేదు. ప్రయత్నం చేశానంటే నాభర్తగదిలో ఆయన పడుకొనిఉన్న మంచందగ్గర తెలివితప్పి పడిపోతాను. ముందుకు పోవడముతప్ప మురిశ్చిక

చారి లేదు ఇప్పుడు.

తెచ్చిన రూపాయిలు ఎన్నో కూర్చొని లెక్కపెట్టడం కూడా చేయలేను, నాకు అంత సిగ్గుగా ఉన్నది. ఏలాగు ఉన్న రూపాయిలు ఆలాగు ఉండనీ—చోరీమూలకు లెక్క ఎందుకు?

ఆ సీతాకాలపురాత్రి ఆకాశాన్ని మంచుగాని, మేఘంగాని లేదు. నక్షత్రాలు అతికాంతితో మెరుస్తున్నవి. దాఖామీద పడుకొని అనుకుంటున్నాను—“అనాదినుంచి అంధకారం తనవృద్ధయంతో కూడబెట్టి ఉంచిన ఆ నక్షత్రాలను, కాసులు దొంగలించినట్టుగా, ఒక్కొక్కదానిని దొంగలిస్తే, ఆ మర్నాటినుండి రాత్రి శాశ్వతకాలమూ విధవగా ఉండాలి కదా! నిశీథాకాశము పూర్తిగా అంధకాలు అయిపోతుంది కదా! అప్పుడు నేనుచేసిన చోరీ ప్రపంచమంతటిదగ్గిరాచేసిన చోరీ అవును. నేను ఇప్పుడు చేసిన చోరీకూడా కేవలం రూపాయిలచోరీ కాదు; శాశ్వతంగా ఆకాశంమీద ఉండవలసి వెలుతురు దొంగలించాను, ప్రపంచమంతటివద్దనూ దొంగలించాను—నిశ్వాసం దొంగలించాను, ధర్మం దొంగలించాను.

రాత్రిఅంతా దాఖామీద పడుకొనే గడిపాను. ప్రాద్దున్న నా భర్తలేచి వైకి వెలిపోయినారని తెలుసుకొని లేచాను. ఓంటినిండా శాలువుకప్పకొని గదివైపు మెల్లిగా వచ్చాను. రెండోతోటికోడలు వరండామీద తొట్టలలోనున్న పూలమొక్కలకు నీళ్లుపోస్తున్నది. నన్ను చూస్తూనే అన్నది—“నిన్నావా సంగతి ఛోటారాణీ!”

నేనేమీ మాట్లాడలేదు, నిలుచున్నాను. లోపున వణుకుపుడుతున్నది. కొంగున మూటకట్టిన కాసులు శాలువులో నుంచి పైకి ఎత్తుగా కనిపిస్తున్నావా అనిపించింది. బట్ట చిరిగి ఆ కాసులన్నీ గలగల్లాడుతూ గచ్చుమీది ఇక పడిపోతాయి అనిపించింది. ఆహా, తన విశ్వరూపం తానే దొంగలాడి అంతా పోగొట్టుకున్నదొంగ ఈవారే ఇంటినాకర్ల ఎదుటా, దానీ-ఎదుటా, దొరికిపోతుంది కాదా!

చిన్న కోటికోడలు నన్ను చూచి అన్నది—“మీదేశ-సేవ కూటంవాళ్లు ‘మీ ఖజానా లూటీచేస్తాము జాగ్రత్త’ అని సంతకంలేని ఉత్తరం ఒకటి మరిదిగారికి వ్రాసి పంపారు!”

నేను దొంగలాగు మాట్లాడకుండా నిలుచున్నాను.

“మరిదిని నీశరణు కోరుకోమన్నాను. నీ బలాన్ని కట్టి ఉంచు దేవీ, ప్రసన్నురాలవు కా. మీ వందేమాతరంకు బలి ఇచ్చుకుంటాము. చూస్తూఉండగానే అనేకచిత్రాలు జరుగుతున్నవి. మనఇంట్లో కన్నంవేయనివ్వకు నీధర్మం ఉంటుంది,” అన్నది.

ఏమీ అనలేదు నేను, తొందరతొందరగా నా పడక-గదిలోకి వెలిపోయినాను. దొంగఇసుకలో కాలుపెట్టాను, మరి పైకివచ్చేమార్గం లేదు; గాభరాపడి కొట్టుకున్న కొలది మరింత లోతుకు కూరుకుపోతాను.

ఆ రూపాయిలు చీరకొంగులోనుంచి విప్పేసి సందీప్-చేతిలో వేస్తే బ్రతుకుదును ఆ భారం మరి నేను భరించలేను,

నాగుండె బద్దతే పోతూఉంది.

పొద్దున్నే కబురువచ్చింది, సందీప్ నాకోసం కనిపెట్టుకొని ఉన్నాడని. ఈవార మరి నా స్నానమూ ముస్తాబూ ఏమీ లేదు, కాలువు కప్పుకొని గాబరాగాబరాగా వెళ్లాను ముందు గదిలోకి.

గదిలో ప్రవేశించాను, సందీప్ తోకూడా అమూల్య హోల్స్ ని ఉన్నాడు. చదువు మర్యాదలు నాలో ఏనూత్రం మిగతాఉండెనో అని పైకివచ్చేసి జరజరమని కిందికి జారిపోయి, పాదాలఅడుగునుంచి భూమిలోకి దూరిపోయినాయి అనిపించింది. ఈ కుర్రవాడిదగ్గర ఆడదానికి ఉండవలసిన సిగ్గు లక్షా పూర్తిగా వదిలేయాలి కదా! ఆ దళంవాళ్లు సభ చేసి ఈవార నా చోరిగురించి అనుకుంటున్నారు గాబోలు? కొంచెమైనా ముసుగు ఉండనివ్వలేదేమో!

మొగవాళ్ల సంగతి మా ఆడవాళ్లకు బోధపడదు. వాళ్ల ఇచ్చారథం ఈడవడానికి రోడ్డుపోస్తున్నప్పుడు విశ్వంయొక్క హృదయం ముక్కుముక్కులుచేసి ఆరోడ్డుకు కంకరగా వేసేయ గలరు, ఎటువంటిసంకోచమూ లేకుండా. తమచేతులతో తామె ఏదో సృష్టించవలెనుఅనే నిషాతో మత్తెక్కి కూర్చున్నప్పుడు భగవంతునిసృష్టిని పూర్తిగా గుండపిండిచేయడానికై నా సిద్ధపడతారు—ఆలా నాశనంచేయడమే వాళ్లకు ఆనందం. నాకు ప్రాణాంతకంగా ఉండే ఈ సిగ్గు వాళ్ల కంటపడనేపడదు. ప్రాణం అంటే వాళ్లకు ఎటువంటి దయా దాక్షిణ్యమూ లేదు, వాళ్ల-

దృష్టి, వాళ్ల ఉత్సాహమూ, వాళ్ల ఉద్దేశ్యాలమీదే ఉంటుంది. వాళ్ల కంటికి నేను ఏమిటి? మహాప్రవాహం తోసుకువస్తూ ఉంటే అడ్డుగా పడిఉన్న అడివిపువ్వును నేను!

నన్ను ఈలాగు తెంచిపారేయడంవల్ల సందీప్ కు వచ్చిన లాభం ఏమిటి? ఈ అయిదువేలరూపాయిలేనా? నాలో అయిదువేలరూపాయిలకు మించినదేదీ లేదూ? ఉన్నది— సందేహమేమిటి? ఆమాట సందీప్ నోటివెంటనే విన్నాను— అదీ వినేకదూ ప్రపంచంలో ఉండే సమస్తమునూ తుచ్చమైనదానిగా చూడగలిగాను. నేను వెలుతురు ఇవ్వగలను, నేను జీవం ఇవ్వగలను, నేను శక్తిని ఇవ్వగలను, నేను అమరత్వము ఇవ్వగలను— ఆనమ్మకంతోనే, ఆఆనందంతోనే, గట్టుతీసి ప్రవహించి బయట వచ్చిపడ్డాను. ఆఆనందం నాకు అప్పుడు ఎవరివల్లనైనా కలిగిఉంటే, నేను చచ్చిపోయినా బ్రతికే ఉండును, నా సంసారమంతా నీటిలో ములిగిపోయినా నాకు ఎటువంటినష్టమూ లేకపోను.

ఇదంతా అబద్ధం అంటారా ఏమిటి ఇప్పుడు? భక్తునికి అభయవరం ఇచ్చే శక్తి నాలోఉన్న దేవికి లేదూ? స్తోత్రగానం విని నేను స్వర్గలోకంనుంచి భూలోకానికి రావడం భూమిని స్వర్గంగా చేయడానికి కాదూ, స్వర్గాన్ని మన్ను చేయడానికా?

అతిలీనంగా నావైపుచూస్తూ సందీప్ ఆడిగాడు—
“రూపాయిలు కావాలి రాణీ!”

అమూల్య రెప్ప వేయకుండా నా ముఖంపైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. పాపం పసిబాలుడు!—అతను నాతల్లికడుపున పుట్టినవాడు కాదు నిజమే, గాని తనతల్లికడుపునైనా పుట్టాడా? ఆమెకూడా తల్లైనా?—తల్లి అనేది ఒక్కపదార్థమే, పృథ్విలో ఇంతమంది తల్లులు లేరు. ఆహా, ఏమిలేతముఖం, ఆ కళ్ళల్లో ఏమిప్రేమ—ఎంత పసిపిల్లడు! నేను ఆడదానిని, అతని తల్లిజాతి నాది. “నా చేతిలో విషం పెట్టు అక్కా” అని నన్ను అడిగాడు. అడిగినంతమాత్రాన అతనిచేతిలో విషం పెట్టేదా!

“రూపాయిలు రాణి!” సిగ్గుతో చస్తున్నాను, పట్టరాని కోపం వచ్చింది, ఆ కాసులమూట సందీప్ముఖాన్న వేసి కొట్టాలని బుద్ధిపుట్టింది. బట్ట ముడివిప్పలేకపోయినాను, నా వేళ్లు వణకడం మొదలుపెట్టాయి. తరవాత, ఆకాగితం పొట్టాలు తేబిలుమీద పడ్డాయి, చూచి సందీప్ముఖం నల్లగా అయిపోయింది. ఆ పొట్టాలలో అర్ధరూపాయిలు ఉన్నవని అనుకున్నాడు, సందేహంలేదు—ఏమి తృణీకారం అతనిచూపులో! అసామర్థ్యము చూస్తే అతనికి ఎంత ఆసహ్యం! నన్ను కొట్టినా కొట్టగలడు అనిపించింది. అతనితో నేను బేరంపెడుతున్నాను అనుకున్నాడు. అతను అడిగిన అయిదువేలకు బదులుగా రెండుమాడువందలు ఇచ్చి తృప్తిపరిచేయడానికి వచ్చాను అనుకొని ఉంటాడు. ‘నీవు ముష్టివాడవా, రాజువుగాని’ అని అంటూ ఆ పొట్టాలన్నీ కిటికీలోనుంచి అవతలికి పారేదామని ఒశమూట బుద్ధిపుట్టింది.

“మరిలేవూ, రాణి-అక్కా!” అని అమూల్య అన్నాడు.

అతిబాలితో అడిగాడు ఆ ప్రశ్న. గట్టిగా వైకి ఏడి చేస్తానా అనిపించింది నాకు, అంతదుఃఖం వచ్చింది. ప్రాణాలు బిగబెట్టుకొని తలమాత్రం ఊచాను, నోటితో ఏమీ అనలేదు. సందీప్ మాటాడలేదు, పొట్లాలు ముట్టుకోనైనా ముట్టుకోలేదు—నోటివెంట ఒక్కపలుకైనా లేదు.

వెలిపోదామనుకున్నాను గాని కాళ్ళరాకుండా ఉన్నవి. భూమి బద్దలయి ఆపగులులోనుంచి నన్ను లోపలికి ఈడ్చేసుకుంటే ఈ మట్టిపిండం ఆమంటిలో కలిసిపోయి బ్రతికిపోను.

నాకు జరిగిన అవమానం ఆకుర్రవాడిమనస్సును పీడించడం మొదలుపెట్టింది—లోపున గొప్పసంతోషం పుట్టినట్టు నటించి అన్నాడు—“ఇదేమి తక్కువా! ఇదే కావలసినంత! మాకు ప్రాణాలు ఇచ్చావు రాణిఅక్కా!”

అని ఒకపొట్లాం విప్పాడు—కాసులు తళుక్కున మెరిసాయి.

రెప్పపాటులో సందీప్ ముఖం మారిపోయింది, మీదనున్న నల్లనిముసుగు హఠాత్తుగా జారిపోయింది అనిపించింది. అతనిముఖమూ, కళ్ళూ, ఆనందంతో మెరవడం ఆరంభించాయి. ఎదురుగాలివచ్చి మనస్సుకు తగలడం మొదలుపెట్టేసరికి దానిని ఆపలేక సందీప్ ఛటిమని కుర్చీమీదనుంచి లేచాడు; లేచి వాదస్థిరికి పరిగెత్తుకువచ్చాడు. అతనిఉద్దేశ మేమిటో? నేను

చెప్పలేను. నేనుమాత్రం అమూల్యవైపు మెరుపులాగు ఒక్క చూపు చూచాను; హఠాత్తుగా కొరడాచెబ్బితగిలితే వివర్ణం అయిపోయినట్టుగా అయిపోయింది అతనిముఖం. నా బలమంతా ఉపయోగించి సందీప్ ను ఒక్క తోపు తోసాను. అతనితల మార్పిల్ టేబిల్ కు తక్కుమని తగిలింది, అతను నేల మీద పడిపోయినాడు—తెలివి తప్పినట్టుగా కదులూ మేదులూ లేకుండా కొంచెంసేపు ఆలాగు పడిఉన్నాడు. ఇంత పని చేశానా మరి—నా ఒంట్లో ఉండే బలంతా పోయింది, నిస్సక్తువగా ఒక కుర్చీమీద చతికిలడిపపోయినాను. అమూల్యునికి లోపల ఆనందంపుట్టి, అతనిముఖానికి ఒకవిధమైన దీప్తి వచ్చింది. అతను సందీప్ వైపు చూడనైనా చూడలేదు, నా పాదధూళి తీసుకొని నా కాళ్లదగ్గర కూర్చున్నాడు. ఆహా నాయనా అమూల్యా, లేవ్వుడా, నా విశ్వం—నా అమృతకలశం శూన్యం అయిపోయింది, అందులోని ఆఖరిచుక్క ఇదిగో ఈ నీ భక్తి! నేను మరి ఆపుకోలేకపోయినాను. పైకి ఏడిచేశాను. రెండుచేతులతో పైటకొంగుపెట్టి కళ్లుగట్టిగా నొక్కుకొని వెక్కివెక్కి ఏడ్చాను. అమూల్య నా పాదాలమీద అతి ఆదరంతో మధ్యమధ్య చేతులు వేశాడు, వేసినకొలదీ మరింత ఏడుపు వచ్చింది.

కొంచెంసేపు అయాక మనస్సు సమాధానపరుచుకొని కళ్లువిప్పి చూచాను—ఏమీ జరగనట్టుగా సందీప్ టేబిలుదగ్గర కూర్చొని కాసులు రుమాలలో కడుతున్నాడు. నా పాదాల

దగ్గరనుంచి లేచి నిలబడ్డాడు ఆమూల్య, కళ్లు ఇంకా నీళ్లతో నిగనిగలాడుతున్నవి.

మా ముఖాలవైపు చూస్తూ సందీప్ నెమ్మదిగా అన్నాడు, “ఆరు వేలరూపాయిలు!”

ఆమూల్య అన్నాడు—“ఇన్నిరూపాయిలు మనకు ఎందుకు సందీప్ బాబు? మాడువేల ఐదువందలుఉంటే మన-
పనికి ఎక్కితొక్కి.”

“మన పని ఈ ఒక్కచోటితో సరా? మన పనిఅంతా చూస్తే లెక్కలేనంత కావాలి,” అని సందీప్ అన్నాడు.

“కావలసిఉండవచ్చు, గాని రాబోయేదానికి నేను పూచీ, ఈ పైగా ఉండే పదిహేను వందలరూపాయిలూ రాణిఅక్కకు ఇచ్చేయండి,” అని ఆమూల్య అన్నాడు.

సందీప్ నావైపు చూచాడు, నేను అన్నాను—“వద్దు, వద్దు; ఆరుపాయిలు మరి నేను ముట్టుకోను, మీ ఇష్టంవచ్చిన పని చేసుకొండి ఆ రూపాయిలతో.”

ఆమూల్యవైపు చూస్తూ అన్నాడు సందీప్—“స్త్రీ ఇచ్చి సేట్టు ఎన్నటికైనా పురుషుడు ఇవ్వగలడా?”

“స్త్రీలు దేవతలు కదా!” అని అన్నాడు ఆమూల్య ఉత్సాహంతో.

సందీప్ అన్నాడు—“మనం మొగవాలేము, మహా ఇస్తే మనశ్శాంతి ఇస్తాము, స్త్రీలు తమనే పూర్తిగా ఇచ్చేయగలరు. తన-
లోపునున్న ప్రాణం ఇచ్చి పిల్లకు జన్మం ఇస్తుంది. స్త్రీ ప్రాణం

ఇచ్చి పెంచుతుంది— లోపుదానితోనే వైవాటితోకాదు. ఆదానమే నిజమైన దానము.”

ఇది అన్నతరవాత నావైపుచూచి అన్నాడు—“రాణీ, నీవు ఈవార ఇచ్చినది కేవలం రూపాయిలే అయితే నేను ముట్టుకోక పోయిఉండును, లోపునున్నప్రాణం కంటే నీకు విలువైనది ఇచ్చావు.”

మనలో రెండు వేరు వేరు బుద్ధులు ఉంటాయి అనుకుంటాను. నాలోఉండే రెండిటిలో ఒకటి చెపుతూఉన్నది, సందీప్ నన్ను శ్రమలో పెడుతున్నాడు అని; గాని రెండోది శ్రమలో పడడానికి ఒప్పుకుంటున్నది. సందీప్ లో నీతి లేదు, శక్తి ఉన్నది. అందుచేతనే అతను ప్రాణం ఇచ్చిత ఉత్తరక్షణానే మృత్యుభాణాలు వస్తాయి అతనిలోనుంచి. అతనిదగ్గర ఉన్న అములపాది దేవతలది, అక్షయం, గాని ఆ పాదిలో ఉన్న భాణాలు దానవులవి.

సందీప్ రుమాలులో ఆకాసులన్నీ పట్టాయి కావు. “రాణీ, నీ రుమాలుఒకటి ఇవ్వగలమా?” అన్నాడు.

నేను రుమాలు ఇవ్వగానే అది పుచ్చుకొని కళ్లను అడ్డుకున్నాడు. తరవాత నా పాదాలదగ్గర వారి నాకు నమస్కారంచేసి అన్నాడు—“దేవీ, ఈ నమస్కారంకోసమే పరుగెత్తుకొని నీదగ్గరికి వచ్చాను, వస్తే నీవు నన్ను తోనేకావు, బుగ్గిలో పడిపోయినాను. ఆ తోనేయడమే నీవు నాకు ఇచ్చిన-

వరం, దానినే నేను నెత్తిమీద పెట్టుకుంటున్నాను,” అంటూ నెత్తిమీద దెబ్బతగిలినచోటు చూపించాడు.

నిజంగా నేను పొరపాటు పడ్డానా? సందీప్ రెండుచేతులూ చాచుకొని నిజంగా నాపాదాలకు మొక్కుదామనే వచ్చాడా? అయితే అతనికళ్ళలోనూ, ముఖంలోనూ, ఆ ఉద్దేశకం ఎందుకూ? అది అమూల్యకూడా కనిపెట్టాడు అనుకుంటాను! తాను చేసే స్తోత్ర గానానికి ఎటువంటి స్వరం పెట్టవలెనే? సందీప్ ఎరుగును. అది వినేసరికి నాలోఉండే బుద్ధిఅంతా ఎగిరిపోతుంది; నిజం తెలుసుకొనేశక్తి పోతుంది. నల్లమండు నిమాకళ్ళలాగు నా కళ్ళ మూసుకుపోతాయి. సందీప్ కు నావల్ల తగిలినదెబ్బ చూడగానే అది పడింతలై తిరిగివచ్చి నాకు తగిలింది. అతనికి తలమీద దెబ్బతగిలిందిగాని ఆ దెబ్బవల్ల నా హృదయంలోనుంచి రక్తం కారడం మొదలుపెట్టింది. సందీప్ చేసిన నమస్కారం అందుకోగానే నాచోరీ ఒక ఘనకార్యం అయిపోయింది. నాకు రాబోయే అశక్తిరీసీ, లోపునపుట్టిన అనుకాపాన్నీ, ధిక్కరించి ఓబిలుమీదనున్న కాసులు తళుకుతళుకుమని నవ్వుడం ప్రారంభించాయి.

నా మనస్సుమోస్తరే అమూల్యమనస్సుకూడా తిరిగి భ్రమలో పడిపోయింది. ఓణకాలంమాత్రం ఆగిపోయినభక్తి అమూల్యమనస్సులో తిరిగి తేచింది, బంధవిముక్తమై మొదటివలెనే పైకి పరుగెత్తిరావడం ఆరంభించింది. నన్నూ సందీప్ నూ పూజచేయడానికి అమూల్య తనహృదయాన్ని పూజపజ్జను

పూలనో నింపినట్టుగా భక్తితో నింపాడు. సరళమైన అతనిమనస్సు విశ్వాసంతోనూ ప్రేమతోనూ నిండిపోయింది. తెలతెల్ల వారుతున్నప్పుడు కనబడే వేగుచుక్కలాగు అతనిముఖం ప్రకాశింపపొందింది. నేను పూజచేశాను, పూజ అందుకున్నాను, నా పాపం జ్యోతిర్మయం అయిపోయింది. నా ముఖంవైపు చూస్తూ చేతులుజోడించి “వందేమాతరం!” అన్నాడు ఆమూల్య.

అయితే, స్తోత్ర గానం నాకు ఎల్లప్పుడూ విసబడుతుండదు. కాని స్వాభిమానం నిలబెట్టుకొనే బలం నాలో పోయింది, ఏమి నిలబెట్టుకోగలిగినా అస్తవగానం వింటూఉన్నంతసేపే. పడకగదిలోకి మరి వెళ్లలేకపోయినాను. ఆ ఇనపవెట్టె నావైపు చూచి మొఖం చిట్టించు కొంటున్నది, మా మంచం చెయ్యెత్తి “నా దగ్గరికి రావద్దు” అంటున్నది. నాకు నాలో జరుగుతున్న ఈ అవమానంనుండి దూరంగా పారిపోవాలని బుద్ధి పుడుతున్నది. సుదీప్ దగ్గరికి వెళ్లి కేవలం నా స్తవం వింటూ కూర్చోడంతప్ప మరి ఏపనిమీదా మనస్సు పోకుండా ఉంది. నాకు అన్నివైపులా అడుగండని అవమర్యాద. అది నా సమస్తమునూ ముంచేసింది; దానిలోకూడా ములిగిపోని ఆ ఒక్కపూజామండపాన్ని రాత్రింబగళ్లు ఆశ్రయించుకొని కూర్చున్నాను. నాకు కావలసినది స్తవం, స్తవం, రాత్రింబగళ్లు కావలసినది స్తవం ఒక్కటే. ఈ సురాపాత్ర ఏమాత్రం ఖాలీఅయినా సహించలేను. అందుచేత సుదీప్ దగ్గరికి వెళ్లి అతనిస్తవం పొద్దస్తమానమ్మా డింటూ కూర్చుందామని నామనస్సు మహాకొట్టుకుంటూ

ఉంది. నా జీవనానికిడిండే విలువ నాకాళ్లకు అందుతుందాల్సి. లేకపోతే నేను నిలబడలేను, అందుచేత ఇప్పుడు ఈ ప్రపంచం అంతటిలోనూ సందీప్ ఒక్కడే నాకు అంత అవసరమయినాడు.

నా భర్త మథ్యాన్నం భోజనానికి కూర్చున్నప్పుడు ఆయన ఎదుట మునపటిమోస్తరు కూర్చోలేను—సిగ్గుసిగ్గు కూర్చోక పోవడం ఎలాగు? అందుచేత ఒకపక్కకు కూర్చుంటుండే దానను, ఒకరిముఖంఒకరికి కనబడకుండా. ఆవాళా ఆలాగే కూర్చున్నాను. ఆయన భోంచేస్తున్నారు. రెండోతోటితోడలు వచ్చి కూర్చొని అన్నది—“అబ్బాయి, వాళ్లు జడిపిస్తూ ఉత్తరాలు వ్రాస్తూఉంటే నీవు ఏమీలేదని కొట్టిపారేసి కూర్చుంటావు, నాకు అతిథయంగా ఉంది. మా రూపాయిలు కలకత్తా బ్యాంకికి పంపించేశావా?”

“లేదు, వ్యవధిలేకుండా ఉంది,” అన్నారు ఆయన.

“చాలా అజాగ్రత్త మనిషివి సుమా నాయనా నువ్వు! ఆ రూపాయిలు—”

“ఆ రూపాయిలు నా పడకగది పక్కనుండే గదిలోనే ఇనపపెట్టెలో ఉన్నవి.”

“ఏమి చెప్పగలము, అక్కడనుంచి తీసుకుపోలే?”

“ఆ గదిలోనే దొంగలుపడ్డప్పుడు, నిన్ను కూడా ఎప్పుడో ఒకనాడు వాళ్లు దొంగలించుకొని పోగలరన్న మాట!”

“నన్ను ఎవ్వరూ దొంగలించరు, నీకాభయం అక్కరలేదు. దొంగలించ దగినది నీగదిలోనే ఉంది. సరే, హాస్యం.

అటుండనీ, గదిలోమూత్రం రూపాయిలు ఉంచకు.”

“సర్కారుకు చెల్లించడానికి నాలుగైదురోజులలో రూపాయిలు కలకత్తా తీసుకువెళతారు, దానితో ఈ రూపాయిలుకూడా పంపించేస్తాను.”

“మంచిమాటే, గాని మరిచిపోకు నీవుణ్ణం ఉంటుంది; అతి పరాకు మనిషివి.”

“పోనీ చోరీ పోయిందనుకో—నాగదిలో రూపాయలు పోతే పోయినవి నారూపాయలు అవుతాయి, నీరూపాయలు పోవులే వదినా!”

“ఆలాంటిమాటలు అంటూఉంటే నాకు చాలాకోపం వస్తుంది సుమా. నీది వేరు నాది వేరు అని మాట్లాడుతున్నా-నా నేను? నీసొమ్ముపోతే నాకు కష్టం అనిపించదూ? ఆ పాడు-దేవుడు నాకుండే సర్వమూ తీసుకొని లక్షణుడిలాంటి ఈ ఒక్క మరిదిగారిని ఉంచాడు; ఆ మరిదివిలువ నాకు తెలియక పోలేదు. మీ పెద్దవదినగారిలాగు నేను రాత్రింబగళ్లు దేవతార్చనలోపడి ఒళ్లు మరిచిపోలేను గాని దేవత నాకిచ్చినది దేవతకంటే గొప్పది. “ఏమే చెల్లీ, ఛోటారాణి! కర్తవ్యమైతే కదలకుండా మాటాడకుండా కూర్చున్నావు? చూశావా అబ్బాయి, ఛోటారాణి నేను ఇచ్చకాలాడుతున్నా ననుకుంటున్నది. అటువంటి అవస్థ వస్తే ఇచ్చకాలన్నా ఆదాలి. కాని నువ్వు దొరికొవు మరిదిగారివి, ఇచ్చకాలాడే దాకా ఉంటే శిర్ధూ! నీవు ఆ మాధవచక్రవర్తిలాంటివాడవు అయిఉంటే పెద్ద-

రాణిగారు దేవతార్చన ఈపాటికి చాలించును, ఒక అర్థపైసా-
కోసం నీ కాళ్ళూచేతులూ పట్టుకుంటూ రోజంతా గడుపును.
ఆలాగైతేనే బాగుండునేమో, నానారకాలమాటలు కల్పించి
నీమీద చెప్పుతూఉండడానికి ఇంతవేళ ఉండకపోను.

ఇదే భోరణి, ఏదో వాగుతూనే ఉన్నది మాతోటి-
కోడలు. మధ్యమధ్య 'ఇది తినవేమి?' 'ఇది తినవేమి?' అంటూ
ఆ భోజనంలో ఈకూరా ఆకూరా చూపించడంమాత్రం
మరిచిపోలేదు. ఇవతల నా తల గిరిగిర తిరిగిపోతూఉంది.
ఇకవ్యవధిలేదు, ఏదోఒక ఉపాయం కనిపెట్టాలి త్వరగా. ఏమి-
టిచేయడం, ఏలాగుచేయడం అని నా మనస్సులో నేను కొట్టు-
కుంటున్నాను ఒకమూలనుంచి, మా చిన్నతోటికోటలిగారి
పేలాపన మాత్రం ఆలాగు అనర్గళంగా జరుగుతూనే ఉంది.
అది సహించడం అంతకంతకు మరి కష్టం అయిపోతూఉంది,
ముఖ్యంగా ఇంకొక కారణం ఏమిటంటే మా తోటికోడలికళ్ళు
పాముకళ్ళు. ఎటువంటి చిన్నసంగతైనా ఆమెకళ్ళను తప్పించు-
కొనిదాకోలేదు. ఘడియఘడియకూ నా ముఖంవైపు చూస్తు-
న్నది. ఆమెకు ఏమిటికనబడ్డదో నేను చెప్పలేను గాని, నా ము-
ఖంమీదమాత్రం అన్నిసంగతులూ స్పష్టంగా వ్రాసేసి
ఉన్నవని అనిపించింది నాకు.

తరవాత—నాది ఎంతసాహసం!—అతిసరదాగా, అతి
అమాయకంగా నవ్వుతూ అన్నాను—“అసలుసంగతి ఏమి-
టంటే, రెండోరాణికిఉన్న అపసమ్మకమంతా నామీద; దొంగ-

తనమూ బందిపోటూ అవన్నీ ఉత్తమాటలు.”

ఒక పెంకినవ్వు నవ్వుతూ రెండోరాణి అన్నది—“సరి-
అయినమాట అన్నావే, అడదిచేసిన చోరి అన్నిటికంటే
నాశకరమైనది. నన్ను తప్పించుకొని పారిపోలేవు, నేను
మొగవాణ్ణి కాను.”

నేను అన్నాను—“నీకు అంత భయంగా ఉంటే నాకు
ఉండేదంతా నీదగ్గర తనఖా ఉంచుతున్నాను తీసుకో, నీకు
ఎటువంటినవ్వమైనా కలిగితే అందులోనుంచి పూర్తిచేసుకో.”

నవ్వుతూ అన్నది రెండోరాణి—“విను, ఒక్కమారు
ఛోటా రాణి మాటలు విను. ఇహలోకం పరలోకం లోకం
రెండిటిలోకూడా దిద్దలేనినవ్వు కలగవచ్చునని తెలియదేమో!”

మేము ఇద్దరమూ ఈలాగు ప్రశ్నోత్తరాలు విసురు-
కుంటూ ఉంటే ఆయన ఒక్కమాటఅయినా అనలేదు. భోజనం
అవుతూనే లేచి బయటికి వెళిపోయినారు—ముసపటిలాగు
ఇప్పుడు ఆయన విశ్రాంతికోసమని ఇంట్లో కాస్తేవు కూర్చోవడం
మానేశారు.

నా అలంకారాలలో పెద్దపెద్దఖరీదుకలవి చాలాభాగం
ఖజాన్ దీదగ్గర ఉంచాను. వినా నా పెట్టెలో ఉన్నవి ముప్పై
ముప్పైఅయిదువేల రూపాయలకు తక్కువ చేయవు. ఆ అలం-
కారాలపెట్టె చిన్నతోటికోడలిదగ్గరికి తీసుకువచ్చాను. కప్పు-
తెరిచి పట్టుకొని అన్నాను—“ఇదుగో అక్కా నా అలంకా-
రాలపెట్టె ఇది నీదగ్గర ఉంచుకుంటే మరేభయమూ లేకుండా

నిశ్చింతగా ఉండవచ్చును.”

రెండోరాటి బుగ్గమీద వేలుపెట్టుకొని అతి ఆశ్చర్యంతో అన్నది—“ఎంతమాటన్నా వే! నువ్వు నా రూపాయిలు దొంగలిస్తావనే భయంచేత నాకు రాత్రి నిద్రపట్టకుండా ఉంది అనుకుంటున్నావు కదూ?”

“భయపడడంలో తప్పేమిటుంది? ప్రపంచంలో ఎవరు ఏలాంటివాల్లో ఏమి చెప్పగలము?” అని నేను అన్నాను.

“అందు చేతనే నామీద నీకున్న నమ్మకం వ్యక్తపరిచి నాకు బుద్ధిచెప్పుదామని వచ్చావు గాబోలు! నా నగలు ఎక్కడ ఉంచుకోడమో అదే నాకు తెలియకుండా ఉంది. వాటిచుట్టూ పారాశిస్తుండడం నా చేతకాదు తల్లీ, నీ వస్తువులు నువ్వే తీసుకు వెళిపో.”

తోటికోడలిదగ్గరనుంచి ముందుగదిలోకి వచ్చేశాను. వచ్చి అమూల్యకు కబురుపంపాను. అమూల్యతో సందీప్ కూడా వచ్చి నిలుచున్నాడు. నాకు అప్పుడు అట్టే వ్యవధిలేదు; సందీప్ తో తక్షణమే అన్నాను—“అమూల్యతో ప్రత్యేకంగా నాకు కొంచెం పని ఉన్నది, మీరు ఒక్కమారు—” రాని నవ్వు కొంచెం నవ్వి సందీప్ అన్నాడు, “నీ కంటికి అమూల్య వేరు నేను వేరు కదూ, అయితే! నాదగ్గరనుంచి అమూల్యను నీవు లాగేదామని చూస్తేమాత్రం ఆపే శక్తి నాలో ఏమీలేదు!”

నేను దానికి ఏమీ జబాబుఇవ్వలేదు, ఆగాగే నిలుచున్నాను అప్పుడు అన్నాడు సందీప్—“సరే అమూల్యతో ఆ

ప్రత్యేకంమాటలు అయిపోయినతరువాత మాత్రం నాతో కూడా కొంచెం ప్రత్యేకంగా మాట్లాడాలి. లేకపోతే నాకు అపజయం అవుతుంది. ఏదైనా సహించి ఊరుకోగలనుగాని వీగి పోవడంమాత్రం సహించలేను. ప్రతిదానిలోకూడా ముఖ్యాంశం నాది, అందరికంటే పెద్దవంతు నావంతు. దానికోసమే వుట్టినప్పటినుండి పోట్లాట భగవంతునితో — భగవంతుని వీగగొడతాను, నేను వీగను.”

సుదీప్ అమూల్యుడైవు తీవ్రంగా ఒక్కమారు చూచి గదిలోనుంచి బయటికి వెళ్లాడు. అప్పుడు అమూల్యుతో అన్నాను, “చూడు తమ్ముడూ, నా నాయనవు, నాకు ఒక్క పనిచేసి పెట్టాలి.”

“నీవు ఏమిచేయమంటే అది నాప్రాణాలిచ్చేనా చేస్తాను అక్కా.”

కాలువులోనుంచి నగలపెట్టె తీసి అతనిముందరపెట్టి అన్నాను—“ఈ నగలు తాకట్టు పెట్టి అయినాసరే లేదా అమ్మి అయినాసరే, సాధ్యమైనంత త్వరగా, నాకు ఆరువేలరూపాయలు తీసుకువచ్చి ఇవ్వాలి.”

“వద్దు అక్కా, వద్దు; తాకట్టూ వద్దు, అమ్మడమూ వద్దు. కాని నీకు ఆరువేలూ తెచ్చిస్తాను,” అన్నాడు అమూల్యు. చికాకు పడుతూ అన్నాను, “అమాటలన్నీ ఉండనీ, నాకు వేళయి పోతున్నది., ఇదుగో తీసుకో ఈ పెట్టె! ఈవాళరాత్రుబండి-

లోనే వెళ్లు కలకత్తా. ఎల్లుండిలోగా నాకు. తెచ్చిఇవ్వాలి ఆరువేల రూపాయిలు.”

పెట్టెలోనుంచి వజ్రాలహారం ఒకటి పైకి తీసి వెలుతుర్లో ఎత్తి పట్టుకున్నాడు. తిరిగి అతివిచారంతో పెట్టెలో ఉంచేశాడు. నేను అన్నాను—“ఈ వజ్రాలతో చేసిన వస్తువులన్నీ సరియైన ఖరీదుకు సుఖవుగా వెళ్లవు, అందుచేత. ఇంతింత ఖరీదుగల్గి. ఇన్ని ఇస్తున్నాను నీచేతికి. అన్నీ కలిపి ముప్పైవేలకు పైగా చేస్తాయి. అన్నీ అమ్మేసినా ఫరవాలేదు గాని ఆరువేలుమాత్రం కావాలి.”

“నీకు తెలుసునా అక్కా, నీదగ్గర తీసుకున్న ఆరువేల విషయమై సందీప్ బాబుతో బాగా పోట్లాడేశాను. ఇక చెప్పలేను నాకు అంతసిగ్గుగా ఉంది. దేశంకోసం సిగ్గు పూర్తిగా విడిచి పెట్టేయాలట, సందీప్ బాబు అంటాడు. అది మంచిదైతే కానీ గాని ఇది వేరేసంగతి. దేశంకోసం చావడం అంటే నాకు భయంలేదు, చంపడం అంటే భయంలేదు. దానికి తగినశక్తి నాకు కలిగింది. కాని నీ దగ్గరనుంచి ఈ రూపాయిలు పుచ్చుకోడం చాలా సిగ్గుమాలిన పని—ఎంత తంటాలు పడ్డా ఆ మాట మరుపురాకుండా ఉంది. ఇటువంటి పనులలో సందీప్ బాబు నాకంటే చాలా గట్టివాడు, అతనికి అణుమాత్రమైనా అనుకాసం లేదు. రూపాయిలు ఎవరి పెట్టెలో ఉంటే వాళ్ల వే అనే శ్రమ పోగొట్టాలి, అది చేయలేకపోతే మన ‘మంచేమాతరం’

మంత్రం కేవలం జీవహీనమైనది అన్నమాట అని అన్నాడు సుదీప్ బాబు.”

ఆ మాటలవల్ల అమూల్యకు ఉత్సాహంపుట్టింది—వినుడానికి నేను దగ్గరఉంటే అతని ఉత్సాహం మరింత అధికం అవుతుంటుంది. ప్రారంభించాడు—“ఆత్మను ఎవరూ చంపలేరు అని శ్రీకృష్ణుడు అంటాడు భగవద్గీతలో. చంపడం అనేది కేవలం ఊహ మాట. రూపాయిలు దొంగలించడం కూడా ఆలాగే ఒక మాట. ఎవరివి రూపాయిలు? వాటిని ఎవరూ సృష్టించలేదు, వాటిని ఎవరూకూడా తీసుకుపోలేరు—అవి ఆత్మలో ఒక భాగం అయితే కదూ చచ్చిపోయినప్పుడు కూడా తీసుకుపోడానికి? అవి ఈవారే నావి, రేపు నా పిల్లిడివి, ఆ మర్నాడు నా అప్పలవాడివి. నిజంగా ఈ చంచలలక్ష్మి ఎవరిదీ కానందుకు, ఎందుకూ పనికిరాని ఏకాదుకు చేతిలోనో పడేకంటే, దేశసేవకుల సేవలో వినియోగించడం ఉత్తమం. ఆలాగు చేసినవాళ్లను అందరూ నిందించినా ఆ నింద వాళ్లకు తగలదు.”

సుదీప్ మాటలు ఈ కుర్రవాడినోట వింటే భయం-వల్లనా గుండెలో వణుకుపుడుతుంటుంది. సాములవాడు సాములతో ఆడుకోనీ; చచ్చినా వాడు తెలిసి తెలిసి చస్తాడు. కాని, ఆహా! వీళ్లు పసిబిడ్డలు, ఉత్త అమాయకులు! వీళ్లు సుఖంగా ఉండాలని అందరూ ఆశీర్వాదిస్తుంటారు. ఏమీ తెలియకుండా నవ్వుతూ నవ్వుతూ సాముదగ్గరికివెళ్లి ఆడుకుందామని చెయ్యి చాస్తే తెలుస్తుంది, సాముతో ఆట ఎంత భయంకరమైనదనో.

ఎంత ప్రమాదమో! సందీప్ నిజంగా పోల్చుకున్నాడు—అతని వల్ల నేను చస్తే చావనీ గాని ఈ కుర్రవానిని మాత్రం ఏలాగైనా అతని చేతులలోనుంచి తప్పించి రక్షిస్తాను అని. నవ్వుతూ నేను అన్నాను—“అయితే మీ దేశ సేవకుల సేవకోసం కావాలన్న మాట ఆ రూపాయిలు!”

అతి గర్వంతో జబాబు ఇచ్చాడు అమూల్య—“అహా! కావాలి, సందేహం ఏమిటి? వాళ్లే మా రాజులు; దారిద్ర్యంలో ఉంటే తప్పకుండా వాళ్లశక్తి క్షయం అయిపోతుంది. మీకు తెలిసే ఉంటుంది, సందీప్ బాబును ఎన్నడూ ఘట్టుక్లాసు బండిలోనే గాని ప్రయాణం చేయనివ్వము. రాజభోగం అనుభవించడానికి అతనికి ఎటువంటి సంకోచమూ లేదు. ఆయనకు మర్యాదలన్నీ జరిగేటట్టు ఆయనే ఏర్పాటు చూస్తుంటాడు; అది ఆయన గొప్పకోసం కాదు, మా అందరి గౌరవకోసం. ప్రపంచంలో ఈశ్వరుడు అనదగినవాని చేతిలో ఉండవలసిన అస్త్రాలన్నిటిలో గొప్పది ఐశ్వర్యమనే సమ్మోహనాస్త్రం అని సందీప్ బాబు అన్నాడు. వాళ్లు దారిద్ర్యవ్రతం పట్టడం వ్రతంపట్టడం కాదు, ఆత్మహత్య చేసుకోవడం.”

ఆ సమయంలో సందీప్ గదిలోకి వచ్చిపడ్డాడు. తొందర తొందరగా నా నగలపెట్టెమీద కాలువు కప్పేశాను. వెక్కిరించుమాటలతో సందీప్ అడిగాడు—“అమూల్యతో ప్రత్యేకం మాట్లాడం ఇంకా కాలేదు గాబోలు?”

సిగ్గుపడుతూ అమూల్య అన్నాడు—“అబ్బే, అయిపోయింది—అంత ప్రత్యేకించి మాటాడవలసినంత ఏమీలేదు.”

“కాలేదు అమూల్యా, ఇంకా కాలేదు!” అని నేను అన్నాను.

“అయితే సందీప్ రెండోపర్యాయం నిష్క్రమణం చేయాలన్న మాట,” అన్నాడు సందీప్.

“చేయాలి,” అన్నాను నేను.

“అలా’అయితే సందీప్ కూమార్ గారి పునఃప్రవేశం—”

“ఈవాళ మరి వీలులేదు, నాకు వ్యవధి లేదు.”

సందీప్ కళ్లలోనుంచి నిప్పులు కురిసిపోతున్నవి— అన్నాడు, “ఓహో, ప్రత్యేకించి మాట్లాడడానికేగాని వృథాగా కాలం పాడుచేయడానికి వేళలేదు అనుకుంటాను?”

ఈర్ష్య! బలవంతుడు దుర్బలుడు అయినచోట అబల తన జయభేరి తప్పుకుండా వాయించి తీరుతుంది. అందుచేత బాగా థాటిగా చెప్పాను—“ఔను, నాకు వేళలేదు,” అని.

సందీప్ ముఖం ఎర్రగాచేసుకొని వెలిపోయినాడు. భయపడుతూ అమూల్య అన్నాడు—“సందీప్ బాబుకి కోపం వచ్చింది అక్కా.”

నేను జోరుగా అన్నాను—“కోప్పడడానికి కారణం లేదు, అధికారం అంతకంటే లేదు. ఒక్కమాట చెపుతున్నాను మనస్సులో పెట్టుకో అమూల్యా, ఈ నగలు అమ్మడం గురించి, ప్రాణం పోయినా సరే, సందీప్ తో చెప్పకూడదు.”

“లేదు, నేను చెప్పను.”

“ఐతే, మరి అలస్యం కానివ్వకు, ఈరాత్రిబండిలోనే కలకత్తా వెళిపో.”

అలాంటూ నేనూ, అమూల్య ఇద్దరమూ కలిసే బయటికి వచ్చేశాము. వరండామీద సందీప్ ఇంకా నిలుచొని ఉన్నాడు. అమూల్యను పట్టుకొని ఇక పీక్కులింటాడు అని తెలిసిపోయింది నాకు. అదికాకుండా చేదామని సందీప్ తో మాట్లాడ వలసివచ్చింది.—“ఏమిటి మాట్లాడాలనుకున్నారు సందీప్ బాబూ?”

ప్రత్యేకం మాట్లాడ వలసినమాటలేవీ కావు, శాని ఉత్తపాల్లు కబుర్లు. వేళ లేనప్పుడు—”

“వేళ ఉంది.”

అమూల్య వెళిపోయినాడు. గదిలోకి తిరిగి వెళ్లాము. “అమూల్యచేతికి ఒక పెట్టెఎదో ఇచ్చావు, అది ఏమిపెట్టె?” అని అడిగాడు.

పెట్టె సందీప్ దగ్గర దాగింది కాదు. మనస్సు కొంచెం గట్టిచేసుకొని అన్నాను—“మితో చెప్పవచ్చునంటే మీ ముందరనే ఇచ్చిఉండును.”

“అమూల్య నాతో చెప్పడని గాబోలు, అనుకుంటున్నావు?”

“లేదు చెప్పడు.”

సందీప్, కోపం మరి పట్టలేకపోయినాడు, అగ్నిహోత్రుడయిపోయి అన్నాడు— “నామీద అధికారం చేదామని నీ ఉద్దేశంగాని ఎన్నటికీ చేయలేవు. ఆ అమూల్య ఉన్నాడే, వాణ్ణి నేను కాలికింద నలిపేసి చంపేస్తే అతి ఆనందంతో చచ్చిపోతాడు. వాణ్ణి నీపాదాలదగ్గరికి తెచ్చుకుందామని ప్రయత్నిస్తున్నావు, గాని నేను బ్రతికి ఉండగా ఆ పని జరగదు.”

బలహీనత! చేతకానితనం! చివరకు సందీప్ కు బోధపడ్డది నాతో చాలలేదని. అందుచేతనే అకస్మాత్తుగా ఆ పట్టరాని కోపం. నాలోఉండే శక్తితో జోరూ జబరుదస్తే ఏమీ పనికిరావు అని బోధపరుచుకున్నాడు. ఒక్కమూరు దృష్టిప్రసారం చేసినంతమాత్రాన అతని కోటస్రాకారాలన్నీ విరిగి పడిపోవచ్చును అని అతనికి తెలిసిపోయింది. అందుచేతనే ఈవాళ్ళ ఆ కోపోద్రేకం, ఆ దుఃఖం. నేను ఏమీ అనకుండా ఊరికే కొంచెం నవ్వాను. ఇన్నాళ్లకు అతనికంటే వైమెట్టుమీదికి వచ్చాను. ఆ స్థానంమాత్రం పోగొట్టుకోకూడదు, దానిమీది నుంచి మరి దిగకూడదు. ఇంతదుర్గతి వచ్చినందుకు ఆపిసరు బోయై నా దక్కించుకోవాలి.

“నాకు తెలుసును, అది నీ నగలపెట్టె,” అన్నాడు సందీప్.

“మీ ఇష్టం వచ్చినట్టు ఊహించండి, నేనుమాత్రం చెప్పను,” అన్నాను.

“అమూల్యను నాకంటే నమ్ముతున్నావు. కదూ ? కాని వాడు నా నీడయొక్క నీడ, నా ప్రతిభ్యనికి ప్రతిభ్యని, అమాట తెలుసునా? నాదగ్గరనుంచి తీసేస్తే వాడిలో ఏమీ మిగలదు— మిగిలేది సున్న.”

“నీ ప్రతిభ్యని కానివిషయాలలో అతను అమూల్య. ఆవిషయాలలో నేను నీ ప్రతిభ్యనిని నమ్మకంటే అతనిని అధికంగా నమ్ముతాను.”

“మాతృదేవి పూజకోసం నీ నగలన్నీ నా చేతికి ఇచ్చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేశావు మరిచిపోకూడదు. నిజంగా అవి అప్పుడే ఇచ్చేసినట్టు లెక్క.”

“దేవి నాకు ఏమైనా దక్కించి ఉంచితే అవి తప్పకుండా దేవికే సమర్పించేస్తాను. దొంగలు తీసుకుపోయినవి ఎవరికైనా ఏలా ఇవ్వగలను ?”

“చూడు, నాదగ్గర ఈలాగు తప్పించుకుందామని ప్రయత్నించేస్తే లాభంలేదు. నాకు ఇప్పుడు తొందరపనిఉన్నది. ఆ పని ముందు తెలిపితే ఈ ఆడఆటలన్నీ ఆడడానికి కావలసినంత వేళ ఉంటుంది. అప్పుడైతే నేనుకూడా నీ ఆటలో కలుస్తాను.”

రూపాయిలు దొంగలించి సందీప్ చేతిలో పెట్టినప్పటినుండి మాసంబంధం సంగీతవిహీనం అయిపోయింది. నాలో ఉండే విలువంతా పోయి నేను చిల్లిగవ్వకంటే చవక అయిపోవడమే కాకుండా నామీద అధికారం చలాయించగలిగే సందీప్ క్త వ్యర్థం అయిపోయింది ; మునపటివలె శక్తున్ని అడించ-

డానికి మరి అవకాశంలేకుండా అయిపోయింది—వచ్చి చేతిలో పడిపోయినదానిమీద బాణాలు ఏలా వేయగలము? కనుక సందీప్ ఇప్పుడు మరి మునపటి వీరమూర్తి కాడు; అతని మాటలలో ఇప్పుడు వినబడేది నీచులకలహాలకేకలే!

అగ్ని జ్వాలల్లాంటి కళ్లు రెండూ నావైపు ఎత్తాడు సందీప్. దాహంతో మండిపోతున్న మట్టమథ్యాన్నావు ఆకాశమా అనిపించాయి ఆ కళ్లు. ఒకటి రెండుసార్లు లేవడానికి అన్నట్లు కాళ్ళూ పాదాలు కదిపాడు. ఒక్క దుముకుదుమికి నామీద పడి నాపీకే పట్టుకుంటాడా అనిపించింది. నాకు లోపున కుదుపు పుడుతున్నది, ఒంట్లో ఉన్న రక్తనాళాలన్నీ దబ్ దబ్ మంటున్నవి. చెవులు ఝాఝా మంటున్నవి. ఇంకొక్కనిమిషం ఆలాగు కూర్చుంటే మరి లేవలేను అని తెలిసిపోయింది. విశ్వప్రయత్నంచేసి కుర్చీమీదనుంచి లేచి ద్వారంవైపు పరుగెత్తాను.

“ఎక్కడికి పారిపోతున్నావు రాణీ!” అని సందీప్ గొంతుకలోనుంచి నిస్వరంగా మాట వినబడ్డది. ఏదైనా అడ్డుపడ్డదా గొంతుకలో అనిపించింది, ఆమాటలు వింటే.

ఆలాగు అంటూ ఒక్క గంతు వేసి కుర్చీమీదినుంచి లేచి నావైపు పరుగెత్తుతున్నాడు, నన్ను పట్టుకుందామని. ఆలాంటప్పుడు బయట జోళ్ల చప్పుడు వినబడ్డది. అతి గాబరాగా సందీప్ తిరిగి ఆ కుర్చీదగ్గికి వెళ్లి దానిమీద కూర్చున్నాడు; నేను పుస్తకాలబీరువావైపు ముఖం తిప్పి పుస్తకాలపేర్లు చూస్తున్నాను.

నా భర్త గదిలో కాలు పెట్టారో లేడో ప్రారంభించాడు సందీప్—“నిఖిల్ నీ పుస్తకాలలో బ్రానింగ్ లేదా? మన కాలేజీ క్లబ్బుమాట చెపుతున్నాను రాజితో—జ్ఞాపకం ఉందా బ్రానింగ్ తర్జుమాగురించి మన నలుగురికీ అయిన పోట్లాట? లేదేమిటి, చెప్పు? ఆల్లా—

She should never have looked at me,
If she meant I should not love her !
There are plenty...men you call such,
I suppose...she may discover
All her soul to, if she pleases,
And yet leave much as she found them.
But I'm not sq, and she knew it
When she fixed me, glancing round them.

ఆ మాటలన్నీ పోగుచేసి కలగాపులగంగా మన భాషలో తర్జుమాచేశాను గాని ఒట్లమరిపించేటంత ఆనందం మనకు పుట్టించదు అది. గొప్ప కవిని అయిపోడానికి ఇక అట్టే రోజులు పట్టదు అని ఒకప్పుడు అనుకున్నాను, కాని ఆ విపత్తు నామీద పడకుండా దేవుడు కాపాడాడు. మన స్నేహితుడు దక్షిణాచరణ్ ఉండేవాడు జ్ఞాపకం ఉన్నదా!—సార్వే ఇన్ స్పెక్టరు అయిపోనాడుగాని లేకపోలే ఈపాటికి గొప్ప కవి అయి ఉండును. అతనితర్జుమా చదివితే తర్జుమాలాగు ఉండేదికాదు. బాగ్రఫీలోలేని ఏదేశంభాష కాదు, ఆభాష—ఇప్పటికీ నేను అది మరిచిపోలేదు.

“లేదు రాణీ నువ్వు వృథాగా వెతుకుతున్నావు ఆ పుస్తకంకోసం. పెళ్లి అయినప్పటినుండీ కావ్యాలూ పద్యాలూ చదవడం ఆవేశాడు నిఖిల్, మరి అవసరంలేదు అని గాబోలు. నేనూ మా నేళాను పనితొందరవల్ల; గాని ‘కావ్యజ్వరో’ మనుష్యాణాం’ మళ్లీ నన్ను ‘పట్టుకుంటాను’ ‘పట్టుకుంటాను’ అని జడిపిస్తున్నట్టు ఉంది”

“నిన్ను జాగ్రతగా ఉండమని చెప్పడానికి వచ్చాను సందీప్!” అన్నారు నాభర్త.

“కావ్యజ్వరం విషయమయ్యా?” అన్నాడు సందీప్.. ఆయనసందీప్ హాస్యంగా అనబోయినమాట వినిపించుకోకుండా అన్నారు—“కొన్నాళ్లనుండి ధాకానుండి మాల్దీవులు వచ్చిపోతున్నారు. ఈ ప్రాంతాలలోఉండే సాయిబులను రేపాలని ప్రయత్నం లోలోపున జరుగుతున్నదట. నీమీద వాళ్లు అతికోపంగా ఉన్నారట, ఒక వేళ ఏమైనా సాహసం చేస్తే చేస్తారు.”

“పారిపోమని సలహాఇవ్వడానికి వచ్చావా?”

“సంగతి చెప్పడానికి వచ్చాను, సలహాఇవ్వాలని రాలేదు.”

“ఈఎస్టేటే నాదిఅయిఉంటే ఆ ‘జాగ్రతగా ఉండడ’ మేడో మాల్దీవులచేత చేయించి ఉండును. వచ్చి నన్ను జడిపించడానికి బదులుగా నీ సత్తువ ఎటువంటిదో వాళ్లకు కొంచెం చూపించిఉంటే నువ్వుచేసిన పని నీకు మెప్పుపుట్టించును, నాకూ

పుట్టించును. నీ బలహీనత చక్కజమిదారులనుకూడా బలహీనులుగా చేసిపారేస్తూఉంది తెలుసునా?”

“నీకు నేను సలహాఇవ్వడంలేదు సందీప్. నువ్వుకూడా నాకు సలహాఇవ్వకుండా ఉంటే బాగుంటుందని నా అభిప్రాయం. ఇచ్చినా వృథా అవుతుంది. నేను చెప్పవలసినది ఇంకొక మాట ఉన్నది. ఇప్పటికి కొంతకాలం అయింది, నువ్వు నీ శిష్యులూ కలిసి నా ప్రజలమీద అధికారం చలాయించి లోలోపున చాలా బాధపెడుతున్నారు. అది మరి పనికిరాదు. ఇక మీరంతా నా తాలూకా వదిలి వెలిపోవలసి ఉంటుంది.”

“సాయిబుల భయంవల్లనా లేక ఇంకేదైనా భయం ఉన్నదా?”

“కొన్నిరకాల భయం లేకపోవడమే పిరికితనం. అట్టి భయంచేతనే చెపుతున్నాను సందీప్,—నీవు వెలిపోవాలి. నాలుగైదురోజులలో నేను కలకత్తా వెళ్తున్నాను, నాతో నువ్వు వచ్చేయాలి. కావాలంటే, కలకత్తాలో మాఇంట్లోనే ఉండవచ్చు. దానికేమీ అభ్యంతరం ఉండదు ”

“సరే అయిదురోజులు వ్యవధి దొరికింది కదా ఆలోచించుకోడానికి ! ఈలోపున, లేనెపట్టును విడిచి వెలిపోతున్నాను గనుక, మా రాణికి ఆఖరుపాట పాడి వినిపిస్తాను—ఝంకారగానంతో నెలపుతీసుకుంటాను—“ఓ ఆధునిక కవివర్యా, తెరువు నీ తలుపులు. నీ వాణిని నేను దోచుకుంటాను. చోరి చేసినది నీవు, నేను కాదు. నాపాట నీవు అపహరించి నీధానిగా

చేసుకున్నావు.. పేరు నీదే ఉండనీ కావాలంటే, పాటమాత్రం నాది.”

అలా అంటూ తన పగిలిన బొంగు గొంతుకతో ప్రారంభించాడు భైరవిమీద పాట, పాడుతున్నంతసేపూ ఏక్షణం అపస్వరంలోకి లాగేస్తుండో అని నాకు భయంవేస్తూనే ఉంది.

ఏమిటతని సాహసం! మితిమీరినది; కప్పు విప్పు లేదు; బట్టబయలు! నిగురులేని నిప్పు! తాను చేసే పనికి అడ్డుపెట్టడానికై నా వ్యవధి ఇవ్వడు. అతనిని ఆపడం పిడుగును ఆపడంలాంటిదే! ఆపితే ఏమిచేస్తుంది పిడుగు! నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతుంది మెరుపురూపంగా!

నేను గదిలోనుంచి పైకి వచ్చేశాను. అంతఃపురంలోకి వెళిపోబోతున్నాను. అమూల్య ఎక్కడనుంచో వచ్చి ఎదుట నిలబడ్డాడు, “నువ్వేమీ భయపడకు అక్కా. ఈరాత్రే వెళ్తున్నాను, ఎంతమాత్రం ప్రయత్నం నిష్ఫలం చేసుకురాను.” అని అన్నాడు.

నిష్ఠాపూరితమైన అతని ముద్దుముఖంవైపు చూస్తూ అన్నాను—“నావిషయమై నేను భయపడలేదు అమూల్య, గాని నీగురించి నాకు కలుగుతూఉన్న భయం ఒక్కక్షణమైనా మరవకూడదనే నా ప్రార్థన.”

అమూల్య వెళిపోతున్నాడు, అతనిని పిలిచి “మీ అమ్మ ఉన్నదా అయ్యాల్యా?” అని అడిగాను.

“ఉన్నది.”

అక్క?”

“లేదు మా అమ్మకు నేను ఒక్కణ్ణే పిల్లణ్ణి.”

“వెలిపా అమ్మా, మీ అమ్మదగ్గరికి తిరిగి వెలిపా-
అమూల్య!”

“నాకు ఇక్కడే అమ్మా అక్కా కూడా ఉన్నారు.
అక్కా.”

“రాత్రి నువ్వు వెలిపాయేలోగా ఇక్కడ భోజనం చేసి
వెళ్లు అమూల్య.”

“భోజనానికి వేళ ఉండదు అక్కా, నీ ప్రసాదం కొంచెం
ఇయ్యి, అది నాతోకూడా తీసుకొని వెలిపాతా.”

“నీకు ఏమిటిఇష్టం అమూల్యా?”

“మా అమ్మ దగ్గరఉంటే కడుపునిండా కర్జికాయలు తిని
ఉందును. తిరిగి వచ్చాక నువ్వుచేసిన కర్జికాయలు కడుపునిండా
తింటాను అక్కా.”

నిఖిల్ కథ

ఒకొక్కనాడు రాత్రి మూడుఘంటలకు తెలివినచ్చి లేచి కూర్చుండేవాడను. నేనుమునుపుండిప్రపంచం చచ్చి దయ్యమయి వచ్చి ఈ మంచమూ ఈ ఇల్లూ ఇంట్లో ఉండే యావత్తు సామానూ—ఈ అన్నిటిని ఆక్రమించుకొని కూర్చున్నదా అని ఆ అర్ధరాత్రి వేళ అనిపించేది. ఎరిగినవాళ్ల భూతమే మనకు భయంపుటిస్తుంది. అది ఎందుచేతనో ఇప్పుడు బాగా బోధపడ్డది. చాలాకాలంనుంచీ మనము బాగా ఎరిగినటువంటిది ఒక్కడొకరిలో ఎరగనిదిగా మారిపోయినప్పుడు అది మహాభయంకరమైన వస్తువు అవుతుంది. అన్నివ్యవహారాలూ చేసుకుంటూ జీవనం ఇప్పటివరకూ ఎటువంటి అడ్డూ లేకుండా చల్లగా నడిప్రవాహం లాగు జరిగిపోతూ ఉండెను. అటువంటి దాన్ని దారి ఏర్పడని బురదలోనుంచి నడిపించుకొని వెళ్లడం గాబరాపుట్టించక మానదు. ఆ పని చేయవలసివస్తే చికాకు పడకుండా మన శాంతిని మనము కాపాడుకోవడం అనాధ్యమైన పని—మన కంటికి మనమే ఇంకెవరోలాగు కనబడుతుంటాము.

సందీప్ సమాజంవాళ్లు మాస్ట్రాంతాలలో ప్రజలను నానారకాల బాధలూ పెడుతున్నారని కొన్నాళ్ల నుంచీ తెలుస్తూఉంది. నామనస్సు సరిగా ఉంటే, “ఇక్కడనుంచి వెలిపో అబ్బాయి,” అని సందీప్ తో చెప్పిఉండును. ఈ చికాకువల్ల

కేవలం అస్వాభావికం అయిపోయింది నామనస్సు. నా దారి ఇక సుఖమైనది కాదు. సందేహంతో వెలిపోమని చెప్పడానికి సిగ్గు వేస్తున్నది. ఆమాటతోకూడా మరికొన్ని మాటలు ఎంత వద్దు అనుకున్నా వచ్చేస్తాయి, నాముందర నేనే చిన్నపుచ్చుకోవలసి వస్తుంది అని సంకోచించాను.

దాంపత్యం నా మతం ప్రకారం ఒక అంతరంగికమైన పదార్థము, అది కేవలం గృహస్థాశ్రమం కాదు, కేవలం సంసార యాత్రతో చెల్లిపోయేది కాదు. అది నా జీవనానికి ఒక వికాసం వంటిది. అందుచేతనే బైటనుండి దానిమీద బలం ఉపయోగించలేకపోయినాను. జోరు చేయబోయేసరికి నా దేవతను అవమాన పరుస్తున్నాను అనిపించేది. ఈ సంగతి బోధపడేటట్టు ఎవరితోనూ చెప్పలేను. నేను ఒక అద్భుతమైన మనిషిని. కనుకనే బహుశా నేను మోసపోయిఉంటాను. కాని బాహ్యశరీరానికి ఇతరులవల్ల కలిగిన మోసాన్ని తప్పించబోయి నా అంతస్సును నేనే ఏలాగు మోసపుచ్చగలను ?

అంతస్సులోనుండి బైటను సృజించగలిగిన సత్యాన్నే పూజ చేస్తానని దీక్షపట్టాను. అందుచేతనే బయటనున్న మాయజాలాన్ని ముక్కముక్కలు చేయవలసి వచ్చింది. నా దేవత బయటి దాసత్యంనుంచి నన్ను విముక్తుని చేస్తుంది. నా లోపున రక్తపాతం జరగవలసివస్తే జరగనీ, నేను ముక్తి మాత్రం సంపాదించి తీరుతాను. ఆ ముక్తి నాకు దొరికినతరువాత లోపపు రాజత్యం నాదే అవుతుంది.

ఆ ముక్తియొక్క సువాసన నాకు అప్పుడే కొంచెంకొంచెం
కొడుతున్నది. ఉండుండి అంధకార గర్భంలోనుంచి ఒకపాట
విసబడుతున్నది—అది నాలోపున పుట్టబోయే ఆరుబోదయా-
నికి సూచకము. ‘మాయనో తయారైన విమల స్వర్ణంలాగు
చెదిరి పోనీ, ఏమి భయపడకు,’ అని నా లోపునున్న పురుషుడు
మాటిమాటికీ నాకు ధైర్యంచెపుతున్నాడు.

పొరుగు జమిందారుతో కలిసి సందీప్ అతి గొప్పగా
మహిషాసురమర్దనిపూజ చేయించడానికి ప్రయత్నం చేస్తు-
న్నాడని మాష్టరుగారివల్ల విన్నాను. ఆ పూజఖర్చులుకోసం
జమిందారు తన ప్రజలవద్ద డబ్బు లాగుతున్నాడట. మా
ఇద్దరి పండితులనూ కూర్చోపెట్టి రెండుఅర్థాలతో ఒకపాట
వ్రాయించాడట. దాని విషయమై మాష్టరుగారికి సందీప్ తో ఒక
వాదన అప్పుడే అయిందట. సందీప్ అంటాడట—“దేవతలకు
కూడా ఒక *ఇవల్యూషన్ ఉన్నది. తాత సృజించిన దేవతను
తన ఇష్టప్రకారం మార్చకపోతే మనమడు నాస్తికుడుగా ఉండి
పోవలసివస్తుంది. పురాతన దేవతలను ఆధునిక దేవతలుగా
చేయడమే నా పని, నా మిషన్. దేవతలను గతముయొక్క
బంధనంనుండి విముక్తులను చేయడానికే నేను జన్మం ఎత్తాను.
నేను దేవతల ఉద్ధారకుడను.”

చిన్నప్పటినుండి చూస్తున్నాను సందీప్ భావాలతో, విడి-
యాలతో, గారిడీచేనే మనిషి. నిజం కనిపెట్టడంలో ఎటువంటి

సరదా లేదు అతనికి. విజయము కనిపించే మాయను కల్పిస్తేనే అతనికి సంతోషం. అతను ఆస్తికాలదవులలో పుట్టిఉన్నట్టే నరబలీ, సరమాంసభక్షణమూ, ఇవే మనిషికిమనిషికి ఉండే అంతరంగికమైన బాంధవ్యాన్ని బలపరిచే మార్గాలు అని చూపిస్తూ అనేకమైన కారణాలు కనిపెట్టి ఉండును. భ్రమపెట్టడమే నాపని అని కూర్చుండే మనిషి చివరకు తననుకూడా భ్రమపెట్టుకుంటున్నాడేమోనని తప్పు ఉండలేదు. మాటలమంత్రం సహాయంతో అతను కొత్త కొత్త మాయలను సృష్టిచేస్తుంటాడు; వాటిలో ఒకదానికిఒకటి ఎంత విరుద్ధంగాఉన్నా కొత్తమాయ తయారైవచ్చడల్లా 'నిజం దొరికింది' అని పట్టుకుంటాడు.

ఏమయినప్పటికీ దేశంలో మాయ అనే సారా వండదానికి నేను ఎటువంటి సహాయమూ చేయలేను. దేశసేవ చేదామనికోరే ఈ యువకులకు మొదటినుండి ఈ నిషానుప్పే ప్రయత్నంతో నాకు ఎటువంటి సంబంధమూ ఉండకూడదని నా కోరిక. మంత్రాలతో మనస్సును భ్రమపెట్టి పనిచేయించే వాళ్ల తులనప్రకారం చినికి ఎక్కువ విలువ, భ్రమలో పెట్టిన వాళ్ల మనస్సులు కేవలం విలువలేనివస్తువులు. ప్రమత్తతనుండి దేశాన్ని రక్షించలేనప్పుడు దేశానికిచేసే పూజ దేశానికి అర్పించిన విషమైనద్యం అవుతుంది—దేశసేవ విముఖ బ్రహ్మస్త్రాలాగు వెనకకు తిరిగివచ్చి దేశంయొక్కగుండెకే తగ్గులు తుంది.

మా ఇంట్లోనుంచి వెలిపోవలసింది అని విధుల ఉంటూ

ఉండగా సందేహంతో అన్నాను. విమలా సందీప్, ఇద్దరూ, బహుశా, నా ఉద్దేశం సరిగ్గా బోధపరుచుకోరని నేను ఎరుగుదును. కాని వాళ్లు సురక్షలాగు భావిస్తారేమో అని భయపడడం మాత్రం కూడదు. ఆ భయంనుండి నేను విముక్తుడను కావలెను. విమలకూడా తప్పభిప్రాయపడితే పడనీ.

ధాకానుంచి మాల్వీల రాకపోకలు ఇంకా జరుగుతూ ఉన్నవి. గోహత్యలంటే హిందువులకు ఎంత ఘోరం అనిపించేదో నా తాలూకాలోఉండే సాయిబులకుకూడా అంత ఘోరం అనిపించేది. కాని ఇప్పుడు రెండుమూడుచోట్ల ఆవులను చంపడం జరిగింది. ఈ సంగతి నాకు మొదట తెలియజేసినవాళ్లు సాయిబులే. దానిని బాగా ఖండిస్తూ మాట్లాడడం సాయిబుల నోటివెంటనే విన్నాను. సులభంగాతెగే చిక్కుకాదని బోధపడ్డది. మూఢభక్తి అని నటిస్తూ వ్యవహారం జరుపుతున్నారని పోల్చుకున్నాను. వాళ్లు చేస్తూఉండేది నిషేధించడంవల్ల ఇప్పుడుండే కృత్రిమభక్తిని నిజమైనభక్తిగా మార్చినవాడను అవుతాను; నా ప్రయత్నానికి విరుద్ధంగా చేస్తూఉన్నవాళ్ల ఎత్తు అదే.

హిందువులలో ముఖ్యమైన వాళ్లను పిలిపించాను, వచ్చేటట్టు చెపుదామని చాలా ప్రయత్నంచేశాను. “మనధర్మం అనుసరించడంలో కావలసినంత పట్టుదల కనపరచవచ్చును గాని ఇతరులధర్మం విషయంలో మనకు ఎటువంటి అధికారమూ లేదు,” అని చెప్పాను. “నేను వైష్ణవుడను కదా అని నా భార్యగన ఉన్న శాక్తీయుడు జంతుబలి మానడే! దానికి మనము

ఏమి చేయగలము? అలాగునే సాయిబులనుకూడా వాళ్ల ఆచారాల ప్రకారం చేసుకోనివ్వండి, అల్లరి చేయకండి.”

“ఇంతకుముందు ఇటువంటి దుర్మార్గం లేదు, మహారాజా!” అని వాళ్లు అన్నారు.

“అప్పుడు దుర్మార్గం లేకపోవడం బలవంతం వల్ల కాదు, వాళ్లలో ఆ ఇచ్చి ఉండబట్టి. తిరిగి మునపటిలాగు ఉండవలెనంటే వాళ్లంతటవాళ్లే ఆ పనులు మానేసేటట్టు చేసే మార్గం అవలంబించండి. అది సాధించేమార్గం యుద్ధమార్గం కాదు.”

“ఆరోజులు వెళిపోయినాయి మహారాజా! బలం ఉపయోగించకపోతే ఆ పనులు ఎంతమాత్రం ఆగవు.”

నేను అన్నాను— “బలం ప్రయోగిస్తే గోహత్య ఆగదు, పైగా నరహత్యకూడా ప్రారంభం అవుతుంది.”

వాళ్లలో ఒకడు ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాడు ఉన్నాడు— ఈనాటి కొత్తకొత్తమాటలు వర్ణించడం నేర్చుకున్నవాడు. అతను అన్నాడు— “చూడండి, ఇది కేవలం ఆచారం అంటే వదిలిపోదు. మన దేశం కృషి ప్రధానమైనదేశం, అందుచేత ఈ దేశంలో ఆవులు—”

“ఈ దేశంలో గేదెలుకూడా పాలు ఇస్తాయి, దున్నపోతులు దున్నుతాయి. వాటితలలు సరికి, ఆ తలలు మన నెత్తిమీద పెట్టుకొని, వాటిరక్తం మన ఒంటినిండా పూసుకొని, దేవిఎదుట నృత్యం చేస్తూఉండి సాయిబులతో పోట్లాడుతుంటే చూచి ‘ధర్మం’ లోలోన నవ్వుకుంటుంది. ఏమీ లాభం ఉండదు, మిగిలే

దంతా పోట్లాటా విరోధమా. ఆవులను చంపకూడడుగాని పోతులను చంపవచ్చును అనేది మతం కాదు, గుడ్డిఆచారం.

ఆ ఇంగ్లీషుపదివినవాడు అన్నాడు—“దీని వెనక ఎవరున్నారో మీకు తెలియడంలేదండీ! సాయిబులకు బోధపడి పోయింది—ఎటువంటి అరాచకాలు చేసినా వాళ్లకు ఏమీ శిక్షకాదు అని! ‘సాచుడీ’లో వాళ్లు ఏమిటిచేశారో విన్నారు కదూ?”

నేను అన్నాను—“ఏసాయిబులను అస్త్రాలుగాచేసి మన మీద విసరడానికి సాధ్యం అయిందో ఆ సాయిబులను మనచేతులతో మనమే అస్త్రాలుగా చేశాము. ధర్మం మనకు ఈ విధంగా బుద్ధి చెపుతుంటుంది. మనము ఇన్నాళ్లు కూడబెడుతూ వచ్చినది మనమీదనే కర్షకావాలి.”

ఇంగ్లీషుపదివినవాడు అన్నాడు—“సరే, మంచిదే! కర్షు అయిపోనీ! దానివల్ల మాకూ కొంత సుఖం ఉన్నది—కలిగే జయం మాదే. మన పరిపాలకులకుండే శక్తులు అన్నిటిలోకి గొప్పది న్యాయపరిపాలన అని కదా అందరూ నమ్ముతున్నారు—ఆన్యాయాన్ని ఈవారే మంటిలో కలిపేశాము. ఇన్నాళ్లు వాళ్లు రాజులుకదా, ఇప్పుడు వాళ్ల చేత బందిపోటు చేయిస్తాము. ఈ సంగతి దేశచరిత్రలో ఎవరూ వ్రాయరు, గాని మా మనస్సులలో మార్తం చిరకాలమూ ఉంటుంది.”

ఇవతల, ప్రతి పేపరులోనూ నాపేరు పడుతున్నది, అపభ్రాంతిలో షిఖ్యాతుడను అయిపోయినాను. చక్రవర్తి జమీందారు

గారి తాలూకాలో నదిబిడ్డన శ్మశానంలో ఒకపెద్ద గడ్డిబొమ్మకు నా పేరుపెట్టి ఎంతోసందడిచేసి తగలబెట్టారట. ఇంకా నానా రకాలగా నన్ను అవమానపరుద్దామని ప్రయత్నం జరుగుతున్నది... జాయంటుస్తాకు కంపెనీ వర్పరిచి బట్టల ప్యాక్టరీ పెడతాము, మీరు అందరికంటే అధికంగా షేర్లు కొనవలసింది అంటూ వీళ్లు నా దగ్గరికి వచ్చారు. నేను అన్నాను— “నేను చేసిన ఏనాటాగు రూపాయిలో పోతే నాకు దుఃఖం లేదు, గాని మీరు ప్యాక్టరీ పెడితే అనేకమందిబీదవాళ్ల రూపాయిలు కూడా దానితోపాటు మురిగిపోతాయి. అందుచేత నేనేమీ షేర్లు కొన దలచుకోలేదు.”

“ఏమి మహారాజా, దేశంయొక్క హితం మీకు అక్కర లేదా?”

“అటువంటి పరిశ్రమలవల్ల జేశానికి హితం జరగవచ్చును గాని జేశానికి హితం చేదామని కూర్చున్నంత మాత్రాన పరిశ్రమలు జరగవు. మనము చల్లగా ఉన్నన్నాళ్లు ఎటువంటిపరిశ్రమా పాగలేదు, ఇప్పుడు మనకు పిచ్చిఎక్కింది గనుక పరిశ్రమలన్నీ ఝాఝంటూ నడుస్తాయి గాబోలు !”

“ఒక్కరూటలో చెప్పండి, మీరు షేర్లు కొంటారా కొనరా ?”

“కొంటాను, గాని ఇప్పుడుకాదు ; మీరు చేసే ప్రయత్నం నిజంగా పరిశ్రమచేయుమైన ప్రయత్నమా అని నాకు ఎప్పుడు నమ్మకం పుడితే అప్పుడు నుట అంభోంబిది కదా అని

పొయ్యిమీదికి బియ్యం ఎక్కుతాయి అని ఎక్కడఉన్నది? దానికి నిదర్శనంగా ఏమీ కనబడడం లేదే! ”

వీడు చాలా హిసాబీమనిషి, పైసా ఒకంతట వదలడు, లోభి, అని అనుకుంటున్నారు వీళ్లంతా. నేను స్వదేశీ పనుల అభివృద్ధికి చేసినదంతా, జమాకర్చులపుస్తకాలు తీసి, వీళ్లకు చూపిద్దామని బుద్ధి పుడుతున్నది. మాతృభూమి సారవంతంచేసి పంటలు అభివృద్ధిచేదామని నేను చేసిన ప్రయత్నమంతా వీళ్లకు తెలియ దనుకుంటాను. ఎన్నోసంవత్సరాలు జావా మారిషస్ నుంచి విత్తనాలు తెప్పించి చెరుకు పండించాను. గవర్న మెంటు అగ్రికల్చరల్ డిపార్టుమెంటు సలహా తీసుకొని నానారకాల గత్తాలు వేయించి చేయవలసిన దంతా చేశాను. దానివల్ల నాకు వచ్చిన రాబడి చూచి మా తాలూకాలోని వ్యవసాయదారులు లోలోపున నవ్వుకున్నారు. ఆ నవ్వు ఇప్పటికీ పైకి రాకపోను. అయితే నేను అక్కడితో ఊరుకోలేదు. సర్కారువారు ప్రచురిస్తూఉన్న కృషిపత్రిక తర్జుమాచేయించి జపాను చిక్కుడూ, ఈజిప్టు నత్తి, మొదలైనవాటిగురించి బోధపరుద్దామని మా వ్యవసాయదారులదగ్గిరికి వెళ్లేసరికి ఇంతకాలమూ అణచుకొన్న నవ్వు వాళ్లు మరి పట్టలేకపోయినారు. ఆ సమయంలో దేశసేవకులు ఏమి చేస్తున్నారు? ఎక్కడా చడిచప్పుడు లేదే! ‘పంచేమాతరం’మంత్రం నిద్రపోతున్నది. అటువైసి, యా స్వదేశీస్తీమరు వ్యవహారం—పోనీ, పోనీ! అవన్నీ ఇప్పుడు వెళ్లకక్కి ఏమిప్రయోజనం? దేశహితంకోసం

వీళ్లు పెట్టిన మంట నా గడ్డివిగ్రహం తగలపెట్టి అక్కడితో ఆరిపోతే బ్రతుకుతాము!

* * * * *

ఇదేమిటి ఇది! మా 'చాకువా' సబ్ ప్రెజేరీ లూటీ-
చేశారు. హెడ్ క్వార్టర్స్ ప్రెజేరీకి ఒక కిస్తీ చెల్లించవలసి ఉండి
ఏడువేల అయిదువందల రూపాయలు జమచేసి అక్కడ
ఉంచారు—ప్రాద్దుహారకముందే పడవచేసుకొని హెడ్ క్వార్టర్స్
ర్సుకు వెళ్లి అక్కడ చెల్లించే ఏర్పాటు. పంపడానికి వీలుగా
ఉంటుందని మా మేనేజరు సర్కారు ప్రెజేరీలో నూరురూపా-
యల నోట్లకింద ఆసాము మార్పించి, నోట్లు మడతపెట్టి కట్టి
ఉంచాడు. అధికారి వేళ బందిపోటుదొంగలు తుపాకులూ
పిస్తూలీలతో వచ్చి ప్రెజేరీ లూటీ చేసేశారు. కాసిమ్ సర్దారుకు
గుండుదెబ్బ తగిలిందట. అందులో ఒక చిన్న చిత్రమైన సంగతి
ఏమిటంటే, దొంగలు సరిగా ఆరువేలుమాత్రం తీసుకొని మిగ-
తా పదిహేనువందలనోట్లూ గదినిండా చల్లేసి పోయినారు.
తీసుకుపోయినవాళ్లు అనాయాసంగా అన్ని రూపాయలూ
తీసుకుపోయి ఉండవచ్చును. ఏలాగయితేనేమి బందిపోటు-
వాళ్ల వంతు అయిపోయింది, ఇక పోలీసువాళ్ల వంతు ప్రారంభం
అవుతుంది. రూపాయిలేమో పోయినాయి; అంతతో తీరదు ఇక
శాంతికూడా పోవాలి.

ఇంట్లో అప్పుడే కబురు తెలిసిపోయింది. చిన్నవదినె వచ్చి
“ఇదేమిటి అబ్బాయి, కొంప మునిగిపోయిందే!” అన్నది.

అవిడ భయం పోగొడదామని హాస్యానికి అన్నట్టుగా అన్నాను, “ములిగిపోదానికి ఇంకా చాలా వ్యవధి ఉంది; తిండికి బట్టికి ఇంకా కొన్నాళ్ల వరకూ ఏమీ లోటు ఉండకూడదు.”

“లేదు. తండ్రి, హాస్యం కాదు. వీళ్లకు నీమోద. ఇంతకోపం ఎందుకు? వాళ్లను కొంచెం ఖుషామిత్తు చేస్తూ ఉంటే బాగా ఉంటుందేమో? దేశంలో ఉండే వాళ్లను అందరికీ నీ—”

“దేశంలో ఉండే మనుష్యులందరి భయంవల్లా యావత్తు దేశాన్నీ ముంచేయలేకు కదా!”

“అదికూడా విన్నాను, నిన్ను అవమానపరుద్దామని నదిబిడ్డన ఏమో చేశారట. భయంతో చేచ్చిపోతున్నాను. ఛోటారాణి దొరసానిదగ్గర చడువుకున్నది, దానికి ఎటువంటి భయమూ లేదు. నేను పురోహితుడికి కబురుపంపి శాంతి చేయించి స్వస్తివాచనం చదివిస్తేనే తప్ప ఉండలేను నాయనా. నీపుణ్యం ఉంటుంది తండ్రి నువ్వు కలకత్తా వెళిపో, ఇక్కడ ఉంటే తప్పకుండా ఏదో ప్రమాదం చేస్తారు.”

మా చిన్నపదినె భయమూ ఆతురతా నా మనస్సును నుభావర్షంలో ముంజేశాయి—“అన్నపూర్ణా, నీ హృదయ ద్వారం ఎదురు కూర్చోని శాశ్వతకాలమూ అడుక్కుంటాను.”

చిన్నపదినె అన్నది—“వక్కాగదిలో రోషాపాయిలు పెట్టుకోని కూర్చోవం ఏమీ కాదులేదు. మనస్సు అబ్బాయి”

వాళ్లు ఏలాగో మెల్లిగా పనిపడతారు, చివరకు ఒకనాడు—
నేను రూపాయిలతోను భయపడడం లేదు—ఏమో! ఇంకేమి
జరుగునో!”

వదిన భయం పోగొట్టాలని అన్నాను—“ సరే అయితే
వడినా, రూపాయిలు ఇప్పుడే పైకితీసి ఖజాన్ చే దగ్గిరికి పంపి-
చేస్తాను. ఎల్లుండి, తప్పకుండా, కళకలలా బాల్కనీలో బమ్-
కట్టేస్తాను.”

ఈలాంటూ పడకగదిలోకి వెళ్లి చూచేసరికి పక్కగది
తలుపు గడియవేసి ఉంది లోపునుంచి. తలుపు కొట్టాను. విభుత
లోపునుంచి అన్నది—“ నేమా, బట్టకట్టుకుంటున్నాను.”

వదినె అన్నది—“ఇంత పెందలాడే ముస్తాబు అవుతున్నది
చోటారాణి, చాలా ఆశ్చర్యంగా ఉందే! ఇవాళ ‘పందే-
మాతరం’సభ కూడుతుంది కాబోలు. ఏమేవ్, దొంగలకు
రాణీ! లోపున కూర్చోని కొల్లసొమ్ము లెక్కపెట్టుకుంటున్నావా
ఏమిటి?”

సరే, కొంచెంసేపు పోయినతరువాత వచ్చి అదేదో
చూదాము అనుకొంటూ బయటికి వచ్చాను. పోలిస్ ఇన్
స్పెక్టరు అప్పుడే వచ్చి నిలుచున్నాడు. “జాడ ఏమైనా దొరి-
కిందా?” అని అడిగాను.

“అనుమానం మూత్రం ఉన్నది.”

“ఎవరిమీద?”

“ఆ కాసిమ్ సర్దార్ మీద.”

“అదేమిటి! వాడు దెబ్బతిని వస్తే!”

“అట్టే దెబ్బ ఏమీలేదు. పాదంమీద చర్మం కొంచెం గీసుకుపోయి రక్తం వచ్చింది—అదైనా తనంతట తాను చేసుకొన్నదే.”

“కాసిమ్మీద నాకు ఎటువంటి అనుమానమూ లేదు. వాడు అతి నమ్మకమైనవాడు.”

“నమ్మకమైనవాడు కావచ్చును, నేనూ ఒప్పుకుంటాను. ఆలా అనిచెప్పి చోరీ చేయలేదు అని మాత్రం చెప్పలేము. పాతికసంవత్సరాలు అతి విశ్వాసంగా ఉన్నవాళ్లను నేను చూచాను, అటువంటి వాళ్లుకూడా ఎప్పుడో ఒకనాడు—”

“ఐతే కావచ్చును; ఐనాగాని వాణ్ణి జైలుకు పంపలేను.”

“మీరు పంపడం ఎందుకు? ఆభారం ఎవరినెత్తిమీద ఉన్నదో వాళ్లు పంపుతారు.”

“కాసిమ్మే అయితే ఆరువేలు తీసుకొని మిగతారూపాయిలు పారేశాడు ఎందుచేత?”

“మనకు నానారకాల సందేహాలు కలగాలని. మీరేమి అనుకొన్నప్పటికీ, మనిషిమాత్రం చాలా పక్కామనిషి. ఇవతల మీ ఖజానాదగ్గిర పారాఇస్తుంటాడు,గాని అదగ్గిర ప్రాంతాలలో జరుగుతున్న ప్రతిచోరీ బందిపోటులలో నిశ్చయంగా వీడికి సంబంధం ఉన్నది.”

చెట్ట, ఇరవై ముప్పై మైళ్లదూరాన బందిపోటువేసి రాత్రికి

రాత్రి తిరిగి వచ్చి డ్యూటీకి ఈ పారావాళ్లు ఏలాగు హాజరు అవుతుంటారో, ఆ కథలు అనేకంగా ఇన్ స్పెక్టరు చెప్పాడు.

“కాసిమ్ ను తీసుకు వచ్చారా?” అని అడిగాను.

“వాడు పోలీస్ స్టేషన్ లో ఉన్నాడు. డిప్యూటీగారు ఇప్పుడేవస్తారు తనిఖీ చేయడానికి,” అన్నాడు ఆయన.

“వాణ్ణి నేను చూడాలి.”

వాడు నన్ను చూస్తూనే నా పాదాలమీద పడి ఏడుస్తూ అన్నాడు, “ప్రయాణం చేస్తాను మహారాజ్, నేను ఇదేమీ ఎరగను.”

“నీమీద నేను అనుమానం పడడంలేదు కాసిమ్. ఏమీ భయపడకు. అపరాధం లేనిదే నీకు ఏహానీ రాదు, నేను పూచీ.”

కాసిమ్ దొంగలను సరిగా వర్ణించలేకపోయాడు. వాడు చెప్పినమాటలన్నీ కేవలం అతిశయోక్తి. “నాలుగయిదు వందలమంది వచ్చారు. ఇంతంతపెద్ద తుపాకులూ పిస్తోలీలూ పట్టుకున్నారు,”—ఈలాగు అనడం మొదలుపెట్టేవాడు అవన్నీ ఉత్తమాటలని తెలుస్తూఉంది. భయంవల్ల అన్నీ ఆలాగు కనబడి ఉండవచ్చును, లేదా వాడికి జరిగిన పరాభవానికి సిగ్గుపడి కొంతవరకు దాచుకుందామనిఅన్న మాటలు అయిఉండాలి. నా విరోధి హరిశ్ చుండు చేయించిన పని ఇదిఅంతా అని వాడి అభిప్రాయం. వాళ్లసర్దార్ ఏక్రామ్ గొంతుక స్పష్టంగా ఆ రాత్రి వినబడ్డది అని వాడినమ్మకం.

“చూడు కాసిమ్, ఖబర్ దార్! ఉత్త అమమానంవల్ల వీడివేరూ వాడివేరూ అందులో కలవకు. హరిశ్ కుండు అందులో ఉన్నాడో లేడో అది స్థిరపరిచే భారం నీది కాదు,” అని నేను అన్నాను.

ఇంటికి వచ్చాక మాస్టరుగారిని విలిపిరిచాడు. తల ఊచుకుంటూ అన్నాడు ఆయన—“ఇక మరి శుభం అన్నమాట ఉండదు. సత్యమూ ధర్మమూ ఉండవలసినచోట దేశాన్ని తీసుకువచ్చి కూర్చోపెట్టారు, దానిపాపాలన్నీ పైకివచ్చి వికసిస్తాయి. సిగ్గు లజ్జ పూర్తిగా పోతాయి.”

“మీ ఉద్దేశం ఏమిటి? ఈ పని—”

“నన్నే మీ అడగకు, ఏవైపు చూచినా పాపమే. పంపించేయి, వీళ్ల నందరినీ నీ తాలూకాలోనుంచి పంపించేయి.”

“ఇంకొక్కరోజు వ్యవధి ఇచ్చాను. ఎల్లుండి వీళ్లంతా వెలిపోతారు.”

“చూడు నిఖల్, నేను ఒకమాట చెప్పాలి. విమలను నీతో కలకత్తా తీసుకొని వెలిపో. ఇక్కడనుంచి ఆమెకు కనబడే ప్రపంచం చాలా సుకుచితమైవది. మనుష్యులవిగాని మరి వేటివిగాని, సరియైన పరిమాణాలు ఇక్కడనుండి చూడడంవల్ల తెలియవు. ఆమెకు ఒకమారు ఈ పృథ్వి చూపించి తీసుకురా. మనుష్యులఘా, మనుష్యుల కర్తవ్యేత్రాన్నీ, వికాలమైన స్థలంలో ఉంటూఉండగా చూచి రానీ.”

“నేనూ అదే అనుకుంటున్నాను.”

“అయితే మరి ఆలస్యం చేయకు. చూచావా నిఖిల్, మానవచరిత్ర అనేది ప్రపంచంలో ఉండే అన్ని జాతులచరిత్ర అన్ని దేశాలచరిత్ర కలిసి ఏర్పడుతుంది. అందుచేత సాలిటిక్స్ అని చెప్పి సత్యమూ ధర్మమూ అమ్మేసి, దేశమే సర్వమూ అని కూర్చుందామంటే ఎన్నటికీ జరగని పని. ఆ మాట యూరఫ్ ఒప్పకోదు అని నాకు తెలుసును. అందుచేతనే అది గురుపదవికి అర్హురాలుకాదు అని నేను అనేది. మనుష్యుడు సత్యంతో సంప్రాణాన్ని ఇస్తాడు, చచ్చి అమరుడు అవుతాడు. ఒక జాతికి జాతీ చచ్చిపోవచ్చును సత్యంతో సం, ఆలా చచ్చిపోయినా అది మానవ చరిత్రద్వారా అమరత్వం పొందుతుంది. మనభారత వర్షంలో సత్యం ఆవిధంగా అనుభవంలోకి వచ్చుగాక! మనను చూచి దుష్టపిశాచాలు ఆకాశం బద్దలైపోయినట్టు నవ్వుకోనీ, కావాలంటే, — మనముమాత్రం సత్యమే ఆచరింతుముగాక! కాని ఏమి భయంకరమైన సాపము! పై దేశాలనుంచి వచ్చి మనదేశంలో దూరిన ఈ మహామారి ఏమి ఘోరమైనది!

రోజంతా ఈగొడవతోనే అయిపోయింది. బాగా రాత్రి అయింది, అలసిపోయి పడుకోడానికి వెలిపోయినాను. ఆ రూపాయిలు ఈవారే మరి తీసి పంపించలేను, రేపు తప్పకుండా పంపించాలి అని నిశ్చయం చేసుకున్నాను.

మధ్యరాత్రి తెలివి వచ్చింది. గదిలో చీకటి అంధ-

కారం. ఏదో శబ్దం వినబడ్డట్టు అయింది. ఎవరో ఏడుస్తున్నారా అనిపించింది.

వర్షపురాత్రి ఉండుండి గాలి ఒక్కొక్కవిసురున వచ్చి-
నట్టుగా కన్నీటి భారంతో నిండిఉన్న నిట్టూర్పు మధ్యమధ్య
వినబడుతున్నది. అది నాకు గదిహృదయంమధ్యనుండి పుడు-
తూఉన్న ఏడుపు అనిపించింది.

నా గదిలో ఇంకెవరూ లేరు. కొన్నాళ్లనుంచీ విమల ఆ
పక్కనున్న గదులలో దేనిలోనో పడుకుంటున్నది. నేను మంచం
దిగి వరండాలోకి వెళ్లాను. అక్కడ విమల నేల బోర్లా
పడుకొని ఉన్నది.

అది మాటలతో వ్రాయడానికి వీలులేనిది. విశ్వం
యొక్క హృదయంలో కూర్చొని జగత్తులో ఉండేదుఃఖాన్ని
అంతటినీ అందుకొని తన కడుపులో పెట్టుకొనేవాడికి తప్ప
మరిఎవరికీ అది ఏమిటో తెలియదు. ఆకాశాన ఎటువంటి కద-
లికా లేదు, నక్షత్రాలు మాటలేదు, రాత్రి నిశ్శబ్దం, దానిఅంతటి
మథ్యా ఈ నిద్రారహితమైన ఏడుపు !

ఈ సుఖదుఃఖాలు సంసారంలో దీనినుంచీ దానినుంచీ
వచ్చాయి అనుకొని, శాస్త్రజ్ఞానం ఉపయోగించి మంచి అనీ
చెడ్డ అనీ పేరుపెట్టి, ఏదో మహా బోధపడ్డట్టు మనస్సును సమా-
ధానపరుచుకుంటాము. కాని మానవుని హృదయం చించి అంధ
కార గర్భాన్ని నింపుతూఉన్న ఈ దుఃఖానికి తగిన పేరు ఎవరు
పెట్టగలరు? ఆ చీకటిరాత్రి చలనంలేని నక్షత్ర కోటికి ఎదురుగా

నిలబడి విమలవైపు చూచేసరికి అతి భయంతో నా మనస్సు నా చెవిలో చెప్పసాగింది—“ఆమెను విచారణ చేయడానికి నేను ఎవడను?” ఓ జీవమా, ఓ అపారవిశ్వమా, ఓ అనంత విశ్వబ్రహ్మాండనాయకా! మీఅందరికీ ఒక సాష్టాంగనమస్కారం! మీలోఉండే రహస్యానికి ఒక నమస్కారం!

తిరిగి గదిలోకి వెలిపోదామని అనుకున్నాను ఒకమారు, గాని వెళ్లలేకపోయినాను. మెల్లిగా విమలతలదగ్గర కూర్చోని ఆమెతలమీద చెయ్యివేశాను. మొట్టమొదట ఆమెబట్ట కర్తలాగు గట్టిగా ఉన్నదనిపించింది. వెంటనే అగట్టి కరిగింది, సహస్రధారలుగా కన్నీరు ఒలకడం మొదలుపెట్టింది. మానవ హృదయంలో అంతదుఃఖము, అంతఏడుపు, ఉండగలదని నేను ఎన్నడూ ఊహించనై నా ఊహించలేకపోయినాను.

నెమ్మదిగా చేతితో విమలను దువ్వాను. ఆలాగు దువ్వుతూ ఉండగా మధ్య ఎప్పుడో తడుముకుంటూ నా రెండుపాదాలూ పట్టుకున్నది. పట్టుకొని తనగుండెదగ్గరికి లాక్కొని గుండె పగిలిపోతుందా అన్నంత గట్టిగా నొక్కుతున్నది.

విమల కథ

అమూల్య ఈ ఉదయం కలకత్తానుంచి తిరిగి వస్తాడు. అతను రాగానే నాకు కబురు చెప్పమని నాకడుతో చెప్పాను. అయివా మనస్సును పట్టి ఉంచలేక ముందుగదిలోకి వెళ్లి కూర్చున్నాను.

అమూల్యను నగలు అమ్మడానికి కలకత్తా పంపుతున్నప్పుడు నా మనస్సులో ఒక్క నాసంగతితప్ప మరేమీలేదు. అనుకుంటాను. అంత చిన్న కుర్రవాడు అంత విలువైన నగలు అమ్మచూపితే అంతా అనుమానిస్తారు అన్న సంగతి నా తలలోకి దూరనే లేదు. ఆడవార్లము మేము, మామీదికి ఆపదపడైనా వచ్చిపడితే దానిని ఇంకొకరినెత్తిమీద వెయ్యడం—తప్ప మాకు ఇంకొకటి ఏమిటి చేతలవుతుంది—అంత నిరాధారం మా గతి! చావవలసివస్తే నలుగురిని ముంచి మరీ చస్తాము.

అతి గర్వంతో అన్నాను, అమూల్యను కాపాడతాను అని. తమనే కాపాడుకోలేనివార్లు ఇంకొకరిని కాపాడుతారు! ఆహా హా, ఆ అమూల్యను నేనే చంపేశాను కాబోలు! తప్పుదూ, నేను నీనొసట బొట్టుపెట్టి ఆశీర్వదించిననాడు యముడు బోలోపున నవ్వుకున్నాడు కాబోలు—అశుభం నెత్తిమీద నెట్టుకు ధిరుగుతున్నాను, అటువంటి అక్కను నేను.

అజంగళమనే స్త్రీగువచ్చి మనుష్యులను ఒక్కొక్కప్పుడు పట్టుకుంటుంది. అని నాకు ఈవారే అనిపిస్తూఉంది. ఎక్కడనుంచో హఠాత్తుగా స్త్రీగుబీజం వచ్చి పడుతుంది, సరి— ఒక్కరాత్రిలో చావు సమకూడుతుంది. అటువంటి రోగిని ఎడంచేసి ఎవరికీ తగలకుండా దూరంగా ఉంచలేమూ? అంటు— రోగం అది, ఆ రోగి స్పర్శ ఎంతభయంకరమైనదో నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. అది విపత్తుఅనే దివిటీ, ప్రపంచాన్ని తగలబెట్టేదామని తాను తగలబడుతూఉంటుంది.

తొమ్మిది ఖుంట లయింది. తప్పకుండా అమూల్య ఏదో చిక్కులో తగులుకొని ఉండాలి—ఆ భయం నన్ను ఎంతకూ వదలకుండా ఉంది. అతనిని పోలీసువాళ్లు పట్టుకొనిఉంటారు. నా వస్తువులపెట్టెగురించి స్టేషనులో పెద్దగొడవ అవుతున్నది. అది ఎవరిపెట్టె, అతనికి ఏలాగు దొరికింది—ఆ ప్రశ్నలన్నిటికీ జబాబు చివరకు నేనే చెప్పవలసివస్తుంది. లోకంలోని జనులందరి ఎదుటా ఏమి జబాబు ఇవ్వగలను? మా తోటికోడలిని ఇన్నాళ్లు అవమానిస్తూ వచ్చాను—అక్కా, ఇప్పుడు నీరోజులు వచ్చాయి. లోకులద్వారా పగతీర్చుకుంటావు. భగవంతుడా, నన్ను ఈ ఒక్కమారు రక్షించు, నా గర్వంఅంతా మంటిలో కలిపేసే మా తోటికోడలి పాదాలదగ్గర పడిఉంటాను!

మరి ఉండలేకపోయినాను—తక్షణం, ఇంట్లోకి తోటికోడలిదగ్గరికి వెళ్లి నిలుచున్నాను. ఆమె తేమలపాకులు సరుదుతూ వరండామీద ఎండలో కూర్చున్నది. ఇక్కను దాన్

థాలో ఉన్నది. దానీ కనబడేసరికి కొంచెం జంకు పుట్టింది; ఆ జంకును తొక్కిపెట్టి తోటికోడలికాళ్లకు మొక్కి పాదధూరి తీసుకున్నాను. ఇదేమిట, ఛోటారాణి, ఏమిటి కథ? హఠాత్తుగా ఇంతభక్తి పుట్టిందేమిటి?”

నేను అన్నాను—“ఈవారే నా జన్మదినం అక్కా! నేను ఆ నేకమైన అపరాధాలు చేశాను. మీ ఎవరికీ ఇకముందు నేను దుఃఖం కలుగజేయకుండా ఉండేటట్లు నన్ను ఆశీర్వాదించు అక్కా! నా మనస్సు అలిచిన్నది.”

అంటూ, మరిఒకమారు ప్రణామంచేసి లేచి వచ్చేశాను. వెనకనుంచి కేకవేస్తూ అన్నది తోటికోడలు—“ఇదిగో చూడు, *ఛూటూ! నీ జన్మదినమా? ఆ సంగతి ముందు చెప్పావు కావేమీ మధ్యాహ్నం ఇక్కడికి భోజనానికి రావాలి. బంగారుతల్లివి మరిచిపోకు అమ్మా!”

“భగవంతుడా! నిజంగా ఈవారే నా జన్మదినం అయేటట్టు ఏమీచేయలేనూ? పూర్తిగా కొత్తమనిషిని కాలేనూ? అంతా కడిగి తుడిచి కొత్తదానిగా చేసి నాకు ఇంకొక అవకాశం ఇచ్చి చూడలేవు తండ్రి?”

ముందుగదిలోకి తిరిగి వచ్చేసరికి సందీప్ అక్కడ కూర్చోని ఉన్నాడు. అసహ్యంపుట్టి నా మనస్సంతా విషం అయిపోయింది. ఇంతకుముందు నేనుఅనుకున్న ప్రతిభా, ఆ ఇంద్ర-

* ఛోటారాణి ముద్దుపేరు.

జాలంచేసే శక్తి, ఒక్క పిస్తరై నా సందీప్ముఖంలో ఈ ఉదయం కనబడలేదు. “మీరు వెళ్లండి ఇక్కడనుండి,” అని అన్నాను.

“అమూల్య లేడే! ఇప్పుడు నావంతు ప్రత్యేకంగా మాట్లాడడం,” అని నవ్వుతూ సందీప్ అన్నాడు.

నా కర్తం! నామీద చలాయించడానికి నేను ఇచ్చిన అధికారం ఇప్పుడు ఏలాగు తీసుకోగలను?—“కొంచెం ఏకాంతంగా కూర్చోవలసిన అవసరం ఉన్నది,” అని అన్నాను.

“గదిలో ఇంకొకరున్నా ఏకాంతంగా ఉండడానికి అభ్యంతరం ఉండదే. నలుగురిలో నేనుఒకణ్ణి అనుకోకు రాణి; నేను సందీప్ ను, లక్షమందిలో ఉన్నా నేను ఒంటరిగానే ఉంటాను. నేను మూకలో ఉన్నా మూకలో కలిసిపోను.”

“మరిఒకమారు ఎప్పుడైనా రండి, ఈ ఉదయం నేను—”

“అమూల్యకోసం కనిపెట్టుకొని ఉన్నారా?”

చికాకువేసి గదిలోనుంచి వెలిపోవోతుంటే సందీప్ శాలువులోనుంచి నా వస్తువులపెట్టె పైకితీసి డబ్బామని శబ్దంచేసుకుంటూ మార్బుల్ టేబిల్ మీద పెట్టాడు.

ఉలికిపడి చూచి అడిగాను, “అయితే అమూల్య వెళ్లేదా?”

“ఎక్కడికి వెళ్లేదు?”

“కలకత్తా?”

“లేదు,” అని నవ్వుతూ అన్నాడు.

“బ్రతికాను! నేను భాయ్‌ఫోటానాడు చేసిక అశీర్వాదం
ఫలించింది. నేను దొంగను, ఆ విధాత నాకు శిక్ష విధించినా
అమూల్యనుమాత్రం రక్షించినా!”

సందీప్ నా ముఖంవైపు చూచి నా భావం కనిపెట్టి
వెక్కిరిస్తూ మొదలుపెట్టాడు—“అంత సంతోష మెందుకు
రాణీ! అంతవిలువైనదా ఆ నగలపెట్టె! అయితే ఎటువంటిమన-
స్సంతోషం దేవిపూజకోసం ఇచ్చేయాలని ఆనుకున్నావు? దేవికి
ఇచ్చేసినట్టే లెక్క, ఇప్పుడు దేవిచేతిలోనుంచి తిరిగి తీసుకుం-
టావా?”

గర్వం ఒకంతట చావదు, చస్తూ చస్తూ తలఎత్తుకుం-
టుంది. ఆ నగలన్నీ ఒక గుడ్డిగవ్వతో సమానం అని అతనికి
కనపరుచుదామని బుద్ధిపుట్టి అన్నాను—“ఆ వస్తువులమీద
మీకు అంత లోభమూ అంత కోరికా ఉంటే అవి మీకు
తీసుకోవచ్చును.”

“ఇప్పుడు మనదేశంలో ఎక్కడెక్కడ ఎంతెంత ధనం
ఉన్నదో దానంతటిమీదా నాకు లోభం ఉన్నది. లోభంవంటి
సహజశక్తి, అంత బలమైనది, అంత గొప్పది, ఇంకేదై నా ఉన్నదా?
పృథ్వికి ఇంద్రులెవరో వారి విరావతం లోభం, అయితే, ఈ
వస్తువులన్నీ నావే?”

ఆ మాట అంటూ వస్తువులపెట్టె తీసి కాలిపులో
పెట్టాడు, అమూల్య గదిలో ప్రవేశించాడు. అతని కళ్లదిగు-
వకు నల్లనిరేఖలు ఏర్పడ్డవి, ముఖం వాడిపోయింది, జాట్లు

చింపిరిచింపిరిగా ఉన్నది. అతని ముఖాన్ని ఉంటే కోమలమూ, లావణ్యమూ, ఒక్కరోజులో మాయం అయిపోయినాయి. అతను నా కంటపడేసరికి నాలోపున వేదసన్నుటింది.

నావైపు చూడకుండానే సందీప్ దగ్గరికి తిన్నగా వెళ్ళి అన్నాడు, “నా ట్రంకులోనుంచి నగలపెట్టె తీసుకొని వచ్చేశారు!”

“నగలు నీవి కావోలు ?

“కావు, గాని ట్రంకు నాది.”

పెద్దకేకలు చేసుకుంటూ హా-హా-హా అని నవ్వుతూ సందీప్ అన్నాడు—“నీదీ-నాదీ అనే భేదంసంబంధమై, అ-మూల్య, నీకు చాలా సూక్ష్మజ్ఞానం ఉన్నదే! ఎప్పుడో ఒకనాడు మతప్రచారకుడవు అయి మరి చస్తావు నాకు తెలుసును.”

అమూల్య కుర్చీమీద కూర్చోబడిపోయి రెండు చేతులతో ముఖం మూసుకొని పేచిలుమీద వాలాడు. దగ్గరికి వెళ్ళి అతనితలమీద చెయ్యివేసి, “ఏమయిందమ్మా అమూల్య?” అన్నాడు.

తేచి నిలుచొని అమూల్య అన్నాడు—“ఈ నగలపెట్టె నేను స్వయంగా తీసుకువచ్చి నా చేతులతో నేనే నీకు ఇవ్వాలని నాకోరిక, అక్కా. అది సందీప్ బాబుకు తెలుసును—అందు చేతనే అతను తొండరతొండరగా—”

“ఏమి చేసుకుంటావు నగలు—పోనీరాదా! దానివల్ల వచ్చిన నష్టం ఏమిటి?”

అశ్వర్యసదుతూ అమూల్య అన్నాడు—“పోనివ్వడం ఎక్కడికి?”

“ఈ వస్తువులు నావి. రాణి నాకిచ్చిన అర్ఘ్యం ఇది!” అని సందీప్ అన్నాడు.

అమూల్య పిచ్చివానిలాగు అనడం ప్రారంభించాడు—
కాదు, కాదు, కాదు, కాదు, ఎంతమాత్రం కాదు. అక్కా, ఇది నేను నీకు తీసుకువచ్చి ఇచ్చాను. నీవు మరి ఎవరికీ ఇవ్వడానికి వీలులేదు.”

“నీ దానం నా హృదయంలో శాశ్వతంగా ఉంటుంది తమ్ముడూ, గాని వస్తువులమాత్రం ఎవరికీ అంత కక్కుర్తిగా ఉంటే వాళ్లే తీసుకోనీ.”

అమూల్య ఒక క్రూరజంతువులాగు సందీప్ వైపు చూస్తూ మాటమాటకూ ఆగి గుర్తుమంటూ అన్నాడు—
“ఇదుగో సందీప్ బాబూ, నేను ఉరికైనా జడవను, ఆ సంగతి మీకు తెలుసును. ఆ వస్తువులపెట్టెగాని మీరు తీసుకున్నట్టై నా.

సందీప్ వెక్కిరింపగా నవ్విసట్టు నవ్వుతోతూ అన్నాడు—
“నేను నీ ఆజ్ఞకు లోబడి నీకు జడిసిఉండేవాడను కాను అని ఈ పాటికి నీకు తెలిసిఉండవలసింది అమూల్యా!...రాణి, ఈ వస్తువులు నేను తీసుకుందామని ఈవారే రాలేదు, నీకు ఇచ్చేదామనే వచ్చాను. కాని అవి నావస్తువులు న్యాయంగా. అమూల్య నీకు తెచ్చిఇస్తే నీవు అవి పుచ్చుకోవడం చాలా

అన్యాయం, గనుక ఆ అన్యాయం నివారణార్థేదామని నీచేత
అవి నావి అని స్పష్టంగా చెప్పించాను. నా ఈ వస్తువులు ఇప్పుడు
నీకు దానం చేస్తున్నాను, ఇవిగో తీసుకో. ఇక నీవూ అమూల్యా
మీరిద్దరూ మీ ఇష్టంవచ్చినట్టు చేసుకొండి, నేను వెలి-
పోతున్నాను. కొన్నాళ్ళబట్టి మీ ఇద్దరికీ ప్రత్యేకించినమాటలు
జరుగుతున్నవి, ఆ ప్రత్యేకాలలో నేను లేను. ఇప్పుడు ఒకవేళ
ప్రత్యేకించినదేదైనా సంభవిస్తే నన్ను దూషించకండి. అమూల్యా,
నీ ట్రంకూ, పుస్తకాలూ, మిగిలిన ఏవవస్తువులు నా గదిలో
ఉన్నవో, అన్నీ మార్కెట్టులో నీ బసకు పంపేశాను.
నీ సామానువీదీ నా గదిలో మరి ఉంచడానికి వల్లపడదు.”

ఈలాగు అంటూ అతివేగంతో గదిలోనుంచి వెలి-
పోయినాడు.

అప్పుడు నేను అన్నాను—“అమూల్యా, నగలు
అమ్మమని నీచేతికి ఇచ్చినదగ్గిరనుంచీ నాకు ఒక్కపిసరైనా
శాంతిలేదు.”

“ఏమి అక్కా!”

“ఆ వస్తువులమూలాన నువ్వు చిక్కులో పడ్డావేమో
అని చాలా భయపడ్డాను; దొంగ అని అనుమానించి నిన్నెచ-
రైనా చట్టుకుంటారేమో అని జడిశాను. నాకు ఆ ఆరువేల-
రూపాయిలు మరి అవసరంలేదు. ఇప్పుడు నేను ఒకమాట
చెపుతాను అది నువ్వు వినాలి—నువ్వు మీ ఇంటికి వెళ్లి,
వెలిపో మీ అమ్మదగ్గిరికి!”

ఖండవాలలోనుంచి అమూల్య ఒక కాగితంపొట్టెం పైకి తీస్తూ అన్నాడు—“ఇప్పుడోటి అక్కా, తీసుకువచ్చాను అకువేల రూపాయలు!”

“ఎక్కడనుంచి తెచ్చావు?”

దానికి జబాబుఇవ్వకుండా అన్నాడు—“కాసులకోసం జాలా ప్రయత్నంచేశాను, గాని కార్యంలేకపోయింది. అందు చేత నోట్లు తీసుకువచ్చాను.”

“నీపుణ్యం ఉంటుంది తండ్రి, ఎక్కడనుంచి తీసుకువచ్చావు ఈ రూపాయలు, చెప్పు అమూల్యా!”

“అది నీతో చెప్పను.”

నాకళ్లు చీకట్లు కమ్మేశాయి. అన్నాను—“ఎంతవని చేశావు అమూల్యా! కొంపతీసి ఈరూపాయలు—”

“నాకు తెలుసును, నేను అన్యాయంగా ఈరూపాయలు తీసుకువచ్చానని నువ్వు అంటావు—సరే అది ఒప్పుకున్నాను. కాని అపరాధం ఎంతగొప్పదో తీసుకువచ్చినవాటి వెలకూడా అంత అధికం ఆవెల నేను ఇచ్చాను అందుచేత ఈ రూపాయలు నావే ఇప్పుడు.”

అవి ఏలాగు తీసుకువచ్చావో దానివివరం మరి నాకు వివరించలేదు. ఒంట్లోఉండే నిరాశన్నీ విగించుకుపోయి పుస్తకాన్ని ముద్దచేస్తూ ఉన్నది అనిపించింది. తీసుకువెలిపో అమూల్యా, ఈ రూపాయలు. ఎక్కడనుండి తీసుకువచ్చావో అక్కడ ఉండేసి రా,” అని అన్నాను.

“అది చాలా శక్తిమైన పని.”

“కాదు లేదుదూ, శక్తిమైన పని కాదు. ఏనాడు ముహూర్తాంశ. నాదగ్గరికి వచ్చావమ్మా నువ్వు! నేను చేసిన అపకారం నీకు సందీప్తమైనా చేయలేదు.”

సందీప్తపేతు చెవినిపడేసరికి అతి బాధ అనిపించి అన్నాడు—“సందీప్! నీదగ్గరికి రాబట్టే అతని సంగతి బోధపడ్డది. తెలుసునా అక్కా, నీదగ్గరనుంచి ఆవార ఆరువేలు తీసుకు వెళ్లాడే, అందులో ఒకదమ్మడిఅయినా ఇంకా కర్చుపెట్టలేదు. ఇక్కడనుంచి వెళుతూనే గదిలో దూరి తలుపు గడియచేసుకున్నాడు; రుమాలు విప్పి కాసులు టేబిలుమీద వంపి ఇవన్నీ కుప్ప చేసి మతిపోయినట్టు అతి ఆశ్చర్యంతో ఆ కుప్పనైపు మూస్తూ కూర్చున్నాడు. అన్నాడు—“ఇవి కాసులుకావు, ఐశ్వర్యమనే పారిజాతంయొక్క మొగ్గలు, స్వర్గంలో వేణువులోనుంచి బయటికి వస్తూఉన్నప్పుడు గట్టిపడి భూలోకంలోపడ్డ గానము ముక్కలు. నీటిని కరెన్సి నోట్లకింద మార్చకూడదు. వాటిలోఉండే కోరిక నీకు తెలియడం లేదా?—అవి స్త్రీకంఠంలో హారతియి ఉంచామని కోరుతున్నవి. దీనిని మీరు ఘోర దృష్టితో చూడకూడదు అమూల్య; ఇది లక్ష్మీదేవి నవ్వివ సప్తస్య; ఇంద్రాణి లావణ్యం. లేదు, లేదు, ఇవి ఆడున్న పోతు సంత సూచకంలు చేతిలో పట్టడానికి వుట్టలేదు. ఆ సూచకంలునుంచి అబద్ధం చెప్పాడు మహా అమూల్య! పోలీసువాళ్లకు ఆపదల ముంచేయడం సుగతి ఏమీ తెలియనేలేదు. ఇదే శుభవార్త.

కిందిఅని కొంత, లాగుదామని చూస్తున్నాడు. చూడు అమా-
ల్యా, వాడిదగ్గరనుంచి మెల్లిగా ఏలానైనా అమాడు ఉత్తరా-
లూ తీసుకు వచ్చేయాలిరా అబ్బాయి.” “ఏలాగ్గు” అని నేను
అడిగాను. “జడిపించి, బలం ఉపయోగించి,” అన్నాడు. దానికి
నేను ఒప్పుకుంటాను అన్నాను, “గాని ఆకాసులు మాత్రం
అక్కకు ఇచ్చేయాలి,” అన్నాను. “సరే ఇచ్చేదాము,”
అన్నాడు. సూపరెంటుని ఏలాగు భయపెట్టి ఆ ఉత్తరాలు తీసు-
కొని తగలబెట్టేవానో అదంతా చాలా పెద్దకథ. ఆరాత్రే సందీప్
దగ్గరికి వెళ్లి “మరేమీ భయపడక్కరలేదు, కాసులు ఇక
ఇవ్వండి రేపు ఉదయమే వెళ్లి అక్కకు ఇచ్చేస్తాను,” అన్నాను.
సందీప్ జబాబు చెప్పాడు— “ఇదిఎక్కడనుంచి వచ్చి నిన్ను
పట్టుకుకూర్చున్నది, ఈ మోహం! అక్కపైటకొంగు వచ్చి
దేశాన్ని కప్పేసింది కాబోలు! ‘పందేమాతరం’ అను!—
నీ నిషాపానుగాక!

“సందీప్ ఎటువంటి ఎటువంటి మంత్రాలు ఎరుగునో
నీకు తెలుసును కదా, అక్కా! కాసులు మాత్రం మరి
అతని దగ్గరనుంచి రాలేదు. ఆ అర్ధరాత్రివేళ అంధకారంలో
‘పందేమాతరం’మంత్రం పఠిస్తూ ఆ చెరువుగట్టున మండడం-
మీద కూర్చున్నాను. అమృతమని వస్తువులు నువ్వు నాకు ఇచ్చిన
తరవాత మరీ వెళాను సందీప్ దగ్గరికి. నా మీద మండిపోతు-
న్నాడు, ఘృష్టంగా తెలుస్తుండెను. కాని ఆ కోపం పైకి వెళ్ల
చుచ్చకుండా అన్నాడు— “చూచుకో ఆ కాసులు నా పెట్టెల-

లో ఎందులో నై నా ఉంటే తీసుకో” అంటూ తాళంచెవుల గుత్తి నామీద విసిరేశాడు. కాసులు ఎక్కడా కనబడలేదు. ఎక్కడుంచూడ చెప్పమన్నాను. “మొదట నీమోహం పోనీ, తరవాత చెవుతాను, ఇప్పుడుకాదు,” అన్నాడు. చూచాను, మరి ఇతనిని మెత్తపరచడం సున్న అని ఎప్పుడు తెలిసిపోయిందో వేరే ఉపాయం చేయవలసి వచ్చింది. తరవాత ఈ నోట్లు చూపించి వాటికి బదులుగా ఆ కాసులు ఇవ్వమని అనేకవిధాల ప్రార్థించాను. తీసుకువస్తానని నన్ను భ్రమలో పెట్టాడు. నన్ను అవతల కూర్చోపెట్టాడు, తన పడకగదిలోకి వెళ్లి నా త్రంకు తాళం విరగకొట్టి వస్తువులపెట్టె పట్టుకొని నాకు తెలియకుండా ఇక్కడికి వచ్చేశాడు. నన్ను తీసుకు రానిచ్చాడు కాదు ఆ వస్తువులు; పైగా, నీకు దానంచేయడానికి తెచ్చాను అంటాడు. నాకు ఇతను చేసిన మోసం ఇంతా అంతానా! నేను ఎవరితో చెప్పగలను? అది నేను ఎన్నటికీ మించను. అతని మంత్రం నామీద మరి పారదు అక్కా—అది నీ మహిమే!

నేను అన్నాను—“తమ్ముడూ, నాజీవనం సార్థకం అయింది. కాని ఇంకొక్కటి తరవాయి ఉంది అమూల్యా. కేవలం భ్రమపోతే చాలదు. బంటిని పులుముకున్న మని కూడా పూర్తిగా కడిగేసుకోవాలి, ఆలస్యం చేయకు అమూల్యా; ఎక్కడనుంచి ఆ రూపాయిలు తెచ్చావో అక్కడ ఇచ్చేసిరా. ఇచ్చేసిరాలేవూ తమ్ముడూ, బంగారు తండ్రివి!”.

“నీ ఆశీర్వాదం ఉంటే ఏదైనా చేసుకురాగలను అక్కా!”

“చేసుకురావడంవల్ల సాధించేది నీ ఒక్కడి మోక్షమే కాదు, నా మోక్షానికీ అదే మార్గం. నేను అడదానను, ఖయటనుండే దాదులు నాకు అందనివి; లేకపోతే నిన్ను ఈ పని మీద వెళ్లనివ్వను, నేనే వెళుదాను. నాపాపం మువ్వమోయ వలసి ఉండడమే నేను భరించవలసిన శిక్షలన్నిటిలోకీ కఠినమైనది.”

“అలాగు అనకు అక్కా. నేను వెళుతూఉండే మార్గం నీమార్గం కాదు. అది కష్టమైన దారి గనుక నన్ను ఆకర్షించింది. ఇప్పుడు నీ దారి నన్ను పిలుస్తున్నది అక్కా, ఇది దానికి వేయిం-
తలు కఠినమైనది అయినా, నీ పాదధూరితీసుకొని జయించుకు వస్తాను, ఏమీ భయంలేదు. అయితే ఈ రూపాయిలు ఎక్కడ నుంచి తీసుకువచ్చానో అక్కడ తిరిగి ఇచ్చేయాలనా నీ ఆజ్ఞ?”

“నాఆజ్ఞ కాదు తమ్ముడ్డా, మీదినుంచి వచ్చిన ఆజ్ఞ.”

“అది నాకు తెలియదు. ఏమీదినుంచి వచ్చిన ఆజ్ఞ అయినా నీనోటివెంట వచ్చింది, నాకు కావలసినదంతా అదే ! కాని, అక్కా, మువ్వ నాకు ఇవ్వవలసిన విందు ఒకటిఉన్నది. అదికానిదే వెళ్లను. నీ ప్రసాదం ముందు ఇయ్యి; తరవాత, పిలుంటే, సాయంకాలమే వెళ్లి అపని చేసుకొని మరీ వస్తాడు.

నవ్వబోయినాను, కళ్లు నీళ్లు తో నిండిపోయినాయి—

“నగలే లే!” అన్నాను.

విమల కథ

అమూల్య సన్ను విడిచిపెట్టి వెళ్లాడు, నా గుండె జారి పోయింది. తల్లికి ఒక్కడే కొడుకు—ఆహా, ఎటువంటి ఆపదలో దిం చేశాను అతనిని! నా పాపానికిని చేసే స్రావ్యశ్చిత్తం ఇంత ప్రమాదమైన దెందుకు తండ్రి, దానికి ఇంత ఆడంబరం ఎందుకు భగవంతుడా? నేను ఒక్కరైతే చాలనూ, ఇంతమందికి ఆహ్వానం ఎందుకు తండ్రి? వీళ్లందరిచేతా నా బరువు మోయి స్తానూ? ఈ పనిబిడ్డణ్ణి రక్షించు తండ్రి, చంపేయకు!

‘అమూల్యా’ అని పిలిచాను తిరిగి వెలిపోరావాలని. నా కంఠం అతి ఊణంగా ఉండడంవల్ల అతనికి వినబడి ఉండదు. తలుపుదగ్గరికి వెళ్లి తిరిగి పిలిచాను, “అమూల్యా!” అప్పటికి వెలిపోయినాడు.!

“ఎవరురా బంట్రోతు!”

“ఏమి ఆజ్ఞ మహారాణి?”

“అమూల్యబాబును పిలిచేయి!”

అమూల్య పేరు తెలియజేసి ఏమిటో బంట్రోతుకు— కొంచెంసేపు అయినతరవాత సందీప్ ను తీసుకువచ్చాడు. గదిలో ప్రవేశిస్తూనే సందీప్ అన్నాడు—“నన్ను పూజేస్తున్నప్పుడే అనుకున్నాను మల్లా పిలిపిస్తావని. ఏశ్వర్యమివట్లు సమృద్ధం—

లో పాటు కలుగుతుందో ఆచంద్రునివల్లనే పోటుకూడా కలుగుతుంది. నేను తలుపుదగ్గరనే కనిపెట్టుకొని కూర్చున్నాను, నాకు అంతనిశ్చయంగా తెలుసును నీవు కబురు పంపుతావుఅని. మీనాకరు కనబడ్డాడో లేదో, ఇంకా వాడినోటివెంట మూతైనా లేదు, తొందరతొందరగా లేచి అన్నాను—“సరే, సరే, వస్తున్నాను, ఇదుగో ఇప్పుడే వస్తున్నాను!” నాకరు కంగారుపడి చూస్తున్నాడు నేను వచ్చేస్తుంటే. మనిషికి మంత్రశక్తి ఉన్నట్టుంది అనుకున్నాడు. భూమిమీదజరిగే యుద్ధాలన్నిటిలోకీ గొప్పయుద్ధాలు మంత్రబలంతో జరిగేవి, రాణి. ఇవతలనుంచి సమ్మోహనం అయితే అవతలనుంచి సమ్మోహనం. బాణాలు శబ్దభేదులు, కొన్ని నిశ్శబ్దభేదులుకూడాను. ఇన్నాళ్లకు సందీప్ కి సరియైన ఉద్దేశీ దొరికావు. నీ అమ్మలపొదిలో అనేకంగా అస్త్రాలు ఉన్నవి రణరంగిణీ! ఈ పృథ్విలో తన ఇష్టప్రకారం సందీప్ ను తోలేయ గలిగినది నువ్వు ఒక్కరైవు కనబడ్డావు నాకు. తిరిగి నీ ఇష్టం వచ్చినప్పుడు తెప్పించగలిగావు. నువ్వు కొట్టదలచిన జంతువు నీ పాదాలదగ్గర వచ్చిపడిఉన్నది. ఇక ఏమిచేయాలని నీ ఉద్దేశం చెప్పు, రాణి! ఒక్క దెబ్బతో ఆఖరు చేసేస్తావా, లేక నీబోనులో పెట్టేసిఉంచుతావా? రాణి, మొట్టమొదట చెపుతున్నాను, ఈ జీవాన్ని వధించడం ఏలాగైతే కష్టమైన పనో బంధించి ఉంచడం కూడా ఆలాగునే కష్టమైన పని. అందుచేత నీ చేతిలోఉన్న దివ్యాస్త్రాలు ప్రయోగించడం మరి జాలం చేయకు, ఇదే నా సలహా.”

తనకు పరాభవం జరగజోతుంది అని సందీప్ మనస్సున అనుమానం చేరింది. అందు చేతనే ఈలాగు ఒక్కవరసను వేలడం ప్రారంభించాడు. నేను అమూల్య కోసమే కబురుపంపాను అని అతనికి తెలుసును, అదే నా నష్టం. నాకదు అమూల్య వేరే చెప్పిఉండవచ్చు; వాణ్ణి టోపీవేసి వచ్చేసి ఉంటాడు. తనను పిలవలేదు, అమూల్యను పిలిచాను, అని చెప్పేటంతవ్యవధానం లేకుండా మాటలాడు తున్నాడు. కాని అతని సందడి నన్ను మోసపుచ్చలేదు. అతని ఎత్తులు కేవలం నిష్ప్రయోజనం. అతని చేతకానితనమూ, అతని బలహీనతా, నాకు స్పష్టంగా తెలిసిపోతూఉన్నవి. యుద్ధంచేసి జయంపొంది సంపాదించినది నాపదవి, ఒక సూదికొన పాటి స్థలమైనా తిరిగి వదులుకోను.

అఖిరికి నేను అన్నాను—“సందీప్ బాబూ, అనంతంగా ఆలాగు గలగలమంటూ ఏలాగు మాట్లాడగలరు? వచ్చేటప్పుడే పాతమంతా కంఠతాపెట్టుకువస్తారు కాబోలు!”

ఒక్కక్షణంలో సందీప్ ముఖం కోపంతో ఎర్రగా అయిపోయింది. నేను అన్నాను—“ప్రచారకులు నానారకాల లెక్కర్లు, వర్ణనలూ పుస్తకాలలో వ్రాసి దగ్గర ఉంచుకుంటారని నేను విన్నాను. ఎక్కడ ఏది సందర్భంగాఉంటే అది నిలబడ్డ పాటున వర్ణించేస్తారట. అటువంటి పుస్తకం మీదగ్గరకూడా ఉన్నదా ఏమిటి, సందీప్ బాబూ?”

పల్లె కొరుక్కుంటూ పల్లె మధ్యనుంచి అన్నాడు సందీప్, “దేవుని ధర్తాన మీ ఆడవాళ్లకు చిన్నెలూ వన్నెలూ. లెక్క-

లేనన్ని ఉన్నవి. మీటకుక్కలకు అంతం లేదు. వైగా దర్బీదుకా-
ణమూ, కంసాలిదుకాణమూ, మీ సహాయానికి ఉండనేఉన్నవి!
కానీ భగవంతుడు మమ్మల్ని అంత నిరాశుంధులుగా చేయలేడు.
మేము అటువంటి—”

మీ నోటుబుక్కు చూచుకురండి సందీప్ బాబూ, మీ
ర్జనేమాటలు అత్తకుండా ఉన్నవి. చూస్తున్నాను కదూ, మాటలు
ఇక్కడివిఅక్కడా అక్కడివిఇక్కడా వచ్చేస్తున్నవి. కంతతా
పెట్టుకురావడంవల్ల వచ్చే గొప్పచిక్కు ఇదే!”

సందీప్ మరి పట్టలేక పోయినాడు. పెద్ద గర్జనచేస్తూ
అన్నాడు—“నువ్వు—నువ్వు నన్ను అవమాన పరుస్తావూ!
నీలో ఏముంది చెప్పు, అట్టడుగువరకూ నేను చూడనిది?
నువ్వు—”

అతనినోటను మరి మాట వచ్చిందికాదు. మంత్రపాఠ-
కుడు అతను, మంత్రం పారదని తెలియగానే శక్తి, జోరూ,
అన్నీఎగిరి పోతాయి—రాజుగారల్లా ముష్టివాడు అయిపో-
తాడు. ఏమి బలహీనత! ఏమి చేతకానితనము! అతను మోటూ
మాటలు ఎంత మాట్లాడుతుంటే, అంత అనందంతో నా మన-
స్సు నిండిపోతూఉంది, ఆతని చేతకానితనం చూచి. నన్నుకట్టే
నాగపాశం అతనివద్ద మది లేదు. నాకు ముక్తి దొరికింది, బ్రతికి
పోయినాను, నేను బ్రతికి పోయినాను. అవమానంచేయి,
నన్ను అగౌరవపరుచు! విజయైన ‘నీవు’ అందులోనే వెల్లడి
అవుతావు, స్తుతి చేయకు, అది అబద్ధం.

ఆ సమయంలో నా భర్త గదిలోకి వచ్చారు. మామూలుగా సందీప్ అలాంటప్పుడు ఒక్క నిమిషంలో సరుదుకుంటే వాడు. ఈవాళ ఆ శక్తి మరి అతనిలో లేదు. నా భర్త అతని ముఖంవైపు చూచి ఆశ్చర్య పోయినారు. ఇంతకుముందు అయితే అది చూచి నేను సిగ్గుపడిఉండును. కాని ఈవాళ నా భర్త ఏమనుకున్నప్పటికీ, నేను మాత్రం చాలా సంతోషించాను; తుదముట్టా చూచేదాము వీణ్ణి అనుకున్నాను.

మేము ఇద్దరమూ ఊరుకున్నాము, ఏమీ మాట్లాడ లేదు. అది చూచి నాభర్త కొంచెం గజిబిజపడ్డారు; తరవాత కుర్చీమీద కూర్చున్నారు— “సందీప్, నీకోసం వెతుకుతున్నాను, ఇక్కడ ఉన్నావు అని తెలిసి వచ్చాను.”

“అహా ఉన్నాను.” అని అన్నాడు మాట నొక్కుతూ ఢాటిగా “రాణి కబురుపంపింది ప్రాద్దున్నే, మా తేనెపట్టుకి నేను దాసుణ్ణి గనుక ఆజ్ఞ అయిందని వినగానే అన్ని పనులూ వెనకకు పెట్టి ఇక్కడికి వచ్చాను.”

“నేను రేపు కలకత్తా వెళుతున్నాను, నువ్వుకూడా రావాలి,” అని అన్నారు నా భర్త.

“ఎందుకో కొంచెం చెప్పు—నేను నీ అనుచరుణ్ణి అని అనుకోలేదు కాదా?”

“నువ్వే కలకత్తా వెళ్లు, నేను నీ అనుచరుణ్ణి అవుతాను.”

“కలకత్తాలో నాకేమీ జేసి లేదు.”

“అందుచేతనే నువ్వు వెళ్లాలి కలకత్తా. ఇక్కడ నీకు పని అతి విస్తారం అయిపోయింది.”

“నేను ఇక్కడనుంచి కదలనే కదలను.”

“అయితే నేను కదిలిస్తాను.”

“బలవంతాన్నా?”

“అహ, బలవంతాన్నే!”

“సరే అయితే లేస్తాను. కాని ప్రపంచంలో ఉన్నవి కలకత్తా, నీ తాలూకా, ఈరెండు స్థలాల్లో కావు. మ్యాపులో ఇంకా అనేక స్థలాలు ఉన్నవి.”

“నీ వ్యవహారం చూస్తూఉంటేమాత్రం ఆలా అనిపించ లేదు— నా తాలూకాతప్ప వేరే జాగా లేదేమో అని పించింది.”

సందీప్ లేచి నిలబడిపోయి అన్నాడు—“ప్రపంచం యావత్తూ ఇంత పిసరుజాగాలోకి వచ్చి దూరే అవస్థ మనుష్యులకు అప్పుడప్పుడు సంభవిస్తుంటుంది. అవిధంగా మీ ముందు గదిలో నా విశ్వం నాకు ప్రత్యక్షంగా కనబడ్డది. అందుచేత నేను ఇక్కడనుంచి కదలలేదు. రాణీ, నా సంగతి వీల్లేవరికీ బోధపడదు, బహుశా నీకూ బోధపడదేమో. ఇదుగో నా వందనం. నీవూజ చేయడానికే వెళిపోతున్నాను. నిన్ను చూచినప్పటినుండి నా మంత్రం మారిపోయింది—ఇప్పుడు నా మంత్రం ‘వందేమాతరం’ కాదు, ‘వందే ప్రియం’ ‘వందే మోహిని.’ తల్లి మనసు రక్షిస్తుంది, ప్రేయసి మనసు నాశనం చేస్తుంది—

ఆ నాశనం అతి మనోహరమైనది. నా హృదయంలో నూపుర-
ఝాంకారం వినబడుతున్నది, అక్కడ మరణ-సృత్యం జరుగు-
తున్నది. నీ భక్తుని హృదయంలో ఉండే దేశాన్ని, ఆ 'సుఖలాం
సుఖలాం మలయజ సీతలాం'ని, ఒక్క నిమిషంలో మార్చేశావు.
దయాదాక్షిణ్యం లేవు నీకు—మోహినిని నీవు, నీ విష-
సాత్ర తీసుకొని వచ్చావు, ఆ విషం తాగుతాను, తరవాత
ఉక్కిరిబిక్కిరి అయి చావనైనా చస్తాను లేదా మృత్యుంజయశ్శక్తి
అయిపోతాను.

వందేమాతరమా!—'మాత' రోజుకాదు ఇది. ప్రియే,
ప్రియే, ప్రియే, నీవు వచ్చాక స్వర్ణమూ, ధర్మమూ, సత్యమూ,
అన్నీ కొట్టుకుపోయినాయి. పృథ్విలోఉండే సంబంధాలన్నీ
తుచ్చమైనవి అయిపోయినాయి; అన్నీ నీడలు, ఉత్త నీడలు.
ఏనియమమూ ఏనిబంధనా నన్ను కట్టిశించలేదు. కట్లుఅన్నీ
ముక్కముక్కలు అయిపోయినాయి. ప్రేయసీ, నీ రెండు
పాదాలు ఉన్నంతమేరా విడిచిపెట్టి తక్కిన యావత్తు పృథ్వికి
నిప్పు అంటించి తగలబెట్టి, ఆ బూడిదలో ఈవార తాండవ
మాడగలను...వీళ్లంతా మంచి మనుష్యులు, అతి మంచివాళ్లు,
వీళ్లుపృథ్వికి మేలుచేయ దలచుకున్నారు—పృథ్విమహా నిజమై-
నట్టు! ఎంతమాత్రం కాదు, నాలో ఉండే ప్రేమతప్ప ప్రపం-
చంలో మరిపడి నిజంకాదు, అంతా మిథ్య! నీకు ఒక నమ
స్కారం, నీయందు నాకుగల నిష్ఠ నన్ను క్షురుణ్ణి చేసింది;
నీయందు నాకుగల భక్తి నాలో ప్రళయాగ్ని పుట్టించింది. నేను

మంచివాడను కాను, నేను ధార్మికుడను కాను. నేను భూమి-
మీద ఉండే దేనినీ మన్నించను, అన్నిటికంటే నాకు స్వప్నంగా
కనబడ్డదాని నొక్కదానినే నేను మన్నిస్తాను.

ఏమి ఆశ్చర్యం ! ఏమి ఆశ్చర్యం ! ఒక్క నిమిషంకిందనే
ఇతనంటే పరమఅసహ్యంతో చూచాను. ఉత్త బూడిద అనుకొ-
న్నదానిలోనుంచి నిప్పు పుట్టి మంటలేచింది. ఇది నిజమైన అగ్ని.
అందుకు సందేహమేమీ లేదు. ఈ విధంగా మిశ్రమంచేసి
విధాత మనుష్యుణ్ణి తయారుచేస్తాడెందుచేతనో ? తన దివ్యశక్తి
తన ఇంద్రజాలం, మనకు కనపరచడానికా ? 'రాజు అని భ్రమ-
పడ్డాను గాని, ఇతను నిజంగా యాత్రలో వేషం వేసుకువచ్చిన
రాజు' అని ఒక్క అరఘంటకుముందు అనుకున్నాను. కాని అది
కాదు, అది కాదు—యాత్రలో వచ్చేరాజులలో కూడా
ఆ గిట్టుబట్టలలోపున దాగిని ఒకొక్కప్పుడు నిజమైనరాజే
ఉండవచ్చును. సందీప్ లో వాంఛ ప్రబలము, అతని
స్వభావంలో కావలసినంత మోటుతనం ఉన్నది. పొరలు
పొరలుగా మాంసంలో దాగిని మోసం చాలా ఉన్నది.
అతనిలో. కాని అయినప్పటికీ మనకు ఏమి తెలుసును, ఆఖరు-
మాట ఎవరు చెప్పగలరు ? మనలోఉన్నదానినే మనము
పోల్చుకోలేము అని ఒప్పుకోవాలి, జ్ఞానవంతులమైతే.
అలి అడ్డుతమైన పదార్థము మనుష్యుడు. మనుష్యులద్వారా
ఎంతగొప్పరహస్యం తయారవుతున్నదో ఆ రుద్రునికే తెలి-
యాలి—మధ్యి. ఘంటలోపడి కాలడం మూత్రం మనవంతు.

మహాప్రళయం! ఆ ప్రళయానికి అధిపతి శివుడు, అతను ఆనందమయూడు, అతనే మనకు బంధవిమోచనం చేస్తాడు.

నాలో రెండు వేరువేరుబుద్ధులు ఉన్నవని మాటిమాటికీ నా మనస్సుకు తడుతున్నది. సందీప్ కు ఉండే ప్రళయరూపం అతిభయంకరమైనది అని ఒక బుద్ధి తెలుసుకొంటున్నది; రెండో బుద్ధికి అదే అతిమధురంగా కనబడుతున్నది. పెద్ద ఓడ మునిగిపోయేటప్పుడు చుట్టుపక్కల ఈదుకుంటూ ఉన్న వాళ్ల నందరినీ తనతో ఈడ్చుకుపోతుంది. సందీప్ అటువంటి మరణమూర్తి. మనలో ఇంకా భయం పుట్టకముందే అతని ప్రచండశక్తి వచ్చి మనను పట్టుకుంటుంది; చిన్నప్పటినుండి మనము కూడ బెట్టుకుంటున్న వెలుతురు, స్వేచ్ఛ, శుభం, మొదలైనవాటి సంచయం నుండి మనను ఈడ్చుకుపోతుంది. మన పనులు, మన తాపత్రయాలు, మన భావనాలు, మన ప్రాణాలు—అన్నిటినీ విడిచిపెట్టిం చేస్తుంది. రెప్పపాటులో వీటి అన్నిటినుండి తీసుకుపోయి వినాశసముద్రంలో అట్టడుగున పెట్టి మట్టేస్తుంది. ఏ మహామారి మూతగావచ్చాడో గాని, అశివచుంత్రం ఉచ్చారణచేస్తూ రోడ్డు వెంబడి సందీప్ వెళుతూఉంటే దేశంలో ఉండే యావన్నంది బాలకులూ, దేశంలో ఉండే యావన్నంది యువకులూ, పరుగెత్తి వస్తారు, అతనివద్దకు. దేశంయొక్క హృదయపద్మంలో కూర్చున్న మన తల్లి ఏడుస్తున్నది—తలుపు పగలగొట్టి, ఆమె అమృతభాండారంలో ప్రవేశించి. కల్లుజాడీలు పెట్టుకొని అక్కడ సభచేస్తున్నారు వీళ్లు—అమృతమంతా బుగ్గిలో

పోనేదామని పాళ్లుచేసేప్రయత్నం; సుధాపాత్ర ముక్కలు ముక్కలు చేసేదామని వాళ్లకోరిక; అంతా బోధపడుతున్నది గాని వ్యామోహమాత్రం వదలకుండా ఉన్నది.

మన దీక్షా, మన బలమూ, పరీక్ష చేదామని సత్యదేవత చేస్తూఉన్న పని ఇదంతా. మత్తత దేవీవేషం వేసుకొని తపస్సు-చేస్తూఉన్నవాని ఎదుట నృత్యం చేస్తూ అంటుంది—“నువ్వు మాధుడవు, తపస్సువల్ల సిద్ధి దొరకదు, అది చాలా చుట్టుదారి, ఆదారి పట్టుకుకూర్చుండేవాళ్లకు వేళకూడా అతిమందంగా అతికష్టంగా జరుగుతుంటుంది, అందుచేతనే వజ్రధారి, ఆ దేవేంద్రుడు, నన్ను సంపించాడు—నేను మత్తతను, నా పేరు సుందరి, నా ఆలింగనంవల్ల ఒక్కనిమిషంలో సిద్ధి పొందగలవు.”

కొంచెం సేపు ఊరుకొని తిరిగి ప్రారంభించాడు, సం దీప్—“ఇప్పుడు దూరంగా వెలిపోయేవేళ వచ్చింది, దేవీ! అది మంచిదే అంటాను. నీదగ్గరికి వచ్చిన పని అయిపోయింది. ఇటు తరువాత మరి ఉన్నట్టయితే దొరికినదంతా ఒక్కొక్కటి తిరిగి పోగొట్టుకోవడమే అవుతుంది. అన్నిటికంటే విలువైన దానిని అతివాంఛవల్ల చవక చేసేశామంటే పూర్తిగా నాశనం అయిపోతుంది—ఒకక్షణంలో ఇమిడిఉన్న అనంతాన్ని రోజుల-లోకీ, సంవత్సరాలలోకీ సర్దిపెట్టబోతే సహజంగా దానికి లేని వాద్దలు తెచ్చిపెట్టడం అవుతుంది. అటువంటి అనం-తాన్ని మేము పాడుచేయ సిద్ధపడ్డాము, సరిగా ఆ సమ-యంలో వక్రయుధం ఎత్తుకుంటూ వచ్చావు నీవు. నీ పూజ

పాడుకాకుండా కాపాడినది నీవే, నీ పూజారిని కాపాడినదీ నీవే! నేను నెలపురీసుకుంటున్నాను, ఇప్పుడు అన్నిటిలోకి గొప్పదిగా నాకు కనబడేది నీపూజ. దేవీ, నేనుకూడా నిన్ను విడుదల చేసేశాను ఈవారే. నామట్టి మందిరంలో నీవు పట్టపు, వపక్కకుఅపక్క ముక్కముక్కలయి పడిపోతానని జడిపిస్తూ ఉన్నది. నీ పెద్దమూర్తిని విశాలమైన మందిరంలో పూజచేయడానికి వెళుతున్నాను. దూరంగా ఉన్నప్పుడే నిన్ను నిజంగా పొందగలను. ఇక్కడ నీవల్ల నాకు ఆశ్రయం దొరికింది, అక్కడికి వెళ్లి వరం పొందుతాను.”

తేబిలుమీద నానగలపెట్టె ఉన్నది, అది తీసి పట్టుకొని అన్నాను—“ఈ ఆభరణాలు మీద్వారా ఎవరికి అర్పించానో వారి పాదాలదగ్గరికి అందజేయండి.”

నాభర్త మాట్లాడలేడు. సందీప్ బయటికి వెళిపోయినాడు.

పోసేదామని హట్లచేసేప్రయత్నం; సుధాపాత్ర ముక్కలు ముక్కలు చేసేదామని వాళ్లకోరిక; అంతా బోధపడుతున్నది గానీ వ్యామోహమాత్రం వదలకుండా ఉన్నది.

మన దీక్షా, మన బలమూ, పరీక్ష చేదామని సత్యదేవత చేస్తూఉన్న పని ఇదంతా. మత్తత దేవీవేషం వేసుకొని తపస్సు-చేస్తూఉన్న వాని ఎదుట సృత్యం చేస్తూ అంటుంది—“నువ్వు మాధుడవు, తపస్సువల్ల సిద్ధి దొరకదు, అది చాలా చుట్టుదారి, ఆదారి పట్టుకుకూర్చుండేవాళ్లకు వేళకూడా అతిమందంగా అతికష్టంగా జరుగుతుంటుంది, అందుచేతనే వజ్రధారి, ఆ దేవేంద్రుడు, నన్ను పంపించాడు—నేను మత్తతను, నా పేరు సుందరి, నా ఆలింగనంవల్ల ఒక్కనిమిషంలో సిద్ధి పొందగలవు.”

కొంచెం నేపు ఊరుకొని తిరిగి ప్రారంభించాడు, సం దీప్—“ఇప్పుడు దూరంగా వెలిపోయేవేళ వచ్చింది, దేవీ! అది మంచిదే అంటాను. నీదగ్గిరికి వచ్చిన పని అయిపోయింది. ఇటు తరువాత మరి ఉన్నట్టయితే దొరికినదంతా ఒక్కొక్కటి తిరిగి పోగొట్టుకోవడమే అవుతుంది. అన్నిటికంటే విలువైన దానిని అతివాంఛవల్ల చవక చేసేశామంటే పూర్తిగా నాశనం అయిపోతుంది—ఒకక్షణంలో ఇమిడిఉన్న అనంతాన్ని రోజుల-లోకీ, సంవత్సరాలలోకీ సర్దిపెట్టబోతే సహజంగా దానికి లేని హద్దులు తెచ్చిపెట్టడం అవుతుంది. అటువంటి అనంతాన్ని మేము పాడుచేయ సిద్ధపడ్డాము, సరిగా ఆ సమయంలో వశ్రాయుధం ఎత్తుకుంటూ వచ్చావు నీవు. నీ పూజ

పాడుకాకుండా కాపాడినది నీవే, నీ పూజారిని కాపాడినదీ నీవే! నేను నెలవుతీసుకుంటున్నాను, ఇప్పుడు అన్నిటిలోకీ గొప్పదిగా నాకు కనబడేది నీపూజ. దేవీ, నేనుకూడా నిన్ను విడుదల చేశాను ఈవారే. నామట్టి మందిరంలో నీవు పట్టవు, ఏపక్కకుఆపక్క ముక్కముక్కలయి పడిపోతానని జడిపిస్తూ ఉన్నది. నీ పెద్దమూర్తిని విశాలమైన మందిరంలో పూజచేయడానికి వెళుతున్నాను. దూరంగా ఉన్నప్పుడే నిన్ను నిజంగా పొందగలను. ఇక్కడ నీవల్ల నాకు ఆశ్రయం దొరికింది, అక్కడికి వెళ్లి వరం పొందుతాను.”

ఠేబిలుమీద నానగలపెట్టె ఉన్నది, అది తీసి పట్టుకొని అన్నాను—“ఈ ఆభరణాలు మీద్వారా ఎవరికి అర్పించానో వారి పాదాలదగ్గరికి అందజేయండి.”

నాభర్త మాట్లాడలేడు. సందీప్ బయటికి వెళిపోయినాడు.

విమల కథ

నేను అమూల్యకోసం ఫలహారం తయారుచేస్తూఉంటే చిన్నతోటికోడలు వచ్చి అన్నది—“ఇదేమిటి ‘ఘాటా’ నీ జన్మదినంనాడు నువ్వే విందుకు ప్రయత్నంచేస్తున్నట్టు ఉన్నదే!”

“ఇంకొకరి కోసం కాకూడదా విందు?” అని నేను అన్నాను.

“ఈవాళ నువ్వు విందుచేయకూడదు. మేము చేస్తాము. నేను ఆప్రయత్నంలోనే ఉన్నాను, అప్పుడు ఎవరో వచ్చి చెప్పారు, అయిదారువందలమంది దొంగలు మన కచేరీలో ప్రవేశించి బ్రెజెరీకొట్టి ఆరువేలరూపాయలు తీసుకున్నారట. ఇక మనఇంట్లో పడతారట, అంతా అనుకుంటున్నారు. అది విని అతిగాభరాపడి నీదగ్గరికి పరుగెత్తి వచ్చాను.”

ఈమాట వినగానే నా మనస్సులో భారం కొంచెం తగ్గింది—అయితే, ఆ రూపాయలు మావేను. ‘ఆ ఆరువేలూ ఇప్పుడే తెచ్చి నా భర్తచేతికి ఇచ్చేయి, తరవాత చెప్పవలసినదంతా నేనే ఆయనతో చెపుతాను’ అని అమూల్యకు కబురుపంపి చెపుతాను.

తోటికోడలు అన్నది—“నిన్ను చూస్తే నాకు చాలా ఆశ్చర్యంగా ఉన్నది సుమా, నీకు భయమూ భీతి ఏమీ లేదే!”

“మన ఇల్లు లూటీ చేస్తారని నేను నమ్మను.”

“నమ్మవూ! మన బ్రజేరీ లూటీ చేస్తారు అని ఎవరైనా నమ్మగలిగారా?”

ఏమీ జబాబు ఇవ్వకుండా తలదించుకొని కర్జికాయలలో కొబ్బరికోరు పెడుతూ కూర్చున్నాను. నావైపు మరికొంచెం నేపు చూచి ఆన్నది— “వెళ్లి మరిదికి కబురుపంపుతాను. మా ఆరు వేల రూపాయలు తక్షణం ఇనపవెట్టెలోనుంచి తీసి కలకత్తా పంపేయమని చెబుతాను. ఇంకొక్క నిమిషం ఆలస్యం చేయకూడదు.”

ఆలాగు అంటూ ఆవిడా వెళిపోయింది, నేనూ ఆ కర్జికాయలు అక్కడ వదిలేసి వేగం వేగం ఇనపవెట్టె ఉండే గదిలోకి వెళ్లి లోపునుంచి తలుపు వేసుకున్నాను. నా భర్తది ఎటువంటి అనూయకత్వం అంటే—చూచేసరికి ఆ తాళం చెవులు ఉంచిన చొక్కా ఇంకా చిక్కునే వేలబడి ఉన్నది. జేబులోనుంచి రింగు తీసి ఇనపవెట్టె తాళం పైకితీశాను, తీసి అది నా జాకెట్టులోపల దాచేశాను.

పై నుంచి ఎవరో తలుపు కొట్టారు. “బట్టకట్టుకుంటున్నాను” అన్నాను. పైన తోటికోడలిమాటలు వినబడుతున్నవి— “ఇప్పుడిప్పుడు చూచాను, కర్జికాయలు చేస్తున్నది— ఇంతటిలోకి వచ్చి ముస్తాబులో పడ్డది. ఎంతటికైనా తగినదానవే! ఏమేవ్ రాణి, దొంగలరాణి, లూటీమూల్ లెక్క పుచ్చుకుంటున్నావు కాబోలు!”

ఏమిబుద్ధివుట్టిందో, ఒకమారు మెల్లిగా ఇనపపెట్టె తెరిచాను. అంతా కల అయిఉంటే ఎంతబాగుండును అని అనిపించింది కాబోలు—అటువంటి ఆశ కలిగిందేమో! కిందిసారుగు లాగేసరికి ఆకాగితం పొట్లాలు సరిగా ఆలాగే పేర్చి ఉంటే ఎంతబాగుండును! ...ఆహా, విశ్వాసఘాతకుని మనస్సులో ఉండే విశ్వాసం మోస్తరుగానే లోపున అంతా శూన్యం!

ఉత్తనే బట్టమార్చాను. ఏమీ అవసరంలేదు, అయినా జొట్టు విప్పి కొత్తగా సిగవేసుకున్నాను. బయటికి వచ్చాను, చిన్నతోటికోడలు కనబడుతూనే అడిగింది—“ఇంత ముస్తాబు ఎందుకమ్మా ఈవాళ్ళ, చెప్పమి?”

“జన్మదినం కదా?” అన్నాను.

“కొంచెం సందు దొరికితే చాలు, కావలసినంత ముస్తాబు! ఇంతమందిని చూచానుగాని నీలాంటి వేషకత్తై నాకు మరిఎవరూ కనబడలేదే!”

అమూల్యను రమ్మని కబురుపంపడానికి నాకరుకోసమని వెదుకుతున్నాను, అంతటిలో నాకరే నాదగ్గిరికి వచ్చి పెనసలుతోవ్రాసిన ఉత్తరం ఒకటి నా చేతిలో పెట్టాడు. అమూల్య వ్రాసిన ఉత్తరం అది—“అక్కా, నన్ను భోజనానికి పిలిచావు, గాని ఉండడానికి వీలు అయింది కాదు. ముందు నీ ఆజ్ఞ పాలించనీ, తరవాత నీ ప్రసాదం పుచ్చుకుంటాను. తిరిగి వచ్చేసరికి బహుశా సాయంకాలం అవుతుంది.”

ఎవరిచేతికి ఆ రూపాయిలు ఇద్దామని అమూల్య వల్లా-
డో! మల్లా ఇప్పుడు ఏచిక్కులలో పడతాడో కదా! అతనిని
ఒక బాణంలాగు వదలడమే తెలుసును గాని నాకు, 'గురితప్పి-
పోతే ముల్లించి వెనకకు తెప్పించడం చేతకాదు.

ఈ దొంగతనానికి కారణం నేను అని తక్షణం నేను
చెప్పేయవలసింది. కాని ఆడవాళ్ళ బ్రతుకుకు ఆధారం నమ్మకం,
ఇతరులకు వాళ్ళ యడలగల విశ్వాసం. అదే వాళ్ళ లోకం. రహ-
స్యంగా మోసపుచ్చారని తెలిసిపోయినతరువాత ప్రపంచంలో
ఉండడం వాళ్ళకు చాలా కష్టం. దేనిని విరగగొట్టి ముక్కలు
ముక్కలు చేస్తారో సరిగాదానిమీదనే నిలుచోవలసి వస్తుంది.
ఇటు కదిలినా అటు కదిలినా ఆ విరిగిపోయిన ముక్కల అంచులు
కత్తులలాగు గుచ్చుకుంటూ ఉంటాయి. తప్పుచేయడం
కష్టం కాదు గాని చేసినతప్పు దిద్దుకోవడమంత కష్టం ఇంకొకటి
లేదు, మా ఆడవాళ్ళకు.

ఇప్పటికి కొన్నాళ్లు అయింది, నా భర్తతో కులాసాగా
మాట్లాడడం లేనే లేదు. కనుక ఇప్పుడు హఠాత్తుగా ఇంత
బ్రహ్మాండమైన సంగతి ఏలాగు చెప్పగలను, ఎప్పుడు చెప్పగ-
లను? ఈవాళ్ళ భోజనానికి చాలా ఆలస్యంగా వచ్చారు, సు-
మారు రెండుఘంటలు అయింది. పరధ్యానంగా ఉన్నారు.
ఏమీ ముట్టుకో లేదు. మంచిమాటలుచెప్పి కొంచెం తిన-
మని బ్రతిమాలే అధికారం నాకు ఇప్పుడు మరి లేదు. ముఖం

అటులిప్పి పైటకొంగుతో కళ్లు అడ్డుకున్నాను—అంతే నేను చేయ గలిగినది.

సరిగ్గా తొక్కిపెట్టి, “గదిలోకి వచ్చి కొంచెం విశ్రాంతి పుచ్చుకోండి, చాలా అలసిపోయినట్టు కనబడుతున్నారు,” అని అందామని అనుకున్నాను. కొంచెం దగ్గి కంతం సవరించుకొని అనబోతున్నాను, అంతలో నాకరు వచ్చి చెప్పాడు, ఇన్ స్పెక్టరుబాబు కాసిమ్ సర్ దార్ను తీసుకొని వచ్చాడు, అని. ఆయన అతిఆతురతగా లేచి వెలిపోయినారు.

ఆయన పైకి వెలిపోయిన కొంచెం నేపటికి తోటికోడలు వచ్చి అన్నది—“భోజనానికి ఎప్పుడు వచ్చాడే అబ్బాయి, నాకు కబురైనా పంపావు కావు! ఈవాళ అతనిభోజనం ఆలస్యం అయ్యేట్టున్నదని స్నానానికి వెళ్లాను,—ఈ లోపున ఎప్పుడు—”

“ఏమీ, ఏమైనా కావాలా?”

“మీరు రేపు కలకత్తా వెళుతున్నారట కదూ— విన్నాను. ఆలా అయితేమూత్రం నేను ఇక్కడ ఉండలేను. పెద్దరాణి తన రాధావల్లభస్వామిని వదిలి ఎక్కడికీ కదలదు. కాని ఈచోరీ రోజులలో మీ శూన్యమందిరం కాచుకుంటూ మూలమూలలా తలుక్కుపడుతూ నేను మూత్రం ఇక్కడ ఉండలేను తల్లీ, చచ్చిపోతాను! రేపు వెళ్లడం నిజమే!”

“అవ్వా, నిజమే!” అన్నాను. ఆవెళ్లడానికిముందు ఒక్క క్షణంలో ఎంతకథ జరగబోతుందో ఎవరూ ఊహించలేదు.

కదా అని నామనస్సులో నేను అనుకున్నాను. అయినతరవాత కలకత్తా వెళ్లినా ఇక్కడ ఉన్నా రెండూ ఒకటే. తరవాత మా సంసారం ఏమవుతుంది నాబ్రతుకు ఏభాగు ఉంటుంది ఏమీ తెలియదు కదా! అంతా పొగ, స్వప్నం!

నా అదృష్టం దృష్టిగోచరం కావడానికి మరి ఏనాలుగు ఘంటలో ఉన్నది. ఆ సమయాన్ని రోజుకురోజూ వెనకకు తోసి తోసి నాకున్నవ్యవధిని బాగా పొడిగించగలిగే వారు ఎవరూ లేరూ? అదే సాధ్యమైతే ఈలోపున నేను నాచేత నైనంత మెల్లిమెల్లిగా సవరించేస్తాను. అది వీలుకాకపోతే అధమపక్షం రాబోయే ఉపద్రవం భరించడానికి నన్ను నా సంసారాన్నీ సిద్ధపరిచేనా ఉంచుకుంటాను. ప్రళయబీజం భూమిలో పున ఉన్నంతకాలమూ చాలానెమ్మదిగా కథ జరుగుతుంటుంది. ఎంతమెల్లిగా నడుస్తుంటుంది అంటే భయపడడం కేవలం అనవసరం అనిపిస్తుంది. కాని పైకిమాత్రం మొలక పొడచూపిందా, మనము చూస్తూచూస్తూఉండగానే పెద్దది అయిపోతుంది. అప్పుడు దానిని పైటకొంగుతో ఆపగలమా? పైటకొంగు ఒక లక్ష్యమా, గుండెను అడ్డుపెట్టి ఆపలేము, మనస్రాశాన్ని ఇచ్చి ఆపలేము.

దాన్ని గురించి మరి ఏమీ ఆలోచించకుండా ఉందామని అనుకుంటున్నాను; ఎటువంటి కదలికాలేనిదానిలాగు పడి ఉంటాను, నెత్తిమీద ఏదీవచ్చి పడుతుందో పడనీ! కాబోయేదంతా ఎల్లుండిలోగా అయిపోతుంది—ఎవరెవరికి

తెలియాలో, అందరికీ తెలిసి పోతుంది, నవ్వవలసినవాళ్లు నవ్వేస్తారు, ఏడుపులు అయిపోతాయి, ప్రశ్నలూ ప్రశ్నలకు జవాబులూ అన్నీ అయిపోతాయి !

కాని ఆత్మసమర్పణవల్ల దీప్తిచెందిన ఆ అమూల్యుని మనోహర ముఖం నాకు ఎంతకూ మరుపురాకుండా ఉన్నది. దురదృష్టం ఎప్పుడు వచ్చి నెత్తిమీద పడుతుందో అని జడుస్తూ ఓకమూల కూర్చోలేదు అమూల్య, భయంకరమైన విపత్తు మధ్యకు పరుగెత్తుకొని వెళ్లాడు. నేను స్త్రీలలో అధమురాలను; అతనికి నమస్కారం. అతను నా బాలదేవుడు, ఆటఅని వంక పెట్టి నా కళంకభారమంతా తననెత్తిమీద పెట్టుకున్నాడు. నా నెత్తిమీద పడవలసిన దెబ్బలకు తన తల ఒడ్డి నన్ను బ్రతికింపామని వచ్చాడు. భగవంతునికి నామీదగల ఈ భయంకరమైన కృప నేను ఏలాగు సహించగలను ? నా చిట్టితండ్రి, నీకు ఒక నమస్కారం ! నా తమ్ముడా, నీకు ఒక నమస్కారం ! నీవు నిర్మలుడవు, సుందరుడవు, వీరుడవు, నిర్భయుడవు, నీకు నమస్కారం. వచ్చేజన్మలో నా బిడ్డవై రా, నాఒళ్లోకి ! ఇదే నేను కోరే వరం.

ఈ లోపున నానారకాల వదంతులు పుట్టిపోయినాయి. పోలీసువాళ్లు రావడంపోవడం జరుగుతున్నది, ఇంట్లోనిదాసీలు కంగారుపడుతున్నారు. నా దాసీ, డేమ, నాదగ్గరికివచ్చి తన ఖంగారపు పోచీలూ, బాజుబందులూ, ఇనపవెట్టలో దాచుమని నాచేతికి ఇచ్చింది. తోటికోడలి దాసీ, థాకో, కూడా వచ్చి

తాను కూడ బెట్టుకున్న రూపాయిలు దాచమని ఇచ్చింది, నా చేతికి, ఛోటారాణిచేతికి!— అవీ వుచ్చుకున్నాను. కాని దేశమంతా వ్యాపించిఉన్న ఈ వల ఛోటారాణిపన్ని నదే, అని ఎవరికీ తెలియదుకదా; ఎవరితో చెప్పను 'అదంతా నాపనే, నా వలలో నేనుకూడా చిక్కుకున్నాను' అని? మాకు పాలిచ్చే గొల్లది తనకుండే బనారసు చీరా, వెలగల నగలూ, ఒక ట్రంకులో పెట్టి తెచ్చి దాచమని ఇచ్చింది—“ఈ చీర ఛోటారాణి పెల్లిలో నాకు ఇచ్చారు,” అన్నది.

రేపు ఇనపపెట్టె తీసేసరికి నా గదిలోనే ఈ ఊమా, థాకో, గొల్లదీ, వీళ్లందరి— పోనీ, పోనీ— ఆ మాటలన్నీ అనుకొని ఏమి ప్రయోజనం? దానికంటే ఇంకొకమాట అనుకోవడం నయం— రేపు ఏలాగో గడచిపోతుంది, తరవాత ఇంకొక సంవత్సరం నడిచిపోతుంది, వచ్చే సంవత్సరం ఈరోజు వస్తుంది తిరిగి, మాఘశుద్ధ స్తమి. అప్పటికీ నా ఇంటికి తగిన దెబ్బలు ఇప్పటిలాగే ఉంటాయా— ఇంతపచ్చిగా? ... ఈ సాయంత్రంలోగా వస్తానని అమూల్య వ్రాశాడు. అంతవరకూ ఇంట్లో ఒక్కరైతే ఏమీ చేయకుండా కూర్చోలేను. ఆ కర్జికాయలు మరి కొన్ని చేదామని వెళ్లాను. ఇప్పటికీ అయినవి కావలసినన్ని, అయినా ఇంకా చేదామనుకున్నాను. ఇన్ని ఎవరు తింటారు? ఇంట్లో ఉండే దాసీలచేతా నాకర్ల చేతా తినిపిస్తాను. ఈరాత్రే తినిపించాలి, ఈ రాత్రివరకే నారోజుల పరిమితి, రేపటిది నం మరి నాచేతిలోది కాదు.

కర్ణికాయీమీదకర్ణికాయీ వేయిస్తూనే ఉన్నాను, విరామంలేదు. మధ్యమధ్య మేడమీద నా గదివైపు ఎడో గొడవ అవుతున్నదని అనిపించింది. నా భర్త ఇనపనెట్టె తీయడానికి తాళంకోసం వెలిలే తాళం దొరకలేదేమో! అందుచేత తోటికోడలు దాసీలనూ నాకర్లనూ పిలిచి గందరగోళం చేస్తున్నది కాబోలు!—వద్దు, నేను వినను, ఏదీ నా చెవినిపడవద్దు తలుపులు వేసుకొని కూర్చుంటాను. తలుపులు మూసేదామని లేచాను, థాకో పరుగెత్తిపరుగెత్తి వచ్చి ఊపిరి అందకుండా “రాణిఅమ్మా! రాణిఅమ్మా” అన్నది. “వెలిపో, పో, ఇప్పుడు చికాకుపెట్టకు, నాకు ఇప్పుడు వేళలేదు,” అన్నాను. దాసి అన్నది, “ఆ రాణిఅమ్మ పెద్దక్కకొడుకు కలకత్తానుంచి ఒక యంత్రం తీసుకువచ్చాడు అమ్మా, అది సరీగా మనిషిలాగు పాడుతుంది, రాణిఅమ్మ మిమ్మల్ని పిలుచుకు రమ్మన్నారు.”

నవ్వడమా ఏడవడమా? నాకేమీ తోచిందికాదు. మంచి! వేళ దొరికింది గ్రామొఫోన్ రావడానికి. మహా గొప్ప పాట కదూ, ఎటువంటిసంకోచమూ లేకుండా మరతిప్పినప్పుడల్లా పాడేస్తుంది, ముక్కుతో పాడినట్టు ఆ నాటకంపాటలు. మనుష్యులు చేసినట్టుగా యంత్రం చేయబోలే ఏమవుతుంది, వెక్కిరింపుకాక?

సాయంకాలం అయిపోయింది. వస్తూనే అమూల్య నాకు కబురుపంపుతాడు, నాకు తెలుసును. అయినా ఊకుకోలేకపోయినాను, నాకరును పిలిచి, “అమూల్యకాబును పిలుచు

కొనిరా” అని చెప్పాను. ఒక్కనిమిషంలో తిరిగివచ్చి,
“అమూల్యఖాబు లేదు,” అని అన్నాడు నౌకరు.

మాటలో ఏమీ లేదు, అయినా ఎందుచేతనో నా
గుండెలో రాయి పడ్డది నౌకరుమాట వినగానే. “అమూల్య-
ఖాబు లేదు”—గబగబ కమ్మకొని వస్తున్నది చీకటి, అందులో-
నుంచి ఆ మాటలు వచ్చేసరికి ఏడుపులాగు వినబడ్డవి. “లేదు.
అమూల్య లేదు.”—సూర్యాస్తమయమప్పుడు కనబడే మవర్ణ
రేఖలాగు ఒక్క మారు నాకు దర్శనం ఇచ్చాడు అమూల్య,
తరవాత మరి ‘లేదు’! సంభవమైనవి అసంభవమైనవీ నానా
రకాల ఊహలు నా మనస్సులో పుట్టడం ఆరంభించాయి.
మృత్యువు ఎదుటికి నేనే పంపాను అతనిని. అతను ఎటువంటి
భయమూ లేకుండా వెళ్లాడు నిజమే, గాని అది అతనిలో
ఉన్న గొప్ప కనపరుస్తుంది—అంతే! నేను ఇటువైన ఏలాగు
బ్రతికి ఉండగలను?

జ్ఞాపకార్థమైనా అమూల్యదేదీ నా దగ్గర లేదు—ఉన్న
దంతా ‘భాయ్ ఫోటా’నాడు అతను నాకిచ్చిన పతామి,
ఆ పిస్తోలీ. ఆ కాసుకలో దేవునిఉద్దేశంపైనా సూచనఅయి
ఉంటుందేమో? నా జీవనంలోని కళంకం వేరునే పట్టింది.
దేవుడు బాలకునివేషంతో వచ్చి ఆ పాపం పరిహారం చేయ-
గల ఉపాయం నాచేతిలో ఉంచి మాయంతియిపోయినాడు
గాబోలు. నన్ను ఎంతప్రేమించకపోతే నాకు అటువంటి దానం
చేస్తాడు; అందులో పాపనశుంత్రిం లీనమై ఉన్నది.

పెట్టి తెలిచి పిస్తోల్లి పైకి తీశాను; గెండుచేతులతో పట్టుకొని కళ్లను అడ్డుకున్నాను. సరిగా అప్పుడే మా దేవాలయంలో హారతి ఇస్తున్నారు, జేసుంట వినబడుతున్నది. నేను సాష్టాంగ ప్రణామం చేశాను.

నేను చేసిన పిండివంటలతో రాత్రి అందరికీ విందు చేశాను. తోటికోడలు వచ్చి, “వలాగయితే నేమి, ఆఖరికి నీ మట్టుకు నువ్వే జన్మదినం చేస్తున్నావు ఇంత సందడిగా; మమ్మల్ని ఏమీ చేయనివ్వవు కాబోలు!” అన్నది. అంటూ గ్రామొఫీస్ వాయింపడం మొదలుపెట్టింది. కీచుగొంతుకలతో గొంతుక బద్దలైనట్టు పాడుతూఉన్న ఆ కలకత్తానాటకాలలోని ఆడవాళ్ల పాటలు ఆరంభం అయినాయి. గంధర్వలోకంలో ఉన్న గుర్రపుసాలల్లోనుంచి సంగీతం వస్తున్నది అనిపించింది; చెవులు బద్దలైపోతున్నవి.

విందు పూర్తిఅయ్యేసరికి చాలా ఆలస్యం అయింది. ఈవార తప్పకుండా నా భర్తగారి పాదధూళి తీసుకోవాలి అనుకున్నాను. మా పడకగదిలోకి వెళ్లి చూచాను, ఆయన హాయిగా నిద్రపోతున్నారు—రోజంతా చాలా తిరిగారు, చాలా గడబడపడ్డారు. అతిజాగ్రత్తగా దోమతెర ఎత్తి నెమ్మదిగా నా తల ఆయనపాదాల దగ్గర పెట్టాను. జొట్టు పాదాలకు తగలగానే నిద్రమత్తులో నా బుర్ర పాదాలతో తోసేశారు.

పళ్ళినుంచైపుఉన్న వరండామీదికి వెళ్లి కూర్చున్నాను. దూరాన ఒక బూరుగుచెట్టు కనబడుతున్నది. ఆ చీకటిలో

యొముకల గూడులాగు ఉన్నది, దాని ఆకులన్నీ పూర్తిగా రాలిపోయినాయి. దానివెనకను స్తమ్మమినాటి చంద్రుడు మెల్లి-మెల్లిగా కుంగిపోయినాడు.

ఆకాశం మీదనున్న నక్షత్రాలన్నీ హఠాత్తుగా నన్ను-చూచి జడుస్తున్నవా అనిపించింది. అంధకారంతో నిండిఉన్న ఈజగత్తుఅంతా నావైపు వంకచూపులతో చూస్తున్నది ఎందు చేతనో కదా! నేను ఒంటరిగా ఉన్నాననా? ఒంటరిగా ఉన్నమనిషి లాంటి భయంకరమైనదీ, అంత ఆశ్చర్యమైనదీ మరి ఒకటి లేదు పృథ్విమీద! బంధువులూ మిత్రులూ ఒకరితరువాత ఒకరు, అంతా చనిపోవడంవల్ల ఏకాకి అయిపోయినవాడు నిజంగా ఏకాకి కాడు, వాళ్లే సహవాసం మృత్యువ్రతవలననుంచి అతనికి దొరుకుతుంది—కేవలం మృత్యువల్ల వచ్చినఎడబాటు ఎడబాటు కాదు. దగ్గరఉండే బంధువులూ స్నేహితులూ దగ్గర ఉంటూఉండగానే ఏకాకిఅయిపోయినవాడు నిజంగా ఏకాకి. అటువంటివాడు ప్రపంచంలోనుండి రాలిపడిపోయిన ఒక వస్తువు మోస్తరు.

చీకటిలో అటువంటివాని ముఖం చూడడానికి నక్ష-త్రలోకానికి కూడా పులకరింపు వుడుతుంది. నేను ఎక్కడ ఉన్నానో, నిజంగా అక్కడలేను. నాచుట్టూ ఉండేవాళ్లే మధ్యను నేను లేను, వాళ్లకు చాలా దూరం నేనుఉన్నది. విశ్వమంతా ఆవరించుకొనియున్న ఎడబాటుమధ్య నానివాసం ; అందు-

లోనే నేను గునులుతున్నాను, తిరుగుతున్నాను, బ్రతికి ఉన్నాను—తామరాకుమీదనున్న నీటిబొట్టును నేను.

మనుష్యులలో మార్పువచ్చినప్పుడు నఖశిఖచర్యంతరమూ ఎందుకు మారిపోతో? లోపల చూచుకుంటే నా హృదయంలో ముందు ఉన్నవే ఇప్పటికీ ఉన్నవి, గాని అన్నీ తలక్రిందుమాత్రం అయిపోయినాయి; ఇంతకుముందు అన్నీ చక్కగా పేర్చి ఉండేవి, ఇప్పుడు కలగావులగంగా పడిఉన్నవి—హారంగా గుచ్చిఉన్న వజ్రాలన్నీ మట్టిలో విరజల్లేసి ఉన్నవి. అది చూచి నా గుండె బద్దలయిపోతున్నది. చచ్చిపోదామని బుద్ధి వ్రుడుతున్నది, కాని మనస్సులోవన్నీ ఇంకా మనస్సులోనే ఉన్నవి, చావుతో అంతా అంతంఅయేటట్టు కనబడకుండా ఉన్నదే? చావువల్ల మరీభయంకరమైన దుఃఖం కలగవచ్చును—వదులుకోవలసినది బ్రతికిఉంటూఉండగానే వదులుకోవాలి, వేరేఉపాయం లేదు.

ఈ ఒక్కమారు మాత్రం తమించు తండ్రీ! జీవనధనం అని నీవు నాకు ఇచ్చినదానిని మెడకుకట్టిన బండరాయిగా మార్చేశాను. ఈవారే దానిని మోయలేకుండా ఉన్నాను, పారేయలేకుండా ఉన్నాను. పూర్వం ఒకనాడు నా ప్రాతఃకాలపు ఆకాశంతంచున అరుణరాగంమధ్య నిలబడి నీవు నీ వేణువు నాకు వినిపించావు. అది మరిఒక్కమారు వినిపించవూ, తండ్రీ! నా చిక్కులన్నీ సుఖపుగా విడిపోతాయి. విరిగిపోయినది తిరిగి అత్తుకోవడం నీవేణుగానం వల్లనే గాని మరి

దేనివల్లా పాధ్యం కాదు. అపవిత్రం అయిపోయినది పవిత్రం చేయడం నీ వేణుగానానికీతప్ప మరి దేనికి పాధ్యం కాదు. నీ వేణుగానంతోనే నా ఇంటికి నూతనపృష్టి కల్పించు తండ్రి! — ఇదికాక నాకు మరేదీ దారి కనబడదు.

గచ్చుమీద బోల్ల పడుకొని ఒకటేపదుపు ఏడ్చాను. ఆమూత్రం కృప ఎక్కడైనా దొరుకుతుందా అని ప్రార్థించాను. నేను కోరేది, కొంచెం ఆశ్రయం, క్షమ దొరుకుతుందని ఆమూత్రం సూచన, అన్నీ చక్కబడిపోతాయి అని ఆమూత్రం ఆశ. దీక్షపట్టి దేవాలయద్వారం ఎదుట పడుకొని ఉన్నాను, దేవుని ఆశీర్వాదం నాకు దొరికేవరకూ ఈలాగే పడిఉంటాను—భోజనం చేయను, నీళ్లయినా ముట్టుకోను, అని నాలో నేను నిశ్చయించుకొన్నాను.

అప్పుడు అడుగుల చప్పుడు వినబడ్డది. నా గుండె దబ్బదబ్బమని కొట్టుకో నారంభించింది... దేవుడు కనబడడని ఎవరంటారు? నాదృష్టి ఆయన సహించలేదేమో అని నేను ముఖం ఎత్తి చూడలేదు. నీ పాదాలు నా తలకు తగలనీ తండ్రి! రా-రా-రా, తండ్రి! రా! నాలో పుడుతూఉన్న ఈ కంపనం అణిగేటట్టు నా హృదయంమీద నిలబడు! ఈక్షణమే నన్ను తీసుకొని పో ప్రభూ!

నా తలవద్దకు వచ్చి కూర్చున్నారు. ఎవరు!—నా భర్త! నా భర్తహృదయంలో నాదేవుని సాహసనం ఉన్నది. నా పదుపు విని సహించలేక దిగివచ్చాడు ఆ దేవుడు. మూర్ఛపో

తాను అనిపించింది. నా హృదయంవేదన చుట్టూఉన్న రక్త నాళాలను తెంచుకొని ఒక మహాప్రవాహంఅయి కన్నీటి థారలలో వెల్లడిఅయింది. ఆయనపాదాలు నా గుండెదగ్గర పెట్టి నొక్కుకున్నాను. ఆ పాదాలచిహ్నం శాశ్వతంగా అక్కడ అచ్చుకొట్టి ఉంచుకోలేనా ?

ఇకనైనా అంతా విప్పి స్పష్టంగా చెప్పేయవచ్చును. కాని చెప్పవలసినది ఏమిటి మిగిలి ఉన్నది? చాలుచాలు, నా మాటలు ఇక లేకపోలేనే బాగుంటుంది.

ఆయన అతి దయతో నా తలమీద చెయ్యి వేసి నెమ్మదిగా దువ్వారు. నాకు ఆశీర్వాదం దొరికింది. నాకు రేపు జరగబోయే అవమానం అందరిఎదుటా నిస్సంకోచంగా స్వీకరించి నెత్తిమీద పెట్టుకోగలను. మనస్సులో ఎటువంటిభారమూ లేకుండా దేవుని పాదాలకు నమస్కారం చేయగలను.

కాని, తొమ్మిది సంవత్సరాల కిందట ఈ ఇంటికి నేను నవవధువుగా వచ్చినప్పుడు నాకు స్వాగతంచేసిన శుభగానం మరి నాకు ఈజన్మలో వినబడదు కాబోలు! ఆ మాట తలచుకుంటే నా గుండె బద్దలయిపోతున్నది ఈ వాళి. ఆ మధు పర్కాలతో ఆ పెళ్లిపీటమీద కూర్చోబెట్టగల దేవత ఈ విశ్వంలో ఎక్కడా లేదు కాబోలు! ఉంటే ఆ దేవతపాదాల దగ్గర నానెత్తి పగలగొట్టుకుంటాను. ఆ తొమ్మిదిసంవత్సరాలకు ముందురోజు తిరిగి రావడానికి ఎన్ని రోజులు పడుతుందో,

ఎన్ని సంవత్సరాలు, ఎన్ని యుగాలు, ఎన్ని మన్వంతరాలు,
 ఎన్ని కల్పాలు పడుతుందో? దేవుడు కొత్తసృష్టి చేయగలడు
 గాని, ముక్కలైపోయినదానిని తిరిగీ ముక్కలు కనిపిస్తాగా
 చేయగల శక్తి అతనికి ఉన్నదీ?

నిఖల్ కథ

మేము ఈవార కలకత్తా వెళతాము. సుఖదుఃఖాలు కేవలం కూడబెటుతూకూర్చుంటే భారం మోయశక్యంకానంత అయిపోతుంది. వాటిని ఉండనివ్వడం మిథ్య, వాటిని జమచేయడం అంతకంటే మిథ్య. ఇంటికి పెద్ద అని నాకుండే పదవి ఒక కల్పితపదవి. నేను నిజంగా జీవనపథంలో ఒక పథికుడను. అందుచేతనే ఇంటిపెద్దకు మాటిమాటికీ దెబ్బతగులుతుంటుంది — చిట్టచివరకు తగిలేదెబ్బ ఉండనే ఉన్నది, మృత్యువు.

ప్రేయసీ, నీతో నాకు కలిగిన సంయోగము దారిపక్కను తటస్థించినది. నీదీ నాదీ ఒక్కటేదారి అయినంత కాలము కలిసిఉండడం మంచిదే. అటుపైని ఒకరినొకరము ఈడ్చిపట్టుకొని కలిసి ఉండడానికి ప్రయత్నంచేస్తే ఆ సంయోగము బంధనము అయిపోతుంది గాని బంధుత్వంకాదు. ఆ బంధనంలో నుంచి పైకి వచ్చేళాము ఈవార. దారిలో మధ్యమధ్య నీ చూపూ నా చూపూ కలవడం, నీచెయ్యి నాకూ నాచెయ్యి నీకూ తగలడం—ఇవి మనకు ఎంతప్రాప్తిఉంటే అంతే మంచిది. అటుతరువాత? అటుతరువాత అనంతజగత్పథము, అనంత జీవన ప్రవాహము!

చివరకు నీవు నాకు లేకుండా చేయగలిగినది ఎంత స్వల్పం! ఎదుట జరుగుతున్న వేణుగానం చెవిఇచ్చి శ్రద్ధతో

వంట వివరాలున్నది. ఎడబాటువల్ల కలిగిన ప్రతి పగులు-
లోనుంచీ ఆ చక్కని పాటయొక్క మధురప్రవాహం పైకి
వస్తూఉన్నది. . . లక్ష్మీదేవిచేతిలోనున్న అమృతకలశం. ఎన్నిటికీ
వట్టిపోదు. అప్పుడప్పుడు మాత్రం ఆమె మన పాత్రను పగల-
గొడుతుంటుంది, మనము దుఃఖపడుతుంటే చూచి తాను నవ్వు
తుంటుంది. విరిగిన ముక్కలన్నీ కూడదీసుకుంటూ కూర్చోను
నేను, తృప్తిపొందని మనస్సుతోనే ముందుకు ప్రయాణం
చేస్తుంటాను.

వదినె వచ్చి అన్నది— “నీ పుస్తకాల పెట్టెలన్నీ ఎడ్ల
బండిమీద వేసి తీసుకువెళిపోతున్నారే, దాని అర్థం ఏమిటి
చెప్పమీ, తెలియకుండా ఉంది?”

“పుస్తకాలమీద ఆస్తకి ఇంకా వదులుకోలేకుండా
ఉన్నాను—అది దాని అర్థం.”

“ఆమాత్రమేనా దేనిమీదనో ఒకదానిమీద ఉంటే
బ్రతుకుతాము బాబూ. కాని మరి ఇక్కడికి తిరిగి రామా?”

“వచ్చిపోతుండడమే గాని మునపటిలాగు ఇక్కడ
పడి ఉండడం మరి కాదు.”

“నిజంగా? ఆలా అయితే ఒక్కమారు వచ్చి చూడు
నాకు ఎన్నిటిమీద ప్రేమో,” అని అంటూ నా చెయ్యిపట్టు-
కొని లోపలికి ఈడ్చుకుపోతుంది.

వదినగదిలోకి వెళ్లి చూచును, అనేకరకాల పెట్టెలూ
మాటలూ! ఒక పెట్టె కప్పు ఎత్తి చూపించి, అన్నది—“ఇదిగో

అబ్బాయి, ఇట్లు చూడు! ఇది నా తాంటూలం సరంబాం; ఇదిగో ఈ సీసాలన్నీ మొగలిరేకుల గుండ, ఈ డబ్బాలు మసాలా సామాను. పేకడస్తా ఇదిగో; పచ్చీళ్ పాళీకూడా మరిచిపోలేదు చూచావా? మీరు ఎవరూ నాకు దొరకకపోలే ఎవరినైనా జతపెట్టుకుంటాను ఆటకు. ఈ దువ్వెన మీ స్వదేశీలో కొన్నది; ఈ—”

“సరే, అంతా బాగానే ఉంది గాని కథ ఏమిటి, వదినా? ఇవన్నీ పెట్టెల్లో పెట్టావు ఎందుకు?”

“నేనూ మీతో కలకత్తా వస్తాను.”

“అదేమిటి ఆకబురు?”

“భయపడకు నాయనా, భయపడకు. నీతో స్నేహం చేదామని రాలేదు, ఛోటారాణితో పోట్లాడుతుందామని అంతకంటే రాలేదు. ఎప్పుడో చావాలి కదా, వేళ ఉంటూ ఉండగానే గంగబద్ధునున్న దేశంలో ఎక్కడైనా చేరుకుంటే మంచిది కదా! మొరడుపోయిన మన మర్రిచెట్టుకింద తగలబెడతారంటే చావు పరమ అసహ్యంగా ఉంది,—అందుచేతనే కదూ మిమ్మల్ని అందరినీ ఇన్నాళ్లు కాల్చుకులింటున్నాను!”

ఇంతకాలానికి నా ఇంట్లో వాణి వినబడ్డది, ఇల్లై మాట్లాడుతున్నదా అనిపించింది. నాకు ఆరేళ్లప్పుడు మా చిన్నవదినే మా ఇంటికి వచ్చింది. అప్పుడు ఆమెకు తొమ్మిదేళ్లు. రోజూ మధ్యాహ్నం మా డాబామీద, ఎత్తుగోడల మూలను మా వదినతో ఆడుకుంటూ ఉండేవాడను. మా తోటలో ఉన్న

ఉసిరిక చెట్టు ఎక్కి పచ్చిఉసిరిక్కాయలు మీదనుంచి వేస్తూఉంటే వదినె కింద కూర్చొని అవి తరిగి ఉప్పు మిరపకాయలూ కొత్తిమీరీ వేసి పచ్చడిచేసేది—అజ్జిర్లానికి మందు: జొమ్మల-పెల్లకి విందు చేసేది వదినె. ఆ విందుకు కావలసిన సామాను కొట్టుగదిలోనుంచి తీసుకువచ్చేభారం నాది. నాది ఎందు చేతను అంటే నాయనమ్మగారికోర్టులో నాకు ఏఅపరాధానికి శిక్షలేదు. తమాషాతమాషా వస్తువులేవైనా అన్నయ్యదగ్గర నుంచి వదినెకు కావలసివస్తే మధ్యవర్తిని నేను. ఏలాటివస్తువైనా సరే, అన్నయ్యను చికాకుపెట్టి ఏలాగో తీసుకువచ్చేవాడను.

ఒకమారు నాకు జ్వరం వచ్చింది; వైద్యుడు అతి కఠిన-పథ్యం చెప్పాడు. పటికపంచదారా కిసిమీసుపళ్లనీరూ తప్ప మరేదీ ముట్టుకోవద్దన్నాడు. మూడురోజులు నా దుఃఖించూచి వదినె మరి సహించలేకపోయింది. దొంగతనంగా రోజూ నాకు తినడానికి ఏదో తెచ్చిస్తుండేది, ఒకొక్కనాడు దొరికిపోతే బాగా చీవాట్లు తినేది.

తరవాత పెద్దవాళ్లం అవుతూఉన్నకొలది మా బంధవ్యంవల్ల కలిగిన సుఖదుఃఖాల లోతుకూడా అధికం అవుతూ వచ్చింది. ఎన్నోదెబ్బలాటలు అయినాయి, డబ్బూ సౌఖ్యం విషయమై ఒకరిమీదఒకరికి ఈర్ష్య, అపనమ్మకం, విరోధం పుట్టేవి. తరవాత వీటికితోడు ఆ మధ్యకు విమల రావడం ఎప్పుడు జరిగిందో, మా స్నేహం ముక్కలయిపోయింది. ఆ ముక్కలు మరి అతుక్కోవు అనుకున్నాను. కాని లోపున

మైత్రి, కలయిక, ఉండబట్టి పెదెబ్బలు ఏమీ చేయలేక పోయినాయి.

ఈ విధంగా ఒక నిజమైన అనురాగం చూ ఇద్దరిలో చిన్నప్పటినుండి ఇప్పటివరకు రోజుకురోజూ పెరుగుతూవచ్చింది. అది తన శాఖోపశాఖలను చూ ఇంటి గదులలోనూ, అంగణంలోనూ, వరండాలోనూ, దాఖామీదనూ, తోటలోనూ— అంతటా దట్టంగా అల్లి, సమస్తమూ స్వాధీనం చేసుకు కూర్చున్నది. చిన్న చిన్న వస్తువు మొదలు తనకున్న సమస్తమూ పెట్టెలలో సరిది చూ ఇల్లు వదిలి మాతో రావడానికి వదిన సిద్ధం కావడం చూచాను, నా హృదయంలో మూలమూలల పారిఉన్న నూ స్నేహవృక్షం వేళ్లు కదిలినవి. తొమ్మిదేళ్లప్పటి నుండి ఇప్పటివరకు ఒక్కనాడైనా ఇల్లు విడిచి బయటికి వెళ్లని చూ వదినె, తన అలవాటు తప్పించుకొని, సర్వమూ విడిచి, ఎన్నడూ ఎరగని దేశానికి వెళ్లడానికి ఎందుకు సిద్ధపడుతూ ఉండో నాకు స్పష్టంగా బోధపడ్డది. కాని దాని నిజమైన కారణం నోటితో చెప్పాలని లేక, ఏవేవో దొంగకారణాలన్నీ చెబుతున్నది. భాగ్యదేవత మోసపుచ్చిన ఈమెకు భర్త లేడు, బిడ్డలు లేరు, ప్రపంచంలో మరి ఏసంబంధమూ లేడు. ఉన్న ఈ ఒక్క సంబంధాన్నీ తన హృదయంలో కూడబెడుతున్న అమృతంపోసి పెంచుతూ వచ్చింది. ఆమెగదినిండా విరజల్లి ఉన్న పెట్టెల్లా మూటలమధ్య నిలుచున్నప్పుడు బోధపడ్డంత స్పష్టంగా, ఆమెదుఃఖం ఎంతభయంకరమైనదో, అంతకుముందు

ఎన్నడూనాకు బోధపడలేదు. డబ్బూ ఎగాచీ గురించి గాని, ఈగది నాది ఆగది నాది అని గాని, ఇటువంటి లెక్కలేనన్ని చిన్న చిన్న ఇంటివిషయాలగురించి రోజూ ఆమెకు విమలతోనూ నాతోనూ జరుగుతున్న కలహాలకు కారణం, తుచ్చమైన భోగాపేక్ష కాదు అని నాకు స్పష్టం అయిపోయింది. ఈజీవనంలో ఆమెకు ఉన్న బాంధవ్యం ఒక్కటే. ఆ ఒక్కదానిమీద తనకుగల హక్కు బలపరచుకోలేకపోవడం ఉంటూఉండగా, మధ్య విమల ఎక్కడనుంచోవచ్చి దానిని మరింత బలహీనంచేసేసింది. ఇటు నుయ్యి అటు గొయ్యిలాగున్నది ఆమె అవస్థ—అయినా నోరు ఎత్తడానికి వీలులేదు. ఇది ఆమె కలహాలకు కారణం, డబ్బుకోసముగాని, అధికారమూ సౌఖ్యమూ కావలెనని గాని, ఎంతమాత్రం కాదు. ఆమెకు నామీద గల హక్కు కేవలం సంఘసాంప్రదాయంవల్ల వదినకువచ్చిన హక్కు కాదు అని విమలకుకూడా ఒకమోస్తరుగా తెలిసిపోయింది. వదినెకూ నాకూగల సంబంధము చిన్నప్పటినుండి పెరుగుతూ వేళ్లుతన్నిన సంబంధం. అందుచేతనే విమలకు అంత ఈర్ష్య. నా హృదయం ఈవారే లోపునుంచి తనచుట్టూఉన్న గోడలను ధవ్ ధవ్ మని గుద్దుతున్నది. అక్కడఉన్న పెట్టెలలో ఒకదానిమీద చతికిల పడిపోయి అన్నాను—“వదినా, మనమిద్దరం ఈ ఇంట్లో మొట్టమొదట ఎప్పుడు కలుసుకున్నామో నీకు జ్ఞాపకం ఉన్నదీ? తిరిగి ఆ రోజులలోకి వెళిపోయి ఉండ్రామని కోరిక పుడుతున్నది వదినా!”

వదిన పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి అన్నది— “లేదు తండ్రీ, అటువంటిది మరి నాకు అక్కరలేదు. ఇప్పుడు భరించినది చాలును ఎన్ని జన్మలకైనా. ఇది చాలాగు పూర్తిఅయిపోనీ. తిరిగి అదే భరించడం నా తరమా !”

“దుఃఖంద్వారా వచ్చిన ముక్తి దుఃఖం కంటే అనేక-
రెట్లు గొప్పది,” అని నేను అన్నాను.

“అయి ఉండవచ్చు, నాయనా. గాని అది మీ పురుషులకు—ముక్తి మీదీ. మేము ఆడవాళ్లము; మేము మిమ్మల్ని బంధిస్తాము, మమ్మల్ని బంధించమని కోరుతాము. మమ్మల్ని విడిలించుకొని సులభంగా మీరు పోలేరు నాయనా. రెక్కలు విప్పకొని ఎగిరి పోదామంటే మమ్మల్ని కూడా తీసుకొనే వెళ్లాల్సి, వదిలేసి పారిపోలేరు. అందుచేతనే సిద్ధంచేసి ఉంచాను ఈ భారంతా; మిమ్మల్ని తేలికగా వెలిపానిస్తే బ్రతకగలమా ?”

“అవును నిజమే నువ్వుఅనేది, భారము స్పష్టంగా కనబడుతునే ఉంది. కాని ఆ భారము మోసినందుకు తగిన మజారీ మీదగ్గిర మాకు దొరకకుండా ఉండిపోదు. అందు-
చేతనే మేము ఎప్పుడూ మూలగము.”—అని నవ్వుతూ అన్నాను.

“మా మూటలలో ఉన్నవిఅన్నీ చిన్నచిన్న వస్తువులే. అందులో ఏదో ఒకటి ఉంచేయమని మీరు అనేసరికి ‘అలి-
చిన్నవస్తువును, నా బరువు ఎంత గనుక నన్ను ఉంచేయడానికి?’

అని అది లేచి అంటుంది. ఈ విధంగా చిన్నచిన్న వాటితోనే మీ మూపులు వంచుతాము మేము...సరే, ఎప్పుడు బయలుదేరడం అబ్బాయీ?”

“రాత్రి పడకొండున్నరబండిలో, ఇంకా కావలసినంత వేళ ఉన్నది.”

“అయితే ఒక్కపని చేయి బాబూ, బంగారు తండ్రివి! పెందలాడే భోంచేసి మధ్యాహ్నం కొంచెం పడుకో అమ్మా, రాత్రి బండిలో బాగా నిద్రపట్టదు. నువ్వు ఏలాగు కనబడుతున్నావో తెలుసునా, మరి కొంచెం అయితే కూలిపోతావు. ఇక పడ, స్నానం చేదువుగాని!”

నా గదివైపు వెళ్లబోతున్నాము, దాసి, డ్రేమ్, ఎదురుగావస్తున్నది. ముసుగు మూరెడు కిందికి లాగుకొని అతి వినయంతో అన్నది—“ఇన్ స్పెక్టరుబాబు ఎవరినో కూడా లీసుకు వచ్చాడు, మహారాజాబాబుతో మాట్లాడాలి అంటున్నాడు.”

“మహారాజాబాబు బందిపోటు దొంగ వీమిటి, ఇన్ స్పెక్టరు రాత్రింబగళ్లు ఆతనిని వదలకుండా పట్టుకుకూర్చున్నాడు? వెళ్లి, పో! బాబు స్నానం చేస్తున్నారు అని చెప్పు,” అని అతి కోపంతో వదిన అన్నది.

“ఒక్కమారు వెళ్లి రానీ వదినా, జరూరు షని ఏదైనా ఉంటుందేమో.”

“అలా’ వల్లకాదు అబ్బాయి. ఛోటారాణి గంపెడు కర్జికాయలు చేసింది నిన్ను, కొన్ని పంపించి ఇన్ స్పెక్టర్ ను ఓదార్చి ఉండాలి. అంతలో నీ స్నానంభోజనం అయిపోనీ.” ఈ మాటలు అంటూ, నా రెక్కపట్టుకొని లాక్కుపోయి, స్నానాల గదిలో తోనేసి పైనుంచి గొల్లెం వేసేసింది.

లోపునుంచి నేనంటున్నాను—“నా తెల్లబట్టలు—”

ఇంకా నేను వాక్యం పూర్తిచేయకముందే జబాబు చెప్పింది, “అవన్నీ నేను సిద్ధంచేసి ఉంచుతాను, ఇంతలో నీ స్నానం అయిపోనీ.”

ఇటువంటి జబర్ దస్తీని ఒక పక్కకు తోనేసి నా వ్యవహారం నేను చూచుకోవడం నాకు సాధ్యంకాని పని—అది ప్రపంచంలో సులభంగా దొరికే వస్తువుకాదు. ఇన్ స్పెక్టరు కర్జికాయలతో కడుపు నింపుకుంటూఉండనీ, ఎని ఒకనాడు వెనక పడితే కొంపేమీ మునిగిపోదు !

పోలీసువాళ్లు చాలా చురుకుగా పనిచేస్తున్నారు. ఈ నాలుగురోజులూ ఎవడో ఒక అమాయకుణ్ణి పట్టుకొని ఎరస్తుచేయడం, నలుగురూ మా ముందుగదిలో చేరి రోజుకు ఒక కొత్త నాటకం ఆడడం జరుగుతూ ఉంది. ఈవారాకూడా, పాపం, ఎవడో అభాగ్యుణ్ణి పట్టుకొని తీసుకువచ్చి ఉంటాడు, నాకు తెలుసును...అన్నట్టు కర్జికాయలు తనుఒక్కడే కూర్చొని తింటూఉంటాడు కాబోలు, మంచి పనే! తలుపుమీద నాలుగు గుడ్డులుగుడ్డాను. “తలమీద నీళ్లు పోసుకో, తలమీద!

కొంచెం వైత్యాధికంగా ఉంది, చల్లని నీళ్లు తలమీద పోసుకుంటే తగ్గుతుంది,” అని పైనుంచి కేక వేసింది వదిన.

“కర్జికాయలు రెండు ఫ్లెలతో పంపించు వదినా, ఇద్దరి కోసం. ఇన్ స్పెక్టరు తీసుకువచ్చిన దొంగే అతనికంటే అర్హుడు కావచ్చును. ఆ రెండోదానిలో జాస్తీగా వెయ్యమని చెప్పు.”

సాధ్యమైనంతవరకగా స్నానంచేసి బయటికి వచ్చాను. వైన ఉత్త నేలమీద విమల కూర్చోని ఉన్నది. ఏమిటిది, నా మునపటి విమలేనా ఈమె! ఏదీ ఆ స్వాభిమానమూ, ఆ జోరూ, ఆ గర్వమూ! ఏకొత్త కోరిక మనస్సులో పెట్టుకొని నా గుమ్మంముందర కూర్చున్నదో?

కనబడగానే ఉలికిపడి నిలుచున్న పాటునే నిలబడిపోయినాను. విమల నన్ను చూచి లేచి ముఖం వాలుకొని అన్నది—“మితో కొంచెం మాట్లాడాలి.”

“పద అయితే మనగదిలోకి వెళదాము,” అన్నాను నేను.

“ప్రత్యేకం ఏపనిమీదనో వెళుతున్నారేమో బయటికి?”

“అయినా అంత తొందరపని ఏదీ లేదు, నీతో మాట్లాడి మరీ—”

“వద్దు, మీపని ముందు అయిపోనివ్వండి, భోజనంచేసి కూర్చుందాము.”

ముందు గదిలోకి వెళ్లాను. ఇన్ స్పెక్టరుగారి పల్లెం ఖాళీ అయిపోయింది. అతను దొంగలని తీసుకువచ్చిన అతను మాత్రం ఇంకా తింటూ కూర్చున్నాడు.

“ఇదేమిటి ఇది, మన అమూల్య!” అని అతి ఆశ్చర్యంతో అన్నాను నేను.

“చిత్తం, నేనే!” అన్నాడు అమూల్య—నోటినిండా కర్ణికాయలు. “కడుపునిండా తిన్నాను. క్షమించండి, మిగిలిపోయినవి రుమాలులో కట్టి తీసుకుపోతాను,” అంటూ జేబులోనుంచి రుమాలు తీసి అన్నీ కట్టాడు.

నేను ఇన్ స్పెక్టరువైపు చూస్తూ, “ఏమిటి సంగతి?” అని అన్నాను.

ఇన్ స్పెక్టరు నవ్వుతూ అన్నాడు—“దొంగ ఎవడో తెలియలేదు. ఆ ఇంద్రజాలం ఆలాగే ఉంటూఉండగా ఇప్పుడు చోరీమాలు అంతకంటే గొప్ప ఇంద్రజాలం ఒకటి తీసుకువచ్చి పెట్టింది. కాళ్ళూ చేతులూ ఏమీ అందకుండా ఉన్నవి.”

ఈ మాటలు అంటూ ఒక చింకిగుడ్డమూట పైకి తీసి, అది విప్పి, అందులో ఉన్న నోట్లకట్ట చేతిలోపట్టుకొని అన్నాడు “ఇవిగో మీ ఆరువేలరూపాయలు!”

“ఎక్కడ దొరికాయి?”

“ఇప్పటివరకు చెప్పగలిగినది, అమూల్యబాబు చేతిలో అని. నిన్నరాత్రి అతను మీ మేనేజరుగారిదగ్గరికి వెళ్లి, ‘ఇవిగో, మీ చోరీనోట్లు దొరికాయి,’ అన్నాడు. దొంగనోట్లు

కనబడేసరికి మీ మేనేజరుకు వేసినభయం చోరీపోయినప్పుడు కూడా వెయ్యలేదు. ఈ దొంగతనం తనపనే అని అందరూ అనుమానిస్తారు అని జడిసిపోయినాడు. 'ఈ గందరగోళం చూచి కథ ఏమీ బాగులేదు చిక్కువచ్చేటట్టుగా ఉంది అని. కనిపెట్టి, ఒక వేద రాసి పెద్దమ్మకథ కల్పించి చోరీరూపాయిలు దొరికాయి అంటూ, తాను దాచిఉంచిన రూపాయిలే పైకితీశాడు అంటారు' అని అతని భయం. అమూల్యబాబును ఫలహారానికి కూర్చోబెట్టి నాకు కబరుపంపాడు. తక్షణం గుర్తంపెక్కి వెళ్లాను, ప్రాద్దుటినుంచీ ఇతనిని పట్టుకొనే కూర్చున్నాను. 'రూపాయిలు ఏలాగు దొరికాయో మీకు చెప్పను,' అంటాడు. 'చెప్పకపోతే మిమ్మల్ని వదలను,' అన్నాను నేను. 'అయితే అబద్ధాలు చెప్పేస్తాను,' అంటాడు."

"సరే అబద్ధాలే చెప్పండి."

"ఒక పాదలో దొరికాయి," అన్నాడు.

అబద్ధాలు అంతసులభం కాదు. ఆ పాద ఎక్కడో, అందులోకి మీరు వెళ్లవలసిన అవసరం ఏమీ వచ్చిందో, అదంతా చెప్పవలసి ఉంటుంది," అన్నాను నేను.

"అవన్నీ కల్పించి చెప్పడానికి వ్యవధి కావలసినంత ఉంటుంది. మీకు ఆ విచారం అక్కరలేదు," అన్నాడు.

"గొప్పఇంటి పిల్లడు, పెద్దమనిషి, అలాంటి వానితో పీకుడాడితే ఏమిప్రయోజనమండీ ఇన్ స్పెక్టరుగారూ!" అని నేను అన్నాను.

“చెడ్డమనిషి అనడంతో సరిపోలేదు—అతనితండ్రి, నివారణ్ ఘోషా, నేనూ ఒక్కక్కాసులో చదువుకున్నాము. సంగతేమిటో చెప్పమన్నారా మహారాజా! తీసినవాడు ఈ పండేమాతరం కూటంవాడు ఎవడో ఇంకొకడు. ఆ పాపం తన సెత్తిమీద పెట్టుకొని వాణ్ణి రక్షిద్దామని చూస్తున్నాడు. ఇదంతా ఒక వీరత్వం.” అమూల్యువైపు తిరిగి—“నాకు తెలుసును బాబూ, నాకూ నీలాగే ఒకప్పుడు పద్దెనిమిది పంథామిదేళ్లు ఉండేవి. రిపన్ కాలేజీలో చదువుతుండే వాణ్ణి. ఒకనాడు ఎవడో ఎడ్లబండివాడిని కనిపేట్టు చేతులలో నుంచి తప్పించబోయి జైలు గేటుదాకా నేనే వెళ్లవలసి వచ్చింది—అదృష్టం బాగుండి తప్పించుకున్నాను అనుకో!” నావైపు తిరిగాడు మళ్లా—“దొంగ తప్పించుకొని పారిపోవచ్చునుగాని, నాకు తెలుసును మహారాజా, దీనికి మూలకారణం ఎవరో.”

“ఎవరు?” అని నేను అడిగాను.

“మీ మేనేజరు, ‘లీన్ కొడి దత్త’, ఒకడూ మీకాసిమ్ సర్దారు ఒకడూ.”

ఎంతయిట్టి ఉపయోగించి తన అనుమానం స్థిరపరిచాడో అదంతా వివరంగా నాకు బోధపరిచి ఇన్ స్పెక్టరు వెలిపోయినాడు. అప్పుడు అమూల్యుతో అన్నాను—“రూపాయిలు ఎవరు తీశారు నాతో చెప్ప అమూల్య, ఎవరికీ ఎటువంటి శిక్ష కాకుండా నేను చేస్తాను.”

“నేనే!” అన్నాడు.

“అదేమిటి! ఆ బందిపోటుదొంగల గుంపు—”

“నేను, ఒక్కణ్ణే!”

తరవాత అమూల్య చెప్పాడు, అతిఅద్భుతంగా ఉంది ఆ కథ— మేనేజరు అప్పుడే భోజనంచేసి లేచాడు. వరండామీద నిలుచొని చెయ్యి కడుక్కుంటున్నాడు, అతి చీకటిగా ఉంది, అటువంటి సమయంలో అమూల్య దిగబడ్డాడు. రెండు జేబులలో రెండు పిస్తోలీలు ఒకదానిలో ఖాళీతోటాలు, రెండోదానిలో నిండుతోటాలు. అమూల్య నల్లని మారుముఖంఒకటి వెట్టుకున్నాడు; తనచేతిలోఉన్న దొంగలాంతరు తిప్పి మేనేజరు ముఖమీది రైటువేసి ఖాళీతోటా వేల్చేసరికి మేనేజరు హదిలిపోయి ఒక్కకేక వేసి మూర్ఛపోయినాడు. నలుగురైదుగురు జవానులు, శబ్దం విని గాబోలు, పరుగెత్తి వచ్చారు. వాళ్లవైపు తిప్పి మరిరెండు ఖాళీతోటాలు వేల్చేసరికి ఎవడిమట్టుకు వాడు పరుగెత్తి, ఎక్కడ తలుపు కనబడితే అక్కడ దూరిపోయి లోపునుంచి గడియవేసుకున్నారు. కాసిమ్ సర్దారు మాత్రం లాఠి పట్టుకువస్తున్నాడు. అతని కాలిని గురిచూచి అమూల్య రవ్వతోటా వేల్చాడు. దెబ్బతగిలి కాసిమ్ చతికిలపడిపోయినాడు. తరవాత మేనేజరును లేవనెత్తి ఇసుపపెట్టె తెరిపించి అరువేల రూపాయలనోట్లూ తీసుకున్నాడు. గుర్రపుసాలలోకి వెళ్లి మంచి గుర్రంఒకటి విప్పాడు. అది ఎక్కి ఒక అయిదారుమైళ్లదూరం వెళ్లి అక్కడ ఆ గుర్రాన్ని వదిలి ఆ మర్నాడు తిరిగి వచ్చాడు. మాఇంటికి.

“ఎందుకు ఈ పని చేశావు, అమూల్య?”

“అలాంటి అవసరం వచ్చింది.”

“అయితే తిరిగి రూపాయిలు ఇచ్చేశావు? ఎందుకు?”

“ఎవరి ఆజ్ఞప్రకారం అవి తిరిగి ఇచ్చేశానో వారిని పిలుచుకురండి, వారిముందర చెబుతాను.”

“ఎవరు వారు?”

“ఘోటారాణి-అక్క.”

విమలకు కబురు పంపాను. తలమీద తెల్లనికాలువు ముసుగు వేసుకొన్నది, ఆ కాలువుతోనే ఒళ్లంతా కప్పకొని మెల్లిగా గదిలో ప్రవేశించింది. విమల నాకంటికి ఎన్నడూ అలాగు కనబడలేదు. చంద్రుణ్ణి ప్రాతఃకాలపు కాంతితో కప్పి ఎవరైనా తీసుకు వస్తున్నారా అనిపించింది..

విమలకు సాష్టాంగ నమస్కారం చేశాడు అమూల్య, ఆమెపాదధూళి తీసుకున్నాడు. లేచి నిలుచొని అన్నాడు—
“నీ ఆజ్ఞపాలించి వచ్చాను అక్కా, రూపాయిలు ఇచ్చేశాను.”

“బ్రతికించావు నాయనా!”

“నీ స్వరణచేస్తూ ఒక్కఅబద్ధమైనా లేకుండా సాధించుకొని వచ్చాను. ‘వందేమాతరం’ మంత్రం నాకు మరి అక్కరలేదు, నీ పాదాలద్గిర పారేశాను. తిరిగి ఇక్కడికి వచ్చాక నీ ప్రసాదం కూడా దొరికింది.”

విమలకు తిన్నగా బోధపడలేదు ఈమాట. జేబులో—మంచి గ్రుమ్మలుమాట తీశాడు, ముడి విప్పి కర్జికాయలు

చూపిస్తూ, అన్నాడు—“అన్నీ తినేయలేదు అక్కా, కొంచెం ఉంచాను ; నీచేతితో నువ్వే నా ఆకులో వేస్తే నీఎదుట తిందామని ఇవి తీసుకు వచ్చాను.”

బోధపడ్డది. అక్కడ మరి నాలవసరం లేదు. ఆ గదిలోనుంచి బయటికి వచ్చేశాను. నాలో నేను అనుకున్నాను—“నేను ఇవతల బోధచేసిచేసి చస్తున్నాను, అవతల వాళ్లు నా శ్రమకు ప్రతిఫలంగా గడ్డిబొమ్మచేసి, దానికి నా పేరుపెట్టి, దాని మెడలో పాతబోళ్లమూల వేసి నదిఒడ్డున తగలబెడుతున్నారు. చావుదారిని పోతుండేవారిలో ఒక్కమనిషినైనా నేటివరకు మంచిదారిలో పెట్టలేకపోయానాను; పెట్టగలిగేవాళ్లుమాత్రం అతి సులభంగా పెడతారు—చిన్న కనుసంజ్ఞవల్ల వాళ్లు చేయవలసినదిచేయగలరు. నా వాణిలో అటువంటి అమోఘమైన సూచనాశక్తిలేదు. నేను అగ్ని శిఖను కాను, ఆరిపోయిన అగ్నిని, మసిబొగ్గును. దీపం వెలిగించే శక్తి లేదు నాలో. నా జీవితచరిత్ర అంతా దీనికి ప్రమాణమే. నేను ఒక ప్రమిదల బారును, దీపాలతోరణం కాను.

మెల్లిగా నడుచుకొని అంతఃపురంలోకి తిరిగివెళ్లాను. చిన్నవదినె గదివైపు నా మనస్సు నన్ను లాగుతూఉండి అనుకుంటాను. నా జీవనం ఈ పృథ్విమీద ఏదో ఒక్కహృదయవీణ. నైనా తనస్పర్శవల్ల నిజంగానూ స్పష్టంగానూ పల్కించగలిగిందో అనే అనుభవం కలగడం నాకు ఈనాడు చాలా అవశ్యకం

అయింది — మన ఆస్తిత్వం స్థిరపరిచే ప్రమాణం మన లోపల దొరకదు, అది బయటనే దొరకాలి.

వదినేగదిముందునుంచి ఆలాగు వెళుతున్నాను వదినె పైకి వచ్చి అన్నది—“ఈవాళకూడా నువ్వు ఆలస్యంగానే వస్తావు అనుకున్నాను, గాని నువ్వురావడంచూచి వడ్డించేయ-
కున్నాను, మరి ఆలస్యంలేదు.”

“ఈ లోపున ఆ రూపాయిలు పైకితీసి సిద్ధంగా ఉంచనీ వదినా.”

నా పడకగదివైపు వెళుతున్నాను, వదినె అడిగింది—
“పోలీసు ఇన్ స్పెక్టరు వచ్చిఉండేనే, చోరీసంగతి ఏమీ చెప్ప లేదూ?”

ఆ ఆరువేలూ తిరిగి రావడం కథ అంతా ఆమెతో చెప్ప బుద్ధిపుట్ట లేదు. “అగొడవే జరుగుతున్నది,” అన్నాను.

ఇనపపెట్టెఉన్న గదిలోకి వెళ్లి జేబులోనుంచి తాళం చెవులగుత్తి పైకి తీసి చూచును, ఇనపపెట్టెతాళమే లేదు అందులో! నా సరధ్యాసం అడ్డుతంగా ఉన్నదే! ప్రాద్దున్న-
మొదలుపెట్టి ఇప్పటివరకూ ఆ గుత్తితో ఎన్ని పెట్టెలు తీశాను, ఎన్ని బీరువాలు తీశాను,—ఇనపపెట్టెతాళం అందులోలేదని ఇప్పటివరకూ కనిపెట్టనే లేదు !

“తాళం ఏదీ!” అన్నది వదినె.

నేనేమీ జవాబు చెప్పలేదు. ఈజేబులో తడివాను, ఆ జేబులో తడివాను, చూచినదే చూచాను పదిమార్లు. గదిలో

ఉన్నవన్నీ తిరగాబోయి వేశాను, వెదికాను. తాళం పోలేదు, ఎవరో రింగులోనుంచి తీసేసి ఉండవలెను అని మా ఇద్దరికీ బోధపడిపోయింది. ఎవరు తీసుకోగలరు? ఈ గదిలోకి—

వదినె అన్నది— “నువ్వేమీ కంగారుపడకు, ముందు భోజనం అయిపోనీ, తరవాత చూచుకుందాము. నువ్వు అజాగ్రత్తగా ఉంటావని ఛోటారాణి ఆ తాళంమాత్రం ప్రత్యేకంగా తన పెట్టెలో దాచిఉంటుందని నానమ్మకం.”

నేనుమాత్రం చాలా గాబరాపడ్డాను. నాకు తెలియకుండా రింగులోనుంచి తాళం తీసే అలవాటు విమలకు లేదు. నా భోజనందగ్గర విమల ఆవాళ లేదు, వంటింటినుండి అన్నం తన గదిలోకి తీసుకువెళ్లి అప్పుడే అమూల్యకు విందు చేస్తున్నది. విమలకు కబురుపంపబోయింది వదినె; నేను వద్దన్నాను.

భోజనంచేసి లేస్తున్నాను విమల వచ్చింది. ఆ తాళం గురించి వదినెముందర విమలతో వాదించడం నాకు ఇష్టంలేదు. —కాని అది మరి జరిగింది కాదు, విమలను చూస్తూనే అడిగింది, “అబ్బాయి ఇనపపెట్టెతాళం ఎక్కడున్నదో నీకు తెలుసునే?”

“నాదగ్గర,” అన్నది విమల.

“నేను చెప్పలేదూ”? అన్నది వదినె. “నాలుగువైపులా చోరీదొంగతనాలూ జరుగుతున్నవి, చోటారాణిపైకి భయం లేనట్టు నటిస్తుంది గాని రహస్యంగా జాగ్రత్తపడడం మూసదు.”

విమలమూఖం చూచేసరికి నాకు అతికష్టం అనిపించి అన్నాను— “సరే, తాళం నీదగ్గరే ఉండనీ ప్రస్తుతం, సాయంత్రం తీదాము, రూపాయిలు.”

వదినె అన్నది—“మళ్లా సాయంత్రం ఏమిటి, ఇప్పుడే! తీసి ఖజాన్ జీ దగ్గరికి పంపించేస్తే తీరిపోతుంది.”

“నేను తీశాను ఆ రూపాయిలు,” అన్నది విమల.

ఉలికి పడ్డాను.

“తీసి ఎక్కడుంచావు?” అన్నది వదినె.

“కర్చు పట్టేశాను.”

“ఓయి బాబు, అదేమిటే ఆమాట! అన్ని రూపాయిలు ఏలాగు కర్చు పెడతావే?”

విమల దానికి ఏమీ జబాబు చెప్పలేదు. నేనుకూడా ఏమీ అడుగలేదు. తలుపు పట్టుకొని ఏమీ అనకుండా నిలుచున్నాను. వదినె విమలతో ఎదో అనబోయింది, గాని ఆపుకున్నది. ఒక్కక్షణం ఊరుకొని నావైపు తిరిగి అన్నది— “తీసుకున్నది, మంచిపని చేసింది. నేనూ అంతే చేసేదానను— మీ అన్నయ్య పెట్టెలోనూ జేబులలోనూ ఉండే రూపాయలన్నీ ఆయనకు తెలియకుండా తీసి దాచేసేదానను— లేకపోతే అవన్నీ * ‘పంచధూతాలూ’ దోచుకుపోతాయి అని నాకు తెలుసును. నీ దళా రమారమి ఆలాగే అయింది అబ్బాయి, ఆఖరికి! ఎన్ని తమాషాతమాషా కర్చులు తెలుసును మీ మొగ-

అక్కడుండుకొని ఉన్న నానారకాల మనుష్యులు.

వాళ్లకు! మేము దొంగలాడిలేనే మీకు రూపాయిలు మిగ-
లాలిగాని ఇంకొక మార్గం లేదు. ఇక పదఅమ్మా, కొంచెం
పడుకొని వడ్డువుగాని, పద!”

నన్ను నా గదిలోకి తీసుకువెళ్లింది వదిన, గాని నా
ఒంటిమీద ఏమో తెలివి లేదు, ఎక్కడికో వెళుతున్నానుఅనే
జ్ఞానమైనా లేదు. గదిలోకి వెళ్లాము. నేను పరువుమీద పడు-
కున్నాను, వదిన నా పక్కను కూర్చొని నవ్వుతూ విమలను,
“రెండు తమలపాకులు ఇయ్యవే తల్లీ, ఛూటూ!” అని
అడిగింది—“ఏమిటి! నీగదిలో ఆకులు లేనే లేవా! దొరసానివి
అయిపోయినావు పూర్తిగా! పోనీ నా గదిలోనుంచిఅయినా
తెచ్చి ఇయ్యి.”

“వదినా, నువ్వు ఇంకా భోజనంచేయలేదు!” అని
అన్నాను.

“ఎంతసేపు అయింది నేను భోజనం చేసి!” అన్నది.
కాని ఉత్తర అబద్ధం.

నా పక్కను కూర్చొని వదిన ఒకటే వరసను నోటికి
వచ్చినదంతా చెబుతున్నది—ఒక దేశంగురించి ఒకమనిషిగురించి.
అని కాదు—ఆమె చెప్పనిదొంగమాట లేదు. దానీది వచ్చి
అవతలనుంచి విమలకు వడ్డించేశారు భోజనం చల్లారిపోతున్నది.
అని అన్నది. విమల వినిపించుకో లేదు. వదినె అన్నది—
“అదేమిట, ఇంకా భోజనం లేదూ, ఇంత ఆలస్యం అయి—

పోలే!" అలాగు అంటూ విమలను బలవంతాన రెక్క-
బట్టుకొని ఈడ్చుకుపోయింది.

బ్రెజిల్‌లో చోరిపోయిన ఆరువేలకూ ఇనపవెట్టెలో-
మంచి తీసిన ఆరువేలకూ ఏవో సంబంధం ఉన్నదని నాకు
బోధపడ్డది. ఎటువంటిసంబంధమో తెలుసుకుందామని నాకు
బుద్ధివుట్టలేదు ; దానిగురించి నేను ఎన్నడూ అడగను.

భగవంతుడు మన జీవనపథము వ్రాసినప్పుడు ఏవో
ముఖ్యమైనవి నాలుగుగీతలు మాత్రం కనబడికనబడనట్టు వ్రాసి
వదిలేస్తాడు. మనజ్ఞానం వినియోగించి ఆ పఠాన్ని మన రుచిని
అనుసరించి, అవసరంవచ్చినచోట చెరిపి కొత్తగా వ్రాసి, అవస-
రంఉన్నంత వివరమునుఇచ్చి స్పష్టంగా కనబడే బొమ్మగా
చేయవలెనని విధాత అభిప్రాయము. ఈశ్వరునిసూచన
సహాయంగా తీసుకొని నా జీవనాన్ని నేనే నిర్మించవలెను అని
చిన్నప్పటినుండి నా కోరిక. నా జీవనంలో ప్రతిచిన్నవిషయం-
లోనూ గొప్పఉద్దేశం ఒకటి వ్యక్తపడుతూ ఉండవలెనని
నా దీక్ష.

ఈసాధనలోనే ఇంతకాలమూ గడిపాను. నా వాంఛ
లను ఎంత అణచిపెట్టి ఉంచానో, ప్రతిఘటనమూ నా మన-
స్సును ఎంతజాగ్రత్తతో నడిపించుకొని వచ్చానో, అది నా
ఆంతరంగిక చరిత్ర. నా అంతర్యామికి తప్ప మరెవరికీ అది
వూర్తిగాకలెల్లియదు. .

కాని ఒక్క చిక్కు ఉన్నది—మన జీవనం పూర్తిగా మన ఒక్కరిదే కాదు ; గనుక సృష్టిచేసేవారు తమ పరిసరాల సహాయంతో, చేయవలెను, లేనియడల అంతా వృథా ప్రయాసం అవుతుంది. అందుచేత నన్ను నేను సృష్టించుకోవడం అనే పనిలోకి విమలనుకూడా లాగవలెనని నేను అంత పట్టుతో ప్రయత్నించాను. ఎటువంటి శక్తివంచనా లేకుండా సంపూర్ణ హృదయంతో ఆమెను ప్రేమించినప్పుడు జయం ఎందుకు కలగదు, తప్పక కలిగితిరుతుంది, అని అనుకొనేవాడను.

కాని త్వరలో ఒకసంగతి కనిపెట్టాను. అది ఏమిటి అంటే—తమతోపాటు తమ పరిసరాలను సులభంగా సృష్టిచేయగలవారు ప్రత్యేకం ఒక తెగవారు, నేను ఆ తెగలోని వాడను కాను. దీక్ష పుచ్చుకోవడమే నాకు చేతనైనపని గాని దీక్ష ఇవ్వడం నాకు చేతకానిపని. జీవనావేగము నేను గ్రహించగలిగాను గాని అది ఇంకొకరికి పొందించలేక పోయినాను —నా సర్వమునూ ఎవరికి ధారపోసేశానో వారైనా, అంతరతమమైన ఆ ఒక్క వస్తువు తప్ప మిగతాదంతా తీసుకో గలిగారు.

నా పరీక్ష మహా కష్టమయినది. ఎక్కడ నాకు సహాయం అతి అవశ్యకమో అక్కడే నేను కేవలం ఏకాకిని అయిపోయినాను. ఈ పరీక్షలోకూడా ఉత్తీర్ణుడను కావలెను, అదీ నా దీక్ష. నా దారి దుర్గమము. నేను ఒంటరినిఅయినా ఆదారినే పోతాను. నాది కొంతవరకు బలం ప్రయోగించే

స్వభావం అని నాకు ఇప్పుడు సందేహం కలుగుతున్నది. నాకు విమలతో గల సంబంధాన్ని మిక్కిలి కఠినమైన మంచితనంతో నింపి, అచ్చులో పోసి తయారుచేసినదానివలె, ఎటువంటి లోపమూ లేని దానిగా, చేయవలెనని ఒక మూర్ఖపట్టు నాలో ఉండెను. అయితే, మన జీవనం అచ్చులో పోస్తే అయే వస్తువు కాదు. అది ఒక జడపదార్థం అనుకొని దానితో 'మంచిది' అనదగినదానిని నా ఇచ్చానుసారం నిర్మించుకోలే అది మనమీద పగలేర్చుకుంటుంది—చచ్చిపోతుంటుంది! మా ఇద్దరికీ మధ్యను లోలోపున పెరుగుతూ వచ్చిన ఎడబాటుకు కారణం నేను ప్రయోగించిన జాలూమే అని ఇప్పుడు తెలుస్తున్నది, గాని ప్రయోగిస్తూ ఉన్నంతకాలం ఎన్నడూ అది నాకు తట్టలేదు. మీదనుండి నేను ప్రయోగిస్తూఉండే బలాన్ని అతిక్రమించి లోలోపున ఉన్న 'తన'కు వికాసము నిచ్చుకోగలిగే శక్తి విమలలో లేదు. కనుక ఆ బద్ధజీవనం రాత్రింబగళ్లు లోలోపున పనిచేసి అడుగున ఉన్న గట్లను కోనేసింది. తనకు కావలసినది నాతో స్పష్టంగా చెప్పలేక పోయింది; తనహక్కులు బహిరంగంగా తెలుపలేకపోయింది. కొన్ని విషయాలలో మాలోమాకు భయంకరమైన మతభేదం ఉన్నదని ఆమె ఎరుగును, అందుచేతనే ఆ ఆరువేలూ నాకు తెలియకుండా తాను తియ్యవలసి వచ్చింది. విడియాలను పూజిస్తూ ఒకేపట్టు పట్టి కూర్చుండే నాలాంటివాళ్లతో, కలిసేవారికి బాగా కలుస్తుంది, కలియనివాళ్లుమాత్రం మోసపుచ్చి తమ పని

పాధించుకుంటారు. మేము సరళస్వభావాలను కూడా కపట-
మైనవిగా చేస్తాము. సంపూర్ణ సహధర్మచారిణిని తయారు
చేదామని భయలుదేరి ఉండే సామాన్యభార్యను కూడా
పోగొట్టు కుంటాము.

మొట్టమొదటికి తిరిగి వెళ్లడానికి వీలులేదా? వీలయితే
మాత్రం ఈమాట సరళమూ సహజమూ అయిన దారినే
వెళతాను. నా సహచారిణిని ఈమారు భావాలగులుసులతో
కట్టడానికి ప్రయత్నించను. నా ప్రేమవీణను పాడిస్తూ అంటాను,
“నీకు నామీద ప్రేమ ఉన్నది, దాని కంటేసహాయంవల్ల నీ నిజ
స్వరూపం పూర్ణవికాసం పొందేటట్టు చేయి. నా భావాలను
తోక్కిపెట్టి ఉంచి, నీలోఉన్న ఈశ్వరేచ్ఛకు జయం కలిగించు;
నా ఇచ్ఛను మన్నించకు, అది సిగ్గు పడి వెనకకు తిరిగి పోనీ!”

మాలాని ఎడబాటు ఇంతకాలమూ లోలోపున విస్తరిం-
చింది, చివరకు భయంకరమైన గాయంరూపంగా బయటకు వచ్చే
సింది. ఎంత దయతో సంరక్షణచేసే ప్రకృతిఅయినా దానిని
ఇప్పుడు మాన్పగలదా? ఏకప్పుకిందను ఉండి ప్రకృతి మన
గాయాలను మాన్పుతుంటుందో ఆ కప్పు పూర్తిగా చెరిగి-
పోయింది. గాయాన్ని కప్పి, కట్టుకట్టి ఉంచాలి. ఈ గాయాన్ని
నా ప్రేమతో కప్పి, కట్టుకట్టి ఉంచుతాను. నా హృదయాన్ని
పొరలుపొరలుగా ఆ గాయంమీద వేసి పైస్పర్శ తగలి.
బాధించకుండా కాపాడుతాను. చివరకు ఏమీ ఆనవాలైనా
లేకుండా నా గాయము మానిపోతుందని ఆశ్చర్యపడుతున్నది.

కాని అంత వ్యవధి ఉన్నదీ! ఆహా! తప్పుతోవలో పడ్డానని తెలుసుకోవడంలో ఎంత కాలం పాడుచేశాను! ఇప్పటికి పొర-పాటు పోల్చుకోవడం అయింది. ఇక అది దిద్దుకోవడం ఎన్నాళ్లు పడుతుందో! చివరకు దెబ్బకూడా మానవచ్చు, గాని కలిగిన నష్టం ఎప్పటికీ ఆలాగు ఉండవలసినదే గాబోలు!

ఎవో డబ్బుమని శబ్దం అయింది, తిరిగి చూచాను. విమల తలుపు దగ్గరనుండి తిరిగి వెళిపోతున్నది. బహుశా తలుపుదగ్గరికి వచ్చి ఇంతసేపూ నిలుచొని ఉంటుంది—లోపలికి వద్దామా లేదా అని ఆలోచించిఆలోచించి చివరకు తిరిగి వెళిపోతున్నది. నేను చప్పున లేచి వెళ్లి 'విమలా' అన్నాను. వినివిమల నిలబడ్డది. ఆమెవీపు నావైపు ఉన్నది. దగ్గరికి వెళ్లి చెయ్యి పట్టుకొని గదిలోకి తీసుకువచ్చాను.

గదిలోకి వస్తూనే, గచ్చుమీద పడిపోయి తలగడమీద ముఖం పెట్టుకొని ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. నేను ఏమీ అన లేదు, విమల చెయ్యి పట్టుకొని ఆమెతలదగ్గర కూర్చున్నాను.

ఏడుపు జోరు కొంచెం తగ్గి లేచి కూర్చున్నది. తరవాత ఆమెను నాగుండెదగ్గరికి తెచ్చుకుందామని ప్రయత్నంచేశాను. జోరుగా చెయ్యి లాక్కొని మోకాళ్లమీద వంగి తలతో నా కాళ్లు అడ్డుకున్నది. అనేకసార్లు అడ్డుకున్నది. నేను పాదాలు లాగేయబోతే తనరెండుచేతులతో వాటిని గట్టిగా పట్టుకొని గద్గదస్వరంతో అన్నది—“వద్దు, వద్దు, వద్దు, పాదాలు తీసుకోకండి, నన్ను పూజ చేయనివ్వండి.”

నేను ఇక మరి మాట్లాడలేదు. ఆ పూజ నిషేధించడానికి నేను ఎవర్ని ? నిజమైన పూజ ఉండేచోట ఉన్న దేవతకూడా నిజమే! ఆ దేవతను నేను కానే—పూజను నేను ఏలాగు, ఆపుచేయగలను?

విమల కథ

లే! లే! ప్రేమతరంగిణి భక్తిసాగరంలో కలిసే కూడలివద్దకు జోదాము పడ! బయలుదేరడానికి ఇదే వేళ—ఇకను లే! అక్కడ ఆ అడుగందని నిర్తలనీలిమలో నీ పంకభారమంతా ములిగిపోతుంది.

ఇక నాకు భయంలేదు. నన్ను చూచి భయపడను, పై-వాళ్లను చూచి భయపడను. అగ్నిపరీక్ష అయింది నాకు, నాలో కాలిపోవలసినదేదిఉన్నదో అది కాలి బూడిదయిపోయింది. మిగిలినది చావులేనిది. నా సకల అపరాధాలూ తనహృదయవేదనలో ఎవరు దాచేసి ఉంచగలిగారో ఆయన పాదాలకు ఆ చావులేని నన్ను సమర్పిస్తున్నాను.

ఈ రాత్రి మేము కలకత్తా వెళతాము. లోపునా పైనా వ్యాపించి ఉన్న అందోళనవల్ల ఇప్పటివరకు సామాను సరుదు కోవడం వైపు మనస్సువెళ్లనేలేదు. ఇప్పుడు ఈపెట్టే ఆపెట్టే సరదడం మొదలుపెట్టాను. ఒక్క నిమిషం అయాక చూడును, ఆయనకూడా నాపక్కను ఇవీ అవీ సరుదుతూ సిద్ధం అయినారు.

“అలాగు వల్లపడదు, మీరు వెళ్లండి—నిద్రపోతానని మాట ఇచ్చారు, వెళ్లి పడుకోండి,” అన్నాను.

“నేను మాట ఇచ్చాను నిజమే, గాని నా నిద్ర మాట ఇవ్వలేదు— అసలు అది కనబడితేనా !”

“ అదంతా పనికిరాదు, మీరు వెళ్లి నిద్ర పోవాలి.”

“ఇదంతా నువ్వు ఒక్కరైవే చేయలేవు,” అన్నారు.

“ఓ, ప్రశస్తంగా చేయగలను.”

“నేను లేకపోయినా జరిగిపోతుంది అని నువ్వు గర్వ పడుతూ చెప్పగలవు గాని నాకు ఒక్కక్షణం గడవదు నువ్వు లేనిదే. ఆఖరుకు నిద్రకూడా వచ్చింది కాదు ఆ గదిలో ఒంటరిగా ఉంటే.”

అంతలో నాకరు వచ్చి అన్నాడు, “సందీప్ బాబుగారు వచ్చారు. మీతో చెప్పమన్నారు.”

ఎవరితో చెప్పమన్నారు అని అడిగేపాటి ధైర్యం నాకు లేకపోయింది. ఆ కాళాన్ని ఉన్న కాలంతో ఒక్క క్షణంలో నిద్ర భంగం ఆకులలాగు మూసుకు పోయింది.

“పద విమలా, సందీప్ ఏమిటంటాడో వినివద్దాము. నెలవుపుచ్చుకొని వెలిపోయినవాడు తిరిగి వచ్చాడు, ఏదో ముఖ్యమైన సంగతి ఉండాలి.”

వెళ్లడంకంటే వెళ్లకపోవడమే విస్తారం సిగ్గు అని పించింది, అందుచేత ఆయనతో కలిసి బయటికి వెళ్లాను. గోడను వేలగట్టిన పటం చూస్తూ సందీప్ మా ముందుగదిలో నిలుచున్నాడు. మమ్మల్ని చూడగానే అన్నాడు—“వీడేమిటి, తిరిగి వచ్చాడు అని గాబోలు మీరు అనుకుంటున్నారు! సంస్కారం

పూర్తిఅయితేనే గాని ప్రేత శలవు వుచ్చుకోదు, ఆ సంగతి మీకు తెలుసును.”

ఈలాగు అంటూ శాలువులోనుంచి చిన్న రుమాలు మూట ఒకటి వైకి తీసి విప్పి పేబిలుమీద పెట్టాడు. ఆ కాసులు అవి. సందీప్ అన్నాడు, “పొరపాటు పడకు నిఖిల్. నీ సంపర్కంవల్ల హఠాత్తుగా సాధువు అయిపోయినానుఅని అనుకోకు. పశ్చాత్తాపంతో కన్నీళ్లు కార్చుకుంటూ ఈ అరువేలరూపాయల కాసులూ తిరిగి నీకు అప్పజెప్పడానికివచ్చేమోస్తారు మనిషికాదు సందీప్; గాని—”

వాక్యం పూర్తి చేయలేదు. కొంచెంసేపు ఊరుకొని నావైపు చూస్తూ అన్నాడు—“సందీప్ యొక్క నిర్మలజీవనంలోకి ఇన్నాళ్లకు ఎక్కడినుండో వచ్చి ఒక చిన్న ‘గాని’ దూరింది, రాణీ! ప్రతిరాత్రీ మూడు ఘంటలు ఆస్రాంతాలకు లేచి దానితో భయంకరమైన యుద్ధం చేయవలసివస్తూఉంది. అది ఒక మాయగాని శ్రమగాని కాదు. దానికి బాకీ ఉన్నది ఇవ్వక సందీప్ కైనా నిష్క్రమిం లేదు. ఆ వినాశకారిణి, ఆ ‘గాని’ చేతికి నాఅర్ఘ్యము అందజేసి పోతాను. దేవీ, ప్రపంచంలో ఒక్కనీధనంమాత్రం నేను తీసుకోలేను, బ్రహ్మాండమైన ప్రయత్నంచేశాను, నెగ్గలేక పోయినాను. సమస్తమూ నీదగ్గర అప్పజెప్పనిదే నాకు నెలవు దొరకదు, ఇదుగో దేవీ, ఇది ప్రతి గ్రహించు.”

అంటూ ఆ వస్తువులపెట్టెకూడా పైకి తీశాడు. టేబిలు మీద పెట్టి చప్పున తిరిగి వెలిహోజోతుంటే ఈయన సందీప్ ను పిలిచి అన్నాడు—“ఇదిగో, ఇది విని వెళ్లు, సందీప్!”.

తలుపుదగ్గర తిరిగి నిలబడి సందీప్ అన్నాడు—“నాకు వ్యవధి లేదు, నిఖల్. నేను ఒక అమూల్యరత్నాన్ని అని సాయిబులు కనిపెట్టి నన్ను లూటీచేసి వాళ్ల మసీదులో పాత-పెట్టి నన్ను శాశ్వతంగా ఉంచుకోవలెనని చూస్తున్నారట. కాని నేను బ్రతికిఉండడం అవసరం. ఉత్తరాదివెళ్లే బండికి పాతికమినిట్లుమాత్రం వ్యవధి ఉన్నది, గనుక వెంటనే వెలిహో-వాలి. తరవాత కొంచెం వీలుకాగానే మిమ్మల్ని కలుసుకొని చెప్పవలసినదంతా పూర్తిగా చెబుతాను. నా సలహా లక్ష్యపెట్టే వాళ్లుఅయితే ఆలస్యం చేయకుండా మీరుకూడా వెలిహండి. రాణీ, సమస్కారం! వందే ప్రళయరూపిణీం హృత్విండ మాలినీం!”

అంటూనే సందీప్ ఒక్కవరుగు వేశాడు. నేను నిశ్చేష్ట-రాలనయి చూస్తున్నాను. కాసులూ, నగలూ, ఇప్పుడు కన-బడ్డంత తుచ్చమైన వస్తువులుగా ఇంతకు ముందు ఎన్నడూ కన-బడలేదు. ఒక్కక్షణంముందు ఏవసామాను తీసుకొని వెళ్-దాము, ఎందులో సరుకుదాము, అని ఆలోచిస్తుంటిని, ఇప్పుడు ఏవీ తీసుకువెళ్లడం అవసరం లేదు, బయటికి వెళ్లడం ఒక్కటే చేయవలసిన పని అనిపించింది.

ఆయన శుర్రీమీదనుంచి లేచి నాదగ్గరికి వచ్చి నా చెయ్యి పట్టుకొని మెల్లిగా అన్నారు—“ఇక వేళ అట్టేలేదు, మనము అంతా సిద్ధం చేసుకోవాలి.”

అంతలో చంద్రనాథ్ బాబు గదిలోకి వచ్చారు. గదిలో నన్ను చూచి కొంచెం సంకోచించి అన్నారు, “శ్రమించాలి అమ్మా, ముందుగా కబురుపంపి రానందుకు. నిఖిల్, నాయిబుల వ్యవహారం చాలా ఘోరంగా ఉన్నది. హరిశ్ కుండుగారి బ్రెజేరీ లూటీ చేశారు; దానికి అంతగా విచారించ నక్కరలేదు. కాని ఆడవాళ్లను అవమానపరచ మొదలుపెట్టారట, స్త్రీలం ఉంటూఉండగా అటువంటి పనులు సహించి డోరుకోవడం ఏలాగు?”

“అయితే నేను అక్కడికి వెళుతున్నాను,” అన్నారు నా భర్త.

“అక్కడికి వెళ్లి మీరు ఏమి చేయగలరు?” అని ఆయన చెయ్యి పట్టుకొని నేను అన్నాను—“వెళ్ల వద్దని చెప్పండి మాస్టరుగారూ.”

“అపేవేళ కాదు తల్లీ, ఇది,” అని మాస్టరుగారు అన్నారు.

“నువ్వేమీ భయపడకు విమలా!” అంటూ, ఆయన వెలిపోయినారు.

రెండు మినిట్లు ఇంకా అయిందో లేదో, కిటికీలోనుంచి

చూచాను—ఆయన గుర్తంమీద ఎక్కి గ్యాబులు వెలిపాడు. న్నారు, చేతిలో ఎటువంటి ఆస్త్రమూ ఉన్నట్టులేదు.

అప్పుడే తోటికోడలు గదిలోకి పరుగుతుకువచ్చి అన్నది—“ఎంతపని చేశావే ఛూటూ, నా కొంప ముంచేశావు, అబ్బాయిని ఎందుకు వదిలావే?” నాకరును పిలిచి, “పరుగెత్తి వెళ్లి దివాన్ జీని పిలుచుకురా,” అన్నది. ఇప్పటివరకు ఎన్నడూ ఆమె దివాన్ జీని ఎదుటపడలేదు, గాని ఈనాడు ఆమెకు సిగ్గుపరచుకునే అవకాశం లభించింది. ఆయన రాగానే, “మహారాజావారిని తిరిగి వచ్చేయమని గుర్తంమీద ఎవరినైనా పంపండి,” అని అన్నది.

దివాన్ జీ అన్నారు, “మేము చాలాదూరం చెప్పాము; ఆయన తిరిగిరాకు మహారాజీ.”

“రెండో రాణికి కలరా వచ్చింది చచ్చిపోతున్నది అని కబురుపంపండి,” అన్నది తోటికోడలు.

దివాన్ జీ వెలిపాడు. ఆమె నావైపు తిరిగి తిట్లు తిట్టడం ప్రారంభించింది—నోటికివచ్చిన మాటలన్నీ అన్నది—“రాక్షసి, పిశాచి, మరిడి,” అన్నది. “నువ్వు చచ్చావు కావు, మా అబ్బాయిని మృత్యుముఖాన వేసేశావు.”

సాయంకాలం అయిపోతూ ఉన్నది, వెలుతురు తగ్గతున్నది. పశ్చిమంవైపు ఉన్న కిటికీలోనుంచి ధూరాన ఉన్న ఆకాశం కనబడుతున్నది. గొల్లపల్లెలోని ముసగచెట్టువెనక

సూర్యుడు మునిగి పోయినాడు. ఆ అస్తమిస్తున్న సూర్యుని-
కిరణాలు నాకు కళ్లకు కట్టినట్టు ఇప్పటికీ కనబడుతున్నవి. మునిగి-
పోతున్న సూర్యుని ఎర్ర బింబాన్ని మధ్య పెట్టి, రెండు పెద్ద
మేఘాలు ఉత్తరదక్షిణాలకు వ్యాపించి, ఆ పశ్చిమాకాశమంతా
నింపేశాయి. ఇప్పుడు ముగిసిపోయిన దినమే ఒకపక్షి అయి తన
అగ్ని రెక్కలతో ఆకాశాన్ని నింపుతూ రాత్రి అనే సము-
ద్రాన్ని దాటి పారిపోడానికి ప్రయత్నంచేస్తున్న దా అనిపించింది.

చీకటిపడ్డది. దూరాన్న ఏదైనా ఊరు తగలబడుతుంటే
ఉండుండి అగ్ని జ్వాలలు లేచి ఆకాశాన్ని నింపుతున్నట్టుగా ఆ
అంధకారంలో బహు దూరంనుంచి ఉండుండి ఒక కలరవం
వస్తున్నది.

దేవాలయంలో శంఖనాదము వినబడుతున్నది, జేగంట
వాగుతున్నది—సంధ్యహారతివేళ. తోటికోడలు ఇప్పుడు దేవా-
లయంలో చేతులుజోడించుకొని కూర్చున్నది, నాకు తెలు-
సును. రోడ్డువైపున ఉన్న కిటికీ వదిలి ఒక్క అడుగు వేయలే-
కుండా ఉన్నాను. ముందుకు కనబడేరోడ్డూ, ఎదుటనున్న పల్లె,
ఆ పైనున్న బయలూ, దాని పక్కనున్న వృక్షరేఖా, అన్నీ క్రమ
క్రమంగా అదృశ్యం అయిపోయినవి. మా నగరులోని పెద్ద
చెరువు గుడ్డివానికళ్లలాగు నిశ్చేజంగా ఆకాశంవైపు చూస్తు-
న్నది. ఎడమపక్కను సింహద్వారంమీదనున్న బురుజు
మెడచాచి దూరాన జరుగుతున్న దేదో చూస్తున్నట్టు కనబడు-
తున్నది.

రాత్రివేళ అనేక విధాల వేమాలతో శబ్దం వస్తూ ఉంటుంది. దగ్గరఉండే చెట్టుకొమ్మ విరిగి పడేసరికి దూరాన ఎవరో గబగబ పరుగెత్తి పారిపోతున్నా థనిపిస్తుంది. గాలికి తలుపు దబ్బదబ్బమని కొట్టుకుంటుంటే ఏమిటి ఈ భయం కరమైన శబ్దం, పృథ్వీమధ్యనుండు గుండె కొట్టుకుంటున్నదా అనిపిస్తుంది.

దూరాన నల్లనిచెట్ల వరసలకింద రోడ్డుమీద దీపాలు ఒక్కమారు మిణుకు మని అదృశ్యం అయిపోతున్నవి. మధ్య మధ్య గుర్రపుడెక్కల శబ్దం వినబడుతున్నది—నగరునుంచి గుర్రపురౌతులు అప్పుడప్పుడు బయటికి వెళుతున్నారు.

నేను చచ్చిపోగలిగితే అన్నివిషయాలూ అంతం అయిపోతాయి అని మాటిమాటికీ మనస్సుకు తడుతుండేది. నేను బ్రతికి ఉన్నన్నాళ్లూ నా పాపం అన్నివైపులా వ్యాపిస్తూ అందరినీ నాశనం చేస్తుంటుంది. నా పెళ్ళిలోనున్న పిస్తోలీమాట జ్ఞప్తికి వచ్చింది, గాని ఆ దారిచక్కనున్న కిటికీ వివిధ కాలుకడప లేక పోయినాను... నా అదృష్టం ఏమవుతుందో అని కదా నేను అక్కడ కనిపెట్టుకున్నది !

దేవిడిలో డంగ్, డంగ్, మని పది ఘంటలు కొట్టారు.

మరి కొంచెంసేపటికి రోడ్డుమీద దీపాలూ, గొప్పజన సమూహమూ, కనబడ్డవి. ఆ చీకటిలో ఆ జన సమూహం అంతా ఒక్కటయి, రాజద్వారంలో ప్రవేశించడానికి వస్తున్న ఒక భయంకరమైన నల్లతాచా అనిపించింది.

మనుష్యులు వస్తూఉన్న శబ్దం విని దివాన్‌జీ సింహ-
ద్వారందగ్గరికి పరుగెత్తి వెళ్లారు. అప్పుడే ఒక గుర్రపురొత్తు
వచ్చాడు. “జటాథర్, ఏమిటి సమాచారం?” అని దివాన్‌జీ
అడిగారు.

“ఏమని చెప్పమన్నారు! అంతా అశుభమే!”

మీదినుంచి ప్రతిమాటా వినబడ్డది.

తరువాత గుసగుసలాడుతూ ఏదో మాట్లాడారు, ఏమీ
వినబడలేదు.

పల్లకి ఒకటి, డోలీ ఒకటి, ద్వారంలోకి వచ్చాయి. పల్లకి
పక్కనే డాక్టరుగారు నడుస్తున్నారు. “ఏలాగు ఉన్నదండీ డా-
క్టరుగారూ?” అని దివాన్‌జీ అడిగారు.

“చెప్పడం కష్టం. తలకు తగిలిన దెబ్బ చాలాప్రమాద-
మైనది.”

“అమూల్య బాబు?”

“ఇంకేమి అమూల్య బాబు! గుండెలోనుంచి గుండు
వెలిపొయింది!”

సమాప్తము

చిన్న పురి: ‘వావిళ్ల’ ప్రెస్సున ముద్రితము.

విశ్వభారతి గ్రంథమాల

(తెలుగు)

రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ గారి గ్రంథాలకూ, మనదేశంలో

ఉండే ఇతర సుప్రసిద్ధ కవుల గ్రంథాలకూ,

జగద్విఖ్యాతులైన ఇతరదేశ కవుల

గ్రంథాలకూ అనువాదములు.

విశ్వభారతి ఏజన్సీ

303 లిరు వత్తురు పైరోజ్

తండయ్యార్ పేట

మద్రాసు

ఏశ్వభారతి గ్రంథమాల

1 రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ గారి

“గృహప్రవేశం” (నాటకం)

(ఇందులో ఠాకూర్ గారి పటమూ, వేరే
మరిఒక పటమూ ఉన్నవి.) ౦-౧౨-౦

2 రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ గారి

“పోస్టాఫీస్” (నాటకం)

(ఇందులో ఒక పటము ఉన్నది.) ౦-౧౦-౦

3 మేతర్లింక్ గారి

“స్టిల్ మూండ్ మేజస్ట్రేట్” (నాటకం)

(మేతర్లింక్ గారి పటము ఉన్నది.) ౧-౦-౦

4 రవీంద్రనాథ ఠాకూర్ గారి

“ఇంటా బయటా” (నవల)

3 - ౦ - ౦

క్రొ ౧౬ సైజు ; మంచి కాగితముపైని చక్కనిలచ్చు.
మంచి బైండు.

గృహప్రవేశం

ప్రేమతో నిండిఉన్న పూర్ణజీవనాన్వేషణము మనలో పురికొల్పడానికి, దానికి తగిన ఉత్సాహము మనలో పుట్టించడానికి, విశ్వహృదయం, తాకుర్ గారు వ్రాసిన ఈ నాటకంలో, అక్కబిడ్డలకు తన సర్వమునూ అర్పించి తనజీవనం సార్థక పరుచుకొన కోరుతున్న పిన్ని హృదయంద్వారా వ్యక్తమవుతున్నది. బాహ్యచతువుకు కనబడని సంపదకోసమూ సహవాసలాభంకోసమూ మనుష్యుడు తన యావదాస్తీ ధారపోసి ప్రయత్నం చేస్తున్నప్పుడు, అటువంటి పిన్ని హృదయం, పూర్తిగా స్వార్థరహితమైనది కావడంచేత, వివేకం బోధపరచడానికి బయలుదేరదు ; తన చేతనైనంతవరకు ఆ ప్రయత్నంలో తోడ్పడుతుంది.

అక్కకొడుకు తన డబ్బంతా ఖర్చుపెట్టి ఊర్వసివంటి తనభార్య, మణి, యెడల తనకుగల అనురాగము ఎల్లకాలమూ లోకానికి చాటించగలిగే “తాజ్ మహల్”ను కట్టించబోయినప్పుడు, అది కేవలం వృథాప్రయాస అని తెలిసినా, మనస్ఫూర్తిగాచేసే ఏప్రయత్నమూ వృథాకానేరదు అని నమ్మి పిన్ని చేసిన హెచ్చరిక అతి మనోహరమైనది.

పూర్తికాని ఆ తాజ్ మహల్ లో గృహప్రవేశం చేయించబోయిన పిన్ని హృదయాన్ని మన హృదయాలలో గృహప్రవేశం చేయించి, సాజహాచక్రవర్తి కట్టించిన తాజ్ మహల్ లు ఎన్నైనా ఇవ్వలేని శాశ్వతపదవిని ఆ పిన్ని హృదయానికి ఈ నాటకం ద్వారా తాకుర్ గారు ఇచ్చారు.

హాస్యాపీఠం

మనుష్యుడు ప్రయోగిస్తూఉన్న శిక్షవల్ల లోపునఉన్న జీవనావేగం వూర్తిగా చల్లారని చిన్నపిల్లడు చేసే పనులవల్లా, కోరే కోరికలవల్లా, కనపరిచే అనురాగంవల్లా, పూర్ణవికాసం పొందిన జీవనం ఏరీతిగా ఉంటుందో సూచించే నాటకం.

ఇంపైన కథ చెపుతూ మన మనస్సులను వేదనతో నింపి, ఆవేదనద్వారా ముక్తజీవనం సంపాదించడానికి చేయవలసిన ప్రయత్నం మనలో పురికొల్పే శక్తి రవీంద్రునిలో చాలా ఉంది. ఆ శక్తి ఈ నాటకంలో అతి మనోహరంగా వెల్లడి వుతున్నది.

Loew's Woods

13964

